Załącznik Nr 2
do Uchwały Nr LV/679/18
Sejmiku Województwa Łódzkiego
z dnia 28 sierpnia 2018 r.

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO
oraz
PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO ŁODZI

TOM 2

ŁÓDZKIE
2030+

promuje łódzkie

Biuro Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego w Łodzi
ul. Sienkiewicza 3, 90-113 Łódź
tel./fax 042 630 57 69 do 72
http://bppwl.lodzkie.pl

Opracowanie wykonano
w Biurze Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi

pod kierunkiem

Ewy Paturalskiej – Nowak
dyrektora Biura Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi

Generalny Projektant
Agnieszka Jaszczyńska

Główni Projektanci
Patrycja Czarnecka, Marta Pabich – Makoska, Małgorzata Wrąbel - Budner

Projektanci
Elżbieta Bąbka – Horbacz, Maciej Bąk, Michał Bulder, Alina Ditberner, Michał Grzelak, Joanna Jarominek, Jolanta Kowalska, Aleksandra Kraszewska, Małgorzata Kucharska, Renata Leśniak – Kordzińska, Emilia Modranka, Sławomir Podkoński, Piotr Rzeńca, Maksymilian Stanek, Aleksandra Strzelczyk, Barbara Zalega

Opracowanie graficzne
Małgorzata Chrobak, Lucyna Cichocka, Wioletta Izdebska, Justyna Laskowska, Emilia Wcisło

SPIS TREŚCI:

TOM 2

III. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO ŁODZI 251

III.A. UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO MOF ŁODZI 253

1. DIAGNOZA STANU 263

1.1. URBANIZACJA 263

Istniejące struktury funkcjonalno-przestrzenne i plany rozwojowe samorządów lokalnych 263

1.2. INFRASTRUKTURA 274

Infrastruktura transportowa 274

Transport zbiorowy 275

Infrastruktura techniczna 279

1.3. TOŻSAMOŚĆ MIEJSCA 286

Dziedzictwo kulturowe 286

Środowisko przyrodnicze 292

Turystyka i rekreacja 299

1.4. METROPOLITALNOŚĆ 305

Elementy kształtujące funkcje metropolitalne 305

2. GŁÓWNE WYZWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO 312

Jakościowe koszty procesów urbanizacji 312

Waloryzacja struktur funkcjonalno - przestrzennych 314

III.B. CELE, KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZASADY ZAGOSPODAROWANIA I KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI MOF ŁODZI 318

1. CELE SZCZEGÓŁOWE 324

ŁAD PRZESTRZENNY. CEL SZCZEGÓŁOWY I. 325

Miejski Obszar Funkcjonalny o zwartych strukturach funkcjonalno-przestrzennych, ukształtowanych zgodnie z wymogami ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju

DOSTĘPNOŚĆ. CEL SZCZEGÓŁOWY II. 328

Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie o efektywnych powiązaniach infrastrukturalnych gwarantujących wysoką dostępność zewnętrzną i wewnętrzną

WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA. CEL SZCZEGÓŁOWY III. 334
Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o wysokiej jakości przestrzeni życia, ukształtowanej z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zieloną infrastrukturę

METROPOLIA AWANGARDY, WIEDZY I INNOWACJI. CEL SZCZEGÓŁOWY IV. 342
Miejski Obszar Funkcjonalny awangardy, wiedzy i innowacji, o przestrzeni atrakcyjnej dla rozwoju funkcji metropolitalnych

2. WYMIAR TERYTORIALNY I PRIORYTETYZACJA DZIAŁAŃ 346

2.1. TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ 346

2.2. ETAPOWANIE DZIAŁAŃ 349

2.3. ZASADY REALIZACJI DZIAŁAŃ 358

III. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO ŁODZI

III.A.U WARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO MOF ŁODZI

W ostatnich latach coraz silniej uwidocznia się bezpośrednia konkurencja między obszarami metropolitalnymi w kraju i Europie.

Także Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi, będący obszarem funkcjonalnym o znaczeniu ponadlokalnym, stoi przed szansą wykorzystania swego potencjału i wykreowania swojej tożsamości. Jest to obszar największej w regionie koncentracji procesów gospodarczych, społecznych i przestrzennych. W ciągu ostatnich lat dokonały się ogromne przekształcenia w samej Łodzi która, wykorzystując swoje historyczne dziedzictwo, zmienia wizerunek z XIX – wiecznego miasta przemysłowego na nowoczesne miasto kultury, nauki i sztuki oraz innowacyjnej gospodarki. Dostępność środków finansowych w perspektywie budżetowej Unii Europejskiej 2007 – 2013 umożliwiła rozpoczęcie przekształceń strukturalnych, które pozwoliły na podniesienie dostępności obszaru oraz zwiększenie jego konkurencyjności gospodarczej na arenie krajowej i międzynarodowej, a także zwiększyły potencjał w kształtowaniu układu bipolarnego pomiędzy Łodzią a Warszawą. Kolejne inwestycje i działania w szerszej skali są przewidywane w najbliższej przyszłości. Zakłada się, że poprzez realizację działań rewitalizacyjnych w Łodzi i, w mniejszej skali, w pozostałych ośrodkach miejskich obszaru, powstaną nowoczesne przestrzenie dla rozwoju kultury i sztuki, a także atrakcyjne obszary mieszkaniowe i inwestycyjne. Na dalszy rozwój MOF Łodzi bezpośredni wpływ będzie miało m.in. umiędzynarodowienie gospodarki oraz rozwój funkcji metropolitalnych o charakterze i oddziaływaniu międzynarodowym, jak również stałe podnoszenie jakości życia i umiejętne wykorzystanie istniejącego potencjału społecznego, ekonomicznego, kulturowego i naukowego dla zwiększenia atrakcyjności osadniczej. Procesy te powinny wiązać się z racjonalnym wykorzystywaniem struktur przestrzennych oraz większą dbałością o środowisko przyrodnicze i prawidłowe kształtowanie terenów zielonych, a także znaczną promocją całego regionu i jego zasobów dziedzictwa kulturowego. Pozycja i rola Łodzi i jej obszaru funkcjonalnego, zarówno w krajowej sieciowej strukturze kształtujących się metropolii, jak i w kontekście powiązań europejskich, będzie zależeć przede wszystkim od atrakcyjności, unikatowości i siły przyciągania.

Procesy te powinny jednocześnie prowadzić do wzmacniania związków funkcjonalnych Łodzi z pozostałymi ośrodkami miejskimi obszaru funkcjonalnego i wzrostu poczucia przynależności do MOF Łodzi. Współpraca większości jednostek samorządu terytorialnego w ramach MOF Łodzi została sformalizowana w 2014 r. poprzez zawiązanie Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny, którego celem jest integracja działań dla koordynacji współpracy metropolitalnej i wspólne decydowanie o wydatkowaniu środków na terenie obszaru z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 w zakresie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). W ramach partnerstwa określono wspólne kierunki rozwoju tworząc w 2014 r. „Strategię rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego 2020+" (zaktualizowana w 2018 r. i przyjęta Uchwałą Nr 5/2018 Rady Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny z dnia 22 czerwca 2018 r.).

W „Strategii…" wskazano, że: „Łódzki Obszar Metropolitalny 2020+ będzie zrewitalizowanym, doskonale skomunikowanym obszarem

koncentracji „przemysłów spotkań" i kreatywnego wykorzystania kapitału ludzkiego i społecznego."[1] Jako naczelne wartości rozwoju ŁOM wskazano:

- integrację, w tym przestrzenną, na różnych poziomach (lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim),
- pozytywny wizerunek, którego podstawę ma stanowić wielokulturowe i przemysłowe dziedzictwo obszaru,
- informacyjne i obywatelskie społeczeństwo rozwijające gospodarkę opartą na wiedzy i innowacjach.

Nadrzędnym celem strategicznym ŁOM jest wzmocnienie funkcji metropolitalnych i spójności obszaru metropolitalnego, natomiast głównymi celami strategicznymi są:

- rewitalizacja obszarów zdegradowanych w miastach,
- budowa zintegrowanego i zrównoważonego systemu transportu metropolitalnego,
- rozwój gospodarki zasobooszczędnej i niskoemisyjnej oraz ochrona środowiska przyrodniczego,
- rozwój nowoczesnego kapitału ludzkiego oraz silnego obywatelskiego społeczeństwa informacyjnego.

Poza tym, „Strategia…" wskazuje 173[2] projektów do realizacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych ŁOM na lata 2014 – 2020, wpisujących się w założone w Planie kierunki rozwoju obszaru.

Osiągnięcie wyznaczonych celów ma bezpośredni wpływ na kierunki zmian jakościowych w zagospodarowaniu i funkcjonowaniu obszaru. Stwarzanie optymalnych warunków dla rozwoju funkcji metropolitalnych, kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych i kształtowanie zrównoważonych struktur funkcjonalno-przestrzennych przyczynią się do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej i osadniczej w MOF Łodzi.

Powierzchnia MOF Łodzi wynosi ok. 2 500 km^2, tj. 13,7% powierzchni województwa, z czego 525,0 km^2 (21,0%) zajmują obszary miejskie, stanowiące jednocześnie 45,0% powierzchni obszarów miejskich ogółem w regionie. Pozostałe 1 974 km^2 (79,0%) to obszary wiejskie (ok. 12,0% powierzchni obszarów wiejskich województwa).

Delimitacja obszaru na szczeblu regionalnym przeprowadzona została z przyjęciem następujących założeń[3]:

- dobre powiązania komunikacyjne z miastem centralnym, umożliwiające 30-minutową dostępność do Łodzi,
- istnienie miast o silnym potencjale społeczno-ekonomicznym, pozwalającym na rozwój funkcji wyspecjalizowanych lub uzupełniających funkcje metropolitalne Łodzi,
- obecność terenów inwestycyjnych, umożliwiających powstanie atrakcyjnej podmiejskiej strefy mieszkaniowej, a także terenów wypoczynkowo-rekreacyjnych.

Analizy dotyczyły 85 gmin, których siedziby są zlokalizowane w obrębie ekwidystanty 50,0 km od Łodzi. Kryteria delimitacji obejmowały[4]:

- ilościowe cechy społeczno-ekonomiczne,
- jakościowe cechy funkcjonalno-przestrzenne,
- predyspozycje obszarów do rozwoju m.in. funkcji metropolitalnych, gospodarczych i kulturotwórczych.

MOF Łodzi obejmuje 5 powiatów, tj. łódzki grodzki, brzeziński, łódzki wschodni, pabianicki i zgierski, na obszarze których znajduje się 28 gmin, w tym:

- 7 gmin miejskich,
- 5 gmin miejsko-wiejskich,
- 16 gmin wiejskich.

Strukturalnie MOF Łodzi jest obszarem jednolitym, funkcjonującym samodzielnie i niezależnie od innych obszarów, a jego faktyczne oddziaływanie przestrzenne i funkcjonalne jest w praktyce znacznie większe.

Trzon obszaru stanowi Aglomeracja Łódzka, gdzie poziom urbanizacji jest najwyższy

[1] Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 5/2018 Rady Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny z dnia 22 czerwca 2018 r. : « Strategia rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego 2020+«
[2] j.w.
[3] „Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020", Województwo Łódzkie, Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Łódź, 2013
[4] j.w.

oraz następuje kumulacja terenów będących potencjałem dla rozwoju funkcji metropolitalnych i najsilniejszych powiązań funkcjonalno-przestrzennych. Obejmuje ona swym zasięgiem: Łódź, jako centrum układu oraz ośrodki: Zgierz, Ozorków, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki i Lutomiersk, Pabianice, Rzgów, Tuszyn, Stryków, Głowno, Brzeziny i Koluszki. Ponadto, można wyodrębnić następujące układy pasmowe wzmożonej urbanizacji i aktywności gospodarczej:

- Łódź – Rzgów – Tuszyn oraz Łódź – Zgierz – Ozorków, ukształtowane o DK nr 91,
- Łódź – Andrespol – Koluszki, ukształtowane w oparciu o linię kolejową Łódź – Koluszki,
- Stryków – Głowno, kształtujące się wzdłuż DK nr 14,
- Łódź – Pabianice – Łask, najsilniej zurbanizowany kierunek rozwoju Aglomeracji Łódzkiej oparty o dawną DK nr 14.

Granice MOF Łodzi są zgodne z granicami Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego wyznaczonego w „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020", przyjętej Uchwałą Nr XXXIII/644/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 lutego 2013 r., jako obszar realizacji zintegrowanej polityki rozwoju w ujęciu funkcjonalno-terytorialnym na poziomie regionalnym. „Strategia…" zakłada, że docelowo ŁOM będzie spójnym, dynamicznym i konkurencyjnym obszarem rozwoju funkcji metropolitalnych, współtworzącym krajowy system metropolii oraz wpisującym się w proces rozwoju bipolarnego układu metropolitalnego Łódź – Warszawa. Osiągnięciu tego celu służyć mają następujące strategiczne kierunki działań:

- wspieranie działalności związanych z rozwojem gospodarki kreatywnej, opartych na unikatowym potencjale wyższych uczelni artystycznych, w zakresie sztuki i kultury, w tym przemysłu filmowego i muzycznego, mediów, wzornictwa i projektowania,
- wspieranie działań na rzecz stworzenia sieci współpracy środowiska akademickiego dla kreowania kierunków nauczania o znaczeniu krajowym i międzynarodowym zgodnych z istniejącymi i przyszłymi potrzebami metropolitalnego i regionalnego rynku pracy,
- wspieranie rozwoju sfery B+R na rzecz nowoczesnych technologii,
- wzmacnianie istniejącej bazy instytucji kultury wyższej oraz wspieranie funkcji symbolicznych i wydarzeń kulturalnych o randze krajowej i międzynarodowej,
- wspieranie przedsięwzięć rewitalizacyjnych w strefach śródmiejskich miast, szczególnie dziedzictwa poprzemysłowego,
- wspieranie działań na rzecz budowania zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i atrakcyjności środowiska przyrodniczego,
- wspieranie działań na rzecz rozwoju funkcji targowo-wystawienniczej, kongresowej, widowiskowej i sportowej,
- wspieranie działań na rzecz stworzenia zintegrowanego węzła transportowego o znaczeniu krajowym i międzynarodowym,
- wspieranie działań na rzecz usprawnienia systemu komunikacji wewnętrznej w ŁOM poprzez utworzenie zintegrowanego, multimodalnego systemu transportu publicznego,
- wspieranie przedsięwzięć na rzecz systemowej współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego,
- inicjowanie i wspieranie działań na rzecz rozwoju bipolarnego układu metropolitalnego Łódź – Warszawa oraz innych międzyregionalnych powiązań funkcjonalnych, szczególnie w zakresie rozwoju zaawansowanej gospodarki wiedzy i innowacji – klastrów (-).

Działania te w sposób bezpośredni znajdują odzwierciedlenie w przestrzeni, przyczyniają się do przekształceń strukturalnych i jakościowych obszaru oraz wpływają na poprawę jakości życia jego mieszkańców.

Ludność MOF Łodzi, licząca 1 082 716 osób w 2016 r., stanowiła 43,6% mieszkańców regionu. Udział ludności miejskiej w obszarze kształtował się na poziomie 86,2% przy średniej

dla województwa ok. 63,0%. Gęstość zaludnienia to prawie 434 osoby/km^2 (w Łodzi 2 377 osób/km^2), przy średniej wojewódzkiej wynoszącej ok. 136 osób/km^2.

Największym miastem jest Łódź, licząca 696 503 mieszkańców, co stanowiło ok. 64,3% ludności MOF Łodzi i 28,0% ludności województwa. Jako centralne miasto obszaru, Łódź ma pod każdym względem niewątpliwą przewagę nad pozostałymi ośrodkami miejskimi i nie sposób przecenić jej znaczenia w kształtowaniu całości MOF. Jest miastem pełniącym funkcje ośrodka wojewódzkiego oraz powiatu grodzkiego, koncentrującym najważniejsze w regionie funkcje administracyjne i usługowe znaczenia ponadlokalnego, w tym usługi specjalistyczne o charakterze metropolitalnym tj. funkcje akademickie, kulturotwórcze i naukowo-badawcze, oraz funkcje gospodarcze i społeczne. Jako znaczący ośrodek gospodarczy dysponuje potencjałem w wyspecjalizowanych gałęziach przemysłu.

Poza ośrodkiem wojewódzkim, największymi miastami MOF Łodzi są Pabianice i Zgierz, które liczyły odpowiednio 66 265 i 56 929 mieszkańców. Ponadto, 3 miasta zamieszkiwało ponad 15 tys. ludności. Są to: Aleksandrów Łódzki, Ozorków i Konstantynów Łódzki. Najmniejszymi miastami są: Stryków i Rzgów, w których liczba mieszkańców wynosi odpowiednio 3 477 i 3 378 osób. Najsilniej zaludnionymi obszarami wiejskimi są: Zgierz i Andrespol (ponad 13 tys. mieszkańców), Koluszki (ponad 10 tys.) oraz Aleksandrów Łódzki i Stryków (odpowiednio blisko 10 tys. i 9 tys. mieszkańców).

Cechą charakterystyczną sieci osadniczej MOF Łodzi jest ogromna dysproporcja ludnościowa między Łodzią a pozostałymi ośrodkami i znaczna liczba miast średnich i małych. Mocną stroną jest niewątpliwie policentryczny układ miast, stwarzający dogodne warunki dla obsługi ludności, oraz wysoki poziom urbanizacji.

Do największych problemów MOF Łodzi, stanowiących poważne zagrożenie dla jego przyszłego prawidłowego rozwoju, należą problemy demograficzne tj. ubytek liczby ludności oraz starzejące się społeczeństwo.

Podobnie jak całe województwo łódzkie, MOF Łodzi wyludnia się. W latach 2004 – 2016 ubyło 65 654 mieszkańców, co stanowiło blisko 6,1% mieszkańców obszaru. W układzie powiatowym, zmniejszenie liczby ludności nastąpiło w Łodzi (o 77 501 osób, czyli ok. 10,0%) i powiecie pabianickim (o 174 osoby, ok. 0,1%), natomiast w pozostałych powiatach zanotowano wzrost liczby mieszkańców, największy w powiatach łódzkim wschodnim (o 6 937 osób, czyli 10,9%) i zgierskim (o 4 854 osoby, tj. 3,0%).

Poza Łodzią, spadki liczby ludności zanotowano również w 7 z 12 miast obszaru. Były to: Pabianice, Zgierz, Ozorków, Głowno, Stryków, Koluszki, i Rzgów. Jednocześnie nastąpił wzrost liczby mieszkańców w większości gmin wiejskich.

W prawie wszystkich miastach MOF Łodzi notujących ubytek ludności, główną przyczyną ujemnego przyrostu rzeczywistego był ujemny przyrost naturalny (największy w Łodzi, Pabianicach i Zgierzu). Wyjątkiem są Koluszki, gdzie decydującym czynnikiem depopulacji było ujemne saldo migracji. W 4 ośrodkach miejskich z dodatnim przyrostem rzeczywistym (Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki, Tuszyn, Brzeziny), wzrost liczby mieszkańców był wynikiem dodatniego salda migracji.

Według Prognozy ludności do 2030 roku, MOF Łodzi będzie się nadal wyludniał i w 2030 r. liczba ludności będzie stanowiła 93,1% ludności z 2016 r. Największy ubytek ludności nastąpi w Łodzi (o 75 799 osób; 89,1% z 2016 r.) a tendencja spadkowa będzie charakteryzowała też powiaty: brzeziński i pabianicki (odpowiednio 98,3%, 97,2% stanu z 2016 r.). Zwiększenie liczby mieszkańców nastąpi w powiatach: łódzkim wschodnim i zgierskim, gdzie liczba ludności będzie stanowiła kolejno 105,8% i 100,3% ludności z 2016 r. W gminach spadek liczby ludności dotyczyć będzie 13 z 28 gmin, z czego największy (oprócz Łodzi) w mieście Pabianice (o 6 895 osób; 89,6% stanu z 2016 r.). Z kolei największy wzrost prognozowany jest w gminie Nowosolna (o 1 215 osób, do stanu 125,4% stanu z 2016 r.).

W 2016 r. **w strukturze wiekowej ludności MOF Łodzi** w układzie powiatowym, najwyższy odsetek ludności w wieku

poprodukcyjnym występował w powiatach: łódzkim grodzkim (26,6%), pabianickim (23,2%) i zgierskim (21,9%). W układzie gminnym największy udział ludności w wieku poprodukcyjnym występował w największych miastach obszaru tj. Łodzi (26,6%), Pabianicach (25,1%) i Zgierzu (23,9%) oraz Głownie (24,0%). Miasta te charakteryzował jednocześnie najwyższy wskaźnik obciążenia demograficznego[5] wynoszący odpowiednio 45,2%, 42,0%, 40,0% oraz 39,9%. Jednocześnie najniższym obciążeniem demograficznym charakteryzowały się gminy wiejskie: Aleksandrów Łódzki (23,4%), Brójce (24,3%) oraz Nowosolna (25,0%). Na obszarach wiejskich zanotowano także największy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym: w gminie Aleksandrów Łódzki 22,7%, gminie Nowosolna 20,9% oraz gminach Brójce, Pabianice i Rzgów odpowiednio 20,6% 20,5% i 20,4%.

Podsumowując należy stwierdzić, że w zakresie demografii w gminach MOF Łodzi zidentyfikowano dwa rodzaje obszarów problemowych, na których występują niekorzystne zjawiska demograficzne, w znacznym stopniu warunkujące rozwój w przyszłości. Są to:

- **gminy, gdzie ubytek ludności w latach 2004 – 2016 był większy niż średnio w regionie (4,0%) - miasta: Łódź, Pabianice, Głowno, Ozorków oraz gminy: Parzęczew, Jeżów i Dmosin;**
- **gminy charakteryzujące się niekorzystną strukturą wiekową ludności, gdzie wskaźnik obciążenia demograficznego w 2016 r. był powyżej średniej dla województwa (37,0%) - miasta: Łódź, Pabianice, Zgierz, Głowno i Konstantynów Łódzki;**

Gminami o szczególnie trudnej sytuacji demograficznej na skutek koncentracji problemów demograficznych są miasta: Łódź, Pabianice i Głowno.

Rys. 221. Granice Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi na podstawie delimitacji na poziomie regionalnym *(Źródło: „Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020", Łódź 2013)*

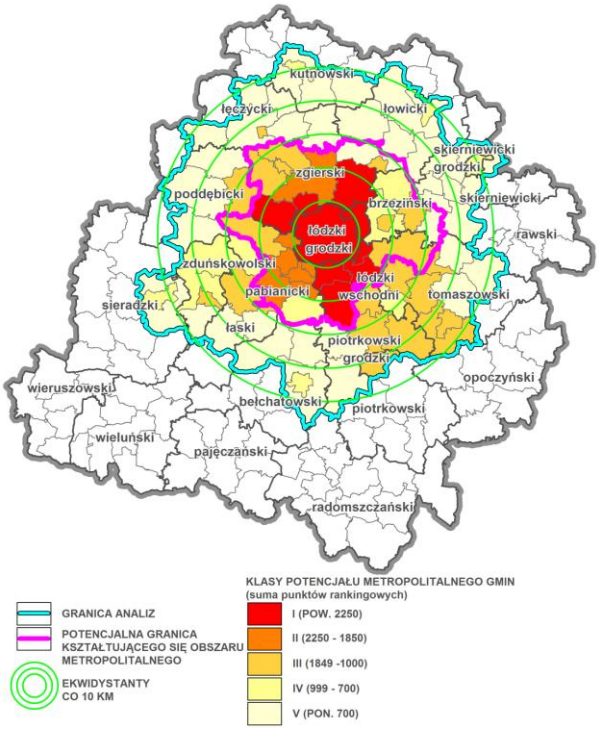

Rys. 222. Podział administracyjny MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ)*

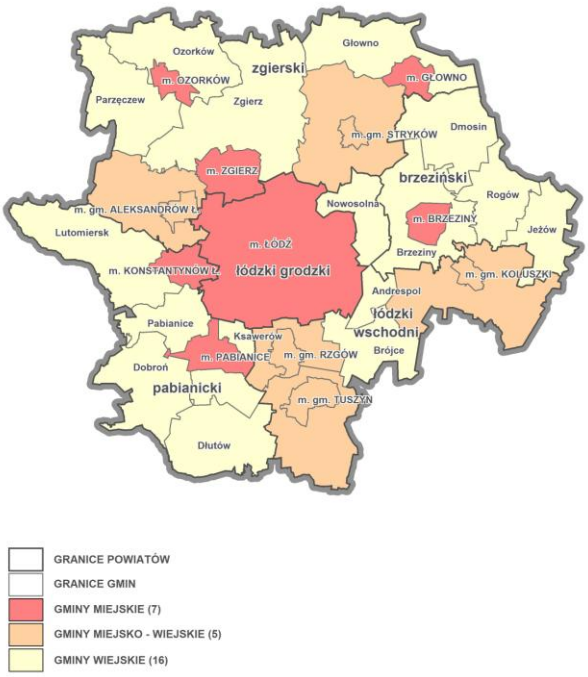

[5] Ludność w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym

Rys. 223. Obszar kształtowania powiązań funkcjonalno-przestrzennych Aglomeracji Łódzkiej *(Źródło: „Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020", Łódź 2013)*

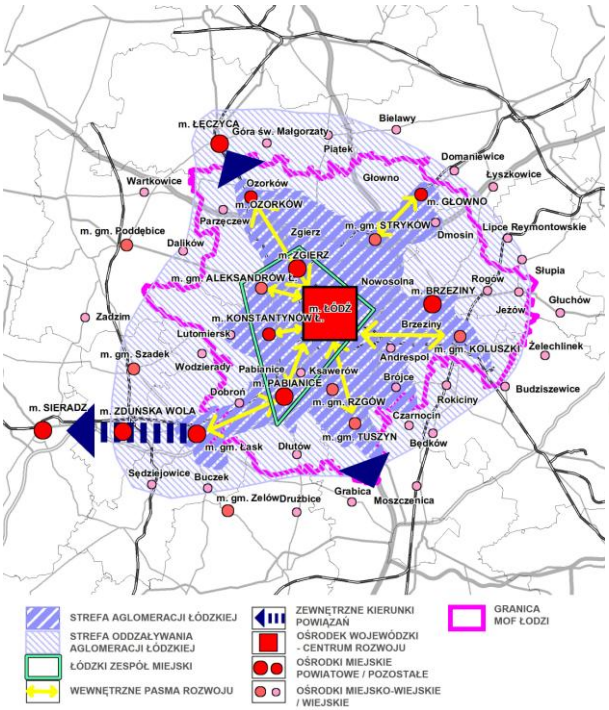

Rys. 224. Czasowa dostępność drogowa do Łodzi w 2016 r. *(Źródło: BPPWŁ)*

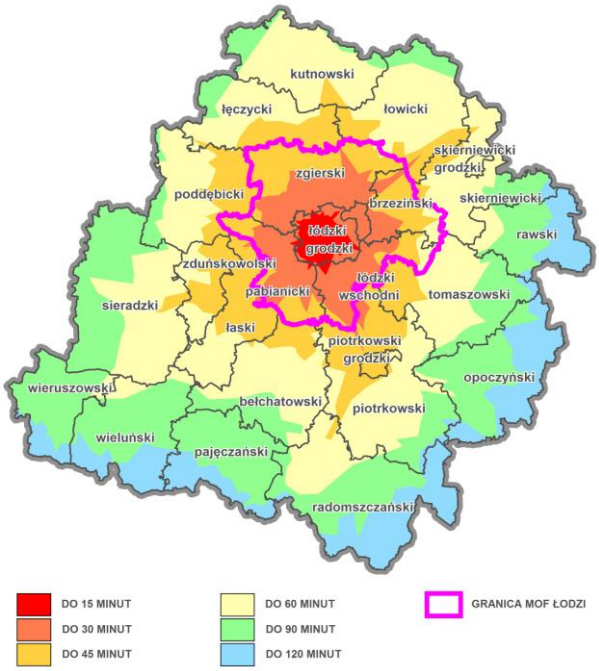

Rys. 225. Zaludnienie w MOF Łodzi w 2016 r. [os.] *(Źródło: GUS)*

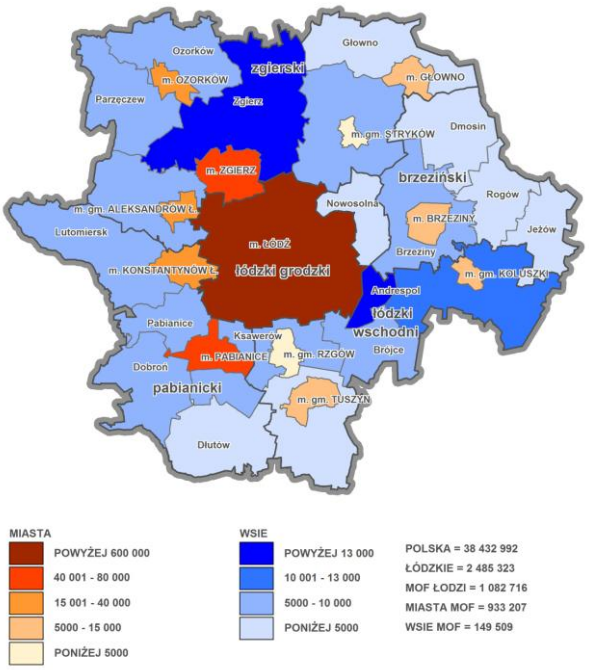

Rys. 226. Gęstość zaludnienia w MOF Łodzi w 2016 r. [os./km^2] *(Źródło: GUS)*

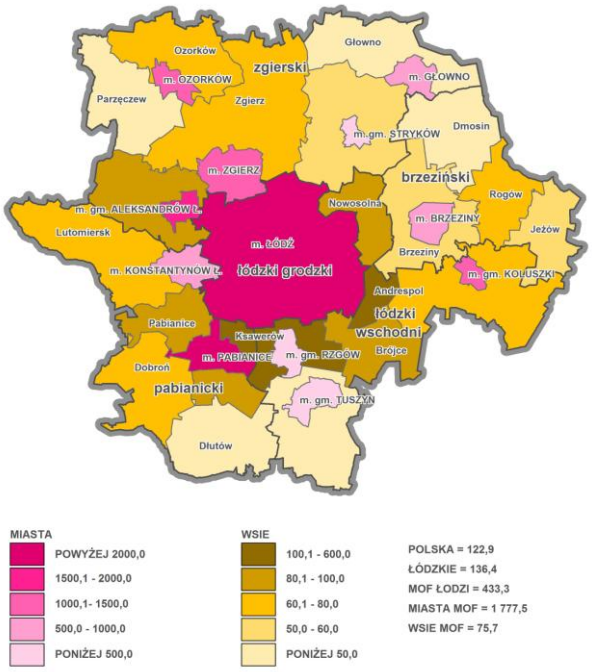

Rys. 227. Zaludnienie w miastach MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: GUS)*

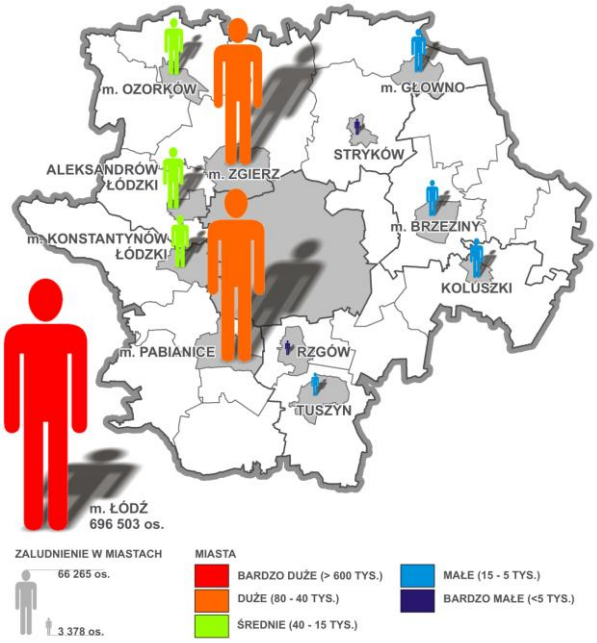

Rys. 228. Współczynnik urbanizacji w powiatach MOF Łodzi w 2016 r. MOF Łodzi *(Źródło: GUS)*

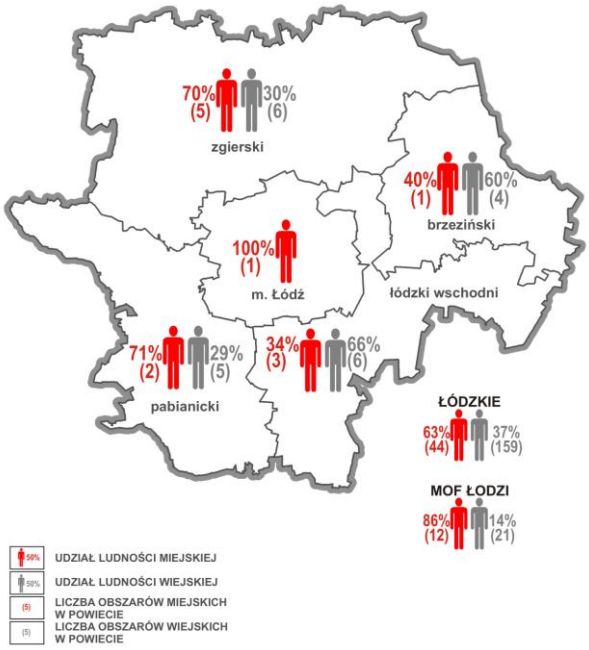

Rys. 229. Średnie saldo migracji na 1000 mieszkańców w gminach MOF Łodzi w latach 2004 - 2016 r. *(Źródło: GUS)*

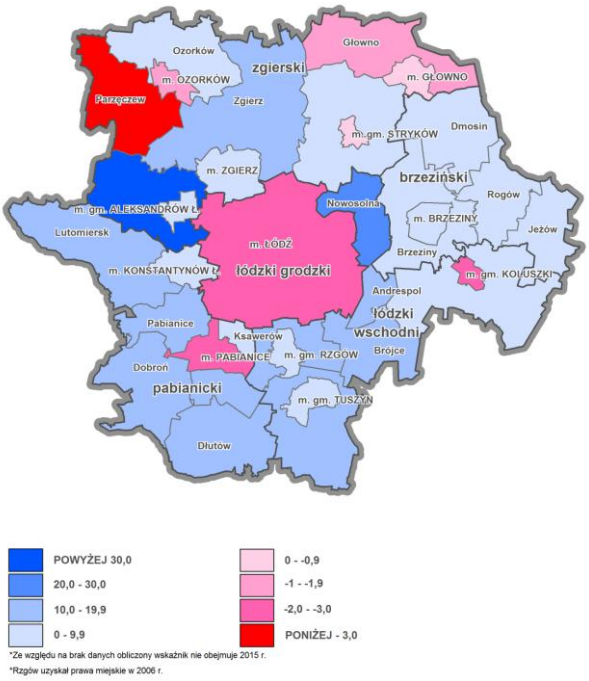

Rys. 230. Prognoza demograficzna według gmin na lata 2017 – 2030 *(Źródło: GUS)*

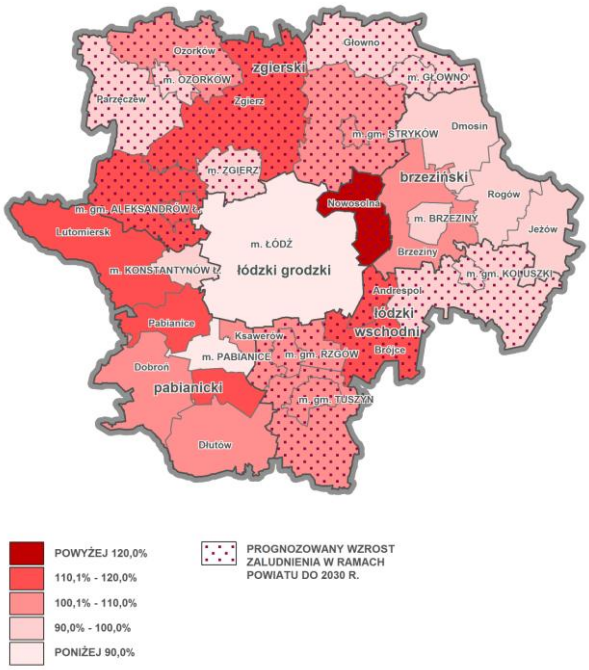

Rys. 231. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem w gminach MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: GUS)*

Rys. 232. Wskaźnik obciążenia demograficznego w gminach MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: GUS)*

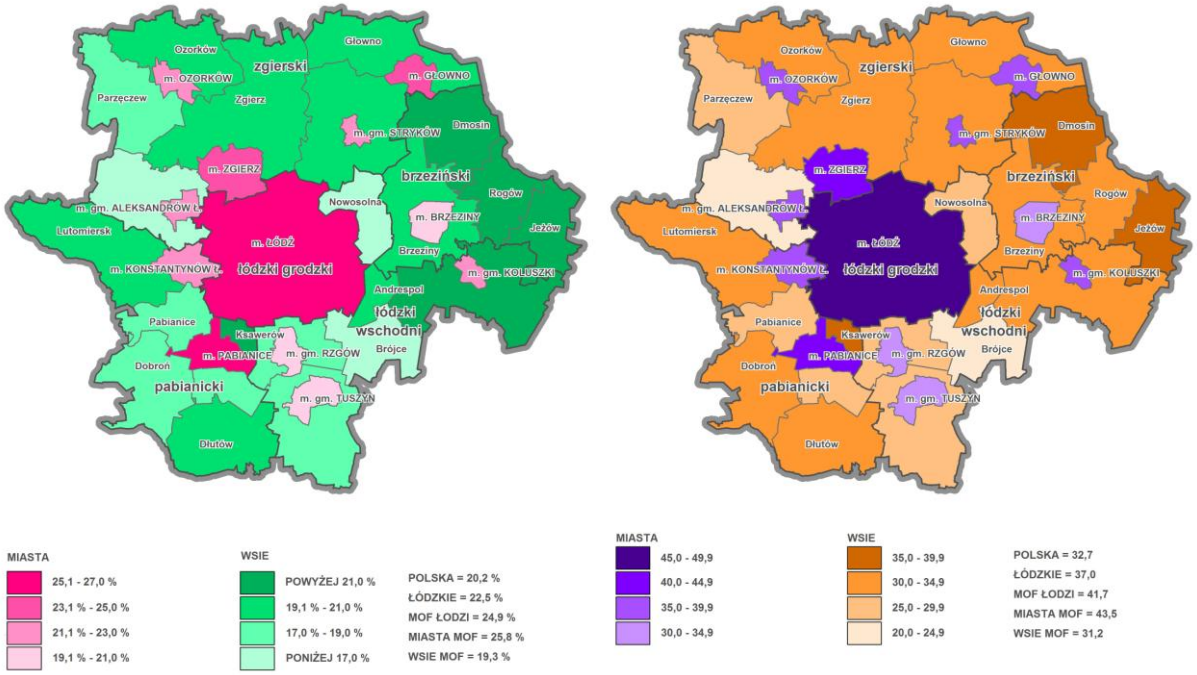

Rys. 233. Struktura wiekowa ludności w gminach MOF Łodzi w podziale na obszary miejskie i wiejskie w 2016 r. *(Źródło: GUS)*

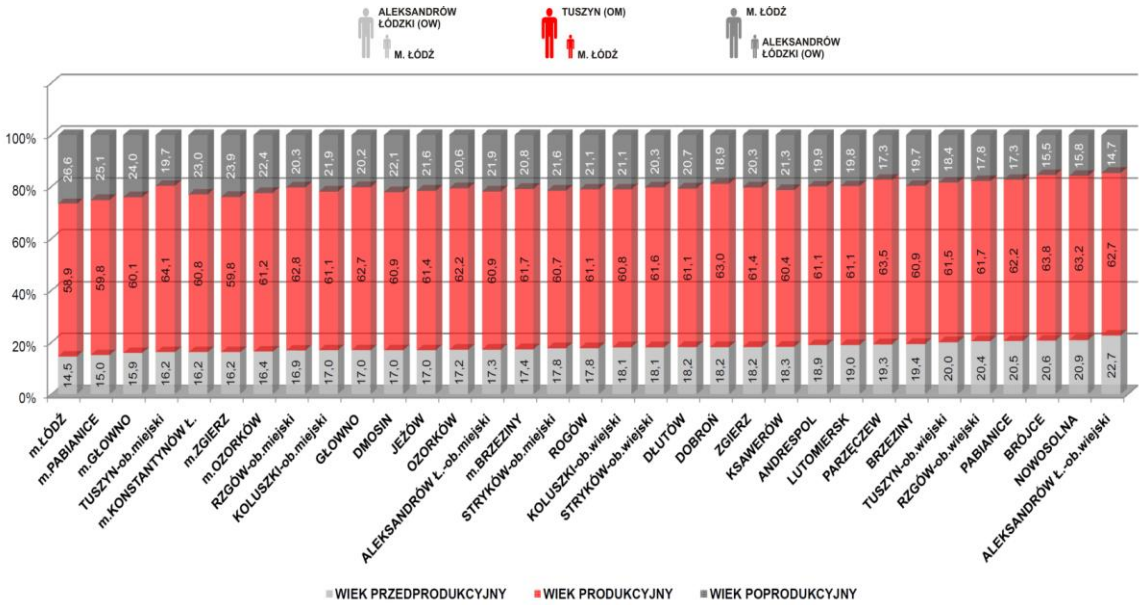

Rys. 234. Demograficzne obszary problemowe MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ)*

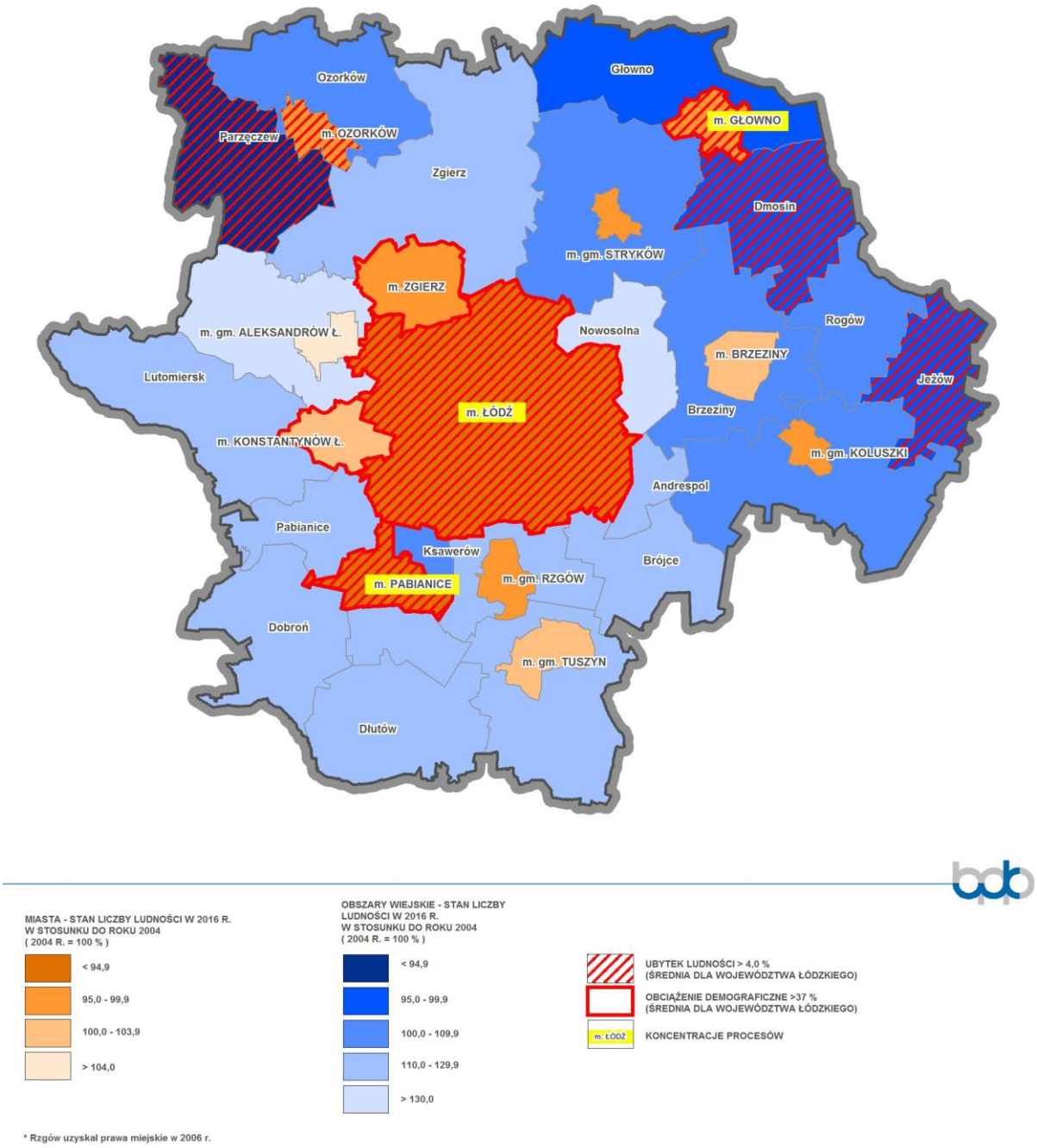

Rys. 235. Lista projektów wskazanych w „Strategii rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego 2020+" do realizacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych ŁOM na lata 2014 – 2020 *(Źródło: aktualizacja „Strategii rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego 2020+"- wersja z 22 czerwca 2018 r.)*[6]

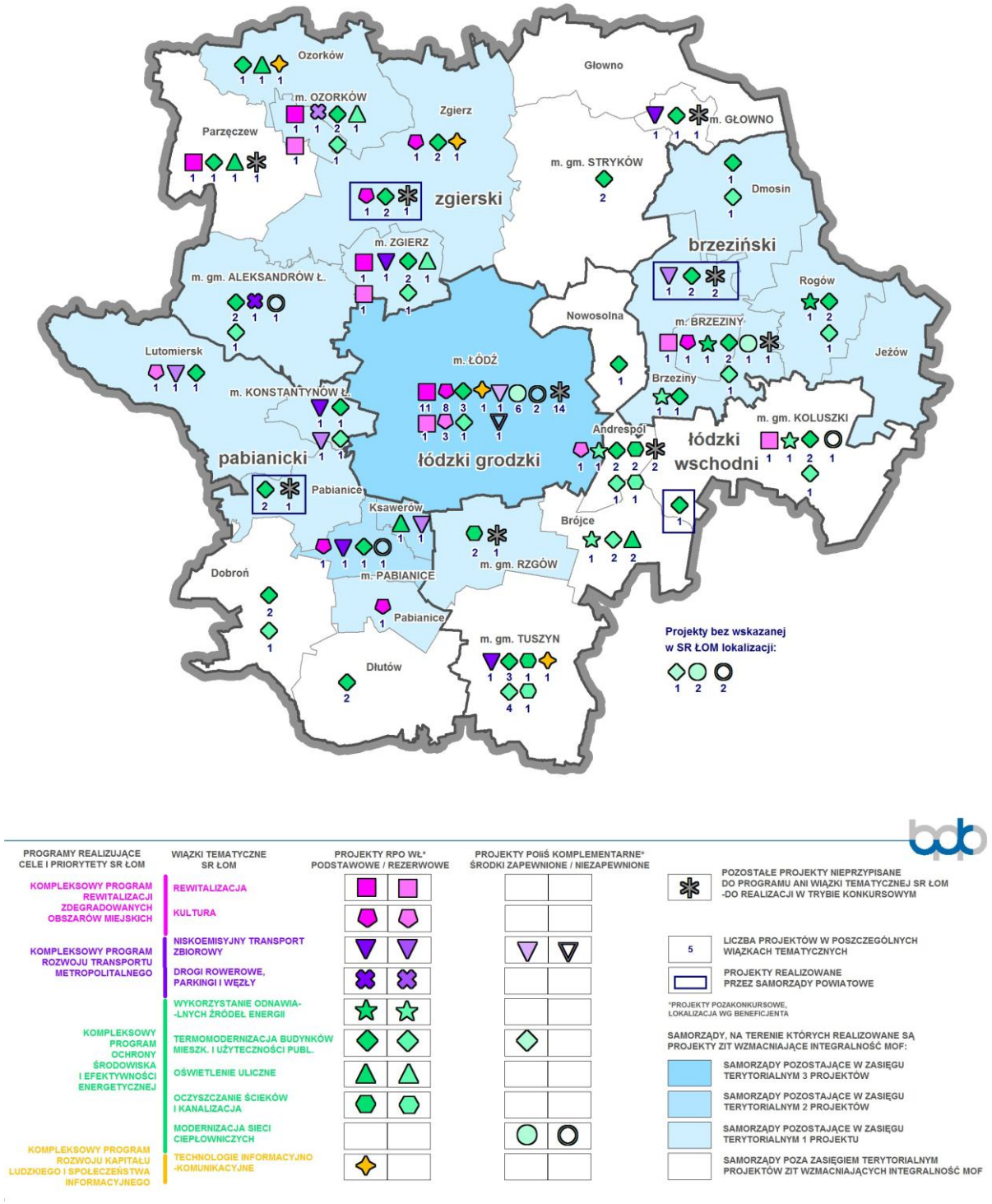

[6] Lista ma charakter informacyjny i nie stanowi ustaleń „Planu…"

1. DIAGNOZA STANU

1.1. URBANIZACJA

Istniejące struktury funkcjonalno-przestrzenne i plany rozwojowe samorządów lokalnych

Jednym z głównych problemów MOF Łodzi, zwłaszcza w kontekście postępującej depopulacji, jest obserwowane od lat i nieadekwatne do potrzeb, nadmierne wyznaczanie terenów pod nowe inwestycje, w tym zabudowę mieszkaniową. Zjawisko to obserwowane jest w lokalnych dokumentach planistycznych, a dodatkowo pogłębiane obowiązującym systemem planowania, umożliwiającym wydawanie decyzji o warunkach zabudowy, prowadzącym do lokalizacji nowej zabudowy bez ograniczeń i bez powiązania z wyrażonymi w dokumentach zamierzeniami planistycznymi. Skutkuje to niekontrolowanym rozwojem urbanizacji, często w terenach cennych przyrodniczo i krajobrazowo oraz wzrostem kosztów inwestycyjnych. Rozpraszanie zabudowy utrudnia rozwój infrastruktury i wiąże się z wyższymi kosztami związanymi z budową i eksploatacją sieci kanalizacyjnych, wodociągowych, gazowych, ciepłowniczych, energetycznych, drogowych, a także komunikacji zbiorowej. Procesy niekontrolowanego i nieskoordynowanego w skali obszaru rozprzestrzeniania się zabudowy w strefie podmiejskiej powodują chaos przestrzenny, degradację krajobrazu i w konsekwencji utratę atutów w postaci atrakcyjnych lokalizacji.

Tereny zurbanizowane w MOF Łodzi w 2013 r. obejmowały ok. 25,0 tys. ha, tj. 10,0% powierzchni ogółem.

W układzie powiatowym poziom zurbanizowania kształtował się następująco: powiat łódzki grodzki 30,6%, pabianicki 9,0%, zgierski 7,7%, łódzki wschodni 7,2% oraz brzeziński 3,5%.

W układzie gminnym największy udział istniejących terenów zurbanizowanych w powierzchni ogółem charakteryzował miasta: Łódź (30,6%), Pabianice (36,5%) i Zgierz (26,1%), oraz gminy wiejskie: Ksawerów (34,0%) i Andrespol (23,9%).

W całości terenów zurbanizowanych generalnie można wyróżnić kilka charakterystycznych struktur przestrzennych, które kształtowały się w oparciu o określone zasady, pełnią różne funkcje i wymagają odrębnych działań. Są to:

- tradycyjna tkanka miejska charakteryzująca się zwartą zabudową, oparta na historycznych założeniach kompozycyjnych i w znacznej części zabytkowa, skupiająca w sobie najbardziej atrakcyjne i reprezentacyjne funkcje miejskie;
- obszary zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, charakteryzujące się zwartością zabudowy bliżej centrów ośrodków miejskich, oraz o charakterze rozproszonym na obrzeżach miast i gmin;
- obszary produkcyjno – usługowe (wielofunkcyjne i przemysłowe) zlokalizowane głównie na obrzeżach struktur śródmiejskich i na obrzeżach ośrodków miejskich, podlegające znacznym przemianom i posiadające potencjał terenowy i kubaturowy;
- tereny zieleni w miastach, tworzące ważne strefy przewietrzające oraz pasma oddzielające poszczególne struktury zurbanizowane;
- obszary ogólnego użytkowania wiejskiego z zabudową mieszkaniową zagrodową i jednorodzinną, usługową i przemysłową.

Na kształtowanie struktur zainwestowanych w MOF Łodzi silny wpływ miały uwarunkowania przyrodnicze. Cechą charakterystyczną obszaru jest sukcesywne powiększanie się strefy podmiejskiej o funkcji mieszkaniowej i produkcyjno-usługowej oraz wkraczanie terenów zurbanizowanych na tereny atrakcyjne krajobrazowo i cenne przyrodniczo. Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe związane z terenami otwartymi ulegają negatywnemu przekształceniu

na skutek wtórnych podziałów własnościowych, wprowadzaniu zabudowy o niejednolitej formie architektonicznej, niwelowaniu form rzeźby (strefa krawędziowa Wzniesień Łódzkich) oraz utraty atrakcyjnych widoków (ekspozycji i panoram).

Polityka przestrzenna samorządów lokalnych w MOF Łodzi od lat nastawiona jest na **rozwój nowych terenów inwestycyjnych**. W obowiązujących dokumentach planistycznych gmin[7] pod zainwestowanie wskazano ok. 47,2 tys. ha dodatkowych terenów, tj. ok. 18,9% powierzchni MOF Łodzi, z czego ok. 34,0 tys. ha (71,8%) przeznaczono na tereny mieszkaniowe, blisko 9,0 tys. ha (18,9%) na produkcyjno – usługowe i ok. 4,4 tys. ha (9,2%) na usługowe. Planowany wzrost zainwestowania w obszarze wynosi ok. 186,5%, co w kontekście istniejących procesów demograficznych i prognozowanego zmniejszenia liczby ludności o blisko 100 tys. osób do 2030 r., wydaje się nieracjonalne oraz musi skutkować pogłębieniem chaosu przestrzennego. Największy wzrost terenów zainwestowanych przewiduje się w powiatach brzezińskim (ok. 475,2%) i zgierskim (ok. 262,0%), natomiast najmniejszy w Łodzi (ok. 57,2%), gdzie rozpoczęto proces racjonalizacji planowania przestrzennego i w nowym dokumencie planistycznym założono zmniejszenie powierzchni terenów możliwych do zainwestowania oraz rozwój miasta do wewnątrz.

Najbardziej znaczące zamierzenia rozwojowe przewidywane są w gminie Jeżów, gdzie planowany wzrost terenów zurbanizowanych wynosi ok. 980,0% przy jednoczesnym spadku liczby ludności na przestrzeni ostatnich 10 lat o 4,8%. Znaczny wzrost terenów zabudowanych, o ponad 400%, planuje się także w gminach: Stryków (493,8%), Parzęczew (475,4%, gdzie w latach 2004 – 2015 zanotowano zmniejszenie liczby ludności na poziomie 8,0%), Rogów (433,9%), Dmosin (418,7% - od 2004 r. zmniejszenie liczby ludności o 4%) oraz Nowosolna (402,8%). Docelowo gminami wiejskimi o najwyższym udziale terenów zurbanizowanych będą: Ksawerów (68,7%) i Andrespol (58,1%) natomiast do najbardziej zurbanizowanych ośrodków miejskich będą należały: Pabianice (64,1%), Ozorków (63,6%) Konstantynów Łódzki (62,1%), i Łódź (48,0%). Gminami o najniższym docelowym udziale terenów zurbanizowanych w powierzchni ogółem są gminy wiejskie: Głowno (10,8%) i Dmosin (15,0%).

Ważnym czynnikiem atrakcyjności obszaru i jego poziomu cywilizacyjnego są warunki mieszkaniowe. W 2013 r. w MOF Łodzi **tereny mieszkaniowe** zajmowały ponad 20,5 tys. ha (82,0% terenów zurbanizowanych), przy czym największy, ponad 20,0% udział terenów mieszkaniowych w powierzchni gminy ogółem występował w miastach: Aleksandrów Łódzki (28,0%) Pabianice (27,0%), Koluszki (23,0%), Łódź (21,0%) oraz Zgierz (20,0%), a także gminach wiejskich: Ksawerów (28,0%) i Andrespol (21,0%).

W 2015 r. **zasoby mieszkaniowe** MOF Łodzi wynosiły ponad 503,3 tys. i stanowiły 50,5% zasobów mieszkaniowych województwa. Największa liczba mieszkań w obszarze zlokalizowana była w Łodzi (ponad 352,0 tys., co stanowiło 70,0% zasobów MOF), następnie w powiecie zgierskim (ponad 65,3 tys., tj. 13,0%), pabianickim (ponad 50,5 tys., czyli 10,0%), łódzkim wschodnim (ponad 24,0 tys., tj. 4,8%) oraz brzezińskim (ponad 11,3 tys., co stanowiło 2,2%). Od 2004 r. w obszarze nastąpił wzrost liczby mieszkań o ponad 30,1 tys. (6,4%), w tym najwięcej w Łodzi (ponad 20,1 tys., tj. 6,1% zasobów miasta), a następnie w powiecie zgierskim (ponad 4,3 tys., czyli 7,2% zasobów powiatu), pabianickim (ponad 2,9 tys., tj. 6,2%), łódzkim wschodnim (ponad 1,8 tys., 8,3%) oraz brzezińskim (ok. 0,8 tys., 7,4%).

W Łodzi największym problemem jest jakość zasobów mieszkaniowych wynikająca przede wszystkim ze standardu i stanu technicznego. Według NSP 2011[8] 26,0% zasobów Łodzi pochodzi sprzed 1945 r., 29,0% z lat 1945 – 1970, 35,1% z lat 1971 – 1988, natomiast z lat 1989 – 2011 jedynie 9,9%. W 2015 r. na 1 000 mieszkańców przypadały 502 mieszkania (województwo łódzkie 402), przy średniej powierzchni mieszkania wynoszącej jedynie 53,9 m^2 (województwo łódzkie 68,7 m^2).

[7] Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin (stan na 2015 r.; dla Łodzi stan na 2018 r.)

[8] Narodowy Spis Powszechny 2011

W MOF Łodzi największą średnią powierzchnią użytkową (95,1 m^2) oraz największym udziałem mieszkań najnowszych powstałych w latach 1989 – 2011 (27,2%), charakteryzują się zasoby mieszkaniowe w powiecie łódzkim wschodnim, gdzie na 1 000 ludności przypada prawie 341 mieszkań.

Najistotniejsze w MOF jest **nowe budownictwo mieszkaniowe** i wynikające stąd potrzeby i zagrożenia. Lokalizacja zasobów ma szczególne znaczenie dla rozwoju i kształtowania sieci osadniczej oraz wielkości i intensywności zagospodarowania przestrzennego obszaru. Polityka przestrzenna prowadzona przez samorządy lokalne skutkuje rozpraszaniem zabudowy i brakiem ładu przestrzennego. Dominującą funkcją nowych terenów inwestycyjnych, planowanych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, jest funkcja mieszkaniowa.

Ogółem w MOF Łodzi pod projektowane tereny zabudowy mieszkaniowej przeznaczono ok. 34,0 tys. ha, co stanowi 165,3% wzrost w stosunku do istniejących struktur zabudowy mieszkaniowej i zwiększa powierzchnię ogółem terenów zurbanizowanych w MOF Łodzi o 136,7%. Należy zaznaczyć, że wszystkie gminy w obszarze, niezależnie od istniejącej i prognozowanej sytuacji demograficznej i procesów depopulacji, przewidują wzrost powierzchni terenów przeznaczonych na funkcję mieszkaniową, jednak tendencja ta jest zdecydowanie większa na obszarach wiejskich. Największy procentowy wzrost terenów mieszkaniowych (850,1%) wskazano w gminie Jeżów, w której notuje się spadek liczby mieszkańców. Ponadto, znaczące zwiększenie powierzchni terenów mieszkaniowych, o ponad 300,0%, planowane jest dla obszarów sukcesywnego wzrostu liczby ludności: w gminie Brzeziny (374,2%), na obszarze wiejskim Aleksandrowa Łódzkiego (360,2 %), gminie Dłutów (346,1%) oraz gminie Rogów (309,9%). Docelowo największy, ponad 50,0%, udział terenów zabudowy mieszkaniowej planowany jest w gminach, w których obecnie udział istniejącej zabudowy mieszkaniowej jest największy. Są to: miasto Aleksandrów Łódzki (ok. 63,4%), gmina Ksawerów (ok. 53,1%), Andrespol (51,8%) oraz miasto Pabianice (ok. 50,3%). Docelowe tereny pod zabudowę mieszkaniową w MOF Łodzi zajmują ok. 54 473 ha a ich chłonność osadnicza wynosi ok. 3 mln 818 tys. osób, czyli o ponad 2 mln 731 tys. osób więcej (251,2%) niż liczba mieszkańców w 2015 r. Obrazuje to skalę przeszacowania potrzeb inwestycyjnych na poziomie lokalnym, zwłaszcza w kontekście prognozy demograficznej i przewidywanego zmniejszenia liczby mieszkańców MOF Łodzi w 2030 r. o prawie 100 tys. osób.

Największe przeszacowania terenów mieszkaniowych nastąpiły w gminach, gdzie wskazano miejsca do zamieszkania dodatkowo dla ponad 10-krotnie większej liczby mieszkańców niż w 2016 r. Są to:

- gmina Jeżów, gdzie wskazano docelowe tereny mieszkaniowe dla blisko 59 tys. osób, przy zaludnieniu w 2016 r. wynoszącym 3 459 mieszkańców,
- gmina Dłutów, gdzie chłonność docelowych terenów mieszkaniowych wynosi ponad 74 tys. osób, przy liczbie mieszkańców wynoszącej 4 535 osób w 2016 r.,
- gmina Zgierz, gdzie wskazano tereny mieszkaniowe docelowo dla ok. 184 tys. mieszkańców (13 743 osoby w 2016 r.).
- obszar wiejski Aleksandrowa Łódzkiego, gdzie zaprojektowano docelowe tereny mieszkaniowe dla ponad 123 tys. ludności (9 600 mieszkańców w 2016 r.).

Ponadto, potrojenie i podwojenie liczby mieszkańców zakłada się dla miast, w których od 2004 r. nastąpiły największe spadki ludności, tj. odpowiednio dla Łodzi i Pabianic.

W 2013 r. **tereny produkcyjno-usługowe** zajmowały w MOF Łodzi ponad 2,7 tys. ha, czyli ok. 10,0% terenów zurbanizowanych i ok. 1,1% powierzchni obszaru. Zabudowa przemysłowo-usługowa skoncentrowana była przede wszystkim wzdłuż szlaków dróg krajowych i w sąsiedztwie węzłów autostradowych i na drogach ekspresowych, a także w okolicach kolejowych stacji przeładunkowych Łódź Olechów i Stryków.

Najbardziej zwarty kompleks tych terenów zlokalizowany był przy skrzyżowaniu autostrad A1 i A2 w gminie Stryków, a największa powierzchnia terenów produkcyjno – usługowych występowała w Łodzi (1 356,0 ha). Znaczące tereny aktywności gospodarczej położone były również w największych miastach MOF Łodzi: Pabianicach (ok. 204,0 ha) i Zgierzu (ok. 145,6 ha), a także w Konstantynowie Łódzkim (ok. 114,9 ha) i gminie Stryków (104,0 ha).

Nowe tereny produkcyjno – usługowe i przemysłowe, projektowane w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, zajmują dodatkowo ok. 8 937,4 ha (325,1% obszarów istniejących), tj. 3,6% powierzchni MOF i ok. 12,3% docelowych terenów zurbanizowanych. Należy stwierdzić, że wielkość wyznaczanych terenów produkcyjno-usługowych jest ściśle powiązana z dostępnością komunikacyjną. Gminy wykorzystują atut przebiegu przez ich obszar autostrad lub dróg ekspresowych, zapewniających sprawne połączenia w skali kraju i Europy. Największy procentowy wzrost terenów produkcyjno-usługowych i wielofunkcyjnych przewidziano w mieście Stryków (ok. 3 666,2%). Ponadto, zwiększenie obszarów produkcyjno – usługowych, o ponad 2 000,0%, zaplanowano w gminach: Dmosin (2 691,7%), Parzęczew (2 339,5%) i Brójce (2 297,0%). Największy, ponad 10,0%, udział docelowych terenów aktywizacji gospodarczej w powierzchni gminy ogółem przewidziano w obszarach miejskich: Strykowa (42,9%), Koluszek (20,8%) i Rzgowa (16,5%) oraz gminie Ksawerów (11,5%). Znaczny udział terenów produkcyjno – usługowych wyróżnia także największe miasta obszaru: Łódź (9,9%), Zgierz (9,7%) i Aleksandrów Łódzki (9,1%).

Pod względem powierzchni najwięcej terenów przeznaczonych pod funkcje gospodarcze docelowo przewiduje się w:

- Łodzi (ok. 2 897,0 ha), m.in. w rejonie terminala kolejowego Łódź Olechów i drogi krajowej nr 14,
- mieście i gminie Stryków (2 290,0 ha), głównie w rejonie węzłów autostradowych,
- gminie Zgierz (721,0 ha), w okolicach węzłów autostradowych oraz węzłów na planowanej drodze ekspresowej S14,
- mieście i gminie Tuszyn oraz Rzgów (odpowiednio 448,0 i 440,0 ha), głównie jako powiększenie strefy istniejących terenów przemysłowych i handlowych.

Powierzchnia **istniejących terenów usługowych** w MOF Łodzi, wynosząca w 2013 r. ok. 2,0 tys. ha, stanowiła ok. 8,0% terenów zurbanizowanych i niecały 1,0% powierzchni ogółem obszaru. Największa powierzchnia terenów usługowych skoncentrowana była w największych ośrodkach miejskich: Łodzi (ok. 1 287,0 ha), Pabianicach (ok. 115,3 ha) i Zgierzu (ok. 93,0 ha).

Powierzchnia **projektowanych terenów usługowych** wynosiła 4 364,0 ha, co stanowiło zwiększenie o ok. 214,0%. Największy procentowy wzrost terenów usługowych zaplanowano w gminach: Parzęczew (ok. 7 179,6%), Nowosolna (ok. 6 550,6%), Jeżów (ok. 4 134,1%) i Głowno (ok. 1 963,9%), natomiast największe powierzchnie terenów przeznaczonych pod funkcję usługową zlokalizowano w: Łodzi (1 706,0 ha), gminie Parzęczew (ok. 559,8 ha), Konstantynowie Łódzkim (ok. 444,5 ha) oraz gminach Nowosolna i Zgierz (odpowiednio ok. 441,6 ha i 348,3 ha). Znacząca powierzchnia terenów w gm. Parzęczew wynika z koncentracji usług związanych z projektowanym zbiornikiem wodnym „Tkaczewska Góra", a w gminie Nowosolna z lokalizacji usług wielkoprzestrzennych obejmujących obszary turystyczno–rekreacyjne i sportowo–usługowe. Docelowo największy udział terenów usługowych w powierzchni gminy ogółem przewiduje się w Konstantynowie Łódzkim.

Reasumując należy stwierdzić, że:

- **prowadzone działania związane z gospodarowaniem przestrzenią są nieracjonalne i prowadzą do chaosu przestrzennego,**
- **plany rozwoju struktur przestrzennych tworzone są bez wykorzystania istniejących zasobów oraz z pominięciem procesów i prognoz demograficznych,**
- **efektem prowadzonej polityki przestrzennej są przeszacowania w zakresie spodziewanego**

zaludnienia, ogromny zasięg terenów przeznaczanych do urbanizacji i w konsekwencji brak zrównoważonego rozwoju w aspekcie społecznym, ekonomicznym i ekologicznym,

- wiodącym kierunkiem rozwoju jest zabudowa mieszkaniowa, która szacunkowo w swym docelowym zasięgu mogłaby zapewnić miejsce zamieszkania dla blisko 4 milionów mieszkańców[9]; przy aktualnym poziomie zaludnienia (1 082 716 osób) i dalszym prognozowanym wyludnianiu się obszaru wskazuje to na brak uzasadnienia w określaniu potrzeb mieszkaniowych w wymiarze przestrzennym; dodatkowym problemem jest obowiązujący system planowania, umożliwiający wydawanie decyzji o warunkach zabudowy bez powiązania, z i tak przeszacowanymi, zamierzeniami planistycznymi na poziomie lokalnym,
- problemem jest również przewidywany rozwój funkcji usługowo-gospodarczych, prowadzący do znacznego rozproszenia czynników aktywizujących rozwój, przy jednoczesnym wzroście kosztów obsługi sieciami infrastrukturalnymi,
- sposób gospodarowania przestrzenią skutkować będzie pogorszeniem jakości środowiska i krajobrazu oraz uniemożliwi osiągnięcie wymaganych standardów cywilizacyjnych i wysokiej jakości życia.

Pozytywnym zjawiskiem jest dostrzeganie przez gminy szansy rozwojowej jaką daje rosnąca dostępność transportowa, zapewniana przez dopełniający się układ dróg szybkiego ruchu oraz rozbudowującą się infrastrukturę kolejową, i lokalizowanie terenów aktywizacji gospodarczej w ścisłym powiązaniu z systemem transportowym.

[9] Jako podstawę do analiz przyjęto metodę z raportu przygotowany przez PAN IGIPZ « O ekonomicznych stratach i społecznych kosztach niekontrolowanej urbanizacji w Polsce ». Dla Łodzi, jako miasta o największej intensywności zabudowy, przyjęto liczbę 200 mieszkańców na 1 ha powierzchni docelowej zabudowy mieszkaniowej wskazanej w suikzp, dla Pabianic i Zgierza 80 mieszkańców na 1 ha docelowej zabudowy mieszkaniowej przyjętej w suikzp, dla pozostałych miast i gmin 40 mieszkańców na 1 ha docelowej zabudowy mieszkaniowej wyznaczonej w suikzp. Przyjęta metoda, ze względu na duży stopień zgeneralizowania, doprowadziła do prezentowanych w « Planie... » wartości, które mogą różnić się od szczegółowych analiz na poziomie lokjalnym.

Rys. 236. Szacunkowy udział istniejących terenów zurbanizowanych w powierzchni ogółem w gminach MOF Łodzi w 2013 r. *(Źródło: BDOT)*

Rys. 237. Szacunkowy udział docelowych terenów zurbanizowanych w powierzchni ogółem w gminach MOF Łodzi *(Źródło: SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

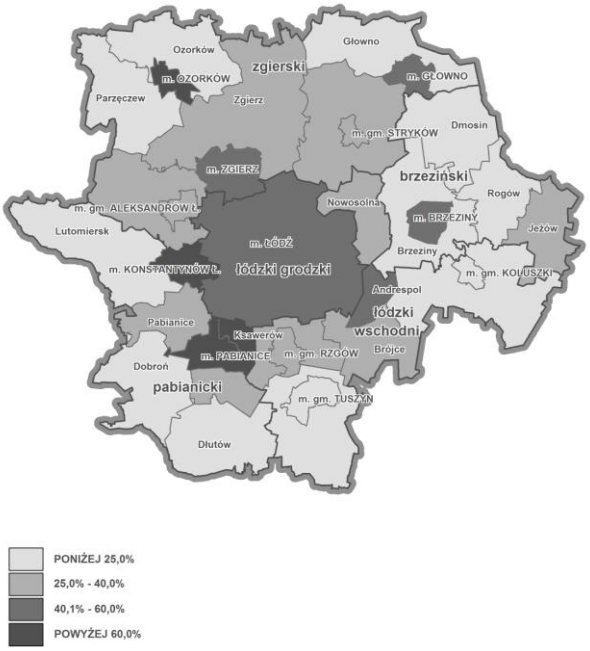

Rys. 238. Szacunkowy wzrost powierzchni docelowych terenów zurbanizowanych w gminach MOF Łodzi *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

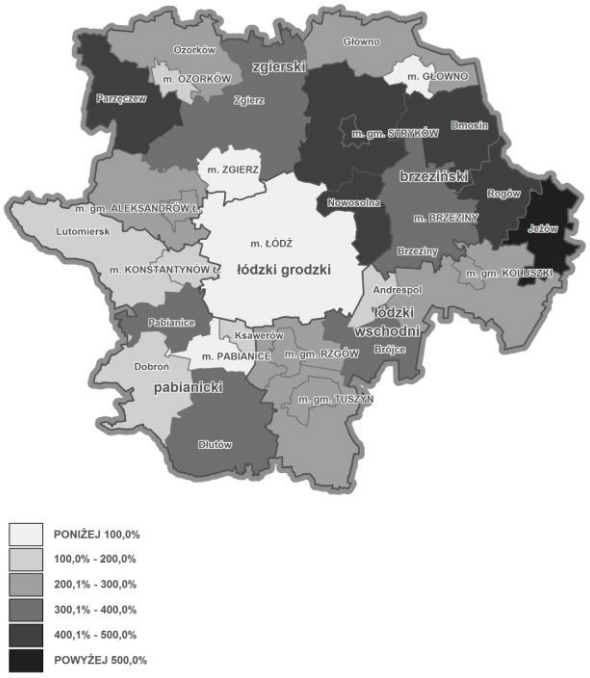

Rys. 239. Szacunkowy udział istniejących i planowanych terenów zurbanizowanych wg struktur funkcjonalnych w MOF Łodzi ogółem [ha] *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

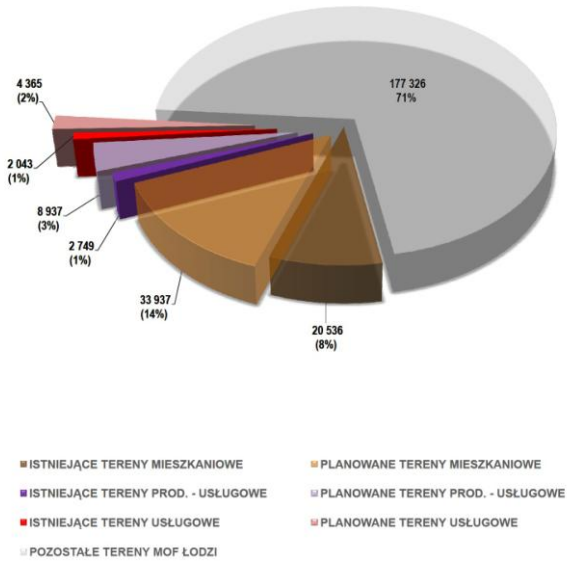

Rys. 240. Szacunkowy udział istniejących terenów mieszkaniowych w powierzchni ogółem w gminach MOF Łodzi w 2013 r. *(Źródło: BDOT)*

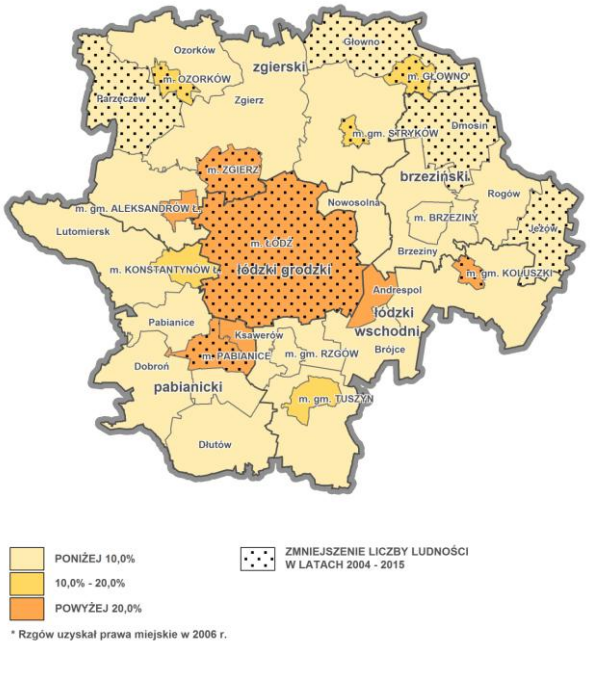

Rys. 241. Szacunkowy udział docelowych terenów mieszkaniowych w powierzchni ogółem w gminach MOF Łodzi *(Źródło: GUS, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

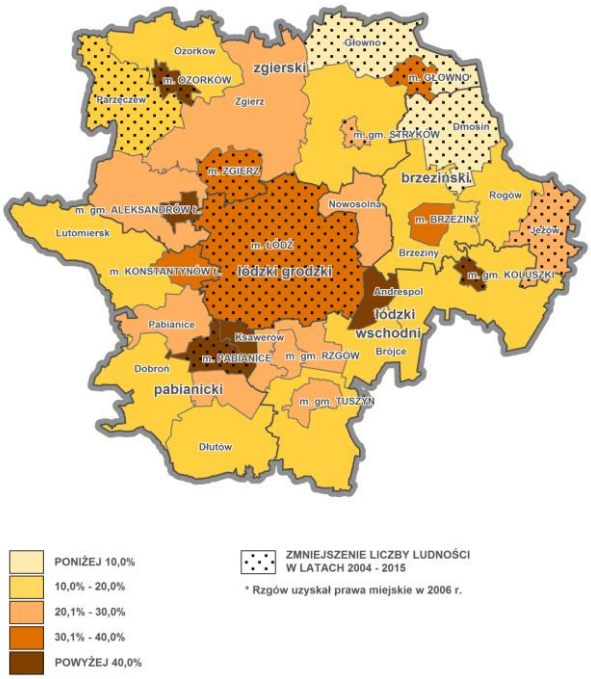

Rys. 242. Szacunkowy wzrost powierzchni docelowych terenów mieszkaniowych w gminach MOF Łodzi *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

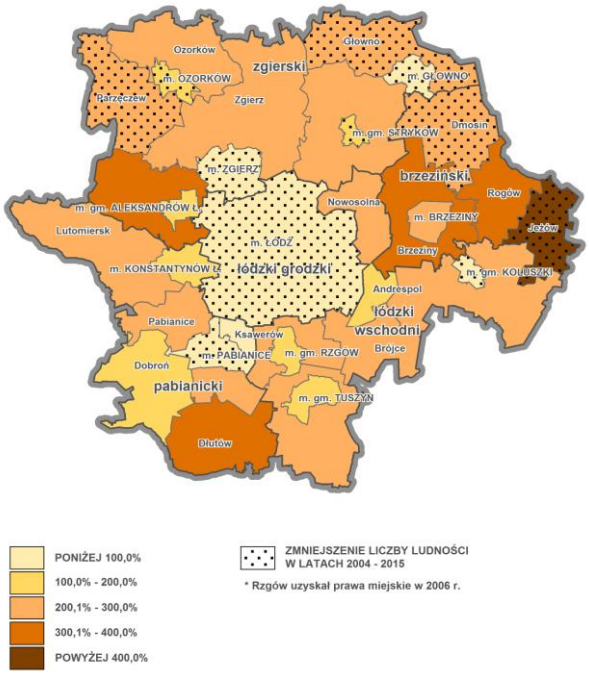

Rys. 243. Szacunkowa krotność chłonności demograficznej docelowych terenów mieszkaniowych w stosunku do liczby ludności w 2015 r. w gminach MOF Łodzi *(Źródło: GUS, BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

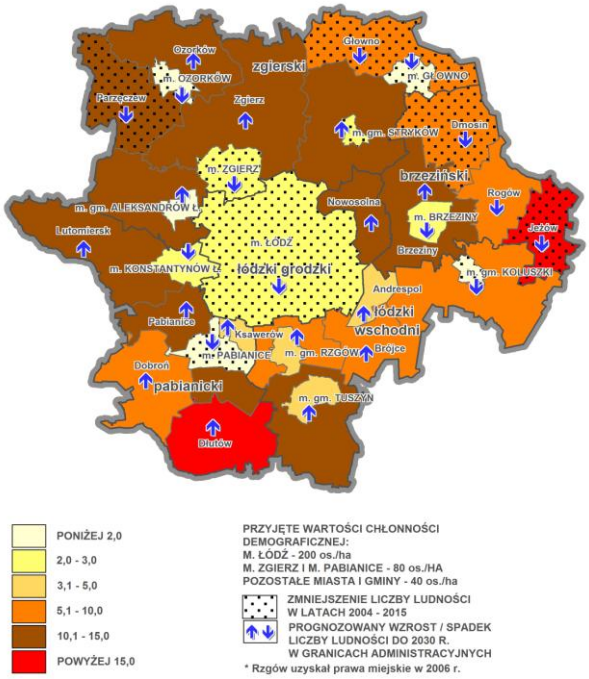

Rys. 244. Istniejące i planowane tereny zabudowy mieszkaniowej w miastach i na obszarach wiejskich w MOF Łodzi [ha] *(Źródło: GUS, BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

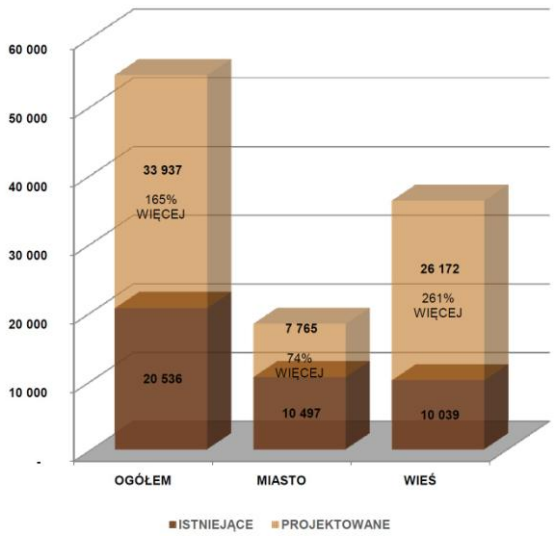

Rys. 245. Dynamika wzrostu zasobów mieszkaniowych w latach 2004 – 2015 w gminach MOF Łodzi *(Źródło: GUS)*

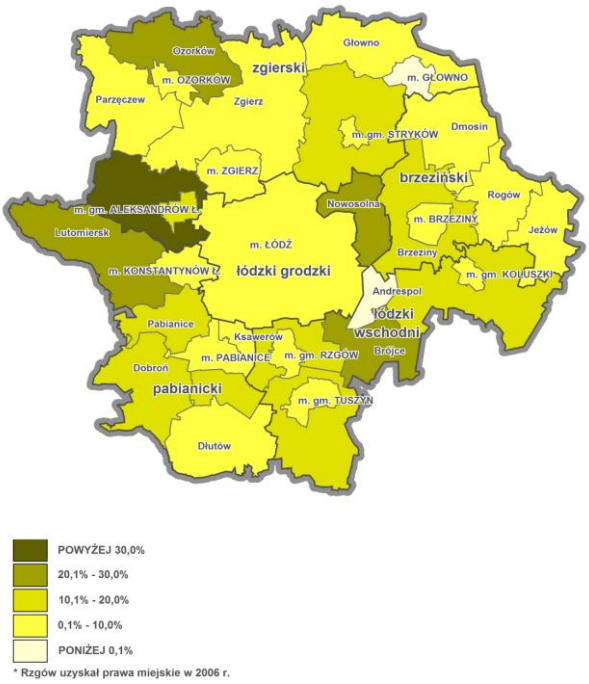

Rys. 246. Szacunkowy udział istniejących terenów produkcyjno-usługowych w powierzchni ogółem w gminach MOF Łodzi w 2013 r. *(Źródło: BDOT)*

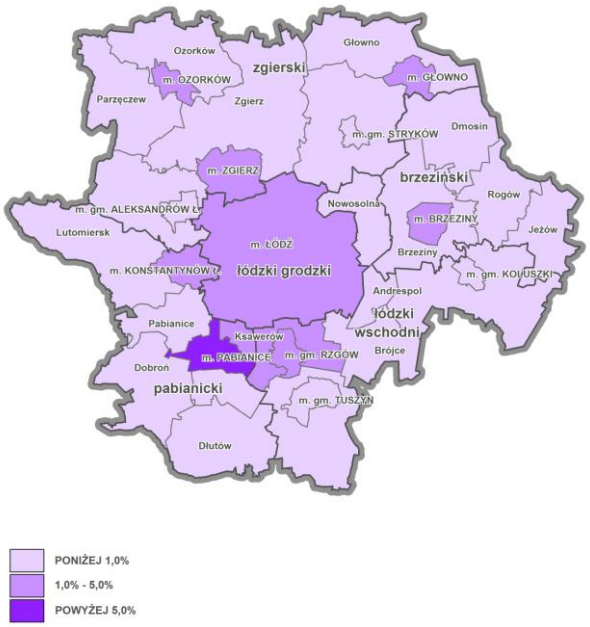

Rys. 247. Szacunkowy udział docelowych terenów produkcyjno-usługowych w powierzchni ogółem w gminach MOF Łodzi *(Źródło: SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

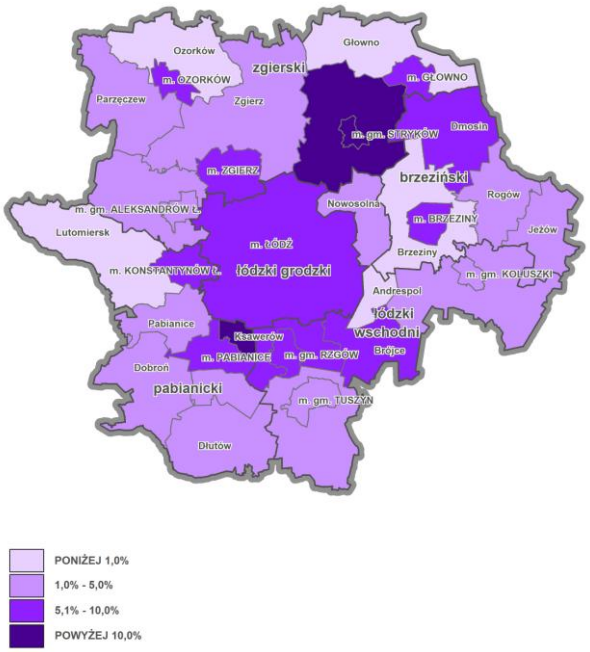

Rys. 248. Szacunkowy wzrost powierzchni docelowych terenów produkcyjno-usługowych w gminach MOF Łodzi *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

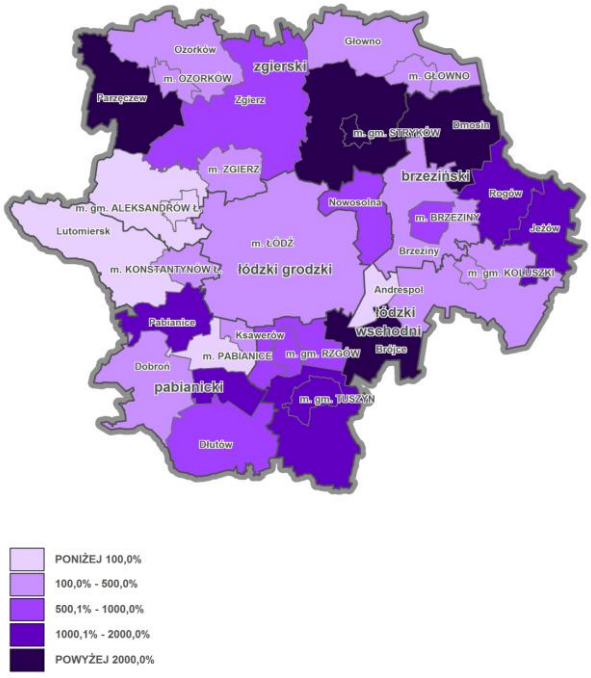

Rys. 249. Istniejące i planowane tereny zabudowy produkcyjno-usługowej w miastach i na obszarach wiejskich w MOF Łodzi [ha] *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

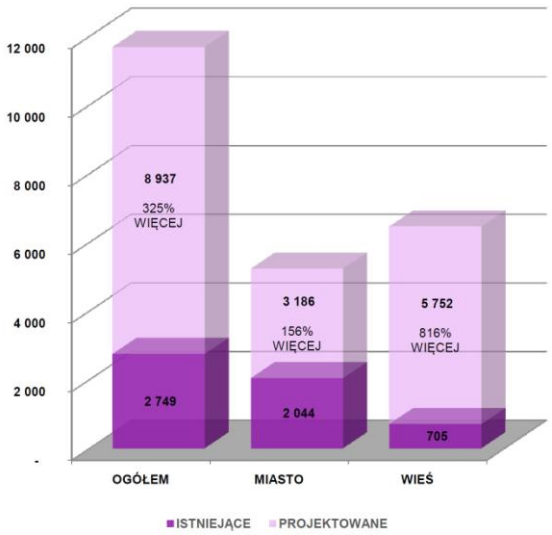

Rys. 250. Szacunkowy udział istniejących terenów usługowych w powierzchni ogółem w gminach MOF Łodzi w 2013 r. *(Źródło: BDOT)*

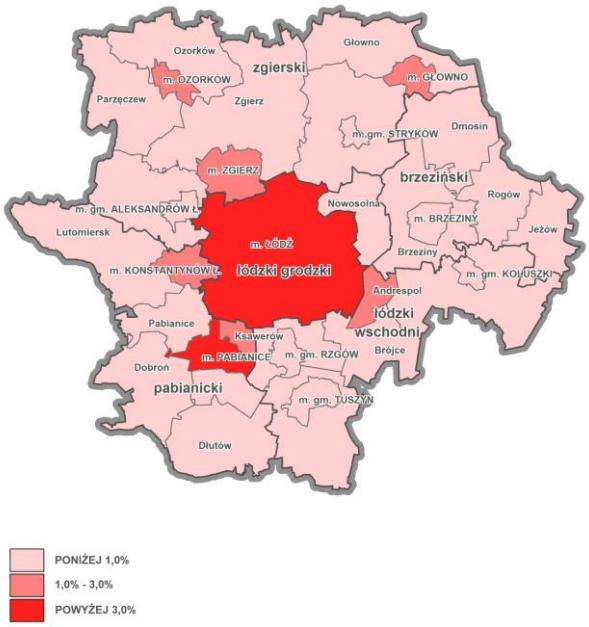

Rys. 251. Szacunkowy udział docelowych terenów usługowych w powierzchni ogółem w gminach MOF Łodzi *(Źródło: SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

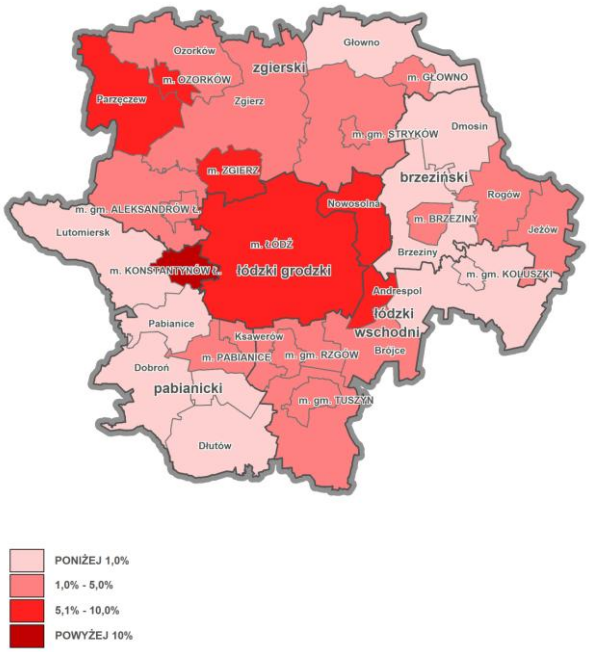

Rys. 252. Szacunkowy wzrost powierzchni docelowych terenów usługowych w gminach MOF Łodzi *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

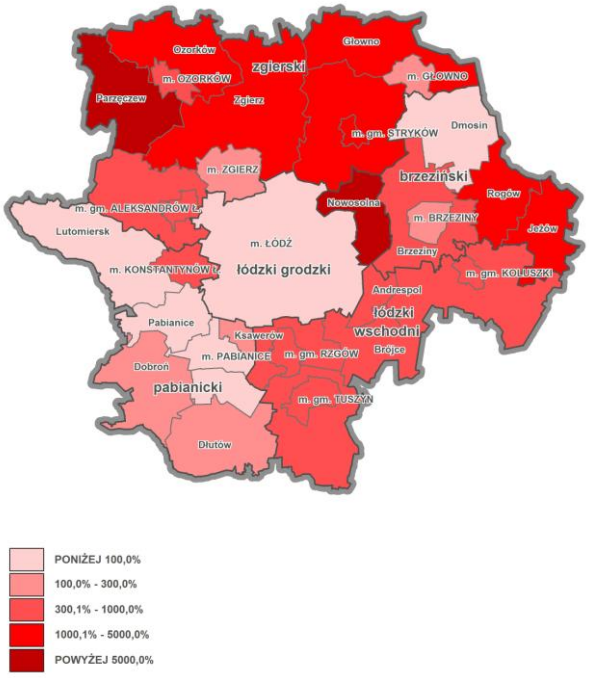

Rys. 253. Istniejące i planowane tereny zabudowy usługowej w miastach i na obszarach wiejskich w MOF Łodzi [ha] *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

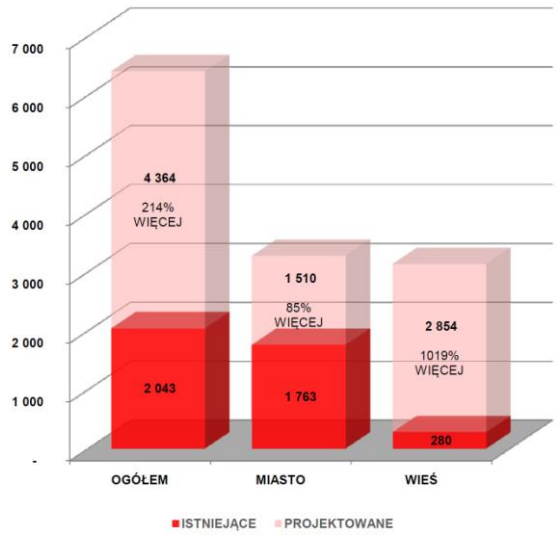

Rys. 254. Istniejące tereny zurbanizowane w MOF Łodzi w 2013 r. *(Źródło: BPPWŁ na podstawie BDOT)*

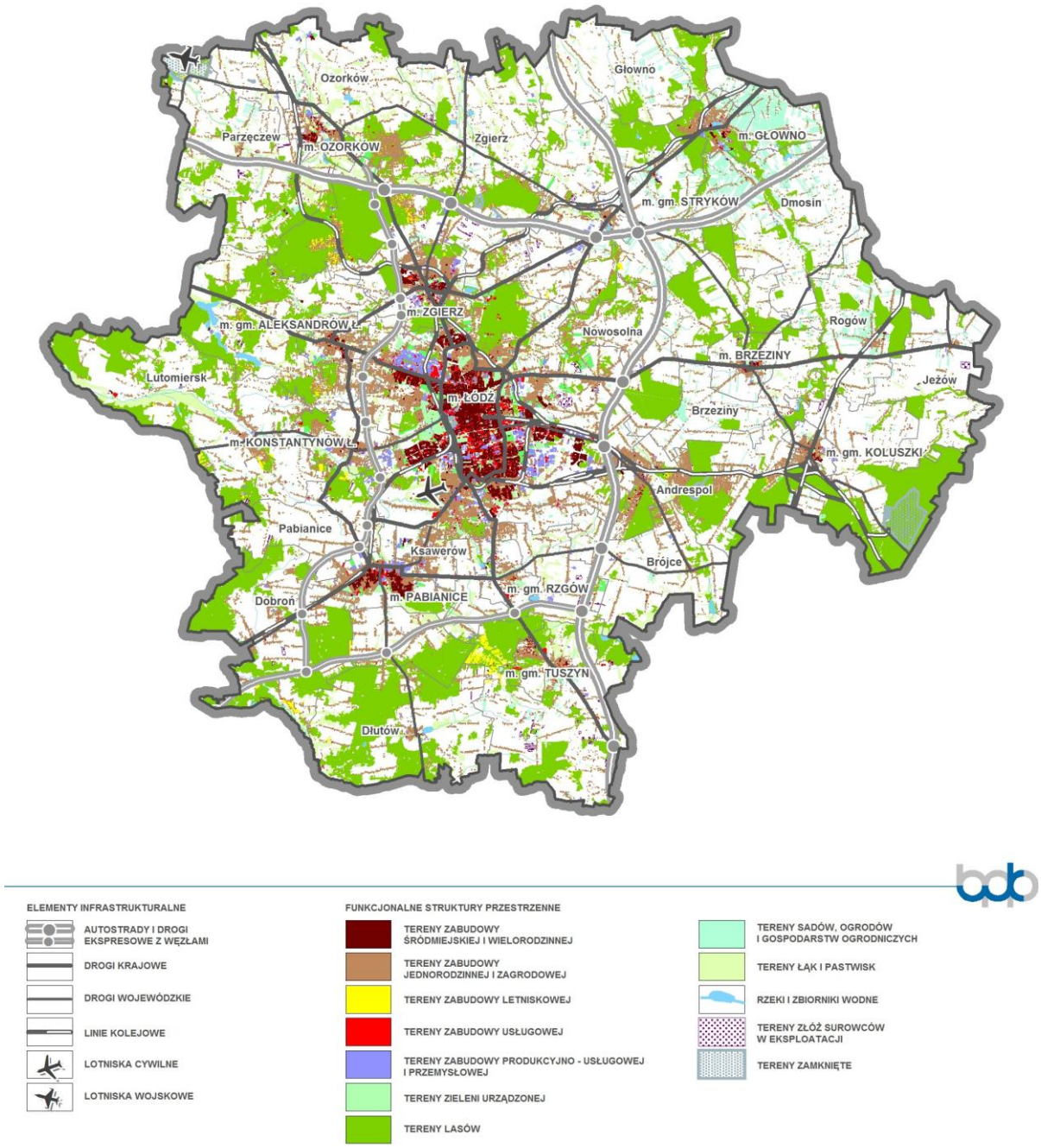

Rys. 255. Docelowe tereny zurbanizowane w MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ na podstawie SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

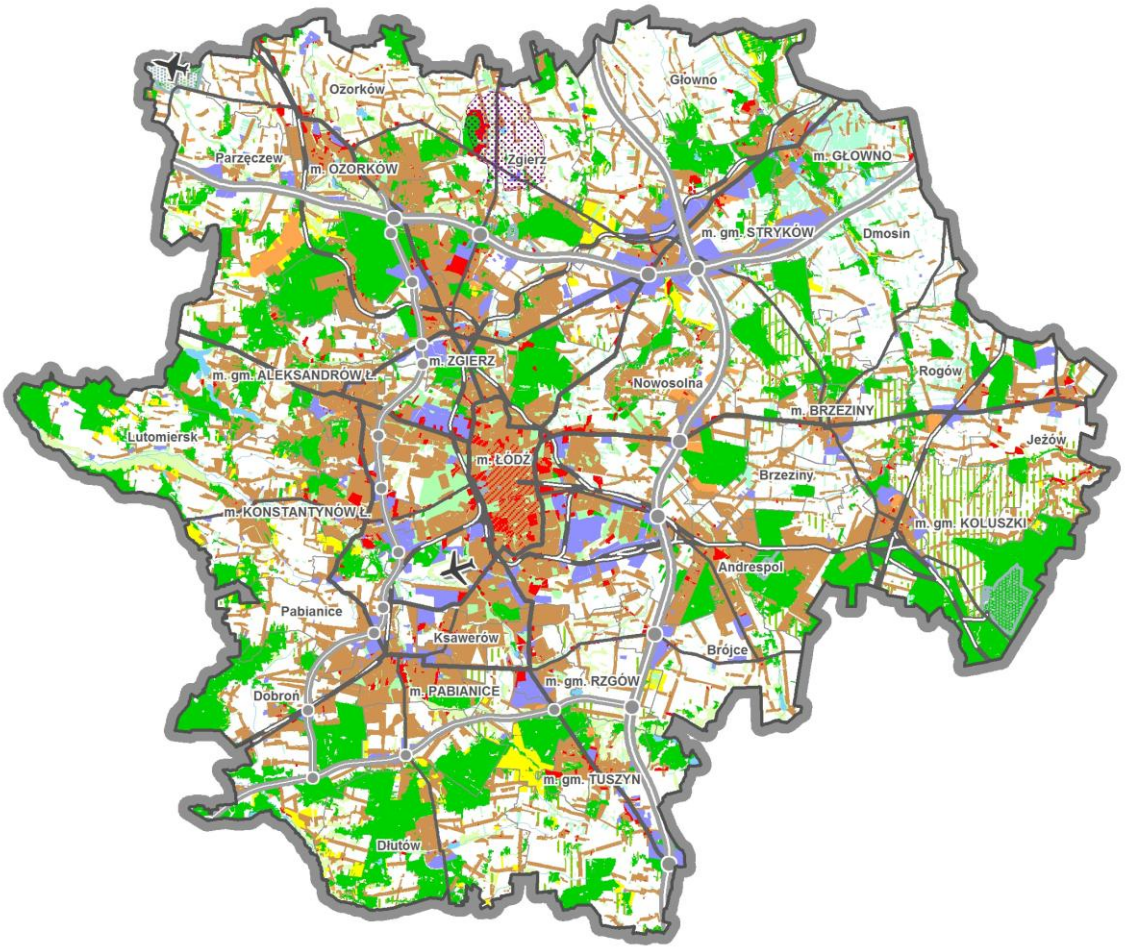

ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI
- DROGI KRAJOWE
- DROGI WOJEWÓDZKIE
- LINIE KOLEJOWE
- LOTNISKA CYWILNE
- LOTNISKA WOJSKOWE

PRZEZNACZENIE TERENÓW

- FUNKCJA MIESZKANIOWA
- FUNKCJA LETNISKOWA
- FUNKCJA USŁUGOWA
- FUNKCJA REKREACYJNA
- FUNKCJA PRODUKCYJNO - USŁUGOWA I PRZEMYSŁOWA
- ZIELEŃ URZĄDZONA
- LASY / DOLESIENIA
- SADY, OGRODY I GOSPODARSTWA OGRODNICZE
- ŁĄKI I PASTWISKA
- RZEKI I ZBIORNIKI WODNE
- TEREN UDOKUMENTOWANEGO ZŁOŻA O ZNACZENIU OGÓLNOKRAJOWYM
- TERENY ZAMKNIĘTE

1.2. INFRASTRUKTURA

Infrastruktura transportowa

Infrastruktura transportowa stanowi istotny element wspierający metropolitalność obszarów zurbanizowanych, kształtując spójność przestrzenną i zapewniając możliwość realizacji powiązań w skali regionalnej i ponadregionalnej, w tym gospodarczych i biznesowych. Położenie obszaru w zasięgu bezpośredniego oddziaływania infrastruktury transportowej o znaczeniu międzynarodowym, w tym głównie w ramach Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T, stwarza doskonałe warunki dla funkcjonowania powiązań o charakterze ponadlokalnym. Dobra dostępność komunikacyjna opiera się na funkcjonujących elementach infrastruktury transportowej: Porcie Lotniczym Łódź im. W. Reymonta, sieci dróg krajowych, w tym autostrad i dróg ekspresowych (A1 na odc. Gdańsk – Łódź – Piotrków Tryb., A2 Słubice – Poznań – Łódź – Warszawa – Kukuryki, S8 na odc. Łódź – Wrocław), sieci kolejowej (linie: Nr 1 Warszawa Centralna – Katowice, Nr 14 Łódź Kaliska – Tuplice, Nr 15 Łódź Kaliska – Bednary, Nr 16 Łódź Widzew – Kutno, Nr 17 Łódź Fabryczna – Koluszki, Nr 25 Łódź Kaliska – Dębica), terminalach intermodalnych (Łódź Olechów, Łódź Chojny[10] i Stryków), a także szlakach sieci uzupełniającej.

Pomimo realizacji w ostatnich latach strategicznych inwestycji infrastrukturalnych, problemami w ramach **układu drogowego** nadal pozostają: niezadowalający stan techniczny dróg, w tym powiatowych i gminnych oraz wojewódzkich stanowiących dojazdy do węzłów na autostradach i drogach ekspresowych, nakładanie się ruchu tranzytowego na ruch miejski, wynikające z braku dopełnienia układu obwodnicowego Łodzi (S14) oraz braku obwodnic w miastach MOF Łodzi. Mankamentem układu drogowego jest także ograniczona przepustowość tras wylotowych z centrum Łodzi (m.in. niska gęstość wiaduktów na kolei obwodowej).

W ramach **infrastruktury kolejowej** podstawowym problemem jest nieefektywny układ Łódzkiego Węzła Kolejowego (brak przejścia tunelowego pomiędzy stacjami Łódź Fabryczna i Łódź Kaliska, występowanie odcinków jednotorowych, brak łącznic domykających układ obwodowy) oraz niezadowalające parametry techniczne linii kolejowych, w tym przede wszystkim: Nr 14 na odcinku Łódź Kaliska – Zduńska Wola oraz Nr 16 na odcinku Zgierz – Kutno.

Dodatkowym elementem kształtującym spójność przestrzenną MOF Łodzi jest **infrastruktura publicznego transportu zbiorowego**. Obecnie funkcję głównego węzła multimodalnego w obszarze pełni oddany w 2016 r. dworzec Łódź Fabryczna, integrujący komunikację kolejową i autobusową z transportem miejskim oraz indywidualnym. Ponadto, do ważnych punktów w układzie należy zaliczyć węzły przy dworcach Łódź Kaliska, Łódź Widzew, Pabianice, Zgierz, Koluszki oraz Dworzec Tramwajowy Centrum w Łodzi integrujący główne linie tramwajowe (ŁTR, WZ). Na obszarze MOF Łodzi występuje rozbudowana sieć linii tramwajowych (ok. 311,9 km), obejmująca: Łódź, Zgierz, Ozorków, Pabianice, Konstantynów Łódzki, Lutomiersk i Ksawerów. Jednak niezadowalający stan techniczny torowisk, a w szczególności odcinków łączących Łódź z miastami obszaru stanowi istotny problem obniżający atrakcyjność komunikacji zbiorowej. Zintensyfikowania działań wymaga również tworzenie zintegrowanych węzłów przesiadkowych, uzupełnianych o systemy Park&Ride i Bike&Ride.

Uzupełnienie systemów infrastruktury transportowej na obszarze MOF Łodzi stanowi sukcesywnie rozbudowywana **infrastruktura rowerowa** – najbardziej rozwinięta sieć charakteryzowała w 2016 roku Łódź (150,0 km), jednak należy stwierdzić, że problemem miasta jest niespójność systemu dróg rowerowych, słabe powiązania z gminami sąsiednimi i brak integracji z systemem publicznego transportu zbiorowego.

[10] zamknięty w 2018 r.

Transport zbiorowy

W MOF Łodzi funkcjonuje rozbudowany **system publicznego transportu zbiorowego**, obejmujący transport autobusowy realizowany przez państwowych i prywatnych przewoźników (PKS, BUS), kolejowy transport pasażerski oraz transport podmiejski i miejski (tramwajowy, autobusowy).

Z racji rangi i korzystnego położenia, Łódź pełni funkcję podstawowego węzła transportowego dla relacji o znaczeniu ponadlokalnym, co przekłada się na rozbudowaną siatkę połączeń. Powiązania międzynarodowe w ramach MOF Łodzi zapewniane są poprzez połączenia lotnicze wykonywane z Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta oraz połączenia autobusowe wykonywane do większości dużych, europejskich ośrodków miejskich.

Z Łodzi realizowanych jest również szereg regularnych kursów autobusowych do największych miast kraju, regionu oraz popularnych miejscowości wypoczynkowych. Przewozami o charakterze zewnętrznym zajmuje się ponad 80 przewoźników autobusowych. Połączenia ponadregionalne wykonywane są także z: Aleksandrowa Łódzkiego, Andrespola, Konstantynowa Łódzkiego, Ozorkowa, Pabianic, Tuszyna oraz Zgierza, natomiast kursy regionalne realizowane są ze wszystkich miast obszaru.

Bardzo istotną rolę w przewozach pasażerskich odgrywa także transport kolejowy, realizowany w MOF Łodzi przez: PKP Intercity (przewozy międzywojewódzkie) oraz Przewozy Regionalne i Łódzką Kolej Aglomeracyjną (przewozy regionalne). Około połowa gmin obszaru nie jest objęta transportem kolejowym (m.in. gminy: Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki, Lutomiersk, Tuszyn, Dmosin, Ksawerów, Dłutów, Rzgów, Brójce, Nowosolna, Jeżów, Brzeziny).

Na obszarze MOF Łodzi duże znaczenie w organizacji przewozów mają również przewoźnicy PKS obsługujący około 130 linii. Kursy realizowane są zarówno pomiędzy miastami obszaru a Łodzią, jak i w ramach obsługi wewnętrznej poszczególnych powiatów. Państwowi przewoźnicy autobusowi w dużej części obsługują linie nierentowne, charakteryzujące się niewielkimi potokami pasażerskimi, a godziny ich kursowania zaspokajają podstawowe potrzeby dojazdu mieszkańców do szkół czy miejsc pracy. Dla wielu terenów MOF Łodzi podstawę komunikacji stanowią prywatni przewoźnicy, których rozbudowana siatka połączeń (ok. 80 linii) obejmuje wszystkie jednostki obszaru.

Połączenia publicznym transportem zbiorowym o charakterze lokalnym zapewniane są przez: gminne zakłady komunikacyjne i spółki przewozowe (MPK, MZK, MUK), szereg przewoźników autobusowych oraz regionalnych przewoźników kolejowych. Przewoźnikiem posiadającym największy potencjał przewozowy jest Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Łodzi, realizujące autobusowe (95 linii) i tramwajowe (26 linii) połączenia lokalne, w tym poza obszar miasta (m.in. Zgierz, Ozorków, Stryków, Nowosolna, Brzeziny, Brzeziny, Andrespol, Brójce, Rzgów, Ksawerów, Pabianice, Lutomiersk, Konstantynów Łódzki oraz Aleksandrów Łódzki). Do grupy miast gdzie funkcjonuje komunikacja miejska należą także: Pabianice (MZK Pabianice), Zgierz (MUK Zgierz) oraz Głowno (MZK Głowno).

Jedną z miar oceny obsługi transportem zbiorowym obszaru MOF Łodzi jest **dostępność** do głównego ośrodka społeczno-gospodarczego – Łodzi, wyrażana ilością bezpośrednich połączeń[11]. Największa liczba połączeń do Łodzi w dni powszednie realizowana jest ze Zgierza (348) i Pabianic (209), najmniejsza z gmin: Jeżów (13), Brójce (10) i Parzęczew (10). Bezpośredniego połączenia z Łodzią nie posiada gmina Dmosin.

Biorąc pod uwagę obszary o wysokiej i niskiej dostępności do publicznego transportu

[11] Analiza dostępności w układzie gminy MOF – Łódź, w przypadkach gdy siedziba gminy wiejskiej zlokalizowana jest w mieście stanowiącym odrębną jednostkę administracyjną, przyjęto, że reprezentacją dla gminy wiejskiej jest gmina miejska. W celu ułatwienia oceny utworzono 6 przedziałów określających liczbę połączeń/dobę: 1–19 – najniższa dostępność, 20–49 – niska, 50–99 – średnia, 100–199 – wysoka, 200–299 bardzo wysoka, powyżej 300 – najwyższa dostępność.

zbiorowego[12], MOF Łodzi jest bardzo zróżnicowany. Zasięg przestrzenny obszarów najlepiej obsługiwanych wyznaczają granice miast. W strefie obsługi publicznym transportem zbiorowym znajdowało się ok. 21,0 tys. ha (ok. 83,0%) terenów zainwestowanych, z czego największa powierzchnia w miastach: Ozorków (98,5%), Pabianice (97,3%), Konstantynów Łódzki (96,1%), Łódź (94,3%), Brzeziny (93,9%), Zgierz (93,0%) oraz gminach Rzgów (98,8%), Stryków (91,0%), Ksawerów (100,0%) i Andrespol (97,7%).

Najgorsza dostępność cechowała obszary peryferyjne, słabo zurbanizowane o zabudowie rozproszonej. Największą powierzchnię istniejącej zabudowy poza strefą obsługi publicznym transportem zbiorowym posiadają gminy: Dobroń (60,4%), Jeżów (59,7%), Lutomiersk (56,0%), Głowno (53,2%) i Parzęczew (52,9%).

Biorąc pod uwagę docelową zabudowę, w strefie obsługi istniejącą siecią publicznego transportu zbiorowego znajdzie się ok. 33,4 tys. ha (ok. 69%) terenów planowanych do urbanizacji, głównie w miastach: Ozorków (97,3%), Zgierz (86,6%), Konstantynów Łódzki (84,4%) i Łódź (83,5%) oraz w gminach: Rzgów (98,5%), Andrespol (97,4%), Ksawerów (93,1%).

Największa powierzchnia zabudowy poza zasięgiem istniejącej sieci połączeń (ponad 50,0%) planowana jest głównie w gminach: Parzęczew (70,3%), Dobroń (70,2%), Jeżów (68,5%), Lutomiersk (57,5%), Dmosin (52,2%) i Ozorków (51,1%). Ogółem w strefie obsługi komunikacją zbiorową znajdzie się ok. 54,5 tys. ha (ok. 73,0%) docelowych terenów zurbanizowanych.

Podsumowując należy stwierdzić, że:

- **rozpoczęty w ostatnich latach proces inwestycyjny w infrastrukturę, szczególnie znaczenia krajowego, (A1, A2, S8, linie kolejowe, port lotniczy), poprawił zewnętrzną dostępność transportową MOF Łodzi,**
- **rozbudowana siatka autobusowych połączeń międzynarodowych i krajowych, a po uruchomieniu tunelu średnicowego pod centrum Łodzi poprawa oferty kolejowych połączeń międzynarodowych, prowadzi do podniesienia rangi MOF Łodzi na arenie krajowej i europejskiej,**
- **zauważalny rozwój systemu publicznego transportu zbiorowego, w tym uruchomienie przewozów Łódzką Koleją Aglomeracyjną, działania prowadzące do integracji podsystemów komunikacji zbiorowej oraz rozwój systemów dróg rowerowych i roweru miejskiego, przyczyniają się do zwiększenia udziału proekologicznych form transportu,**
- **istniejąca zabudowa na obszarze MOF Łodzi jest relatywnie dobrze obsługiwana przez publiczny transport zbiorowy,**
- **problemem jest zarówno planowanie nowej zabudowy, jak i nieplanowe powstawanie nowej zabudowy poza strefą zasięgu komunikacji zbiorowej, w oddaleniu od głównych tras komunikacyjnych, co może generować koszty związane z obsługą obszarów wykluczonych oraz dodatkowym wyposażeniem infrastrukturalnym.**

Niwelacja problemów związanych z dokończeniem układu obwodnicowego Łodzi (S14) oraz dojazdami do autostrad i dróg ekspresowych, ograniczoną przepustowością Łódzkiego Węzła Kolejowego, złym stanem technicznym infrastruktury tramwajowej oraz nadal niewystarczającym poziomem integracji w zakresie publicznego transportu zbiorowego, wpłynie na wzmocnienie potencjału obszaru. Dzięki realizacji kluczowych inwestycji, w tym Kolei Dużych Prędkości, MOF Łodzi ma szansę stać się atrakcyjnym, konkurencyjnym i dostępnym obszarem metropolitalnym.

[12] Wyznaczone na podstawie dostępności czasowo-przestrzennej przystanków komunikacji zbiorowej. Dla przystanków obsługujących komunikację miejską i podmiejską wyznaczono izochrony 400 m (obszary miejskie) i 1000 m (obszary wiejskie). Dla przystanków obsługujących połączenia PKS/BUS oraz dla stacji i przystanków kolejowych wyznaczono izochrony 1000 m. Dodatkowo, w przypadku istniejących i planowanych stacji oraz przystanków kolejowych wprowadzono strefy dojazdu rowerem i komunikacją miejską wynoszące 3000 m.

Rys. 256. Dostępność z siedzib gmin do Łodzi publicznym transportem zbiorowym w dni powszednie w 2017 r. *(Źródło: BPPWŁ)*

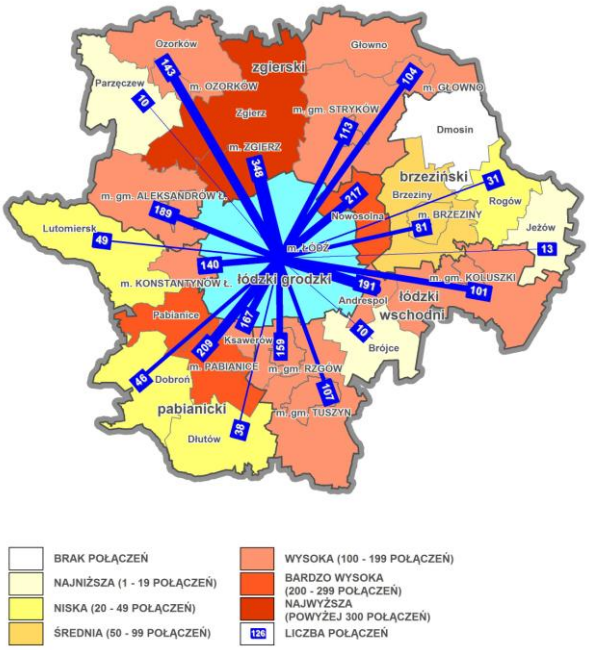

BRAK POŁĄCZEŃ
NAJNIŻSZA (1 - 19 POŁĄCZEŃ)
NISKA (20 - 49 POŁĄCZEŃ)
ŚREDNIA (50 - 99 POŁĄCZEŃ)
WYSOKA (100 - 199 POŁĄCZEŃ)
BARDZO WYSOKA (200 - 299 POŁĄCZEŃ)
NAJWYŻSZA (POWYŻEJ 300 POŁĄCZEŃ)
126 LICZBA POŁĄCZEŃ

Rys. 257. Sieć linii tramwajowych i autobusowych obsługiwanych przez przewoźników miejskich (MPK, MZK, MUK) i gminnych w 2017 r. *(Źródło: BPPWŁ)*

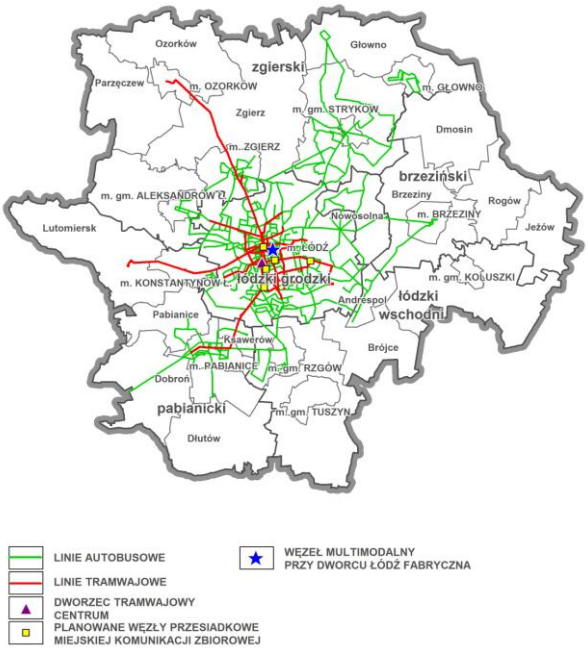

LINIE AUTOBUSOWE
LINIE TRAMWAJOWE
DWORZEC TRAMWAJOWY CENTRUM
PLANOWANE WĘZŁY PRZESIADKOWE MIEJSKIEJ KOMUNIKACJI ZBIOROWEJ
WĘZEŁ MULTIMODALNY PRZY DWORCU ŁÓDŹ FABRYCZNA

Rys. 258. Sieć linii autobusowych obsługiwanych przez przewoźników państwowych (PKS) i prywatnych (BUS) w 2017 r. *(Źródło: BPPWŁ)*

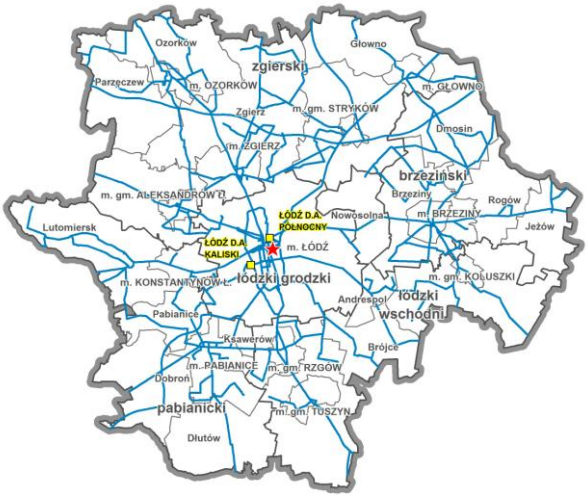

LINIE PKS I BUS
GŁÓWNE DWORCE AUTOBUSOWE
WĘZEŁ MULTIMODALNY PRZY DWORCU ŁÓDŹ FABRYCZNA

Rys. 259. Szacunkowa ocena możliwości obsługi istniejącą siecią transportu zbiorowego terenów zurbanizowanych i planowanych do urbanizacji *(Źródło: BPPWŁ, BDOT, SUiKZP)*

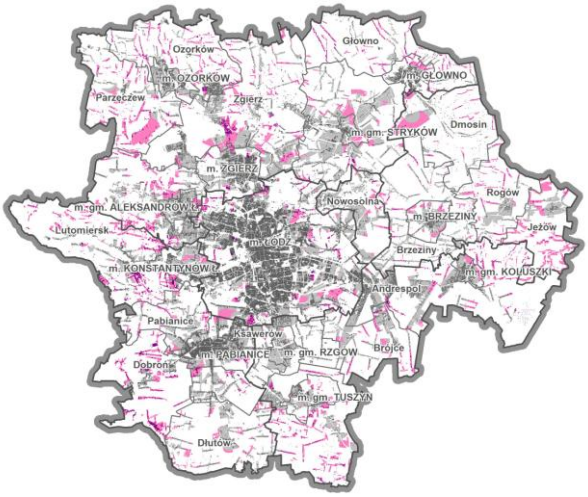

TERENY ZURBANIZOWANE POZA STREFĄ OBSŁUGI PUBLICZNEGO TRANSPORTU ZBIOROWEGO
TERENY ZURBANIZOWANE W STREFIE OBSŁUGI PUBLICZNEGO TRANSPORTU ZBIOROWEGO
TERENY PLANOWANE DO URBANIZACJI POZA STREFĄ OBSŁUGI PUBLICZNEGO TRANSPORTU ZBIOROWEGO
TERENY PLANOWANE DO URBANIZACJI W STREFIE OBSŁUGI PUBLICZNEGO TRANSPORTU ZBIOROWEGO

Rys. 260. Układ transportowy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi *(Źródło: BPPWŁ)*

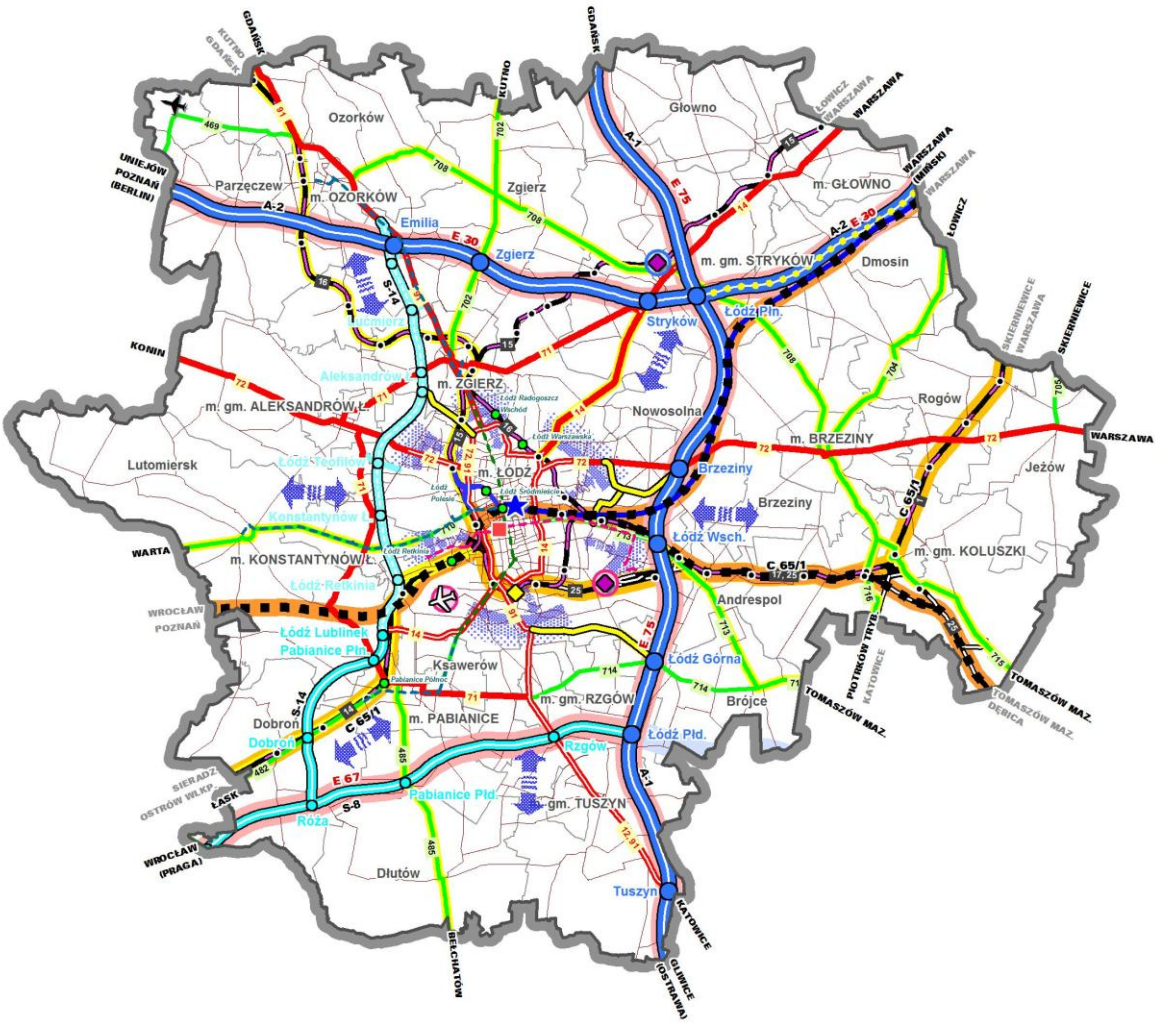

Infrastruktura techniczna

Jednym z podstawowych elementów wpływających na rozwój jest **bezpieczeństwo energetyczne** rozumiane przede wszystkim jako niezakłócone pokrycie bieżącego oraz przyszłego zapotrzebowania odbiorców na energię i paliwa. Bezpieczeństwo to można zapewnić m.in. poprzez wzrost efektywności wytwarzania i przesyłania energii, jak również dywersyfikację jej źródeł.

Na **system energetyczny MOF Łodzi** składa się sieć elektroenergetyczna, gazowa i paliw płynnych. Strategicznym elementem **infrastruktury elektroenergetycznej** o charakterze tranzytowym jest linia 400 kV relacji Rogowiec – Płock/Ołtarzew. Obszar zaopatrywany jest w energię elektryczną z Elektrowni Bełchatów, rozprowadzaną liniami elektroenergetycznymi 220 kV łączącymi, znajdujące się w obszarze, stacje 220/110kV Janów, Pabianice, Zgierz i Rogowiec i poza obszarem Adamów, Pątnów, Mory, Piotrków Tryb. System uzupełniają linie 110 kV i 36 stacji 110/15kV. System elektroenergetyczny dopełniają elektrociepłownie w Łodzi - EC III i EC IV (łączna moc 404 MW) i w Zgierzu - Boruta (16,7 MW), które oprócz produkcji energii elektrycznej, w procesie kogeneracji wytwarzają również energię cieplną, która zasila system ciepłowniczy tych miast.

Obszar zaopatrywany jest w **gaz sieciowy** z gazociągów wysokiego ciśnienia z kierunku północnego (Gustorzyn woj. kujawsko – Pomorskie) i południowego (Piotrków Tryb., Tomaszów Maz.). Gaz wysokiego ciśnienia do średniego redukuje 18 stacji gazowych wysokiego ciśnienia.

Dostawy paliw płynnych dla obszaru zaspokajane są za pośrednictwem terminalu paliwowego w Koluszkach, który przetwarza paliwo dostarczane rurociągiem paliwowym relacji Płock – Koluszki – Boronów (woj. śląskie). Przetworzone paliwa dystrybuowane są przez dobrze rozwiniętą sieć stacji paliw.

Istniejący system energetyczny wymaga sukcesywnej modernizacji. Wśród strategicznych inwestycji zawartych w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko 2014 -2020 planowana jest modernizacja linii elektroenergetycznej 220 kV Janów – Zgierz – Adamów.

Energia elektryczna do odbiorcy końcowego dostarczana jest siecią dystrybucyjną średniego i niskiego napięcia. Sieć jest sukcesywnie modernizowana i w obszarze nie występują większe awarie i spadki napięć.

Rozwój **sieci gazowych** obserwuje się głównie wzdłuż istniejących magistrali wysokiego ciśnienia. Udział ludności korzystającej z sieci gazowej w obszarze wynosi 67,5% i znacznie przekracza średnią dla województwa łódzkiego (39,7%). W miastach MOF Łodzi wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 75,0%, przy średniej dla miast w regionie wynoszącej 60,1%, natomiast na obszarach wiejskich MOF Łodzi na poziomie 20,1%, przy średniej dla tych obszarów w województwie 4,8%. Duże dysproporcje w zakresie udziału ludności korzystającej z gazu sieciowego pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi wynikają przede wszystkim z różnic w sposobie zagospodarowania i kosztów budowy gazociągu na terenach wiejskich charakteryzujących się zabudową rozproszoną. Udział ludności korzystającej z gazu sieciowego w poszczególnych miastach też jest zróżnicowany. W 7 miastach wynosi powyżej 65,0%, w Tuszynie ok. 50,0%, w 2 nie przekracza 3,5%. Miastami, które nie posiadają sieci gazowej są Brzeziny i Głowno. Obszary wiejskie MOF Łodzi również charakteryzuje pod tym względem duże zróżnicowanie. W 3 gminach wiejskich udział ludności korzystającej z gazu sieciowego kształtuje się powyżej 64,0%, w 12 nie przekracza 32,0%, natomiast 6 gmin nie dysponuje siecią gazową.

Największy udział w zużyciu gazu na ogrzewanie mieszkań w 2016 r. zanotowano w Łodzi (ok. 65,8% całego zużycia na ten cel w obszarze). W pozostałych gminach wskaźnik ten wynosi od 4,9% w Zgierzu do 0,1% w gminie Pabianice i na obszarze wiejskim Strykowa. Natomiast udział zużycia gazu sieciowego na cele grzewcze w całkowitym zużyciu gazu w gminie

największy jest w Strykowie (93,6%), Koluszkach (77,1%) i Nowosolnej (75,8%), a najmniejszy w Ozorkowie (14,6%) i na obszarze wiejskim Strykowa (3,4%). W 8 gminach nie zanotowano zużycia gazu na cele grzewcze.

W strefie obsługi istniejącą siecią gazową, znajduje się ok. 12,8 tys. ha (50,0%) terenów zurbanizowanych. Największy udział powierzchni tych terenów w strefie obsługi posiadają miasta: Łódź (ok. 75,5%), Pabianice i Zgierz (po ok. 72,1%) oraz gminy Nowosolna (ok. 89,4%) i Ksawerów (ok. 85,4%). Największą powierzchnię istniejącej zabudowy poza strefą mają, prócz gmin bez dostępu do gazu sieciowego, gmina Pabianice (92,0%) i miasto Ozorków (82,0%). Dodatkowo, w strefie obsługi istniejącą siecią gazową znajduje się ok. 8,3 tys. ha (ok. 17,0%) terenów planowanych do urbanizacji, z czego najwięcej w gminie Nowosolna (ok. 78,0%), mieście Rzgów (ok. 60,0%) i gminie Ksawerów (ok. 45,0%). W sumie w strefie obsługi istniejącą siecią gazową znajduje się ok. 29,0% (ok. 21 tys. ha) terenów docelowo wskazanych jako zurbanizowane.

Sieć ciepłownicza występuje we wszystkich miastach obszaru z wyjątkiem Strykowa i Rzgowa. Pomimo, że sieciowe rozwiązania w zakresie ogrzewania budynków prowadzą do eliminacji emisji punktowej z lokalnych kotłowni i domowych palenisk, wyposażenie w nie nadal generuje wysokie koszty co ogranicza wykorzystanie, nawet w strefach obsługi siecią. W strefie obsługi istniejącą siecią ciepłowniczą znajduje się ok. 6,3 tys. ha (25,0%) terenów zurbanizowanych w 10 miastach MOF Łodzi, z czego największy udział powierzchni terenów w strefie posiadają: Łódź (ok. 55,0%), Pabianice (ok. 51,0%) i Zgierz (ok. 23,0%). Największą powierzchnię istniejącej zabudowy poza strefą (powyżej 90,0%) posiadają: Koluszki, Tuszyn i Aleksandrów Łódzki. Dodatkowo w strefie obsługi istniejącą siecią ciepłowniczą znajduje się niecałe 4,0% (ok. 1 850 ha) terenów planowanych do urbanizacji, z czego najwięcej w: Łodzi (ok. 25,0%) i Zgierzu (ok. 9,5%). Poza zasięgiem sieci pozostaje ok. 46,5 tys. ha planowanej zabudowy, głównie poza obszarami miejskimi. W sumie w strefie obsługi siecią ciepłowniczą znajduje się zaledwie ok. 8 tys. ha (ok. 11,0%) terenów docelowo wskazanych jako zurbanizowane, co obrazuje rozległość potrzeb inwestycyjnych w zakresie rozwoju systemów ciepłowniczych. Jednak nieopłacalność realizacji sieci ciepłowniczych poza gęsto zaludnionymi terenami miejskimi, uniemożliwi wprowadzenie wysokiej jakości rozwiązań w tym zakresie i będzie prowadziła do pogarszania jakości powietrza.

Emisja powierzchniowa pochodząca z niskich emitorów odprowadzających gazowe produkty spalania z palenisk domowych i lokalnych kotłowni węglowych, ma bardzo duży negatywny wpływ na **stan powietrza**, głównie w miastach, gdzie udział terenów zurbanizowanych jest najwyższy. Tereny wiejskie charakteryzują się znacznie lepszymi wskaźnikami jakości powietrza, mimo, że obszary te mają mniejszy dostęp do sieci ciepłowniczych i gazowych. Najbardziej istotną grupę zanieczyszczeń powietrza stanowią zanieczyszczenia pyłowe, wydzielane podczas ogrzewania, spalania, procesów mechanicznych i chemicznych. Źródłem pyłów jest również komunikacja drogowa oraz procesy produkcyjne. Emisja powierzchniowa prowadzi do przekroczeń PM2,5, PM10, B(a)P i ozonu oraz powstawania smogu na obszarze miast w sezonie grzewczym. Miastami szczególnie dotkniętymi zjawiskiem rocznych przekroczeń dopuszczalnych wartości PM 2,5 i B(a)P są: Łódź, Brzeziny, Pabianice. Do największych emitentów punktowych zanieczyszczeń powietrza w MOF Łodzi należą: Veolia Energia Łódź S.A., Elektrociepłownia Zgierz, PGKiM Sp. z o.o. w Aleksandrowie Łódzkim, Solan S.A. Głowno, ZEC Sp. z o.o. w Pabianicach.

Szansą na poprawę stanu powietrza są m.in. nowoczesne rozwiązania proekologiczne wykorzystujące **odnawialne źródła energii**. Jednym z nich są instalacje słoneczne wykorzystywane do podgrzewania wody oraz wytwarzania energii elektrycznej na potrzeby własne. W MOF Łodzi funkcjonują one

w 14 gminach. Największa powierzchnia zainstalowanych kolektorów znajduje się w Łodzi (ponad 8 000 m^2), ponadto elektrownie tego typu występują w: Zgierzu, Głownie, Pabianicach, Konstantynowie Łódzkim oraz Aleksandrowie Łódzkim, a także w gminach wiejskich: Zgierz, Głowno, Dmosin, Rogów, Brójce, Tuszyn, Pabianice, Ksawerów. W obszarze nie występują wielkopowierzchniowe elektrownie fotowoltaiczne. W MOF Łodzi wykorzystywana jest także energetyka wiatrowa. Funkcjonuje 55 elektrowni wiatrowych o łącznej mocy 38,2MW zlokalizowanych w 7 gminach: Zgierz, Dmosin, Lutomiersk, Brójce, Dłutów, Koluszki i Ozorków. W porównaniu z regionem, gdzie funkcjonuje ok. 475 elektrowni wiatrowych o łącznej mocy prawie 600 MW, udział elektrowni wiatrowych znajdujących się w obszarze jest znikomy. Wszystkie rozpatrywane instalacje wiatrowe spełniają funkcję komercyjną i wytworzona energia zasila krajowy system elektroenergetyczny.

Powierzchnia obszaru MOF Łodzi podobnie jak województwa ma charakter równinny i rzeki nie wykazują dużych spadków, dlatego pozyskanie energii z wody jest nieznaczne. Przez obszar płyną 3 rzeki: Ner, Moszczenica i Mroga, na których funkcjonuje 11 małych elektrowni wodnych znikomej mocy (nie przekraczającej 0,4 MW), zlokalizowanych w gminach: Lutomiersk, Stryków, Głowno i Dmosin.

Na obszarze, mimo znacznych zasobów, nie wykorzystuje się wód geotermalnych dla ciepłownictwa. Obecnie prowadzone są badania związane z możliwościami wykorzystania zasobów wód geotermalnych dla ciepłownictwa i rekreacji w Łodzi, Rogóźnie i Ozorkowie .

Elementami infrastrukturalnymi o znacznym wpływie na stan środowiska są **sieci wodno-kanalizacyjne**. MOF Łodzi zaopatrywany jest w wodę poprzez systemy wodociągowe zasilane z ujęć podziemnych zlokalizowanych w poszczególnych gminach. Łódź i gmina Andrespol zasilane są dodatkowo przez magistrale wodociągowe dostarczające wodę spoza MOF Łodzi (Sulejów – Łódź i Tomaszów (Pilica) – Łódź). Systemy są w miarę potrzeb sukcesywnie rozbudowywane, a ich zdolności produkcyjne mogą zabezpieczyć obecne i przyszłe potrzeby mieszkańców. Poziom zwodociągowania gmin w MOF Łodzi jest wyższy niż w regionie. Średni wskaźnik zwodociągowania w 2016 r. wynosił dla miast obszaru 95,7% (śr. woj. 95,2%), natomiast dla obszarów wiejskich 94,8% (śr. woj. 92,5%). Najsłabiej zwodociągowane były miasto Głowno oraz obszary wiejskie: Koluszek, Dłutowa i Ksawerowa. Rozbudowujące się sieciowe systemy dostaw wody powodują systematyczny wzrost ilości produkowanych ścieków, stanowiących potencjalne zagrożenie dla czystości wód i gleb. Budowa sieci kanalizacyjnych jest jednak opłacalna tylko na terenach o intensywnej zabudowie. Na pozostałych terenach stosowane są głównie indywidualne metody utylizacji ścieków. Na terenie MOF Łodzi wyznaczono 11 aglomeracji[13], ujętych w Krajowym Planie Oczyszczania Ścieków Komunalnych, w zasięgu których sieć kanalizacyjna jest sukcesywnie rozbudowywana. We wszystkich miastach funkcjonują systemy kanalizacji, z czego Łódź, Pabianice i Konstantynów Łódzki oraz gmina Ksawerów posiadają wspólny system, odprowadzający powstałe na ich terenie ścieki do nowoczesnej Grupowej Oczyszczalni Ścieków (GOŚ) o przepustowości 215,3 tys. m^3/d zlokalizowanej w Łodzi. Poza GOŚ funkcjonuje 20 komunalnych oczyszczalni ścieków, z czego 10 jest wyposażonych w technologię podwyższonego usuwania biogenów. Największy udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej jest w miastach. W 2016 r. wskaźnik skanalizowania wynoszący ponad 90,0% uzyskały Brzeziny (93,7%) i Rzgów (91,8%). Wśród miast najsłabiej skanalizowanych, poniżej 71,0%, były Głowno (70,5%) i Tuszyn (45,8%). Poziom skanalizowania obszarów wiejskich jest znacznie niższy. W 2016 r. jedynie w gminie

[13] Aglomeracja oznacza teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków komunalnych albo do końcowego punktu zrzutu (art.43 ust. 2 pkt 1 Ustawy Prawo wodne).

Ksawerów udział ludności korzystającej z sieci przekroczył 60,0% (68,6%). Najniższy udział obsługiwanej siecią ludności na obszarach wiejskich (poniżej 5,0%), był w gminach: Nowosolna (2,8%) i Zgierz (4,2%). Gminy te należą również do obszarów o największych dysproporcjach sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Średnia wartość tych dysproporcji w MOF Łodzi była większa niż średnia dla województwa: dla miast wyniosła 1,4 (śr. woj. 1,2), dla obszarów wiejskich 9,6 (śr. woj. 6,4). Gminy Lutomiersk, Głowno, Brzeziny, Brójce i Rogów nie posiadają sieci kanalizacyjnej. W strefie możliwości obsługi siecią kanalizacyjną[14] znajduje się ponad 15 tys. ha (ok. 60,0%) istniejących terenów zainwestowanych, z czego największa powierzchnia (ponad 90,0%) w miastach: Koluszki (99,9%), Głowno (96,1%), Pabianice (94,6%), Łódź (94,3%), Brzeziny (93%) i Zgierz (91,5%). Największą powierzchnię istniejącej zabudowy poza strefą (powyżej 90,0%) posiadają gminy wiejskie, prócz 4 gmin pozbawionych sieci kanalizacyjnej, Zgierz (99,7%), Nowosolna (99,5%), Ozorków (95,9%), Koluszki oraz Stryków (92%). Dodatkowo, w strefie możliwości obsługi siecią kanalizacyjną znajdzie się zaledwie ok. 23,0% (ok. 11 tys. ha) terenów planowanych do urbanizacji, głównie w miastach: Koluszki (99,1%) i Łódź (98,2%) oraz w gminie Ksawerów (85,4%). Największa powierzchnia zabudowy poza zasięgiem sieci (ponad 95,0%) planowana jest w gminach wiejskich: Rogów, Zgierz i Nowosolna (99,9%), Parzęczew i Ozorków (98,4%), Stryków (98,2%), Jeżów (97,7%), Koluszki (96%), Dmosin (95,4%), gdzie pełna realizacja zaplanowanej docelowo zabudowy wymagać będzie znacznych nakładów finansowych na uporządkowanie gospodarki ściekowej. W sumie w strefie obsługi siecią kanalizacyjną znajduje się jedynie ok. 25,5 tys. ha (ok. 35,0%) terenów docelowo wskazanych jako zurbanizowane. Obrazuje to rozległość potrzeb inwestycyjnych w zakresie rozwoju systemów kanalizacyjnych i brak przygotowania do tak dużej ekspansji urbanizacji.

Podsumowując należy stwierdzić, że:

- **mocną stroną obszaru jest system elektroenergetyczny wysokich i najwyższych napięć, który umożliwia zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego w kontekście gospodarczym, jak i bytowym,**
- **w MOF Łodzi udział ludności korzystającej z gazu sieciowego, zarówno w miastach jak i na wsiach, jest znacznie wyższy niż w województwie,**
- **stopień wyposażenia obszaru w sieć gazową jest dość wysoki, a działania rozwojowe polegają na budowie nowej i modernizacji istniejącej sieci gazowej oraz włączania do niej nowych odbiorców,**
- **sieciowe rozwiązania w zakresie ciepłownictwa prowadzą do eliminacji niskiej emisji, jednak dalszy rozwój systemów ciepłowniczych nadal generuje wysokie koszty i powoduje ograniczone wykorzystanie, nawet w strefach zasięgu obsługi siecią,**
- **szansą na poprawę jakości powietrza jest większe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii; obszar MOF Łodzi z uwagi na wysoki poziom zurbanizowania nie jest potentatem w produkcji energii z OZE (w każdej gałęzi OZE wskaźniki są poniżej wartości dla województwa),**
- **systemy zaopatrzenia w wodę mieszkańców obszaru spełniają standardy, nadal jednak znaczącym problemem pozostaje odbiór ścieków; szczególnie intensywnych działań w tym zakresie wymagają tereny wiejskie, zwłaszcza gminy: Lutomiersk, Brójce, Głowno, Brzeziny, Rogów, Nowosolna, Zgierz, Tuszyn i Dmosin.**

[14] Strefa przyjęta jako zasięg sieci istniejącej oraz przewidzianej do zrealizowania w granicach wyznaczonych aglomeracji

Rys. 261. Udział zużycia gazu na ogrzewanie mieszkań w zużyciu gazu na ten cel w MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło:GUS)*

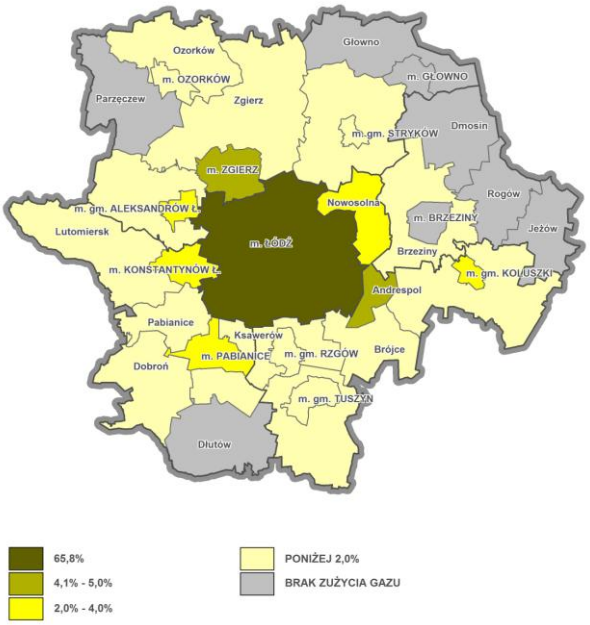

Rys. 262. Obszary przekroczeń dopuszczalnej wartości zanieczyszczeń powietrza w 2016 r. *(Źródło: Raport o stanie środowiska w województwie łódzkim w 2016 r.)*

Rys. 263. Szacunkowa ocena możliwości obsługi istniejącą siecią gazową terenów zurbanizowanych i planowanych do urbanizacji *(Źródło: BPPWŁ, BDOT, SUiKZP)*

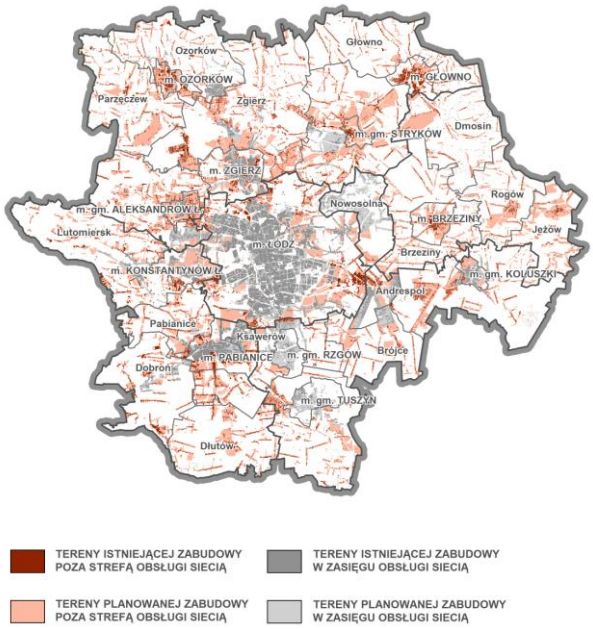

Rys. 264. Szacunkowa ocena możliwości obsługi istniejącą siecią ciepłowniczą terenów zurbanizowanych i planowanych do urbanizacji *(Źródło: BPPWŁ, BDOT, SUiKZP)*

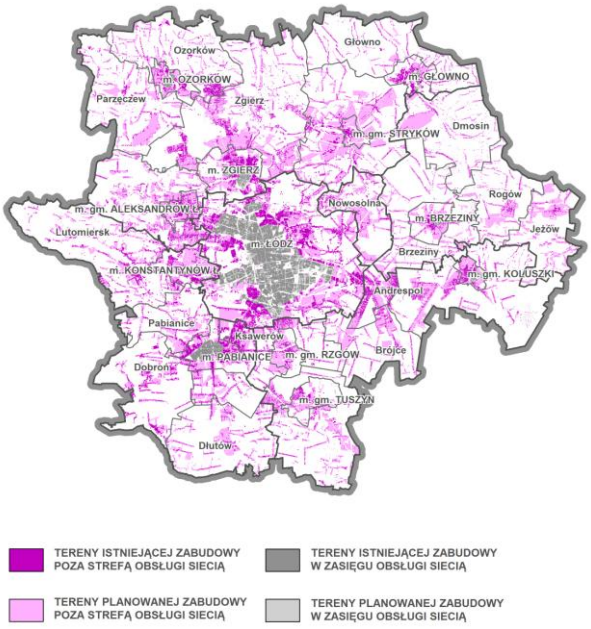

Rys. 265. Energetyka i ciepłownictwo w MOF Łodzi *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin)*

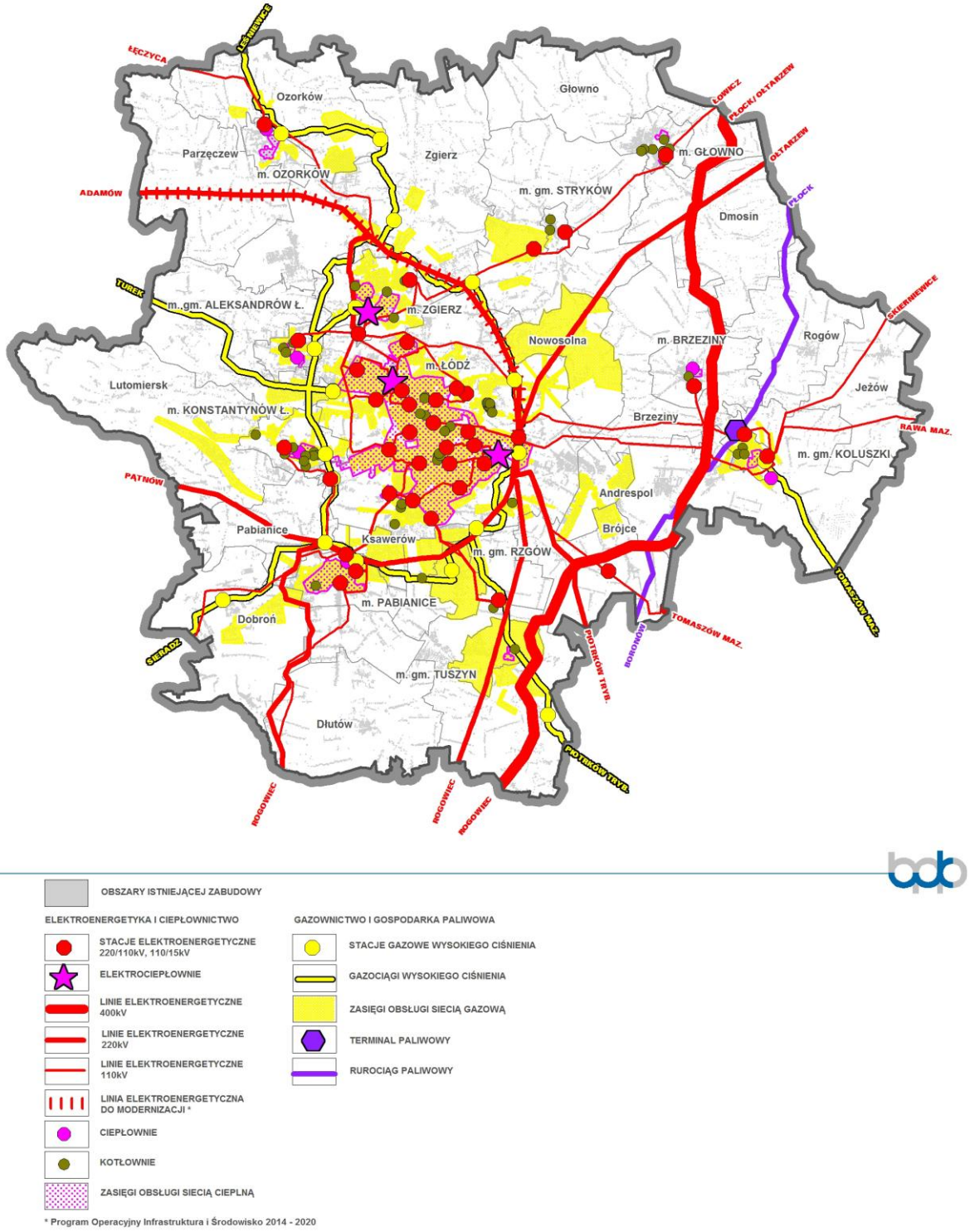

Rys. 266. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej w miastach i na obszarach wiejskich w MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: GUS)*

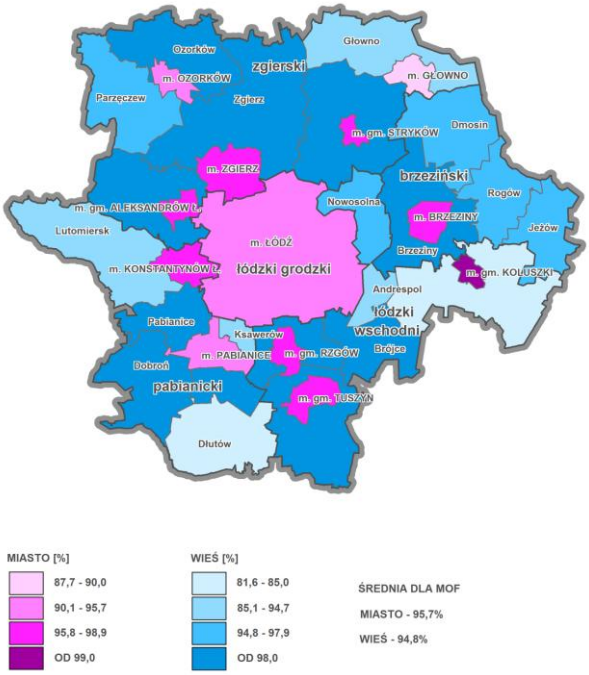

Rys. 267. Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w miastach i na obszarach wiejskich w MOF Łodzi w 2016 r. na tle wyznaczonych aglomeracji *(Źródło: GUS, KPOŚK)*

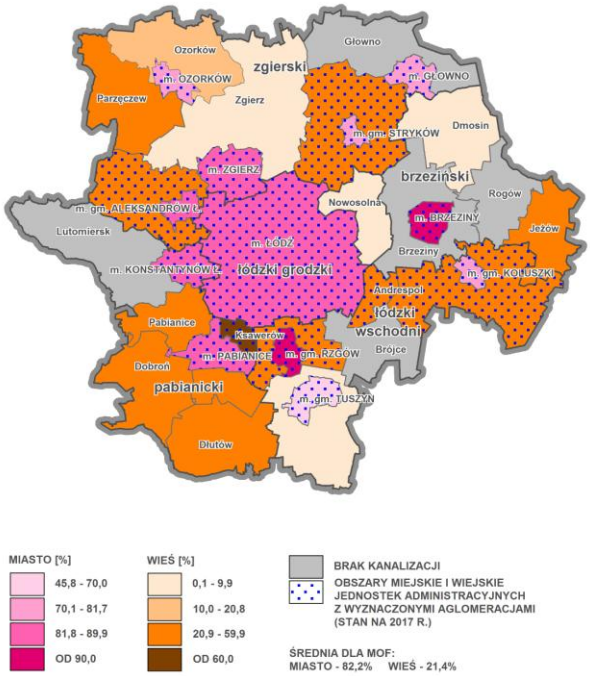

Rys. 268. Proporcje sieci wodociągowej do kanalizacyjnej w MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: GUS)*

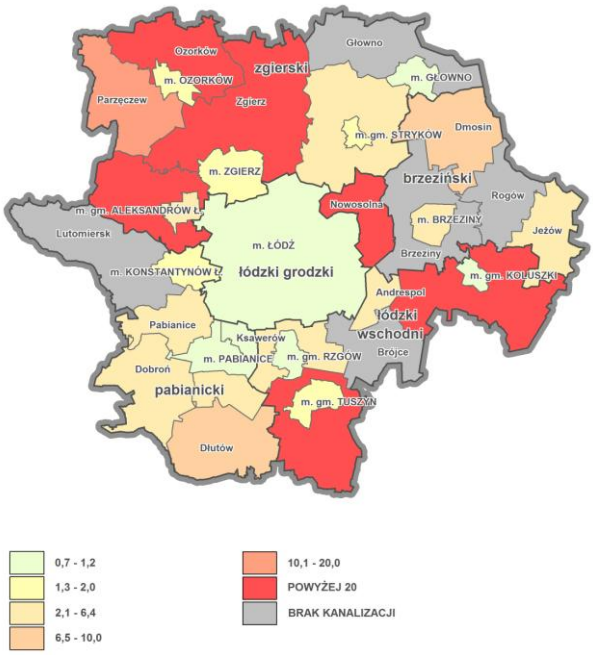

Rys. 269. Tereny istniejącej i planowanej zabudowy poza strefą i w strefie obsługi siecią kanalizacyjną *(Źródło: BPPWŁ, BDOT, SUiKZP)*

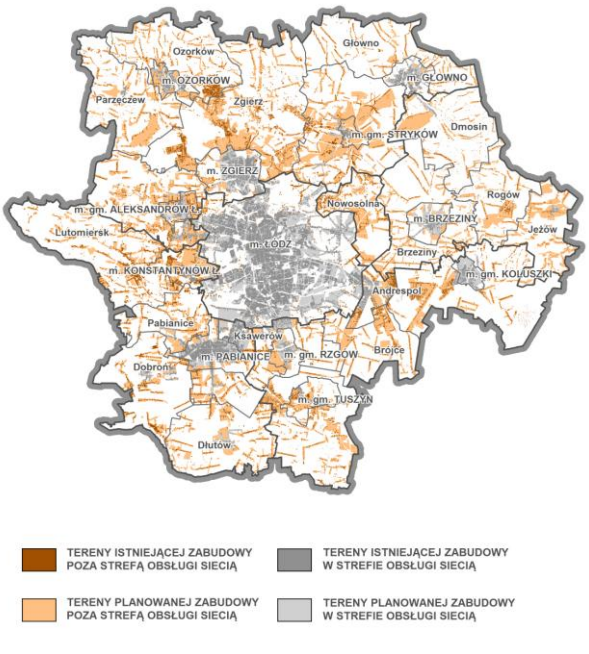

1.3. TOŻSAMOŚĆ MIEJSCA

Dziedzictwo kulturowe

Obszar MOF Łodzi nie jest obszarem morfologicznie jednorodnym, ponieważ znajduje się na pograniczu czterech historycznych jednostek administracyjnych: Ziemi Łęczyckiej, Sieradzkiej, Rawskiej i Księstwa Łowickiego, które kształtowały się od czasów średniowiecza.

MOF Łodzi charakteryzuje się dużym **potencjałem dziedzictwa kulturowego**, którego specyfikę kształtują przede wszystkim dwa podstawowe elementy: wielokulturowość i dziedzictwo postindustrialne. Podstawowymi składnikami spuścizny materialnej są: zabytkowe układy urbanistyczne, z zespołami budowlanymi i pojedynczymi obiektami architektury, w tym rezydencjonalnymi, mieszkalnymi, produkcyjnymi i sakralnymi, a także historyczne założenia zakomponowanej zieleni, cmentarze, miejsca pamięci narodowej i stanowiska archeologiczne. Zabytkowa zabudowa miast obszaru, w tym wyjątkowe na skalę krajową i europejską zabytki związane z dziedzictwem poprzemysłowym XIX w., decyduje o ich tożsamości, indywidualnym charakterze, unikalności i atrakcyjności. Historyczna geneza niektórych ośrodków miejskich znajdujących się w MOF sięga często okresu średniowiecza. Wtedy prawa miejskie uzyskało 14 miejscowości: Łódź, Bratoszewice, Brzeziny, Dmosin, Głowno, Jeżów, Lutomiersk, Pabianice, Parzęczew, Rzgów, Stare Skoszewy, Stryków, Tuszyn, Zgierz.

Największym skupiskiem zabytków o szczególnym znaczeniu jest Łódź, której tożsamość ukształtowała się w oparciu o wielokulturowe tradycje i XIX-wieczne dziedzictwo przemysłowe. Miasto przez dziesiątki lat było miejscem symbiotycznej koegzystencji i integracji przedstawicieli wielu wyznań i narodowości, w szczególności Polaków, Żydów, Niemców i Rosjan. O wyjątkowym, niepowtarzalnym charakterze ośrodka stanowi unikatowy charakter układu urbanistycznego śródmieścia, z osadzonymi w jego tkance kompleksami fabryczno - pałacowo - mieszkaniowymi, obiektami sakralnymi oraz nekropoliami czterech grup wyznaniowo-etnicznych z czasów rozkwitu Łodzi przemysłowej[15]. Obecnie miasto uznawane jest za wyjątkowe w skali Europy, ze względu na autentyzm i integralność układu urbanistycznego, w którego przestrzeni zachowały się charakterystyczne dla ośrodków miejskich o XIX-wiecznym rodowodzie elementy struktury w postaci monumentalnej zabudowy przemysłowej i rezydencjonalnej, prezentującej różne kanony architektoniczne – od klasycyzmu po modernizm, z przewagą neostylowych i eklektycznych oraz interesującymi przykładami kreacji secesyjnych. W strefie wielkomiejskiej Łodzi znajduje się ok. 200 fabryk[16], 27 pałaców oraz 47 willi.

W uznaniu szczególnych wartości miasta w 2015 r. ustanowiono pomnik historii: „Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego", obejmujący układy urbanistyczne ul. Piotrkowskiej, Pl. Wolności, ul. S. Moniuszki, wraz z zespołami fabryczno – rezydencjonalnymi L. Geyera i I. K. Poznańskiego oraz najważniejszymi i najlepiej zachowanymi częściami zespołu fabryczno – rezydencjonalno – mieszkaniowego K.W. Scheiblera, a także Stary Cmentarz przy ul. Ogrodowej (chrześcijański, z częściami: katolicką, ewangelicką i prawosławną) oraz Nowy Cmentarz Żydowski przy ul. Brackiej, który pretenduje do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Poza tym, ulica Piotrkowska, stanowiąca główną oś kompozycyjną obszaru wielkomiejskiej Łodzi i będąca niezaprzeczalnym symbolem jej tożsamości i wizerunku, została objęta ochroną poprzez ustanowienie parku kulturowego pn.: „Park Kulturowy ulicy Piotrkowskiej". Celem ochrony jest zachowanie krajobrazu kulturowego i historycznego charakteru ulicy Piotrkowskiej oraz jej otoczenia, a także zapewnienie odpowiedniej ekspozycji obiektów zabytkowych.

[15] Studium rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego, BPPWŁ, 2013 r.
[16] Janiak M. « Ostatnie fascynujące i niezwykłe ale nie odkryte miasto – Łódź", Renowacje i Zabytki Nr 1 (57) 2016

Ponadto, poprzemysłowe dziedzictwo kulturowe miasta zostało docenione i wyróżnione poprzez rekomendację Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego kandydatury pn.: „Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego" do tytułu: „Znak Dziedzictwa Europejskiego" w edycji na 2017 r.

Jednocześnie w Łodzi występuje także koncentracja negatywnych zjawisk związanych z degradacją strefy wielkomiejskiej, co stanowi jedną z barier rozwojowych. Przywrócenie walorów użytkowych zasobom mieszkaniowym i podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej poprzez adaptacje struktur poprzemysłowych na nowe funkcje wymaga podjęcia systemowych i kompleksowych działań rewitalizacyjnych, obejmujących aspekt techniczny, gospodarczy i społeczny[17]. Skala potrzeb miasta pod tym względem jest ogromna.

Zakłada się, że już rozpoczęte działania rewaloryzacyjne i rewitalizacyjne obszarów poindustrialnych zlokalizowanych w centrum miasta przyczynią się w niedługim czasie do przywrócenia świetności zarówno pojedynczym obiektom przemysłowym i rezydencjonalnym, jak również całym zespołom urbanistycznym tworzącym strukturę miasta, podnosząc atrakcyjność przestrzeni publicznych oraz kształtując pozytywny wizerunek Łodzi, a rozpoczęty proces tworzenia Nowego Centrum Łodzi wpłynie korzystnie na rozwój funkcji wielkomiejskich i budowania metropolii na miarę XXI wieku.

Podstawowym elementem kształtującym tożsamość pozostałych miast obszaru MOF, tak jak w przypadku ośrodka metropolitalnego, jest **wielokulturowość**, która miała znaczący wpływ na ich rozwój (w tym m.in. Aleksandrowa Łódzkiego, Brzezin, Konstantynowa Łódzkiego, Pabianic oraz Zgierza) i znalazła odzwierciedlenie zarówno w krajobrazie, jak i kulturze niematerialnej, np. w literaturze W. Reymonta i J. Tuwima. Kształt i struktura jednostek miejskich – pomimo ich często starszego rodowodu – również są zdeterminowane okresem XIX - wiecznej industrializacji, w szczególności dotyczy to Pabianic, Konstantynowa Łódzkiego, Zgierza, Ozorkowa i Aleksandrowa Łódzkiego, gdzie starsza tkanka przenika się z elementami z fazy uprzemysłowienia. Na szczególną uwagę zasługują także zachowane i do chwili obecnej czytelne układy ruralistyczne dawnych wsi: układ radialny w Nowosolnej oraz układ owalnicowy wsi Mileszki wraz z prawdopodobnie trójpolowym układem niw.

Miejscowości o zachowanych elementach dawnych układów rozplanowania stanowią część planowanej **sieci ośrodków historycznych**. Są to[18]:

- Łódź - ośrodek o randze europejskiej,
- Nowosolna - ośrodek o randze krajowej,
- Pabianice i Zgierz - ośrodki o randze regionalnej,
- Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Głowno, Konstantynów Łódzki, Mileszki, Ozorków, Parzęczew, Stryków i Tuszyn - ośrodki o randze lokalnej.

Układy urbanistyczne niektórych miejscowości z zachowanym historycznym rozplanowaniem zostały wpisane do rejestru zabytków. Są to: Brzeziny, Łódź, Aleksandrów Łódzki i Zgierz, gdzie dla układu urbanistycznego z zespołem drewnianych domów tkackich o cechach klasycystycznych ustanowiono w 2003 r. park kulturowy pn.: „Miasto Tkaczy".

Należy zaznaczyć, że część terenów o istotnych walorach krajobrazowo - kulturowych, znajdujących się w obrębie MOF Łodzi, wymaga wzmocnienia obszarowej ochrony prawnej. Są to: w Łodzi (Las Łagiewnicki, Posiadła wodno-fabryczne w dolinie rz. Jasień, Ulica Piotrkowska – cz. południowa, Ruda-Popioły); archeologiczna osada Krakówek w Brzezinach, układy przestrzenne - Jeżowa, Pabianic, Nowosolnej; Wioska Lutomiersk, osiedle pracowników kolei w Koluszkach; Ozorków klasycystyczny; dolina Moszczenicy (Byszewy, Stare Skoszewy) oraz młyny nad Grabią. [19]

[17] Studium rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego, BPPWŁ, 2013 r.

[18] Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2016-2019 (WPOnZ).

[19] Wskazane w WPOnZ na lata 2016-2019 oraz projekcie SUiKZP Łodzi do ustanowienia parków kulturowych.

Innym ważnym składnikiem planistycznym budującym tożsamość MOF Łodzi są **miasta – ogrody:** Sokolniki, Tuszyn-Las, Grotniki, charakteryzujące się wysokimi walorami kulturowo-przyrodniczymi, a także podmiejskie zespoły rezydencjonalne i dworskie (m.in. Bratoszewice, Byszewy, Tworzyjanki).

Wszystkie ośrodki obszaru wymagają **działań rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych**. W WPOnZ na lata 2016-2019 wskazano 13 ośrodków przewidzianych do rewitalizacji, wchodzących w sieć ośrodków historycznych[20]. 6 spośród nich posiada zatwierdzone programy rewitalizacji (Brzeziny, Łódź, Ozorków, Pabianice, Parzęczew, Zgierz) zaś 3 nie rozpoczęły opracowania programów rewitalizacji (Głowno, Stryków, Tuszyn). Ponadto 2 programy rewitalizacji opracowano dla ośrodków spoza sieci (Ksawerów, Koluszki).

W 2015 r. w MOF Łodzi znajdowało się 1 749 **obiektów i obszarów zabytkowych** figurujących **w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków** (WEZ), z czego 833 zabytki były wpisane do **rejestru zabytków** prowadzonego przez **Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** (WKZ). Największa liczba zabytków znajduje się w Łodzi – 867, w tym 556 w rejestrze zabytków.

W granicach MOF Łodzi wytypowano 65 obiektów i obszarów reprezentatywnych, z czego 30 znajduje się w Łodzi[21].

Liczne i często unikatowe zabytki związane z epoką uprzemysłowienia stanowią podstawę do włączenia ich do Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego ERIH, którego trzonem są tzw. punkty kotwiczne[22]. Na obszarze Łodzi punktem kotwicznym jest Manufaktura. W ramach projektu ERIH wyznaczono również szlaki tematyczne[23], w tym włókiennictwo: „Od włókna do tkaniny". W Łodzi oprócz Manufaktury na tym szlaku znajduje się również Centralne Muzeum Włókiennictwa – Biała Fabryka L. Geyera. Obiektami predysponowanymi do pełnienia funkcji punktów kotwicznych lub obiektów na szlakach tematycznych o znaczeniu ponadregionalnym są ponadto: Nowe Centrum Łodzi EC1 oraz kompleks fabryczny Scheiblera-Grohmana. Obiektami o znaczeniu regionalnym są osady tkaczy w Aleksandrowie Łódzkim, Ozorkowie, „Miasto Tkaczy" w Zgierzu Nowe Miasto w Pabianicach oraz osady sukienników w Brzezinach i Konstantynowie Łódzkim. Włączenie tych obszarów do Szlaku ERIH wpłynie na zwiększenie ich rozpoznawalności i znaczenia na arenie międzynarodowej oraz pozwoli dołączyć do europejskiej czołówki industrialnych atrakcji turystycznych. Elementami dziedzictwa poprzemysłowego MOF Łodzi są również zabytki techniki w postaci historycznych linii kolejowych (m.in. Kolej Warszawsko - Wiedeńska) oraz podmiejskich linii tramwajowych.

Ponadto w obrębie 7 gmin, spośród znajdujących się w granicach MOF, zidentyfikowano obiekty mające cechy dobra kultury współczesnej[24]. Najliczniejszy katalog DKW wyznaczono w samej Łodzi[25], a pozostałe wskazania dotyczą obiektów zlokalizowanych w gminach: Głowno, Koluszki, Pabianice (miasto), Parzęczew, Stryków i Zgierz (miasto). W aktualnym zbiorze dóbr kultury współczesnej, wyznaczonym w dokumentach planistycznych, ponadlokalną rangą odznaczają się przede wszystkim zlokalizowane w Łodzi: założenie przestrzenne szpitala - pomnika CZMP (z pomnikiem Matki Polki); założenie przestrzenne ASP (z galerią plenerową rzeźby); zespół urbanistyczny osiedla Radogoszcz-Wschód; Ogród Botaniczny; Muzeum Stacja i Pomnik „Radegast"; Pomnik Ofiar Faszyzmu na Radogoszczu; Pomnik

[20] Wskazanie wynika z ustaleń „WPOnZ 2016-2019", dotyczących działań dedykowanych ośrodkom w ramach rewitalizacji zdefiniowanej indywidualnie na potrzeby dokumentu, w którym za podstawowy aspekt rewitalizacji historycznych układów przestrzennych uznano renowacje, modernizacje i adaptacje obiektów zabytkowych na cele wynikające z potrzeb rozwojowych. Rewitalizacja w rozumieniu „WPOnZ 2016-2019", ma stanowić jedynie część kompleksowego procesu przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych (w zdegradowanych częściach miast), skoncentrowanego na ich historycznych strukturach zabytkowych, a działania „rewitalizacyjne" obejmą remonty, modernizacje, rewaloryzacje i rehabilitacje obiektów zabytkowych.

[21] W Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2016-2019 wytypowano w regionie 205 zabytków reprezentatywnych.

[22] Szlak ERIH nie jest oznakowany ze względu na znaczne odległości między obiektami, składa się z 78 punktów kotwicznych, z czego 7 znajduje się w Polsce – jednym z nich jest Manufaktura w Łodzi.

[23] Aktualnie wyznaczonych jest 10 szlaków tematycznych (Górnictwo, Żelazo i stal, Włókiennictwo, Produkcja, Energia, Woda, Transport i komunikacja, Budownictwo i architektura, Usługi oraz przemysł rozrywkowy, Krajobrazy przemysłowe) obejmujących ponad 350 obiektów w 23 krajach europejskich.

[24] Zbiór wyznaczony w dokumentach planistycznych nie ma charakteru zamkniętego, w jego obrębie zachodzą zmiany, m.in. wynikające z faktu uznania DKW za zabytki.

[25] Aktualnie procedowane SUiKZP Łodzi rozszerza wybór z 8 do 46 wskazań obligatoryjnych oraz 81 fakultatywnych.

Martyrologii Dzieci (w Parku Szarych Szeregów); Pomnik Czynu Rewolucyjnego; Pomnik Łodzian Przełomu Tysiącleci; "Ławeczka Tuwima" oraz w Koluszkach: Pomnik Odzyskania Niepodległości.

W przestrzeni MOF Łodzi obecne jest także dziedzictwo archeologiczne w postaci **śladów osadnictwa pradziejowego i historycznego**, będących świadectwem najdawniejszej historii tego terenu. Wśród zabytkowych obiektów archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków WKZ najliczniejszą grupę stanowią grodziska pierścieniowe i stożkowate m.in. w Skoszewach Starych, oraz cmentarzyska m.in. w Bechcicach czy Sierpowie. Rangę zabytków reprezentatywnych uzyskały 3 zabytki archeologiczne, spośród 30 w województwie. Są to grodziska: w Czerchowie (gm. Ozorków), Szydłowie (gm. Lutomiersk) i Skoszewach Starych (gm. Nowosolna).

Ponadto, znajduje się tu 46 **obiektów muzealnych**, z których 36 w Łodzi, a pozostałe w Brzezinach, Gałkowie Dużym, Jeżowie, Ozorkowie, Pabianicach (2), Rogowie, Rzgowie, i Zgierzu (2) oraz funkcjonują skanseny (6) w: Łodzi (3), Nagawkach, Rogowie i Zgierzu (Miasto Tkaczy).

Podsumowując należy stwierdzić, że:

- **zarówno elementy wielokulturowości MOF Łodzi, jak również zachowane dziedzictwo poprzemysłowe obecne we współczesnej przestrzeni, stanowią wielką wartość obszaru i inspirację dla kreowania unikatowego wizerunku,**
- **szansą na efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego są rozpoczęte kompleksowe działania rewitalizacyjne w strefie wielkomiejskiej Łodzi,**
- **problemem jest znaczny udział terenów wymagających rewitalizacji i stopień ich degradacji, zły stan techniczny obiektów zabytkowych oraz brak koordynacji i synergii podejmowanych działań,**
- **brak jest również kompleksowych działań w zakresie wykorzystania i promocji zasobów dziedzictwa kulturowego, co skutkuje niedostateczną wiedzą o dziedzictwie obszaru, niskim poczuciem tożsamości i tym samym niskim poziomem więzi społecznych na szczeblu regionalnym i lokalnym.**

Rys. 270. Miasta i miejscowości w MOF Łodzi według chronologii nadania praw miejskich *(Źródło: BPPWŁ na podstawie Kulesza M., Koter M., Kształtowanie się sieci miast na obszarze Polski Środkowej, Łódź 1998, Koter M., Liszewski S., Suliborski A., Łódź i region Polski Środkowej, Łódź 2000.)*

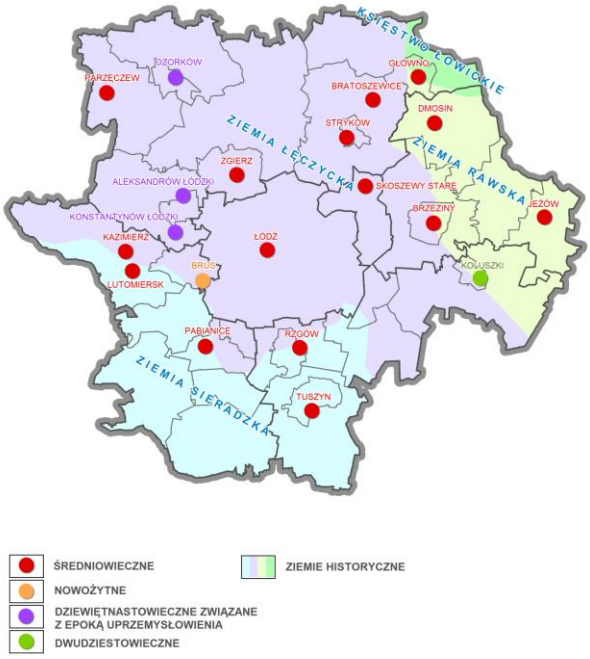

Rys. 271. Programy rewitalizacji w MOF Łodzi - stan na grudzień 2017 r. *(Źródło: BPPWŁ)*

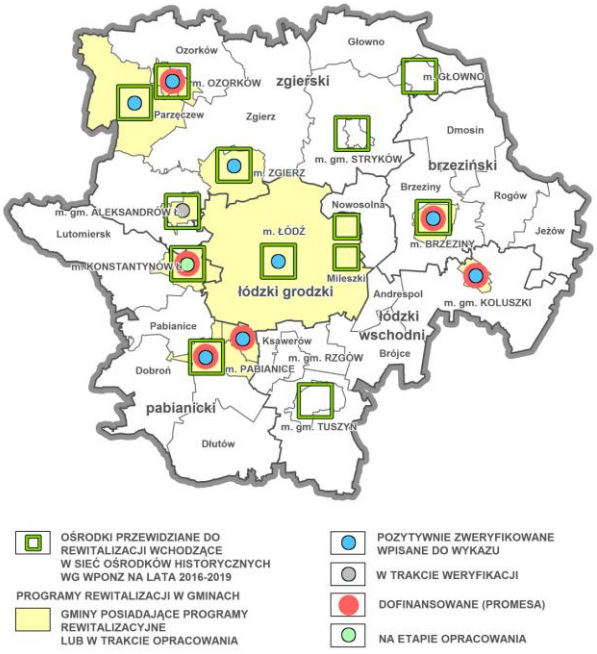

Rys. 272. Sieć ośrodków historycznych w MOF Łodzi na tle obiektów zabytkowych w wojewódzkiej ewidencji zabytków *(Źródło: WPOnZ w województwie łódzkim na lata 2016-2019, WUOZ w Łodzi)*

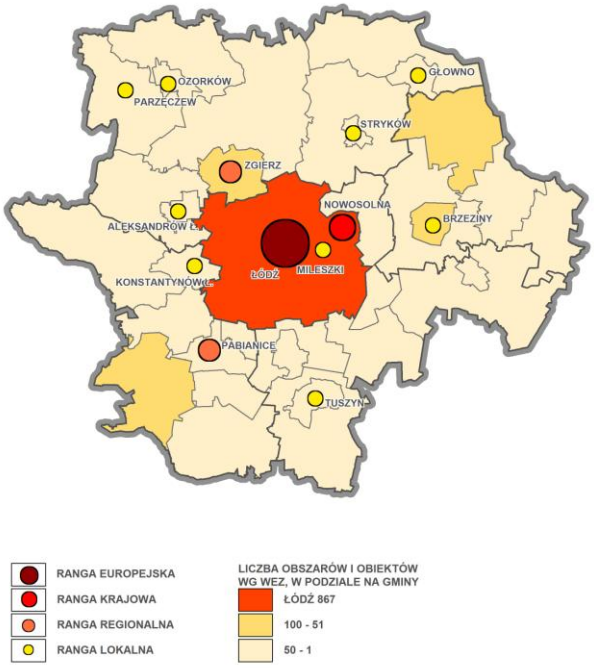

Rys. 273. Liczba obiektów zabytkowych w wojewódzkim rejestrze zabytków w gminach MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: BPPWŁ na podstawie WUOZ w Łodzi)*

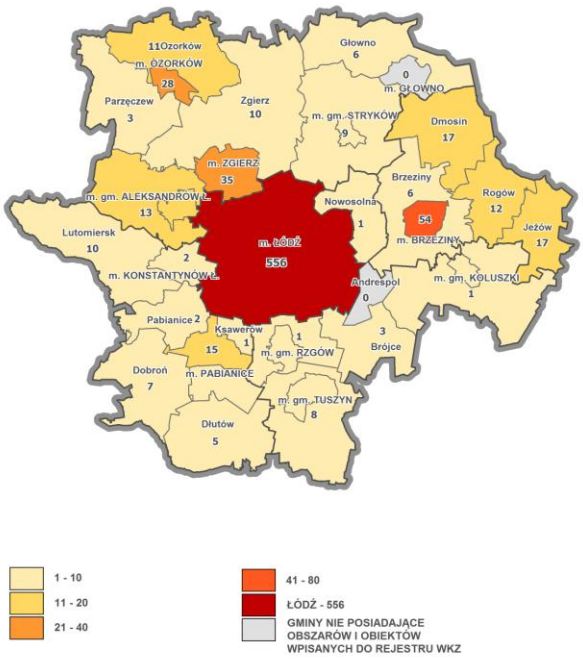

Rys. 274. Wybrane obiekty zabytkowe w gminach MOF Łodzi *(Źródło: Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2016-2019)*

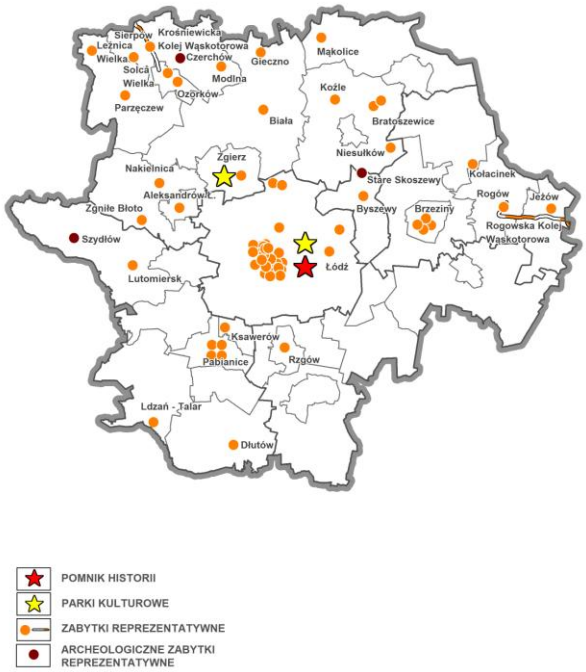

Rys. 275. Muzea i skanseny w MOF Łodzi w 2017 r. *(Źródło: BPPWŁ)*

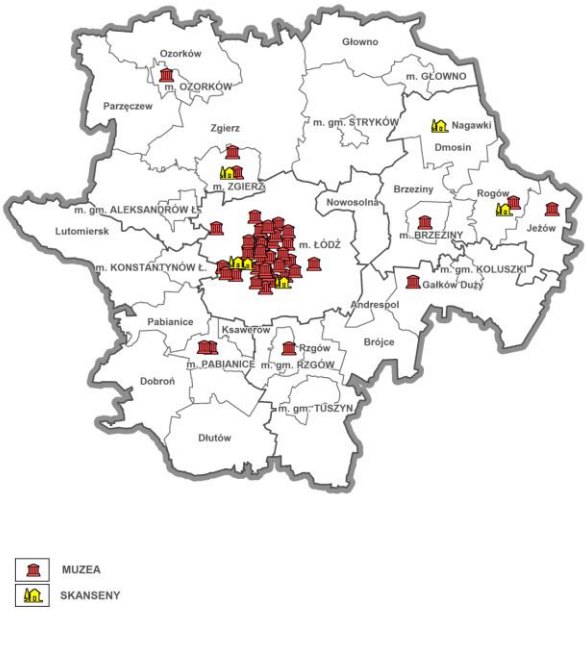

Rys. 276. Dziedzictwo kulturowe w MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ)*

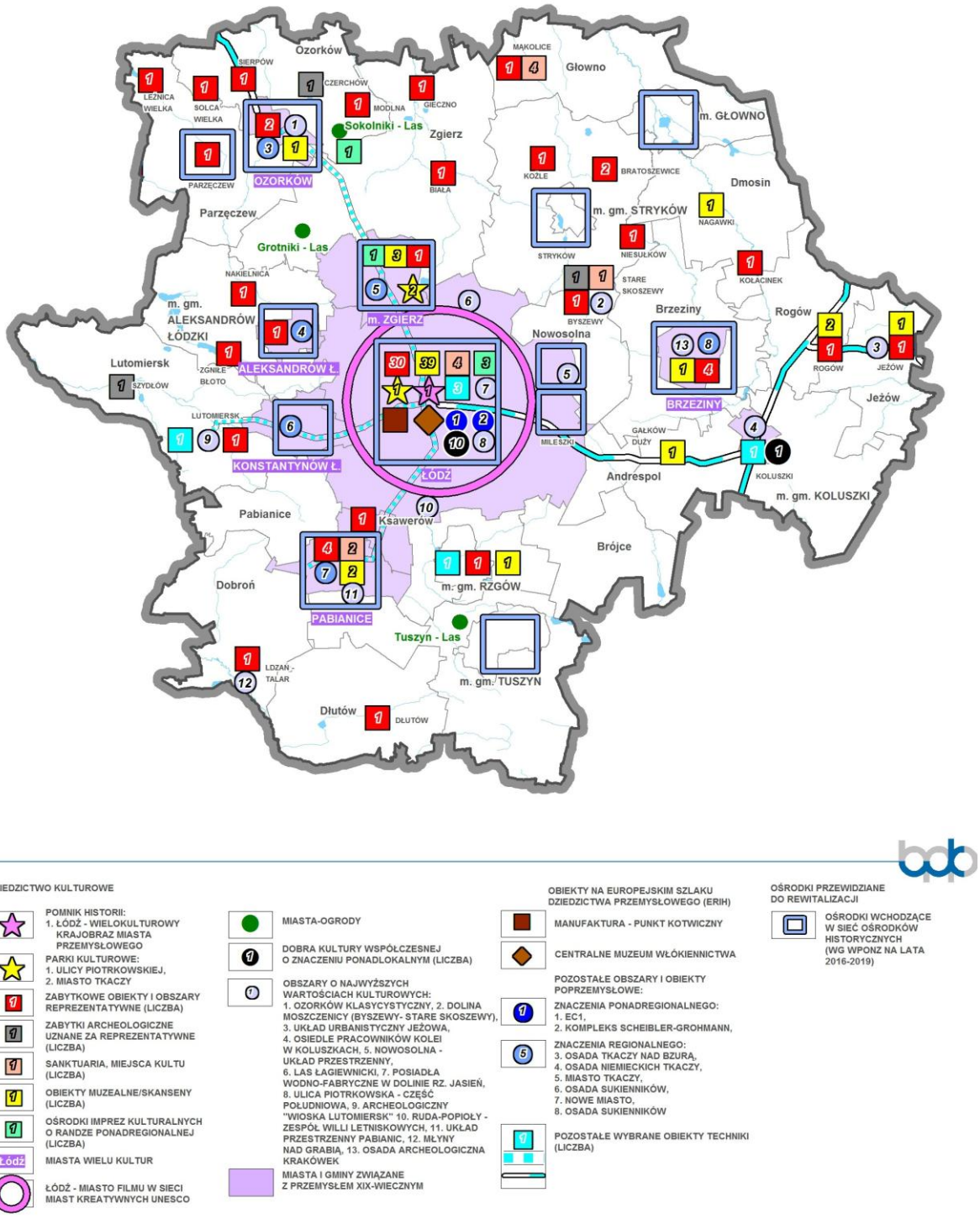

DZIEDZICTWO KULTUROWE

- POMNIK HISTORII: 1. ŁÓDŹ - WIELOKULTUROWY KRAJOBRAZ MIASTA PRZEMYSŁOWEGO
- PARKI KULTUROWE: 1. ULICY PIOTRKOWSKIEJ, 2. MIASTO TKACZY
- ZABYTKOWE OBIEKTY I OBSZARY REPREZENTATYWNE (LICZBA)
- ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE UZNANE ZA REPREZENTATYWNE (LICZBA)
- SANKTUARIA, MIEJSCA KULTU (LICZBA)
- OBIEKTY MUZEALNE/SKANSENY (LICZBA)
- OŚRODKI IMPREZ KULTURALNYCH O RANDZE PONADREGIONALNEJ (LICZBA)
- ŁÓDŹ MIASTA WIELU KULTUR
- ŁÓDŹ - MIASTO FILMU W SIECI MIAST KREATYWNYCH UNESCO
- MIASTA-OGRODY
- DOBRA KULTURY WSPÓŁCZESNEJ O ZNACZENIU PONADLOKALNYM (LICZBA)
- OBSZARY O NAJWYŻSZYCH WARTOŚCIACH KULTUROWYCH: 1. OZORKÓW KLASYCYSTYCZNY, 2. DOLINA MOSZCZENICY (BYSZEWY- STARE SKOSZEWY), 3. UKŁAD URBANISTYCZNY JEŻOWA, 4. OSIEDLE PRACOWNIKÓW KOLEI W KOLUSZKACH, 5. NOWOSOLNA - UKŁAD PRZESTRZENNY, 6. LAS ŁAGIEWNICKI, 7. POSIADŁA WODNO-FABRYCZNE W DOLINIE RZ. JASIEŃ, 8. ULICA PIOTRKOWSKA - CZĘŚĆ POŁUDNIOWA, 9. ARCHEOLOGICZNY "WIOSKA LUTOMIERSK" 10. RUDA-POPIOŁY - ZESPÓŁ WILLI LETNISKOWYCH, 11. UKŁAD PRZESTRZENNY PABIANIC, 12. MŁYNY NAD GRABIĄ, 13. OSADA ARCHEOLOGICZNA KRAKÓWEK
- MIASTA I GMINY ZWIĄZANE Z PRZEMYSŁEM XIX-WIECZNYM

OBIEKTY NA EUROPEJSKIM SZLAKU DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ERIH)

- MANUFAKTURA - PUNKT KOTWICZNY
- CENTRALNE MUZEUM WŁÓKIENNICTWA

POZOSTAŁE OBSZARY I OBIEKTY POPRZEMYSŁOWE:

- ZNACZENIA PONADREGIONALNEGO: 1. EC1, 2. KOMPLEKS SCHEIBLER-GROHMANN,
- ZNACZENIA REGIONALNEGO: 3. OSADA TKACZY NAD BZURĄ, 4. OSADA NIEMIECKICH TKACZY, 5. MIASTO TKACZY, 6. OSADA SUKIENNIKÓW, 7. NOWE MIASTO, 8. OSADA SUKIENNIKÓW
- POZOSTAŁE WYBRANE OBIEKTY TECHNIKI (LICZBA)

OŚRODKI PRZEWIDZIANE DO REWITALIZACJI

- OŚRODKI WCHODZĄCE W SIEĆ OŚRODKÓW HISTORYCZNYCH (WG WPONZ NA LATA 2016-2019)

Środowisko przyrodnicze

Znaczący wpływ na jakość życia mieszkańców mają stan środowiska oraz walory przyrodnicze. Są one także miarą atrakcyjności MOF Łodzi.

Niezwykle istotną rolę w kształtowaniu jakości życia w obszarze odgrywają **tereny zieleni w miastach**, które pełnią szereg istotnych funkcji, w tym: przyrodniczą (klimatyczną, hydrologiczną, biologiczną, ochronną - przeciwpowodziową), kulturotwórczą (estetyczną, psychologiczną, społeczną) i użytkową (zdrowotną, rekreacyjną, edukacyjną, reprezentacyjną). Urządzone tereny parków, skwerów, cmentarzy, ogrodów działkowych, aleje i zadrzewienia przyuliczne oraz lasy komunalne i pozostałe tereny zieleni nieurządzonej, są elementami systemu zieleni miejskiej.

W miastach MOF Łodzi największy udział terenów zieleni miejskiej, charakteryzuje Tuszyn (ok. 43,3%) i Głowno (ok. 37,3%). Znaczący udział zieleni występuje też w Zgierzu (ok. 28,9%), Konstantynowie Łódzkim (ok. 24,5%)[26] i Łodzi, gdzie pomimo znacznego udziału terenów zurbanizowanych, obszary zieleni miejskiej zajmują ponad 23,3% powierzchni[27]. Również w Łodzi największa jest powierzchnia terenów zielonych (ok. 6 539,87 ha). Składa się na nią m.in. ponad 30 parków, w tym jeden z największych w Europie park im. J. Piłsudskiego na Zdrowiu (168,7 ha)[28], oraz jeden z największych w kraju ogród botaniczny (67,0 ha)[29]. Szczególnym zasobem przyrodniczym Łodzi jest Las Łagiewnicki, znajdujący się w granicach Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, stanowiący zwarty kompleks leśny z dużą różnorodnością siedlisk, którego fragment objęty jest ochroną prawną w formie rezerwatu przyrody. Ogółem lasy w Łodzi zajmują 2 582,0 ha (38,0% wszystkich terenów zieleni)[30] i w większości są to niewielkie, rozproszone kompleksy narażone na bardzo silną antropopresję. Spośród miast obszaru najmniejszy udział terenów zielonych cechuje Stryków (ok. 8,9%) i Koluszki (ok. 8,7%), w których powierzchnia zieleni jest też najmniejsza obszarowo (odpowiednio ok. 71,8 ha i 86,1 ha).

W strukturze terenów zieleni dominuje zieleń leśna. Udział lasów sięga ponad 94,0% powierzchni zieleni miejskiej Głowna, 89,1% Brzezin oraz 85,0% Zgierza. W przestrzeni miast zajmują one głównie tereny peryferyjne. Zieleń urządzona parków, skwerów oraz zieleń osiedlowa, najwartościowsza dla tkanki miejskiej, w większości miast zajmuje niewielki obszar, a jej największe powierzchnie tego typu terenów występują w Łodzi (ok. 921,4 ha – 13,6% całej zieleni miasta)[31]. Największy udział terenów zieleni nieurządzonej (ponad 30,0%) w terenach zieleni miejskiej występuje w Ozorkowie, Aleksandrowie Łódzkim, Konstantynowie Łódzkim i Tuszynie, natomiast największy udział ogrodów działkowych charakteryzuje Łódź i Pabianice (odpowiednio 12,5% i 11,0%)[32]. Wewnątrz tkanki miejskiej funkcję pomocniczą w migracji powietrza, roślin i zwierząt pomiędzy terenami zieleni spełniają aleje i zadrzewienia przyuliczne. Niestety, na skutek remontów dróg drzewa są sukcesywnie wycinane i nieuzupełniane wystarczającą ilością nasadzeń kompensacyjnych, zwłaszcza w centrach miast.

Analizując planowany proces rozprzestrzeniania się terenów zurbanizowanych usankcjonowany w lokalnych dokumentach planistycznych stwierdzono, że zjawisko to odbywać się będzie kosztem aktualnego areału terenów zielonej infrastruktury w granicach miast. Spośród miast, w których proporcje terenów zieleni w stosunku do terenów zurbanizowanych są obecnie korzystne dla jakości życia, wymienić należy Głowno, Tuszyn, Brzeziny, Konstantynów Łódzki, Rzgów i Zgierz. W przyszłości Tuszyn oraz Głowno można będzie zaliczyć do miast, w których utrzymają się w miarę korzystne proporcje terenów zieleni miejskiej do terenów zurbanizowanych. Miastami, w których około dwukrotnie zmniejszy się udział powierzchni terenów zieleni miejskiej

[26] Źródło: wyliczenia własne wg BDOT i SUiKZP gmin (2015r.).
[27] Źródło: wyliczenia własne na podstawie SUiKZP z 2018 r.
[28] Źródło https :uml.lodz.pl/
[29] j.w.
[30] Źródło: wyliczenia własne wg SUiKZP (2018r.).
[31] Źródło: wyliczenia własne na podstawie SUiKZP z 2018 r.
[32] Źródło: wyliczenia własne na podstawie BDOT i SUiKZP gmin (stan na rok 2015).

do terenów zurbanizowanych są: Konstantynów Łódzki, Łódź i Zgierz. Około trzykrotna dominacja obszarów zurbanizowanych nad terenami zielonej infrastruktury nastąpi w Ozorkowie, Pabianicach i Rzgowie. Wartości ekstremalne proporcji udziału terenów zieleni miejskiej do terenów zurbanizowanych, osiągające wartość co najmniej czterokrotnej przewagi, osiągnięte zostaną w Aleksandrowie Łódzkim, Brzezinach, Koluszkach oraz Strykowie. W ostatnich dwóch spośród wymienianych miast udział powierzchni docelowych terenów zieleni miejskiej będzie około 10 krotnie mniejszy od udziału docelowych terenów zurbanizowanych. W miastach, w których planowane procesy urbanizacyjne przyczyniają się do zmniejszania powierzchni terenów zieleni miejskiej, należy podjąć szczególne działania w celu utrzymania istniejących obszarów czynnych biologicznie w jak najlepszej kondycji, a drzewa zamierające i usuwane w wyniku remontów dróg powinno się zastępować nowymi nasadzeniami.

Jednocześnie analiza powierzchni terenów zieleni w przeliczeniu na 1 mieszkańca w miastach wykazała, że obecnie sytuacja pod tym względem jest relatywnie dobra[33]. Natomiast w odniesieniu do szacunkowej chłonności demograficznej terenów docelowej zabudowy mieszkaniowej jedynie w 5 miastach (Tuszyn, Rzgów, Głowno, Konstantynów Ł. Zgierz) wskaźnik ten pozostanie na wysokim poziomie (pow. 100,0 m^2/os.). W pozostałych miastach znaczny rozwój terenów zurbanizowanych kosztem powierzchni zielonej infrastruktury przyczyni się do spadku wartości współczynnika poniżej 100,0 m^2/os.

Zieleń miast jest tylko niewielkim fragmentem zaplecza przyrodniczego obszaru, z którym jest powiązana głównie poprzez ciągi zieleni nieurządzonej dolin rzecznych, stanowiących korytarze przewietrzające, oraz kompleksy leśne. **Lesistość** gmin obszaru jest zróżnicowana: najniższa w gminie Ksawerów (0,2%), natomiast najwyższa w gminie Dobroń (41,4%). Połowa gmin MOF Łodzi (14) odznacza się lesistością powyżej średniej dla obszaru (17,7%).

Ważną rolę w kształtowaniu systemu ekologicznego odgrywają **rzeki i doliny rzeczne**. Obszar MOF Łodzi położony jest w strefie krawędziowej Wyżyny Łódzkiej, gdzie znajduje się ważny dla regionu łódzkiego węzeł hydrograficzny. Przebiega tutaj granica wododziału I rzędu między Wisłą a Odrą. Teren ten stanowi obszar źródliskowy, na którym swój początek bierze wiele rzek, w tym dopływy Neru (m.in. Łódka, Lubczyna, Zalewka, Dobrzynka), Bzury (Struga, Moszczenica, Mroga, Rawka) i Pilicy (Wolbórka). Rzeki odpływające z tego terenu na północ mają charakter naturalny, zaś płynące na południe są uregulowane i przekształcone w kanały. Specyfiką hydrograficzną jest występowanie w rejonie Wzniesień Łódzkich rzek o względnie dużych spadkach (miejscami pow. 2,0%) i wąskich, naturalnie ukształtowanych dolinach o charakterze przełomowym (Mrożyca, Mroga). Ponadto, ze względu na wododziałowe położenie, w obszarze występują małe cieki o stosunkowo niedużych przepływach oraz niewielkich zlewniach o bardzo małej zdolności retencyjnej. Wody powierzchniowe MOF Łodzi są silnie zanieczyszczone, m.in. przez odprowadzanie do rzek dużych ilości ścieków deszczowych wymagających oczyszczenia. W 2016 r. z terenu Łodzi odprowadzono ogółem 38,1 hm^3 ścieków, z powiatu zgierskiego 4,4 hm^3, pabianickiego 4,4 hm^3, łódzkiego wsch. 1,0 hm^3 i z brzezińskiego 0,6 hm^3. Prawie wszystkie z przebadanych 22 JCWP (21), charakteryzują się złym stanem, który nie ulega wyraźnej poprawie pomimo modernizacji oczyszczalni ścieków i kanalizacji. Zły stan wód dotyczy zwłaszcza rzeki Moszczenicy, Bzury, Mrogi, Neru, Gnidy, Rawki i ich większych dopływów. Rzeka Wolbórka wykazywała stan nieokreślony.

Nieuporządkowana gospodarka wodno-kanalizacyjna stanowi potencjalne zagrożenie dla jakości wód podziemnych. Na obszarze MOF Łodzi znajdują się 4 Główne Zbiorniki Wód Podziemnych, stanowiące zasób wód wykorzystywany głównie na potrzeby komunalne

[33] BDOT, SUiKZP gmin, GUS

oraz przemysłowe. Są to wody wysokiej jakości o I i II klasie czystości, wymagające ochrony przed zmniejszeniem ich zasobu i zanieczyszczeniem. Zagrożeniem dla czystości wód podziemnych są także m.in. składowiska odpadów przeznaczone do rekultywacji, zanieczyszczone wody powierzchniowe przenikające do wód gruntowych i chemizacja rolnictwa.

Pomimo małej gęstości sieci rzecznej, w kontekście zachodzących intensywnych procesów urbanizacyjnych, problemem obszaru jest **zagrożenie powodziowe**, które stwierdzono m.in. na 5 rzekach: Bzurze, Grabi, Rawce, Mrodze oraz Nerze i Piasecznicy, gdzie jest ono największe na skutek gwałtownych spływów burzowych z Aglomeracji Łódzkiej. Tereny zagrożenia powodziowego o łącznej powierzchni 2 543,1 ha (ok. 1,0%) zdiagnozowano w 22 gminach MOF Łodzi, z czego najbardziej rozległe w gminach Lutomiersk i Dobroń, jednak największy udział tych terenów w powierzchni gminy stwierdzono w miastach o wysokim udziale terenów zainwestowanych, Głownie i Ozorkowie, gdzie na terenach powodziowych zlokalizowana jest już zabudowa, zarówno mieszkaniowa (odpowiednio ok. 5,1 ha i 12,4 ha) i przemysłowa (ok. 1,7 ha i 2,7 ha). Na obszarach zagrożenia powodziowego wyznaczone[34] jest także ponad 76,2 ha terenów planowanych do urbanizacji, w tym ok. 52,0 ha terenów mieszkaniowych oraz ok. 24,2 ha terenów przemysłowych. Największe powierzchnie zabudowy mieszkaniowej planowanej na terenach zagrożenia powodziowego występują w Ozorkowie (ponad 24,0 ha) i Dłutowie (ponad 6,0 ha). W przypadku planowanej zabudowy przemysłowej problem dotyczy głównie Głowna (ok. 3,3 ha), gminy Dmosin (ok. 0,7 ha) oraz Koluszek (ok. 19,2 ha). Problemem w zakresie zagrożenia powodziowego jest także niedrożność i zbyt mała przepustowość kanalizacji deszczowej w miastach obszaru, głównie w Łodzi, skutkująca zalewaniem ulic podczas nawalnych deszczów.

Obszar MOF Łodzi znajduje się w strefie dużych potrzeb rozwoju **małej retencji** oraz bardzo silnego i silnego **pustynnienia**. Oprócz tego jego północno-zachodnią część obejmuje strefa o wysokim niedoborze wody. Na całym obszarze istnieje 47 zbiorników wodnych o powierzchni powyżej 5,0 ha, głównie na rzekach: Ner, Bełdówka, Bzura, Moszczenica, Mroga, Brzuśnia, Wolbórka, Jasionka. Poza tym, w granicach Łodzi znajdują się niewielkie, głównie sztuczne, zbiorniki retencyjne położone na terenach zieleni miejskiej. Według „Wojewódzkiego Programu Małej Retencji dla Województwa Łódzkiego" (WPMR) na terenie MOF Łodzi planuje się budowę lub modernizację 245 obiektów małej retencji[35]. W latach 2006 - 2016 zrealizowano 7 małych zbiorników retencyjnych gromadzących wody opadowe z Łodzi (Żabieniec, Staw Wasiaka, Wycieczkowa, Wojska Polskiego, Rzemieślnicza Dolny, Teresy, Oblęgorska). Ze względu na wododziałowe położenie Łodzi i problemy z odprowadzaniem wód z intensywnych opadów atmosferycznych wskazuje się na potrzebę dalszej budowy obiektów retencjonujących wodę.

Postępująca urbanizacja jest źródłem znacznych przekształceń **rzeźby terenu i degradacji gleb.** MOF Łodzi charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą powierzchni warunkowaną występowaniem zarówno terenów nizinnych, jak strefy krawędziowej Wyżyny Łódzkiej z kulminacjami przekraczającymi 250 m n.p.m. W rejonie Wzniesień Łódzkich intensywne procesy urbanizacyjne doprowadziły do silnych przekształceń form rzeźby m.in. poprzez terasowanie stoków, tworzenie nasypów i zasypywanie dolin rzecznych.

Najcenniejsze pod względem walorów przyrodniczych i krajobrazowych **tereny MOF Łodzi zostały objęte ochroną prawną**.

W 2018 r. w Łodzi powierzchnia objęta różnymi formami ochrony przyrody stanowi 9,4% powierzchni miasta[36]. W jego granicach występują:

[34] Powierzchnia zabudowy planowanej została oszacowana na podstawie obowiązujących studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, nie są to tereny planowane do zabudowy w „Planie …".

[35] W tym:
- 30 zbiorników o pow. powyżej 5,0 ha, spośród których 2 wskazano jako priorytetowe (Tkaczewska Góra, Bechcice Konstantynów),
- 71 zbiorników o pow. poniżej 5,0 ha,
- 49 zbiorników zgłoszonych przez samorządy, w tym 12 o pow. powyżej 5,0 ha,
- 42 zbiorniki na terenach leśnych zgłoszonych przez RDLP w Łodzi i Poznaniu,
- 53 obiekty retencji korytowej.

[36] Opracowanie własne na podstawie GUS oraz Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl.

2 rezerwaty przyrody (o łącznej pow. 79,66 ha)[37], fragment Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (1 675,8 ha)[38], 5 zespołów przyrodniczo – krajobrazowych (958,0 ha)[39], 15 użytków ekologicznych (109,1 ha)[40], 292 pomniki przyrody[41]. Na pozostałym obszarze MOF Łodzi formy ochrony zajmują 22,2% powierzchni[42], w tym: 18 rezerwatów przyrody (1 122,76 ha)[43], Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich (9 036,7 ha)[44], 10 obszarów Natura 2000, w tym 1 Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk, 9 Obszarów Mających Znaczenie dla Wspólnoty (łącznie 1 355,89 ha)[45], 5 obszarów chronionego krajobrazu (34 644,6 ha)[46], 9 zespołów przyrodniczo – krajobrazowych (1 997,7 ha)[47], 1 stanowisko dokumentacyjne (0,1 ha)[48], 55 użytków ekologicznych (łącznie 107,7 ha)[49], 403 pomniki przyrody[50]. Udział obszarów prawnie chronionych w 2018 r. w MOF Łodzi w powierzchni ogółem wynosi 20,7%, przy czym najniższy jest w gminie Koluszki (1,4%), najwyższy w gminie Nowosolna (73,8%)[51]. W ponad 1/3 gmin obszaru (10) udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem przewyższa średnią dla MOF Łodzi. Obecnie obszary prawnie chronione nie tworzą spójnego systemu, a w celu jego kształtowania konieczna jest weryfikacja ich granic oraz zmiana kryteriów wydzielania obszarów chronionego krajobrazu.

Reasumując należy stwierdzić, że:

- **zachodzące procesy urbanizacyjne powodują znaczne przekształcenia zasobów środowiska, a brak zrównoważonego podejścia do kształtowania przestrzeni na poziomie lokalnym skutkuje defragmentacją i sukcesywnym zmniejszaniem powierzchni terenów otwartych i prowadzi do obniżania walorów środowiskowych MOF Łodzi,**
- **marginalizowanie obszarów czynnych ekologicznie, głównie w miastach, ma negatywny wpływ na jakość przestrzeni publicznych, co zmniejsza atrakcyjność zamieszkania i przyczynia się do obniżenia jakości powietrza poprzez ograniczanie możliwości kształtowania korytarzy przewietrzających,**
- **trwający proces niekontrolowanego zwiększania powierzchni terenów zurbanizowanych w obszarach podmiejskich stanowi zagrożenie dla środowiska związane m.in. z brakiem wyposażenia w systemowe rozwiązania w zakresie infrastruktury technicznej. Prowadzi to do generowania zanieczyszczeń, zarówno powietrza jak i wód powierzchniowych,**
- **problemem jest także sytuowanie nowej zabudowy na terenach powodziowych.**

Rys. 277. Powierzchnia terenów zieleni w miastach MOF Łodzi w przeliczeniu na 1 mieszkańca *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin, GUS – stan na 2015 r., dla Łodzi 2018 r.)*

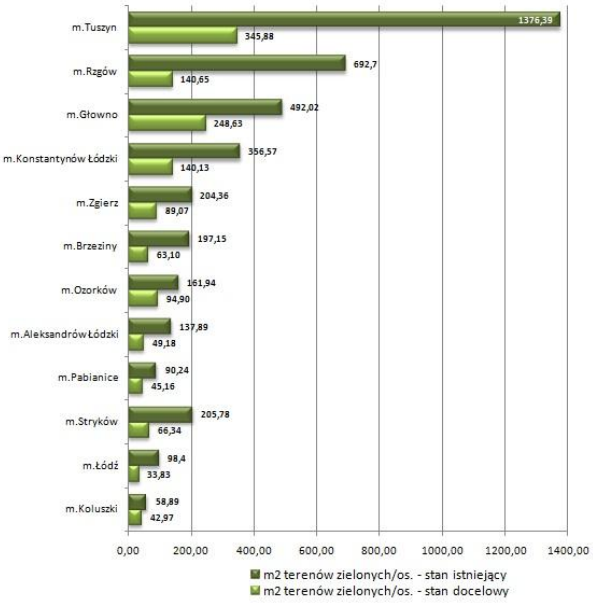

[37] Opracowanie własne na podstawie Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl.
[38] Opracowanie na podstawie GUS.
[39] Opracowanie własne na podstawie Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl.
[40] j.w.
[41] Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody - http://crfop.gdos.gov.pl (stan na 21.06.2018 r.).
[42] Opracowanie własne na podstawie GUS oraz Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl.
[43] Opracowanie własne na podstawie Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl.
[44] GUS
[45] Opracowanie własne na podstawie Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl. Powierzchnię PLH100021 Grabia w granicach MOF Łodzi (299,6 ha) oszacowano z wykorzystaniem narzędzi GIS, całkowita powierzchnia obszaru to 1 670,48 ha.
[46] GUS
[47] Opracowanie własne na podstawie Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl.
[48] j.w.
[49] Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody - http://crfop.gdos.gov.pl (stan na 21.06.2018 r.)
[50] j.w.
[51] Opracowanie własne na podstawie GUS oraz Rejestru form ochrony przyrody w województwie łódzkim (stan na 23.05.2018 r.) www.lodz.rdos.gov.pl.

Rys. 278. Tereny zieleni w miastach MOF Łodzi *(Źródło: BDOT, SUiKZP gmin - stan na 2015 r., dla Łodzi 2018 r.)*

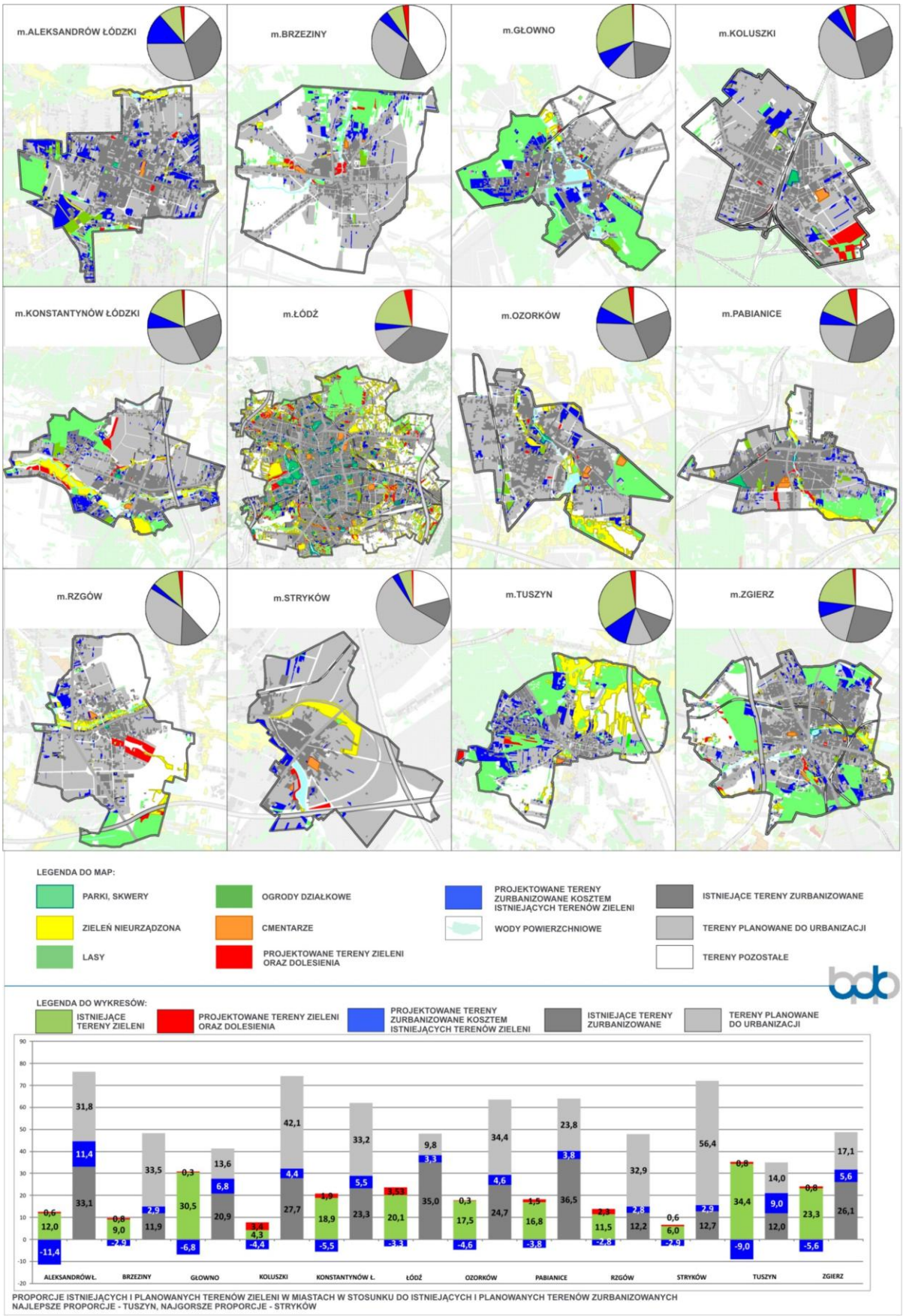

Rys. 279. Wody powierzchniowe w MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ, WIOŚ)*

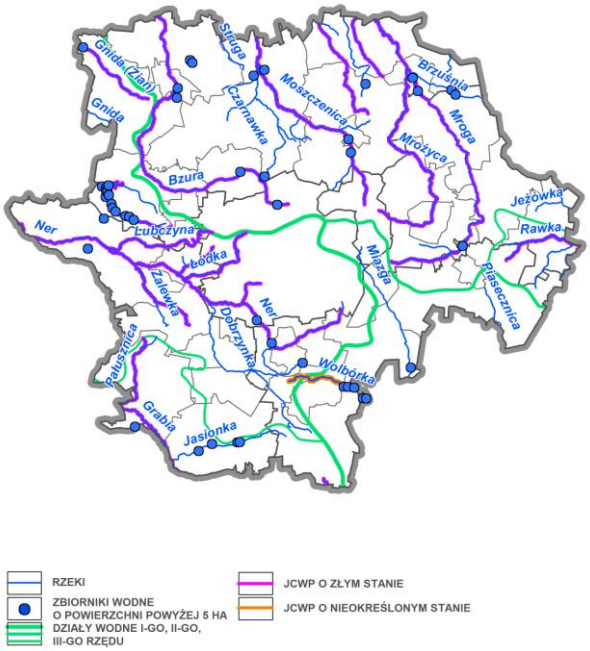

Rys. 280. Zagrożenie powodziowe w gminach MOF Łodzi *(Źródło: RZGW, BDOT)*

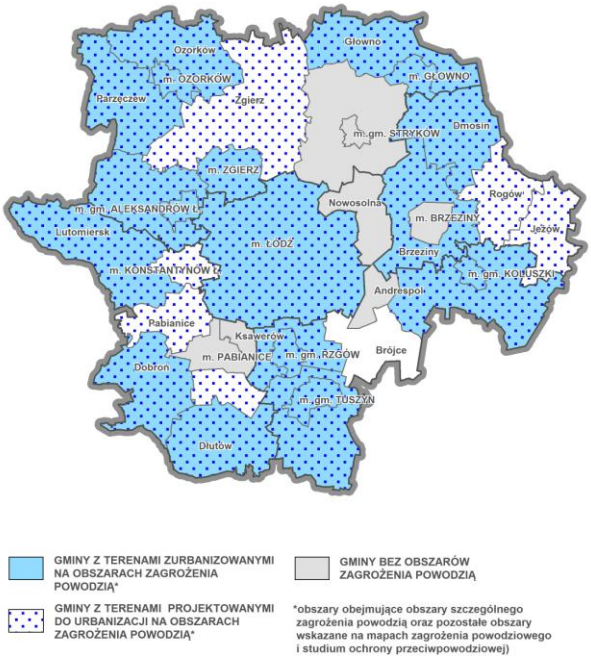

Rys. 1 Lesistość w gminach MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: GUS)*

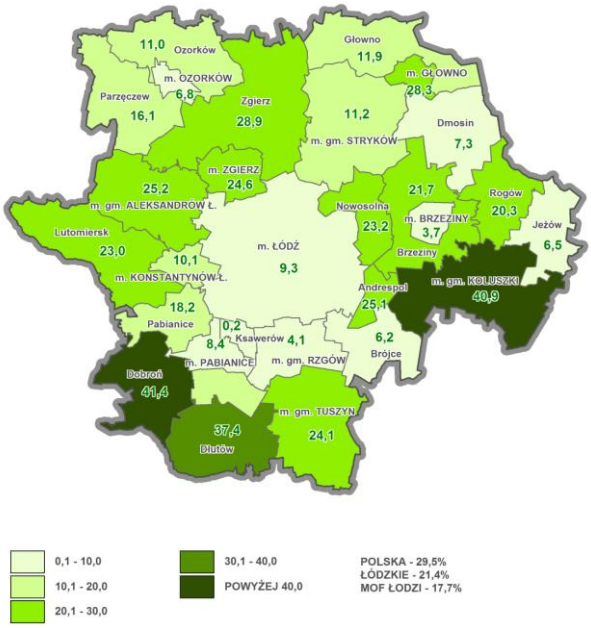

Rys. 282. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni gmin MOF Łodzi w 2018 r. *(Źródło: GUS, RDOŚ Łódź)*

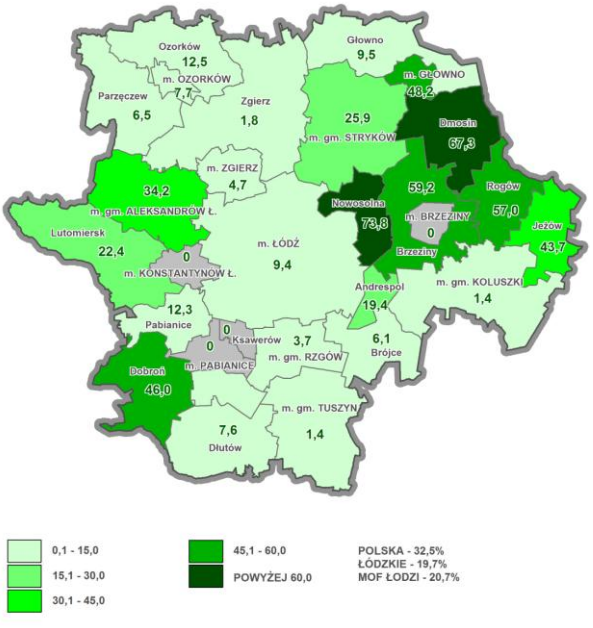

Rys. 283. Istniejące formy ochrony przyrody w MOF Łodzi w 2018 r. *(Źródło: BDOT, CRFOP)*

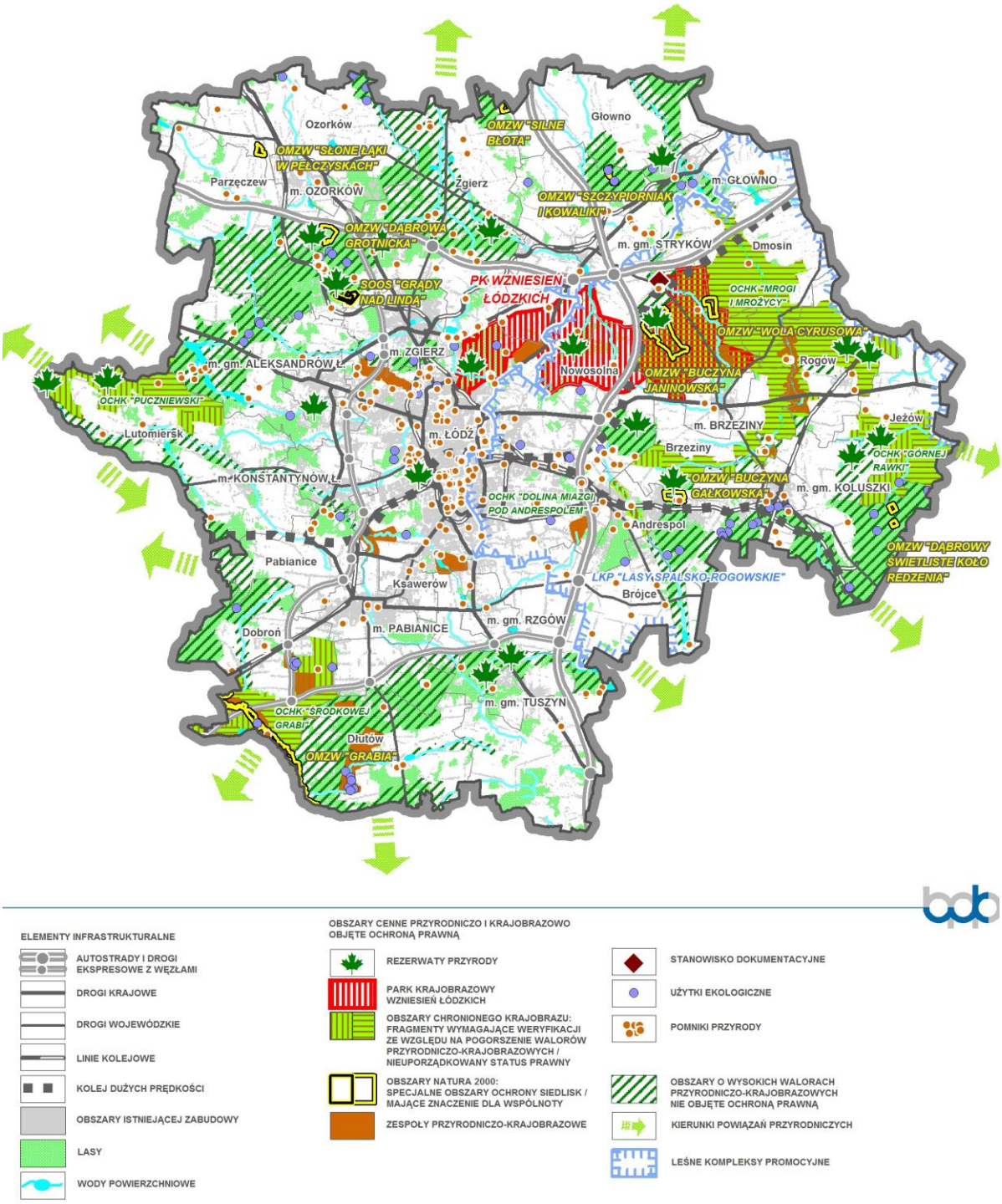

Turystyka i rekreacja

Turystyka i rekreacja oraz aktywny wypoczynek są coraz bardziej popularną formą spędzania wolnego czasu, a efektywne wykorzystanie potencjału turystycznego przekłada się na wymierne korzyści ekonomiczne.

Obszar MOF Łodzi charakteryzuje się znacznymi walorami dziedzictwa kulturowego oraz środowiska przyrodniczego, stanowiącymi podstawę do rozwoju rekreacji i różnych form turystyki związanych ściśle z zagospodarowaniem turystycznym, potrzebami mieszkańców oraz odwiedzających.

Obecnie na obszarze MOF Łodzi turystyka rozwija się przede wszystkim jako pobyty krótkookresowe – jedno i dwudniowe, a podstawowym kierunkiem destynacji turystyki przyjazdowej jest Łódź posiadająca największą ofertę turystyczną i kulturalną, wybitne walory kulturowe związane m.in. z wielokulturowością i XIX-wiecznym dziedzictwem poprzemysłowym oraz najliczniejszą, zróżnicowaną bazę noclegową i gastronomiczną Na atrakcyjność turystyczną Łodzi wpływ mają także **certyfikowane produkty turystyczne** POT[52], tj:

- Festiwal "Łódź 4 Kultur",
- Ulica Piotrkowska - Letni Salon Łodzi,
- Manufaktura Łódzka,
- Explorers Festival - Światowe Indywidualności,
- Se-ma-for Muzeum Animacji,
- Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła. Light. Move. Festiwal. Łódź,
- Planetarium EC1,
- Wędrowny Festiwal „Kolory Polski" (festiwal Filharmonii Łódzkiej, którego koncerty odbywają się w obiektach zabytkowych regionu).

Dziedzictwo kulturowe, walory przyrodnicze i produkty turystyczne są potencjałem dla rozwoju **form turystyki**, mogących stanowić podstawę kształtowania turystycznej marki nie tylko MOF Łodzi ale i regionu łódzkiego, w tym:

- **turystyki kulturowej** - opartej m.in. na walorach dziedzictwa kulturowego w tym poprzemysłowego, zyskującego coraz większe zainteresowanie wśród turystów krajowych i zagranicznych. Potencjałem dla rozwoju **turystyki poprzemysłowej** są m.in.: pomnik historii w Łodzi, parki kulturowe w Łodzi i Zgierzu, zabytkowe obiekty reprezentatywne, obiekty związane z wielokulturowością obszaru oraz skanseny m.in. w Łodzi i Nagawkach. Poprzemysłowe dziedzictwo MOF Łodzi wpisuje się w ideę Europejskich Szlaków Kulturowych poprzez włączenie obiektów związanych z włókiennictwem do Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego ERIH. Przeprowadzone oraz kontynuowane rewitalizacje i renowacje obiektów i obszarów, w tym adaptacje obiektów poprzemysłowych na cele kultury, turystyki, usług oraz na cele mieszkaniowe, przyczyniają się do poprawy atrakcyjności turystycznej obszaru i jakości życia mieszkańców. Rewitalizacja „Manufaktury" uznawana jest za największą tego typu inwestycję w Europie, a zabudowa industrialna miasta została wielokrotnie wyróżniona w konkursie „7 nowych cudów Polski"[53]. Znaczącą inwestycją jest także rewitalizacja obszaru pofabrycznego w Pabianicach przekształconego na czterogwiazdkowy hotel „Fabryka Wełny". Sprzyjającym czynnikiem do rozwoju **turystyki filmowej** są miejsca plenerów filmowych na szlaku „Filmowe Łódzkie" (m.in. Łódź, Pabianice, Tuszyn, Koluszki, Ozorków, Głowno) oraz włączenie Łodzi do Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w 2017 r. jako Miasta Filmu (w oparciu o tradycje filmowe związane m.in. z Państwową Wyższą Szkołą Filmową, Telewizyjną i Teatralną im. Leona Schillera

[52] W 2016 r. 7 certyfikowanych produktów turystycznych Polskiej Organizacji Turystycznej (POT) znajdowało się w Łodzi, a 1 (Wędrowny Festiwal „Kolory Polski") funkcjonował na obszarze całego województwa organizując swoje koncerty w obiektach i obszarach zabytkowych.

[53] W 2013 r. II miejsce zajęło Centralne Muzeum Włókiennictwa, w 2014 r. na I miejscu ulokował się kompleks OFF Piotrkowska, a w 2016 r. plebiscyt wygrało Planetarium EC1.

w Łodzi, Muzeum Kinematografii, dziedzictwem Wytwórni Filmów Fabularnych). Cel **turystyki pielgrzymkowej i religijnej** stanowią sanktuaria w Łodzi, Starych Skoszewach i Pabianicach Na uwagę zasługują także kulturowe szlaki tematyczne: Frontu I Wojny Światowej, Rogowska Kolejka Wąskotorowa oraz łódzkie szlaki miejskie m.in.: „Architektura Przemysłowa", „Łódź Bajkowa", „Śladami Juliana Tuwima", „Ulica Piotrkowska", „Wille i pałace", „Litzmannstadt Ghetto";

- **turystyki wystawienniczo – targowej i festiwalowej** bazującej na cyklicznie odbywających się międzynarodowych festiwalach, koncertach, przeglądach oraz targach w Łodzi. Wydarzenia te aktywizują turystów oraz miłośników teatru, filmu, fotografii, mody, muzyki, tańca, techniki, podróży. Znaczna część wydarzeń kulturalnych odbywa się m.in. w nowoczesnej hali widowiskowo-sportowej Atlas Arena - jednej z największych tego typu obiektów w Polsce, mieszczącej ok. 13 800 widzów, będącej jednocześnie najważniejszym obiektem dla turystyki sportowej. Niektóre z festiwali stały się produktami certyfikowanymi POT[54] i należą do stałych elementów kształtujących turystyczny wizerunek obszaru.
- **turystyki biznesowej i szkoleniowo – konferencyjnej oraz kongresowej** opartej na obiektach hotelarsko-konferencyjnych. Potencjałem dla rozwoju tej formy turystyki są hotele o wysokim standardzie świadczonych usług cztero- i trzygwiazdkowe[55], których największa koncentracja jest w Łodzi (19). Pozostałe obiekty hotelarskie znajdują się m.in. w Pabianicach, Zgierzu, Dobieszkowie, Dzierżąznej, Rzgowie, Rochnie, Rogowie, Tuszynie i Tworzyjankach.
- **turystyka zakupowo – handlowa**, oparta na największym w Polsce i jednym z największych w Europie rynku handlu hurtowego i detalicznego odzieżą – „Ptak Fashion City – jedyne w Europie Miasto Mody" w Rzgowie oraz centrach handlowych w Łodzi (m.in. Manufaktura, Port Łódź).

Komplementarna dla w/w form turystyki przyjazdowej jest również **turystyka medyczna i zdrowotna** wykorzystująca zaplecze intelektualno-technologiczne Akademii Medycznej w Łodzi. Potencjałem dla rozwoju turystyki zdrowotnej jest także strefa występowania wód geotermalnych przydatnych do balneologii w Łodzi oraz udokumentowanych złóż wód leczniczych – Kotowice M-1 (Rogóźno).

Uzupełniające formy turystyki oparte są o walory przyrodniczo – krajobrazowe MOF Łodzi, i pozwalają na rozwój w skali lokalnej:

- **turystyki przyrodniczej**, w tym edukacyjnej dzieci i młodzieży rozwijającej się przede wszystkim na terenach Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich i terenach leśnych, gdzie występują ciekawe geostanowiska (m.in. Parowy Janinowskie, głazy narzutowe). Do największych atrakcji przyrodniczych obszaru należą: Miejski Ogród Zoologiczny, Ogród Botaniczny, Palmiarnia, Las Łagiewnicki w Łodzi oraz arboretum (w tym alpinarium) w Rogowie. Funkcje edukacyjne pełni również Planetarium w Łodzi;
- **turystyki aktywnej** rozwijającej się zarówno na terenach leśnych, w Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich i na wyznakowanych szlakach turystycznych, w tym: rowerowych (700,0 km, m.in.: Łódzkie Magistrale Rowerowe W-E i N-S, „Gorące Źródła", „W Centrum Polski", „Szlak Ziemi Rawskiej", „Skarby Ziemi Sieradzkiej", „Szlak Po Ziemi Parzęczewskiej"), pieszych (382,0 km), części Łódzkiego Szlaku Konnego (477,8 km), szlaku kajakowym rzeki Grabi (6,4 km) oraz na trasach narciarstwa zjazdowego (250 i 450 m) w Zgierzu. Potencjałem dla rozwoju aktywnego

[54] Na obszarze MOF Łodzi 3 Festiwale zostały certyfikowanymi produktami POT : "Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła - Light. Move. Festiwal. Łódź", "Explorers Festival", "Łódź 4 Kultur".

[55] Na obszarze MOF Łodzi znajduje się 6 hoteli 4* (5 w Łodzi - Ambasador Centrum, Andel's Hotel Łódź, Doubletree By Hilton Łódź, Holiday Inn Łódź, Novotel Łódź Centrum i 1 w Pabianicach - Fabryka Wełny) oraz 28 hoteli 3*(14 w Łodzi, po 6 w powiatach zgierskim i pabianickim, po 1 w powiatach łódzkim wschodnim i brzezińskim) - dane MsiT - CWOH, 2016 r.

wypoczynku są również dogodne warunki dla kajakarstwa na rzece Mrodze i narciarstwa biegowego w PK Wzniesień Łódzkich.

- **turystyki rodzinnej** rozwijającej się zarówno w oparciu o walory kulturowe (m.in. muzea, skanseny, teatry), przyrodnicze (np. Miejski Ogród Zoologiczny, Ogród Botaniczny w Łodzi) oraz inne atrakcje skierowane do dzieci i młodzieży m.in. parki rozrywki: Ceramilandia we Wrzącej (gm. Lutomiersk), Dolina Skrzatów we Florentynowie (gm. Parzęczew), Dinopark w Kołacinku (gm. Dmosin), Wioska Indiańska Tatanka w Solcy Małej (gm. Ozorków).

Ponadto, podstawą do rozwoju rekreacji i wypoczynku jest infrastruktura turystyczna, na którą składają się obiekty rekreacyjno-sportowe i baza noclegowa. Na **zagospodarowanie rekreacyjno-sportowe** MOF Łodzi składa się m.in.: 19 hal sportowych, 28 stadionów, 64 boiska wielofunkcyjne – „Orliki", 31 basenów krytych, 14 basenów odkrytych. Do rekreacji wykorzystywane są również zbiorniki wodne (16) – kąpieliska znajdują się w Łodzi (5), Grotnikach, Głownie, Konstantynowie Łódzkim, Leźnicy Wielkiej, Lutomiersku, Ozorkowie, Pabianicach, Strykowie, Tuszynie, Zgierzu, Zgniłym Błocie. Rozpowszechniona jest również jazda konna, na którą składa się 77 ośrodków (31 w powiecie zgierskim, 14 w Łodzi oraz odpowiednio 13, 10 i 9 w powiatach: łódzkim wschodnim, brzezińskim i pabianickim). Na obszarze MOF Łodzi znajdują się także specjalistyczne obiekty sportowe tj. pola golfowe (w Łodzi, Pabianicach, Woli Błędowej) oraz niewielki obiekt narciarski („Ski park Malinka" w Zgierzu).

Najwięcej **całorocznych obiektów noclegowych** w 2016 r. posiadała Łódź (69), następnie powiaty: zgierski (24), pabianicki (17), łódzki wschodni (15) i brzeziński (6). Na bazę noclegową MOF Łodzi składają się obiekty:

- skategoryzowane[56] (59), w tym: 53 hotele (z czego 30 znajduje się w Łodzi - 56,6%), 2 motele (w Tuszynie i Konstantynowie Łódzkim), 2 schroniska młodzieżowe i 2 domy wycieczkowe w Łodzi. Wśród hoteli największą grupę stanowią hotele trzygwiazdkowe – 24 (w Łodzi 13) i dwugwiazdkowe - 19 (w Łodzi 10). Czterogwiazdkowe hotele zlokalizowane są w Łodzi (5) i Pabianicach (1). Najmniejszą grupę stanowią hotele jednogwiazdkowe – 2 w Łodzi i 1 w powiecie łódzkim wschodnim;
- nieskategoryzowane – 72 obiekty świadczące usługi hotelarskie (najwięcej w Łodzi 33 obiekty, stanowiące 45,8%)

Zapleczem dla wypoczynku mieszkańców MOF Łodzi są również tereny podmiejskie związane z zabudową letniskową i gospodarstwami agroturystycznymi, których największe natężenie znajduje się w powiecie zgierskim (27 obiektów, co stanowi 50,9% wszystkich obiektów tego typu).

Reasumując należy stwierdzić, że:

- **unikalne zasoby i walory dziedzictwa kulturowego oraz bogata oferta imprez kulturalnych stanowią podstawę dla budowania marki turystycznej obszaru i regionu,**
- **atrakcyjne przyrodniczo zaplecze MOF Łodzi pozwala na rozwój turystyki wypoczynkowej i stanowi potencjał dla rozwoju turystyki aktywnej,**
- **zasoby wód geotermalnych i leczniczych predysponują obszar do rozwoju turystyki zdrowotnej,**
- **do słabości w zakresie rozwoju funkcji rekreacyjnych i turystycznych należy zaliczyć nieefektywne wykorzystanie potencjału turystycznego i niedostateczną promocję miejsc atrakcyjnych turystycznie, co przekłada się na brak oferty turystycznej MOF Łodzi w programach touroperatorów na poziomie krajowym,**
- **problemem jest również zły stan obiektów zabytkowych, niedoinwestowanie bazy sportowo-rekreacyjnej oraz bazy noclegowej, a także słabe oznakowanie szlaków i atrakcji turystycznych.**

[56] Dane BDL 2016 r.

Rys. 284. Wybrane atrakcje turystyczne w MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ na podstawie www.pot.gov.pl, „Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim w 2016 r.")*

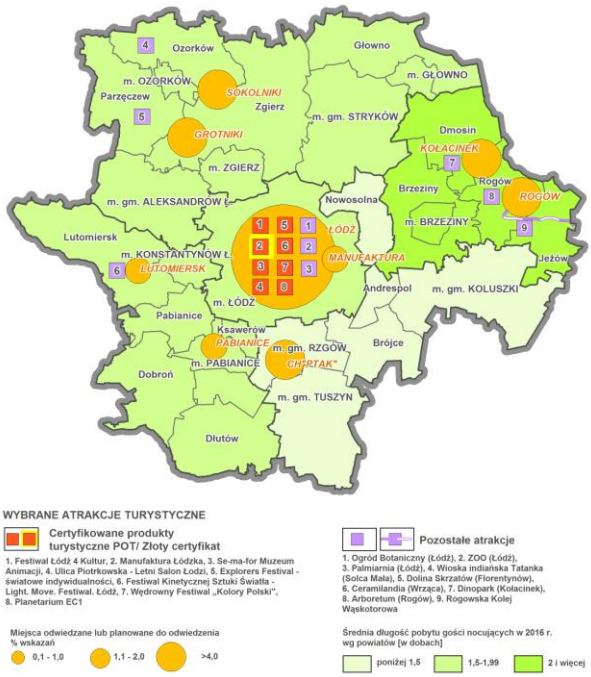

Rys. 285. Szlaki tematyczne w MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ, „Przewodnik filmowy po województwie łódzkim")*

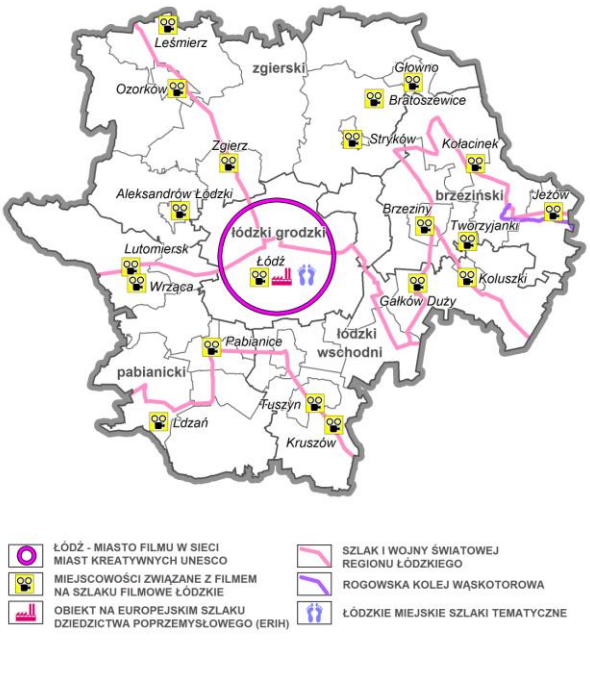

Rys. 286. Szlaki turystyczne w MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ)*

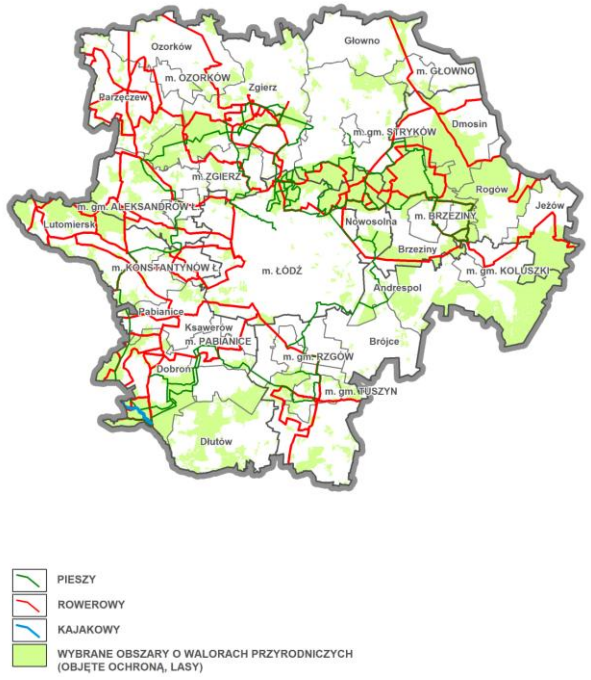

Rys. 287. Turystyka konna w MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ)*

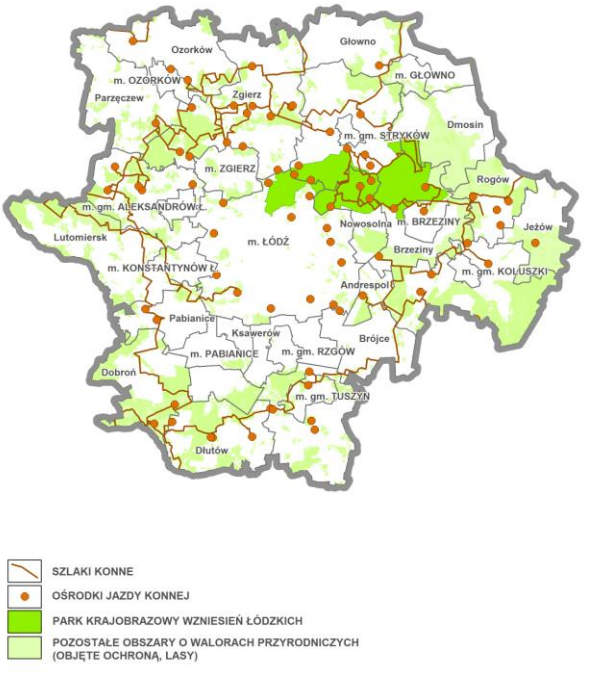

Rys. 288. Obiekty sportowo – rekreacyjne w gminach MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: BPPWŁ)*

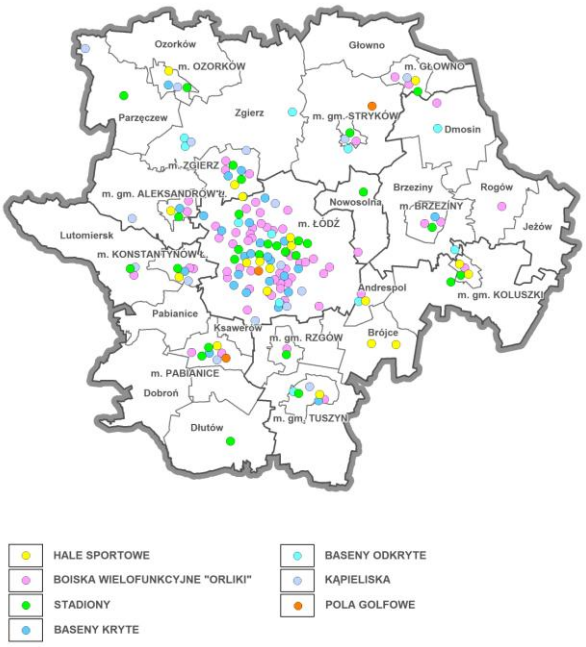

Rys. 289. Obiekty noclegowe w gminach MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: GUS, MSiT)*

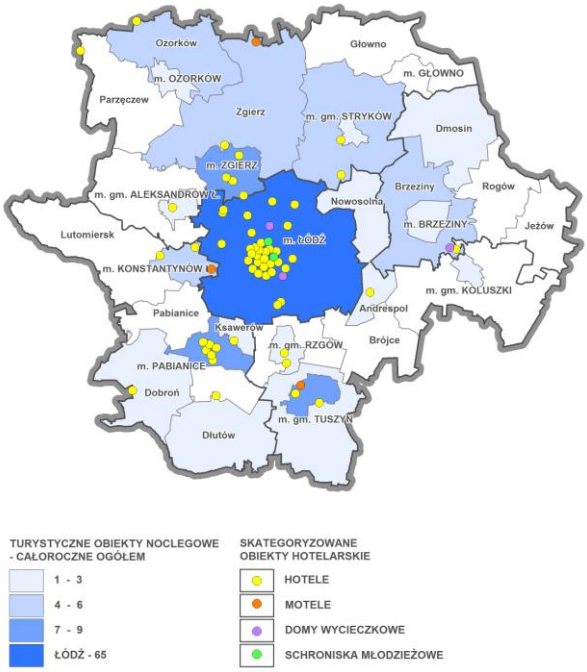

Rys. 290. Udzielone noclegi w powiatach MOF Łodzi w 2016 r. *(Źródło: GUS)*

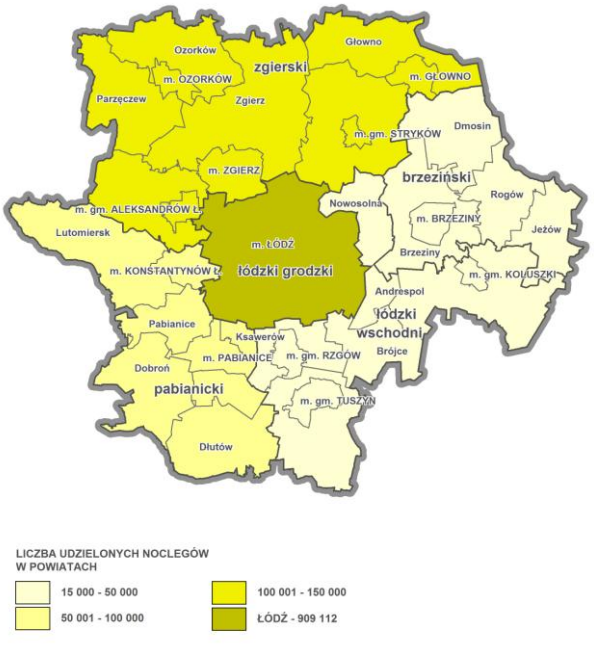

Rys. 291. Korzystający z noclegów w przeliczeniu na 1 000 ludności w MOF Łodzi w latach 2004 – 2016 *(Źródło: GUS)*

Rys. 292. Turystyka i rekreacja w MOF Łodzi *(Źródło: BPPWŁ)*

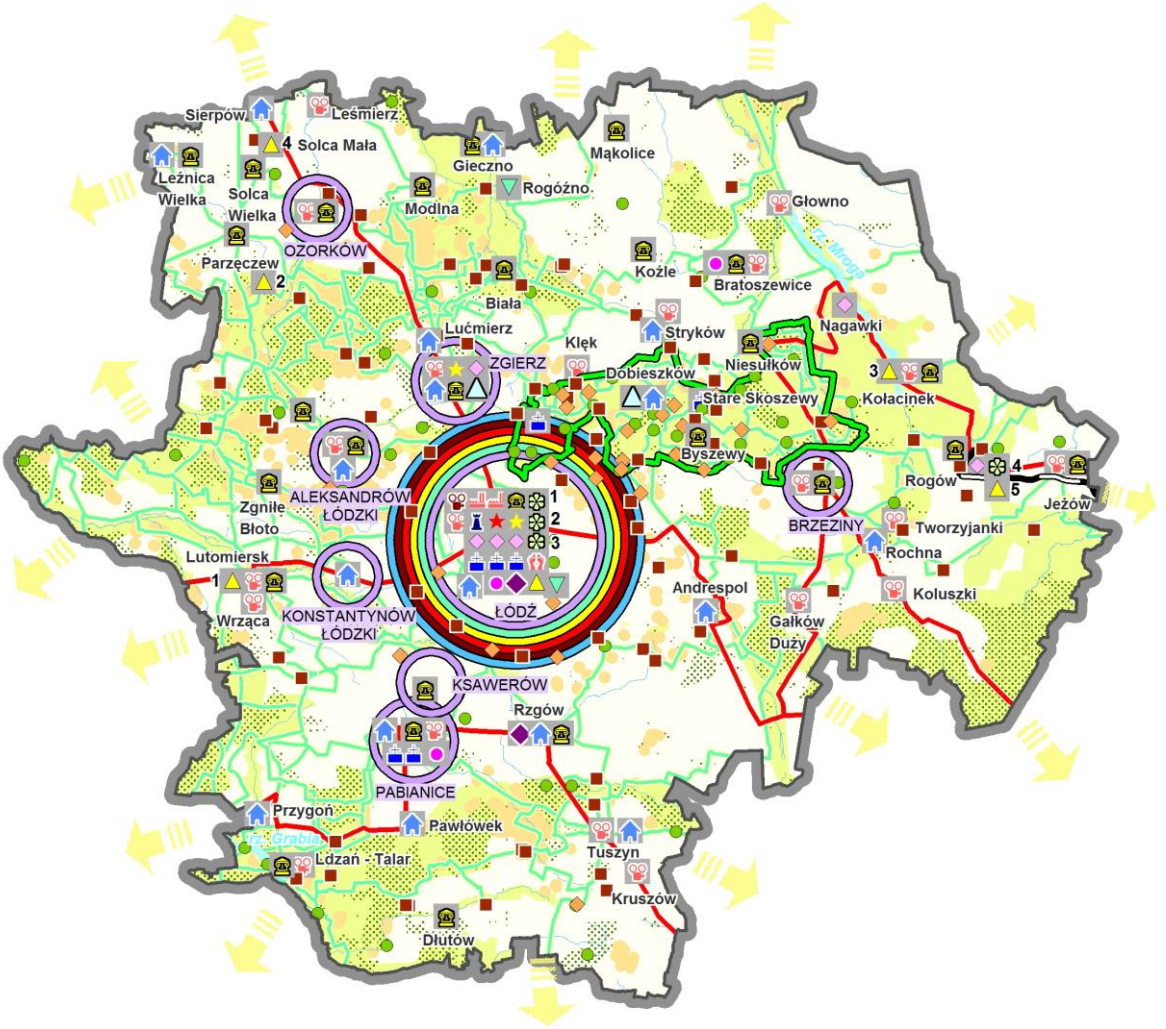

ELEMENTY STANOWIĄCE PODSTAWĘ ROZWOJU RÓŻNYCH FORM TURYSTYKI

TURYSTYKA KULTUROWA

- POMNIK HISTORII / PARKI KULTUROWE
- ŁÓDŹ - MIASTO FILMU W SIECI MIAST KREATYWNYCH UNESCO
- OŚRODEK TURYSTYKI FILMOWEJ
- MIEJSCOWOŚCI Z POPRZEMYSŁOWYM XIX-W. DZIEDZICTWEM KULTUROWYM
- MIEJSCOWOŚCI Z ZABYTKAMI REPREZENTATYWNYMI
- SKANSENY / SANKTUARIA
- POZOSTAŁE ATRAKCJE KULTUROWE (EC1)

KULTUROWE SZLAKI TEMATYCZNE

- MIEJSCOWOŚCI ZWIĄZANE Z FILMEM NA SZLAKU FILMOWE ŁÓDZKIE
- SZLAK FRONTU I WOJNY ŚWIATOWEJ / ROGOWSKA KOLEJ WĄSKOTOROWA
- OBIEKTY NA EUROPEJSKIM SZLAKU DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO ERIH (MANUFAKTURA, CENTRALNE MUZEUM WŁÓKIENNICTWA)
- ŁÓDZKIE MIEJSKIE SZLAKI TEMATYCZNE

TURYSTYKA PRZYRODNICZA I WYPOCZYNKOWA

- PARK KRAJOBRAZOWY WZNIESIEŃ ŁÓDZKICH
- POZOSTAŁE WYBRANE OBSZARY CENNE PRZYRODNICZO I KRAJOBRAZOWO / LASY
- TERENY ZABUDOWY LETNISKOWEJ
- OBIEKTY GEOTURYSTYCZNE
- PUNKTY WIDOKOWE
- POZOSTAŁE ATRAKCJE PRZYRODNICZE:
  1. PALMIARNIA,
  2. OGRÓD BOTANICZNY,
  3. OGRÓD ZOOLOGICZNY,
  4. ARBORETUM

TURYSTYKA AKTYWNA

- SZLAKI TURYSTYCZNE: ROWEROWE, PIESZE, KONNE / KIERUNKI POWIĄZAŃ SYSTEMU SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH
- RZEKI WYKORZYSTYWANE DO TURYSTYKI KAJAKOWEJ
- OBSZAR WYKORZYSTYWANY DO NARCIARSTWA BIEGOWEGO-ZJAZDOWEGO
- OŚRODKI JAZDY KONNEJ
- POLA GOLFOWE

TURYSTYKA BIZNESOWA

- MIEJSCOWOŚCI Z OBIEKTAMI HOTELARSKIM, KONFERENCYJNYMI

TURYSTYKA MEDYCZNA / ZDROWOTNA

- OSRODEK TURYSTYKI MEDYCZNEJ / ZŁOŻA WÓD GEOTERMALNYCH STANOWIĄCYCH PODSTAWĘ BALNEOTERAPII

TURYSTYKA ZAKUPOWA

- CENTRA HANDLOWE

TURYSTYKA RODZINNA

- PARKI EDUKACYJNO-ROZRYWKOWE
  1. CERAMILANDIA,
  2. DOLINA SKRZATÓW,
  3. DINOPARK,
  4. WIOSKA INDIAŃSKA,
  5. ROGOWSKA KOLEJKA WĄSKOTOROWA

POZOSTAŁE FORMY TURYSTYKI

- WYSTAWIENNICZO - TARGOWA
- FESTIWALOWA
- KONGRESOWA

1.4. METROPOLITALNOŚĆ

Elementy kształtujące funkcje metropolitalne

Mianem metropolii lub ośrodków metropolitalnych określane są miasta o wysokiej koncentracji potencjału ludzkiego, ekonomicznego, finansowego oraz innowacyjnego, w tym również z zakresu kultury, nauki i polityki. Są to centra wzrostu gospodarczego, a ich zasadnicza przewaga polega na zdolności przyciągania i zatrzymywania wykształconych i przedsiębiorczych ludzi, kształtujących wysokiej jakości kapitał ludzki, stanowiący podstawę funkcjonowania metropolii. Poprzez swój rozwój ośrodki metropolitalne wpływają na przekształcenia funkcjonalno-przestrzenne zarówno w najbliższym otoczeniu, czego przejawem są m.in. zmiany użytkowania przestrzeni w strefach podmiejskich i rozwój stref zurbanizowanych, jak i w wymiarze szerszym, wpływając na kształtowanie systemu osadniczego. Jednocześnie, budowanie obszaru funkcjonalnego będącego strefą bezpośredniego oddziaływania metropolii charakteryzującą się silnymi powiązaniami wewnętrznymi, świadczy o znaczeniu i roli ośrodka metropolitalnego w wymiarze regionalnym.

Obszar zurbanizowany MOF Łodzi stanowi podstawowy węzeł koncentracji aktywności gospodarczej i jednocześnie pełni rolę zaplecza usługowego zapewniającego obsługę jego mieszkańców. W Łodzi i pozostałych miastach obszaru koncentrują się kluczowe czynniki rozwojowe, od rozwijających się funkcji metropolitalnych, poprzez wykształcone funkcje gospodarcze oparte na silnie zakorzenionych branżach, aż po funkcje mieszkaniowe czy turystyczno – rekreacyjne.

Łódź wraz z obszarem funkcjonalnym pełni rolę ważnego ośrodka o znaczeniu krajowym pretendującego do roli metropolii. Rozwój obszaru metropolitalnego, a zwłaszcza jego rdzenia stanowiącego generator procesów rozwojowych, opiera się z jednej strony na wzroście gospodarczym, rozumianym jako wysoka koncentracja nowoczesnej, innowacyjnej i konkurencyjnej działalności gospodarczej, współpracującej z ośrodkami naukowymi i badawczymi, skupiającej kapitał zagraniczny, z drugiej zaś strony na wzmacnianiu istniejących funkcji metropolitalnych oraz konsekwentnym kształtowaniu nowych.

Rozwinięte w MOF Łodzi funkcje metropolitalne, a także elementy, które stanowią potencjał do ich kształtowania, zestawić można w trzech podstawowych sektorach:

1. sektor specjalizacji gospodarczych,
2. sektor kreatywny, mediów, kultury i sztuki,
3. sektor nauki i wiedzy.

Obszarami (sektorami) wspomagającymi rozwój funkcji metropolitalnych w MOF Łodzi są obszary: administracji i zarządzania, wsparcia dla biznesu, specjalistycznych usług medycznych oraz czasu wolnego, rozrywki i rekreacji.

Sektor specjalizacji gospodarczych MOF Łodzi stanowiący potencjał metropolitalny opiera się na kilku kluczowych branżach:

- medycznej, farmaceutycznej i kosmetycznej, wykorzystujących nowoczesne rozwiązania m.in. biotechnologii w produkcji farmaceutyków i kosmetyków oraz inżynierii w produkcji specjalistycznego sprzętu medycznego. Produkty funkcjonujących tu firm (m.in. Aflofarm, Adamed-Pharma S.A., Pharmena S.A., Famed Łódź S.A.) są rozpoznawalnymi markami w kraju i zagranicą jako wyroby wysokiej jakości. W ramach tej branży funkcjonują także przedsiębiorstwa zajmujące się zaopatrzeniem podmiotów ochrony zdrowia w wyroby farmaceutyczne, kosmetyczne i medyczne (Pelion Healthcare Group, Lek S.A.) oraz podmioty prowadzące i oferujące specjalistyczne badania w zakresie biotechnologii (m.in. BTL sp. z o.o., Celther sp. z o.o.). Wsparcie branży stanowi potencjał naukowo-badawczy skoncentrowany w łódzkich uczelniach wyższych (UŁ, PŁ, UMed), instytutach naukowo-badawczych i BioNanoParku;

- nowoczesnych usług biznesowych zwłaszcza z zakresu usług finansowych i rozliczeniowych (BPO, SSC). W ostatnich latach Łódź stała się znaczącym w Polsce ośrodkiem rozwoju centrów nowoczesnych usług biznesowych z dziedzin: BPO, SSC, B&R, z których co najmniej kilkanaście największych zarejestrowanych jest właśnie w Łodzi (m.in. McCormick, Harman Connected Services Infosys, Takeda SCE, GE Power Controls, DHL Express, Tate&Lyle Global Shared Services) i jedna w Konstantynowie Łódzkim (Flint Group). Sektor nowoczesnych usług biznesowych skupia w Łodzi blisko 66 centrów (7.) dając zatrudnienie ok. 15,6 tys. osób (6.)[57];
- informatycznej i telekomunikacyjnej (tzw. IT), wykorzystujących lokalny kapitał ludzki. Łódzki rynek IT jako branża dynamicznie się rozwijająca jest bardzo zróżnicowany skupiając zarówno oddziały firm międzynarodowych (m.in. TomTom International B.V., Fujitsu Services, Vistex Poland), jak również przedsiębiorstwa o polskim rodowodzie (m.in. Ericsson (dawniej Ericpol), Comarch S.A., Arisco sp. z .o.o.) i kilkuosobowe start-upy;
- elektromechanicznej i mechatronicznej, stanowiących połączenie inżynierii mechanicznej, elektrycznej, komputerowej, automatyki i robotyki. Podmioty reprezentujące tę branżę to chociażby: ABB fabryka transformatorów, EMEA S.A., Dell Products Poland Sp. z o.o., Lumileds Polsnd S.A.. Wyraźną specjalizacją Łodzi w tym zakresie jest branża AGD, na którą składa się zarówno produkcja wyrobów końcowych światowych marek (pralki, lodówki), jak również elementów i podzespołów wykorzystywanych w sprzęcie AGD m.in. BSH Sprzęt Gospodarstwa Domowego Sp. z o.o., Whirpool, Wirthwein Polska Sp. z o.o. ;
- odzieżowej, włókienniczej i tekstylnej wykorzystujących oryginalne wzornictwo i nowoczesne technologie włókiennicze. W MOF Łodzi obecne są nadal duże przedsiębiorstwa kontynuujące odzieżowe tradycje (m.in. Próchnik S.A., Hexeline Sp. z o.o., Olimpia S.A., Redan S.A. (marka Top Secret), Monnari Trade S.A., Pawo Sp. z o.o.), a także szereg mniejszych, wpisujących się w nurt designu i awangardy;
- przetwórstwa rolno – spożywczego wykorzystującego rolniczy profil gmin położonych bardziej peryferyjnie względem Łodzi oraz rynek zbytu w postaci dużej aglomeracji miejskiej. Dominują tu rodzime zakłady o różnym zasięgu oddziaływania (regionalnym i szerszym) m.in: Bakalland Sp. z o.o., Kilargo Sp. z o.o, Pamso S.A. Superdrob S.A. ŁSM „Jogo", przy czym obecne są również przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym (Barry Callebaut Polska Sp. z o.o.);
- chemicznej, tworzyw sztucznych i materiałów budowlanych, skupiającej kapitał polski i zagraniczny w postaci przedsiębiorstw produkujących m.in. kleje, zaprawy i inne podobne materiały budowlane (WKiZB S.A. - Atlas), systemy uszczelnień karoseryjnych dla motoryzacji (Hutchinson Poland Sp. z o.o.), opakowania z folii (Amcor Flexibles Reflex Sp. z o.o.) i szereg innych;
- logistycznej, rozwijającej się niezwykle dynamicznie przede wszystkim w oparciu o strategiczne położenie obszaru względem sieci transportowej kraju. Rozwój logistyki ma przede wszystkim wymiar przestrzenny w postaci znacznego przyrostu nowych powierzchni produkcyjno–magazynowych oraz adaptacji istniejących hal na potrzeby usług logistycznych. W 2017r. w MOF Łodzi funkcjonowało 18 ogólnodostępnych parków magazynowych (będących własnością m.in. Segro, Panattoni, Logicor) oraz kilkanaście dedykowanych centrów magazynowo-dystrybucyjnych (m.in. Rossman, Decathlon w Łodzi).

[57] Na podstawie raportu ABSL *Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce 2016,* w którym przez nowoczesne usługi biznesowe rozumie się centra usług biznesowych BPO, SSC, IT, R&D, jak również działalność badawczo-rozwojową, które zatrudniają pow. 25 osób (nie dot. IT i R&D), mają kapitał zagraniczny oraz polski, świadczą usługi również językach innych w jęz. polskim (nie dot. IT i R&D).

Wszystkie te branże mają wsparcie w potencjale naukowo – badawczym skoncentrowanym w łódzkich uczelniach wyższych (UŁ, PŁ, UMed, ASP) oraz instytutach naukowo-badawczych.

Na potencjał metropolitalny obejmujący **sektor kreatywny, media, kulturę i sztukę** w MOF Łodzi składają się zarówno tradycyjne przestrzenie prezentacji dorobku kulturowego (m.in. teatry, sale koncertowe, kina, muzea, galerie), jak również instytucje i obiekty dające możliwości tworzenia nowych jakości w sztuce i kulturze (m.in. centra kultury i prezentacji sztuki, wytwórnie filmowe). Wśród przestrzeni „tradycyjnych" istotne znaczenie w kształtowaniu funkcji metropolitalnych mają łódzkie muzea o międzynarodowej randze lub związane z tożsamością historyczno-kulturową Łodzi (m.in. Centralne Muzeum Włókiennictwa, Muzeum Sztuki – MS1 i MS2, Muzeum Kinematografii) oraz największe teatry (m.in. Teatr Wielki, im. Jaracza). Ostatnie lata przyniosły Łodzi rozwój wyspecjalizowanych i nowoczesnych centrów kultury i prezentacji sztuki wykorzystujących zrewitalizowane przestrzenie postindustrialne (m.in. Fabryka Sztuki, Bajkonur, działające w ramach EC1 Łódź – Miasto Kultury: Centrum Nauki i Techniki, Narodowe Centrum Kultury Filmowej, Centrum Komiksu i Narracji Interaktywnej), jak również wzmocnienie funkcji związanych z produkcją filmową, i dźwiękową, które współtworzą m.in. bazujące na tradycjach „Łodzi filmowej", znane i cenione w kraju i zagranicą: TOYA Studios S.A., Se-Ma-For Produkcja Filmowa, Wytwórnia Filmów Oświatowych oraz Opus film produkcja.

Elementy kształtujące **funkcje metropolitalne związane z nauką i wiedzą** reprezentowane są w MOF Łodzi przede wszystkim przez uczelnie wyższe (łącznie to 6 uczelni publicznych oraz 18 niepublicznych) oraz park naukowo-technologiczny (BioNano Park) i placówki naukowo-badawcze (m.in. Instytut Włókiennictwa, Instytut Europejski, Instytut Biologii Medycznej Polskiej Akademii Nauk, Międzynarodowy Instytut PAN – Europejskie Centrum Ekohydrologii, Centrum Badań i Innowacji Pro-Akademia - łącznie ok. 20 placówek). W łódzkim BioNano Parku dostępne są zaawansowane technologicznie laboratoria z urządzeniami unikatowymi w skali światowej dostępnymi do badań komercyjnych (m.in. analizator rzeczywistych układów złożonych – ARUZ). Natomiast wśród uczelni wyższych szczególną uwagę zwracają uczelnie artystyczne: Akademia Muzyczna, Akademia Sztuk Pięknych oraz Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna, a także Uniwersytet Medyczny oraz Politechnika Łódzka, która zajmuje wysoką 4. pozycję wśród polskich uczelni technicznych i 5. pod względem innowacyjności[58].

Z rolą Łodzi jako kształtującego się miasta metropolitalnego i siedziby władz szczebla wojewódzkiego związane są **funkcje o charakterze metropolitalnym z zakresu zarządzania i decyzyjności.** W Łodzi zlokalizowane są urzędy administracji publicznej szczebla centralnego i regionalnego (Urząd Wojewódzki, Urząd Marszałkowski, organy administracji zespolonej i niezespolonej) oraz organy władzy sądowniczej wysokiego szczebla. Ponadto funkcjonuje 14 konsulatów honorowych, brak jest natomiast innych placówek dyplomatycznych.

Znamienną cechą metropolii jest koncentracja w ich obrębie **funkcji biznesowych**. W ośrodkach rozwijających się w kierunku metropolitalnym, takich jak Łódź, funkcje te obejmują przede wszystkim instytucje wspierające przedsiębiorczość i działalność biznesową. Sferę biznesu i przedsiębiorczości wzmacniają również instytucje i organizacje otoczenia biznesu oferujące m.in. organizacyjne wsparcie przedsiębiorcom (m.in. Łódzka Agencja Rozwoju Regionalnego, centrala Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, Regionalna Izba Gospodarcza). Jako ośrodek metropolitalny Łódź dostarcza również przestrzeni dla spotkań biznesu i wymiany myśli w postaci centrów targowo-wystawienniczych (obiekty MTŁ przy al. Politechniki) oraz centrów konferencyjno-szkoleniowych o najwyższych standardach, które niejednokrotnie wykorzystują zrewitalizowane przestrzenie poindustrialne aglomeracji łódzkiej

[58] źródło: ranking „Perspektywy", 2016 r.

(np. Fabryka Wełny Hotel & Spa Pabianice, Andel's będący częścią kompleksu Manufaktura w Łodzi).

O randze ośrodka metropolitalnego świadczy również lokalizacja i funkcjonowanie usług wysoce specjalistycznych, do których w Łodzi zaliczyć można specjalistyczne **usługi medyczne** zapewniające opiekę zdrowotną na poziomie wojewódzkim i krajowym. Są to m.in.: Centrum Zdrowia Matki Polki, (specjalizujący się w dziedzinie ginekologii, położnictwa, neonatologii itp., przy którym funkcjonuje instytut naukowy prowadzący aktualnie ok. 16 programów badawczych w ramach swojej specjalizacji), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. M. Kopernika wraz regionalnym ośrodkiem onkologicznym, 8 szpitali klinicznych (uniwersyteckich), w tym Centralny Szpital Kliniczny Umed i Centralny Szpital Weteranów.

Sektor czasu wolnego, rozrywki i rekreacji w ujęciu metropolitalnym obejmuje wyspecjalizowane obiekty lub specjalnie zaaranżowane przestrzenie otwarte przeznaczone do spędzania wolnego czasu. Unikatowymi obiektami tego typu w MOF Łodzi są m.in.: Planetarium (zlokalizowane w EC 1), hale sportowo-widowiskowe (Atlas Arena, Hala MOSiR), aquaparki (Nowa Gdynia, Fala). Przestrzenie otwarte stanowiące oryginalną ofertę rekreacyjną, rozrywkową oraz edukacyjną, obejmują: miejski ogród zoologiczny, palmiarnię oraz ogród botaniczny w Łodzi, a także arboretum i alpinarium funkcjonujące w ramach Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Rogowie. Wzbogaceniem oferty w tym zakresie są także centra handlowo-rozrywkowe (m.in. Manufaktura, Port Łódź) które, będąc miejscem organizacji różnego rodzaju wydarzeń i festiwali (muzycznych, kulturalnych, kulinarnych, modowych), coraz częściej stają się miejscem spędzania wolnego czasu przez mieszkańców metropolii.

Wśród zidentyfikowanych w MOF Łodzi elementów stanowiących potencjał do kształtowania funkcji metropolitalnych wyróżniają się **elementy związane z tożsamością i historią miejsca**, wzmacniające identyfikację i unikatowość obszaru w skali kraju. Są to:

- elementy związane z tożsamością historyczno – industrialną, w tym muzea i ośrodki badawcze o profilu opartym na dziedzictwie przemysłowym Łodzi, m.in.: Centralne Muzeum Włókiennictwa, Instytut Włókiennictwa, Muzeum Fabryki, usługi o metropolitalnym charakterze, zlokalizowane w zrewitalizowanych przestrzeniach poindustrialnych, m.in.: centra konferencyjne: Andel's w Łodzi, Farbyka Wełny Hotel i Spa w Pabianicach;
- elementy związane z tożsamością filmową, w tym muzea o profilu związanym z kinematografią i sztuką nowoczesną, tj.: Muzeum Animacji Se-Ma-For, Muzeum Kinematografii, MS1 i MS2, uczelnie artystyczne: ASP, PWSFTiT, wytwórnie filmowe itp., m.in.: Opus, Toya, Se-Ma-For;
- elementy związane z tożsamością kulturową, w tym parki kulturowe: „Ulicy Piotrkowskiej" w Łodzi i „Miasto Tkaczy" w Zgierzu oraz pomnik historii „Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego";
- nowe, charakterystyczne i wyróżniające się elementy przestrzenne kształtujące wizerunek metropolii XXI wieku, tj. dworzec multimodalny Łódź Fabryczna, Port Lotniczy Łódź im. W. Reymonta oraz powstające Nowe Centrum Łodzi (z kompleksem EC1).

W zakres działalności, które bazują na tradycjach historycznych i kulturowych Łodzi i jednocześnie kształtują współczesną tożsamość miasta, wpisują się m.in. tzw. przemysły kreatywne, stanowiące podstawę budowania marki Łodzi. Pojęcie to traktowane jest bardzo szeroko[59] i obejmuje zarówno szereg drobnych, oryginalnych inicjatyw artystycznych czy kulturalnych, usługi w zakresie fotografii, projektowania architektonicznego, poligrafii, projektowania mody,

[59] Zespół do spraw wdrażania Strategii Promocji i Komunikacji Marketingowej Marki Łódź w Urzędzie Miasta Łodzi za przemysły kreatywne uznaje „takie działania, które biorą się z kreatywności, innowacyjności i talentu oraz mają zarazem potencjał tworzenia bogactwa i miejsc pracy".

wzornictwa i design, ale także nowych technologii, oprogramowania, reklamy. Kumulacja działalności kreatywnej, zwłaszcza z dziedziny sztuki i designu (wzornictwa), skutkuje wytworzeniem nowych jakości i służy budowaniu wizerunku Łodzi jako ośrodka awangardy. Funkcje kreatywne lokowane są często w zrewitalizowanych przestrzeniach poindustrialnych (Art. Inkubator, Off Piotrkowska, Piotrkowska 217, Bajkonur), co dodatkowo podkreśla charakter i tożsamość miasta.

Przyjmuje się, że istniejący potencjał może stanowić podstawę rozwoju metropolitalnego i kształtowania wizerunku Łodzi jako nowoczesnego miasta przyszłości czerpiącego swoją siłę z tradycji, a tym samym wpłynąć na minimalizację problemów demograficznych miasta. Jednak obecnie, wykształcone w Łodzi i jej obszarze funkcjonalnym funkcje metropolitalne odznaczają się niewystarczającą siłą dla upowszechniania prądów kulturotwórczych, kreowania innowacji czy opracowywania i wdrażania nowych technologii.

Reasumując należy stwierdzić, że:

- **w MOF Łodzi zauważalna jest wyraźna dominacja miasta-rdzenia w zakresie koncentracji funkcji metropolitalnych oraz przedsiębiorstw specjalizacji gospodarczych nad pozostałą częścią obszaru,**
- **głównym obszarem koncentracji funkcji o potencjale metropolitalnym jest strefa Łodzi wyznaczona przez zasięg kolei obwodowej[60];**
- **na pozostałym obszarze MOF Łodzi występują pojedyncze elementy o charakterze metropolitalnym.**

W warunkach krajowych, zgodnie z wynikami badań ESPON[61], cechy metropolii są właściwe wyłącznie dla Warszawy, natomiast Łódź pretenduje do miana metropolii.

Rys. 293. MOF Łodzi na tle systemu miejskiego Europy. *(Źródło: BPPWŁ na podstawie ESPON)*

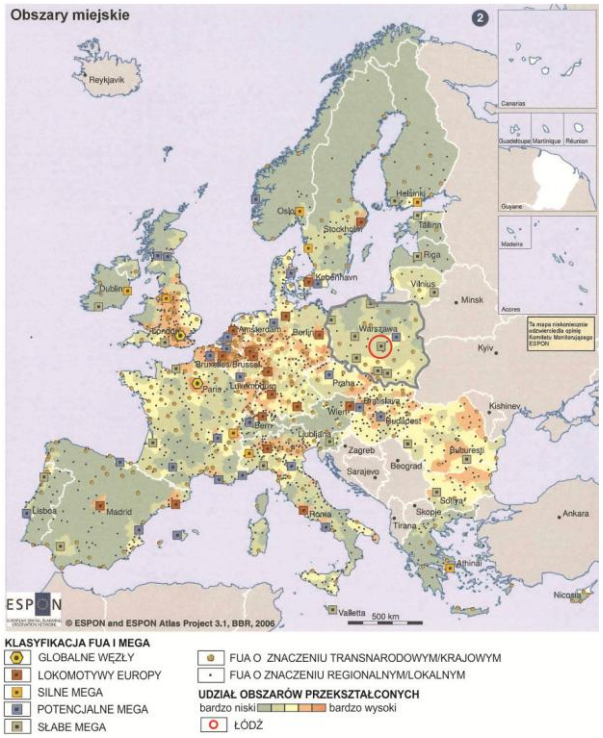

[60] Obszar miasta w zasięgu kolei obwodowej określany jest w strategicznych dokumentach miasta jako „strefa współczesnego rozwoju Łodzi" (Strategia przestrzennego rozwoju Łodzi 2020+, uchwała Nr LV/1146/13 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 16 stycznia 2013 r.).

[61] ESPON jest Europejską Siecią Obserwacyjną Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej. Jest to program badawczy dotyczący rozwoju przestrzennego, związany z Funduszami Strukturalnymi UE. Program rozpoczął się w 2002 roku, a jego celem jest zapewnienie politykom i praktykom na poziomie wspólnotowym, krajowym oraz regionalnym systematycznej, nowej i porównywalnej wiedzy na temat trendów w rozwoju terytorialnym Europy oraz wpływu wdrażanych polityk na regiony i obszary europejskie.

Rys. 294. Zasięg występowania i koncentracji elementów kształtujących funkcje metropolitalne MOF Łodzi – sektor kreatywny, mediów, kultura i sztuki *(Źródło: BPPWŁ)*

Rys. 295. Zasięg występowania i koncentracji elementów kształtujących funkcje metropolitalne MOF Łodzi – sektor nauki i wiedzy *(Źródło: BPPWŁ)*

Rys. 296. Zasięg występowania i koncentracji elementów kształtujących funkcje metropolitalne MOF Łodzi – sektor specjalizacji gospodarczych *(Źródło: BPPWŁ)*

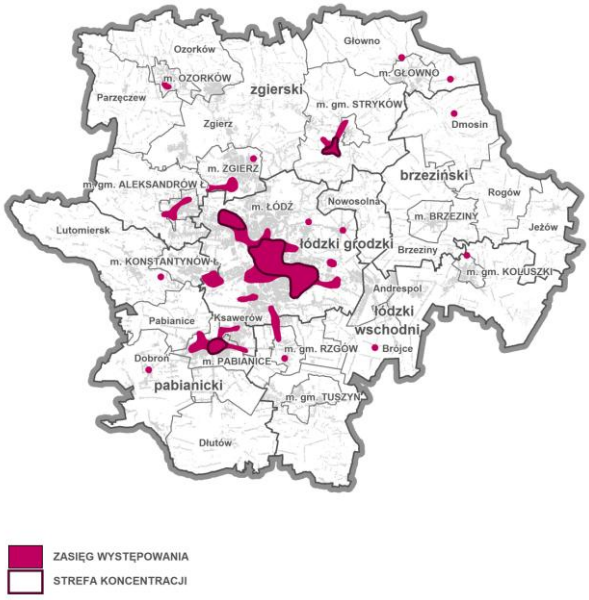

Rys. 297. Spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego w gminach MOF w 2016 r. – prywatne *(Źródło: GUS)*

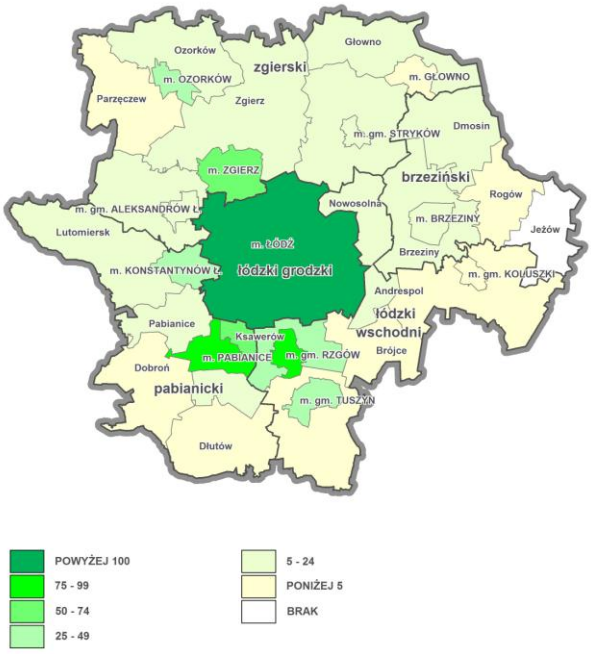

Rys. 298. Rozmieszczenie wybranych przedsiębiorstw reprezentujących sektor specjalizacji gospodarczych w MOF Łodzi
(Źródło: BPPWŁ na podstawie BDOT)

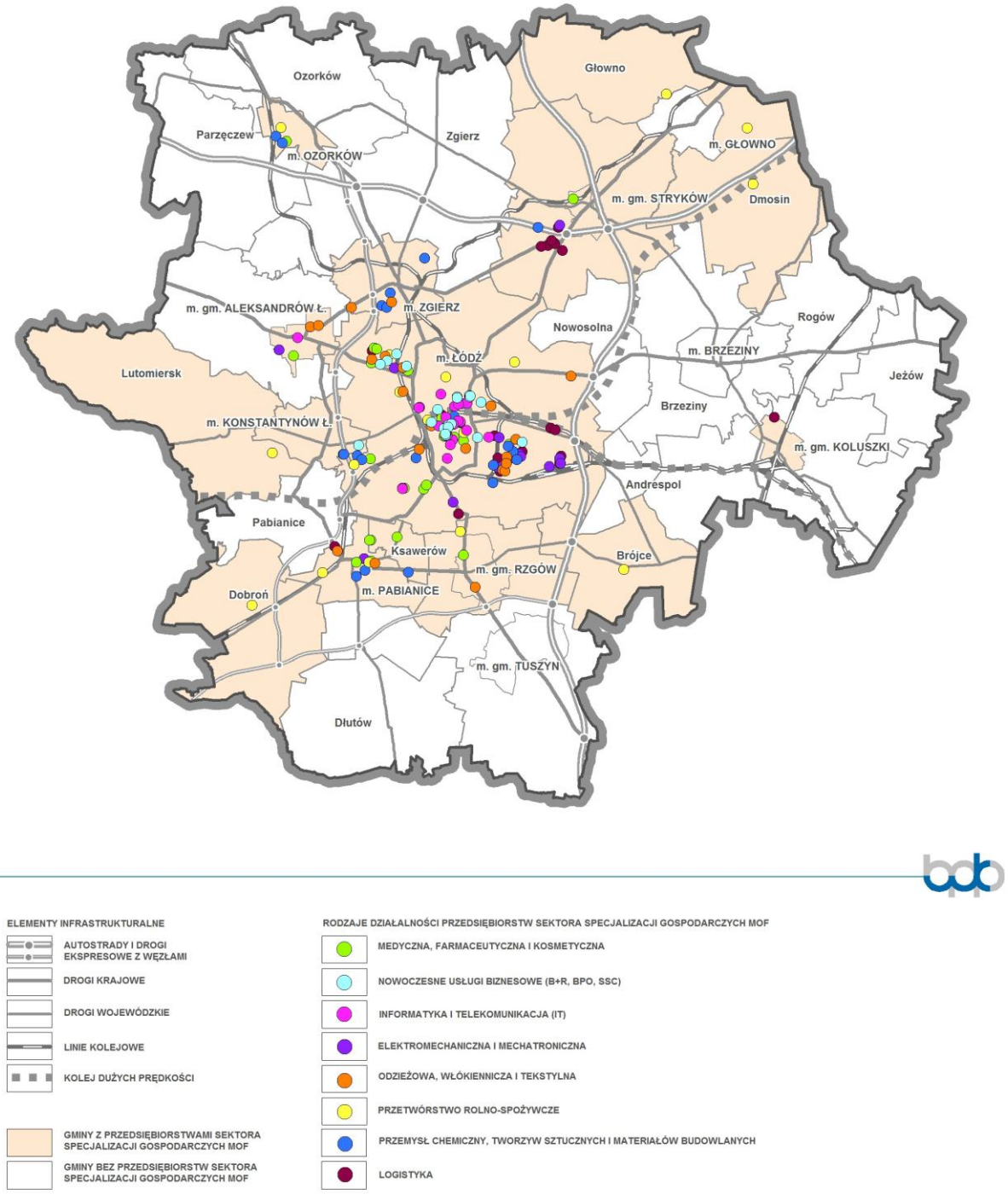

2. GŁÓWNE WYZWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

Jakościowe koszty procesów urbanizacji

Obecnie, zarówno w Łodzi, ośrodku centralnym kształtującego się obszaru metropolitalnego, jak i w całym obszarze funkcjonalnym, występuje szereg problemów mających bezpośrednie oddziaływanie na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i zagospodarowanie przestrzenne. Skala i tempo współczesnych procesów urbanizacyjnych oraz ewolucja potrzeb i zachowań społecznych prowadzą do przekształceń znacząco wpływających na przestrzeń MOF Łodzi.

Przeprowadzone analizy wykazały, że **głównym problemem w zakresie zagospodarowania przestrzennego MOF Łodzi jest postępująca suburbanizacja oraz brak zrównoważonego rozwoju przestrzennego na poziomie lokalnym, co prowadzi do chaosu przestrzennego, degradacji przestrzeni i w konsekwencji utraty atutów lokalizacyjnych**. Jednocześnie sytuacja demograficzna obszaru generuje na poziomie lokalnym konkurowanie o mieszkańców i inwestorów, co pogłębia dezintegrację i słabe poczucie tożsamości terytorialnej oraz pośrednio utrudnia stworzenie środowiska zaufania.

Efektem nieracjonalnego planowania jest ogromne przeszacowanie planowanych terenów inwestycyjnych, niewspółmierne do istniejącej i prognozowanej sytuacji demograficznej, skutkujące bardzo wysokimi kosztami ekonomicznymi i jakościowymi oraz negatywnymi efektami gospodarczymi, społecznymi i ekologicznymi.

Degradacja przestrzeni związana z brakiem ładu przestrzennego wynika przede wszystkim z przeszacowania planowanych terenów mieszkaniowych i rozpraszania zabudowy w gminach wiejskich oraz ogromnej skali terenów zabudowy mieszkaniowej i przestrzeni publicznych a także znacznych powierzchni terenów poprzemysłowych, wymagających rewitalizacji w miastach.

W dokumentach planistycznych gmin MOF Łodzi pod zainwestowanie wskazano ok. 47,2 tys. ha dodatkowych terenów (18,9% powierzchni MOF Łodzi), z czego ok. 34,0 tys. ha przeznaczono na tereny mieszkaniowe. Docelowa zabudowa mieszkaniowa mogłaby zapewnić miejsce zamieszkania dla blisko 4 milionów mieszkańców. Największe przeszacowania terenów mieszkaniowych nastąpiły w: gminie Jeżów (17-krotność liczby mieszkańców), gminie Dłutów (16-krotność), obszarze wiejskim Aleksandrowa Łódzkiego (13-krotność) oraz gminie Zgierz (13-krotność). Ponadto w miastach, w których od 2004 r. nastąpiły największe spadki liczby ludności przewiduje się potrojenie (w Łodzi) oraz podwojenie liczby mieszkańców (w Pabianicach i Zgierzu).

Kolejnym problemem wpływającym na kształtowanie ładu przestrzennego jest degradacja tkanki mieszkaniowej[62] i przestrzeni publicznych. Największe obszary zdegradowanych terenów mieszkaniowych występują w Łodzi, obejmując powierzchnię ok. 405,0 ha, Zgierzu (ok. 167,5 ha) i Brzezinach (ok. 131 ha). Poza tym, mniejsze powierzchniowo obszary mieszkaniowe wymagające rewitalizacji zdiagnozowano w Aleksandrowie Łódzkim (ok. 60,3 ha), Ozorkowie (ok. 48 ha), Konstantynowie Łódzkim (ok. 43,0 ha), Koluszkach (ok. 8,8 ha) i Pabianicach (ok. 4,4 ha).

Ważnym elementem ładu przestrzennego i jednocześnie krajobrazu miast MOF Łodzi, bezpośrednio związanym z dziedzictwem kulturowym i tożsamością mieszkańców, są XIX-wieczne obszary poprzemysłowe. W ostatnich latach wiele z obiektów poddanych zostało rewitalizacji, dzięki której z powodzeniem pełnią nowe funkcje (np. usługowe i mieszkaniowe), jednak potrzeby w tym zakresie

[62] Na podstawie „Procesy rewitalizacji w miastach województwa łódzkiego" BPPWŁ; Łódź 2015 r.

nadal są ogromne. Największa koncentracja zdegradowanych terenów poprzemysłowych występuje w Łodzi. Do miast posiadających zdegradowane obszary poprzemysłowe należą również: Zgierz, Ozorków, Aleksandrów Łódzki oraz Konstantynów Łódzki.

Brak racjonalnego gospodarowania przestrzenią prowadzi do obniżenia jakości środowiska przyrodniczego, zarówno poprzez nadmierną emisję zanieczyszczeń, braki infrastrukturalne, jak również niewystarczający udział terenów zieleni.

Zmniejszenie w miastach dostępności do terenów zieleni pełniących szereg funkcji – od przyrodniczej, kulturotwórczej i użytkowej po wizerunkową, wpłynie na obniżenie standardów i komfortu zamieszkania. Do grupy miast, w których planowane procesy urbanizacyjne najbardziej wpłyną na pogorszenie proporcji terenów zieleni miejskiej do terenów zurbanizowanych (co najmniej 4-krotna przewaga terenów zurbanizowanych nad terenami zieleni miejskiej) należą: Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Koluszki oraz Stryków[63].

Intensyfikacja zabudowy w terenach podmiejskich przyczynia się m.in. do ograniczenia stref przewietrzających, a tym samym pogorszenia jakości powietrza. Na jakość powietrza wpływ mają również brak wyposażenia części terenów inwestycyjnych w sieć ciepłowniczą i gazową, znikomy stopień wykorzystywania odnawialnych źródeł energii dla celów ciepłownictwa oraz niska świadomość ekologiczna mieszkańców. Dodatkowo czynnikiem powodującym zanieczyszczenie powietrza jest niska emisja typu komunikacyjnego. Największe roczne przekroczenia dopuszczalnego poziomu pyłu PM 2,5 charakteryzują największe miasta MOF: Łódź, Pabianice i Brzeziny. Poza tym, strefami narażonymi na zanieczyszczenie powietrza z powodu braku podłączenia do systemów ciepłowniczych są: miasto Głowno i gmina Dmosin oraz znaczne tereny gmin Brójce, Brzeziny, Dłutów, Głowno, Jeżów, Lutomiersk, Rogów i miasta gminy Stryków.

Jakościowym kosztem procesów urbanizacji prowadzonych bez uwzględnienia potrzeb infrastrukturalnych, w tym systemów kanalizacyjnych, jest również pogorszenie warunków wodno-glebowych. Strefy szczególnie narażone na zanieczyszczenie wód i gleb wynikające z braku systemów kanalizacji, obejmują przede wszystkim obszary gmin: Brójce, Lutomiersk, Zgierz, Rogów i Jeżów a także peryferyjne części miasta-gminy Aleksandrów Łódzki.

W kontekście intensywnych procesów urbanizacyjnych, szczególnym problemem jest presja urbanistyczna na obszary zagrożone powodzią. Nieskoordynowany rozwój przestrzenny i presja urbanistyczna niekorzystnie wpływa na kształtowanie ekosystemów jakimi są doliny rzeczne. Obecnie największe powierzchnie terenów zurbanizowanych zlokalizowanych na terenach zagrożenia powodziowego występują w Głownie (6,8 ha) oraz Ozorkowie (15,1 ha). Dodatkowo, w skali całego MOF Łodzi, nowe obszary inwestycyjne w granicach terenów zagrożenia powodziowego zajmują powierzchnię ponad 57,0 ha.

Dla prawidłowego rozwoju MOF Łodzi niezbędna jest dobra dostępność transportowa, zarówno wewnętrzna, zapewniająca spójność obszaru, jak i zewnętrzna, istotna w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego. **Głównym problemem w tym zakresie jest występowanie stref całkowicie pozbawionych obsługi publicznym transportem zbiorowym w obszarach zurbanizowanych**. Poza obszarami obsługiwanymi komunikacją zbiorową wyznaczono ok. 31,0% terenów planowanej zabudowy. Do stref o najgorszej dostępności zaliczono peryferyjne obszary gmin wiejskich: Lutomiersk, Parzęczew, Ozorków oraz Dobroń, tereny jednostek o statusie miejsko-wiejskim: Aleksandrów Łódzki, Tuszyn i Koluszki oraz silnie zurbanizowane tereny w gminie Zgierz.

[63] Analizy udziału istniejącej i docelowej powierzchni terenów zieleni w powierzchni istniejących i docelowych terenów zurbanizowanych.

Poza tym, **największymi barierami rozwojowymi MOF Łodzi w zakresie zewnętrznej dostępności transportowej są: brak drogi ekspresowej S14 oraz brak wysokiej jakości dojazdów do autostrad i dróg ekspresowych**, zapewniających połączenie ze strategicznymi elementami sieci drogowej (TEN-T) oraz poprawiających dostępność do terenów inwestycyjnych czy Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta. W kontekście powiązań kolejowych, **największy problem stanowi brak przejścia tunelowego pomiędzy stacjami Łódź Fabryczna i Łódź Kaliska oraz niezrealizowana linia Kolei Dużych Prędkości,** wpływające na niską rangę Łódzkiego Węzła Kolejowego.

Przeprowadzone analizy pozwalają stwierdzić, że istniejące i przewidywane ekonomiczne i jakościowe koszty procesów urbanizacji są bardzo duże. Koncentracja problemów związanych z lokalizacją, wyposażeniem i obsługą terenów zurbanizowanych[64] występuje w gminach wiejskich. Biorąc pod uwagę istniejące struktury zurbanizowane są to gminy: Dmosin, Lutomiersk, Parzęczew i Głowno. Planowane tereny inwestycyjne natomiast, najwięcej nakładów będą wymagały w gminach: Brzeziny, Dłutów, Dobroń, Dmosin, Głowno, Jeżów i Parzęczew.

Waloryzacja struktur funkcjonalno – przestrzennych

Wyzwaniem rozwojowym MOF Łodzi jest także kształtowanie obszaru spójnego wewnętrznie, silnie powiązanego gospodarczo i społecznie.

W miastach i gminach obszaru funkcjonalnego Łodzi koncentruje się szereg czynników rozwojowych determinujących ich funkcjonowanie. Jeden z takich elementów stanowią dosyć silnie rozwijające się funkcje gospodarcze oparte na wewnętrznym potencjale bazującym na tradycjach przemysłowych, jak również wykorzystujące impulsy związane z transferem nowoczesnych technologii. Są to branże stanowiące specjalizacje gospodarcze MOF Łodzi:

- farmaceutyczna, kosmetyczna i medyczna w Łodzi, Pabianicach, Ksawerowie, Rzgowie, Aleksandrowie Łódzkim i Ozorkowie,
- nowoczesne usługi biznesowe (BPO, SSC) w Łodzi i w Konstantynowie Łódzkim,
- informatyczna i telekomunikacyjna (IT) zlokalizowane głównie w Łodzi,
- elektromechaniczna i mechatroniczna, w Łodzi, Strykowie, Pabianicach i Aleksandrowie Łódzkim,
- odzieżowa, włókiennicza i tekstylna, oparte na silnych tradycjach włókienniczych Łodzi, Zgierza, Pabianic, Aleksandrowa Łódzkiego, Rzgowa,
- przetwórstwo rolno – spożywcze w Łodzi, Brójcach, Lutomiersku, Dmosinie, Pabianicach, Rzgowie, Dobroniu i Głownie,
- przemysł chemiczny, tworzyw sztucznych i materiałów budowlanych w Łodzi, Strykowie, Zgierzu, Ozorkowie,
- logistyczna, rozwijająca się dzięki położeniu w bezpośrednim zasięgu strategicznych elementów infrastruktury transportowej, w Łodzi, Strykowie i Koluszkach.

Wszystkie spośród wymienionych branż tworzą potencjał do kształtowania metropolitalności obszaru MOF Łodzi.

Kolejne wyróżnione w MOF Łodzi czynniki rozwojowe stanowią:

- funkcja naukowa i akademicka – zidentyfikowane przede wszystkim w Łodzi, w której następuje koncentracja uczelni wyższych i instytutów naukowo-badawczych oraz dodatkowo w Rogowie i Konstantynowie Łódzkim,
- funkcja kreatywna i kulturotwórcza, związana z tożsamością historyczno-kulturową miast MOF Łodzi (m.in. muzea, teatry, centra kultury,

[64] Analizy dotyczyły istniejących i planowanych terenów zurbanizowanych znajdujących się w strefach zasięgu sieci kanalizacyjnej, sieci gazowej, publicznego transportu zbiorowego oraz zlokalizowanych na terenach zagrożenia powodziowego.

galerie, studia filmowe), skoncentrowane w Łodzi, Zgierzu oraz Pabianicach.

Poza tym gminy obszaru stanowią zaplecze turystyczno – rekreacyjne, dla Łodzi i innych miast MOF, zwłaszcza gminy: Dmosin, Dobroń, Rogów i Tuszyn. Do gmin, które stanowią zaplecze mieszkaniowe Łodzi należą m.in. Zgierz, Lutomiersk, Tuszyn, Stryków, Koluszki, Nowosolna, Brójce, Rzgów, Ksawerów, Andrespol, Konstantynów Łódzki i Aleksandrów Łódzki[65].

Waloryzując przestrzeń MOF Łodzi pod kątem metropolitalności zauważa się, że poziom wykształcenia funkcji metropolitalnych nie jest wystarczający, a koncentracja elementów stanowiących potencjał do kształtowania metropolitalności dotyczy jedynie Łodzi, będącej naturalnym rdzeniem obszaru. W innych ośrodkach tworzących MOF ich występowanie jest ograniczone.

Wyzwaniem dla rozwoju MOF w kierunku metropolitalności będzie kształtowanie w wybranych ośrodkach miejskich wyspecjalizowanych funkcji gospodarczych uzupełniających się wzajemnie i dopełniających funkcje metropolitalne, w tym przede wszystkim opartych na kluczowych branżach: farmaceutycznej, kosmetycznej i medycznej, nowoczesnych usług biznesowych, informatycznej i telekomunikacyjnej, chemicznej, tworzyw sztucznych i materiałów budowlanych, logistycznej, elektromechanicznej i mechatronicznej, rolno-spożywczej oraz odzieżowej, włókienniczej i tekstylnej. Pozwoli to na osiągnięcie efektu synergii oraz wzmocnienie rangi stolicy województwa i znaczenia całego obszaru.

Biorąc pod uwagę istniejące uwarunkowania funkcjonalno – przestrzenne, gospodarcze i społeczne, jak również tendencje urbanizacyjne, za podstawowe zadania niezbędne dla prawidłowego rozwoju MOF Łodzi jako kształtującego się ośrodka metropolitalnego dynamizującego jednocześnie rozwój obszaru funkcjonalnego uznano:

- **zwiększenie dostępności komunikacyjnej obszaru poprzez polepszenie powiązań zewnętrznych i usprawnienie połączeń wewnętrznych,**
- **hamowanie niekontrolowanego rozwoju terenów zurbanizowanych, ograniczenie ekspansji struktur zurbanizowanych na obszary cenne przyrodniczo oraz dążenie do koncentracji zabudowy,**
- **wykorzystanie rezerw terenowych w istniejących strukturach miejskich,**
- **kontynuację kompleksowych działań rewitalizacyjnych obejmujących całościowo historyczne układy i zespoły urbanistyczne,**
- **podnoszenie standardów mieszkaniowych w istniejących zasobach poprzez rewitalizację starych zasobów zabudowy oraz likwidację braków w wyposażeniu w podstawowe elementy infrastruktury technicznej,**
- **rewitalizację przestrzeni publicznych i zdegradowanych terenów poprzemysłowych,**
- **dbałość o tereny zieleni miejskiej, ochronę terenów cennych przyrodniczo i krajobrazowo oraz kształtowanie systemu ekologicznego,**
- **poprawę jakości powietrza, wód powierzchniowych i gleb,**
- **podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej obszaru i wzmacnianie jego bazy ekonomicznej,**
- **rozwój infrastruktury biznesowej i tworzenie zaplecza biznesowego,**
- **rozwój bazy naukowo-badawczej,**
- **rozwój potencjału akademickiego wyższych uczelni,**
- **rozwój potencjału kulturotwórczego i sektora kreatywnego.**

[65] Na podstawie migracji oraz dojazdów do szkół i pracy. Źródło : GUS, Narodowy Spis Powszechny 2011 r.

Rys. 299. Szacunkowe koszty procesów urbanizacji dla istniejących terenów zurbanizowanych *(Źródło: BPPWŁ)*

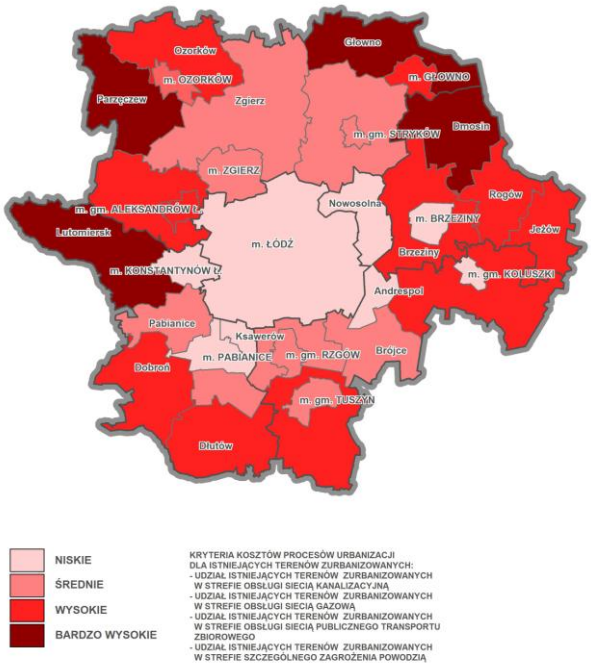

Rys. 300. Szacunkowe koszty procesów urbanizacji dla planowanych terenów zurbanizowanych *(Źródło: BPPWŁ)*

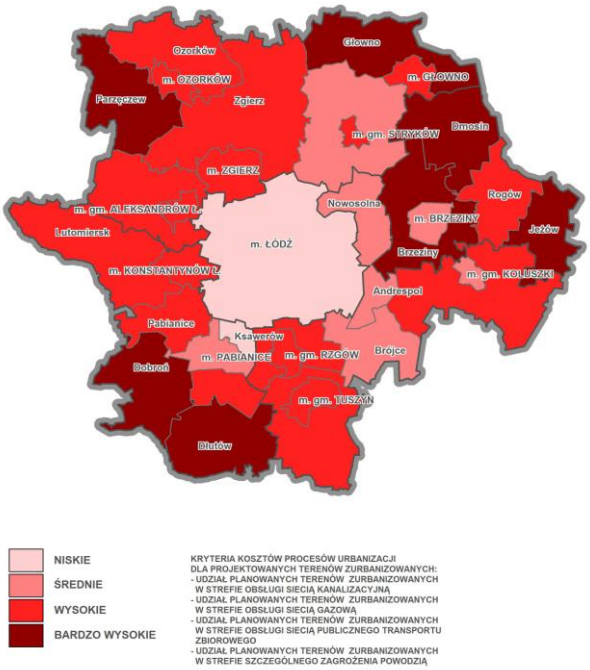

Rys. 301. Chłonność demograficzna docelowych terenów zurbanizowanych *(Źródło: SUiKZP gmin stan na 2015 r.; dla m. Łodzi stan na 2018 r.)*

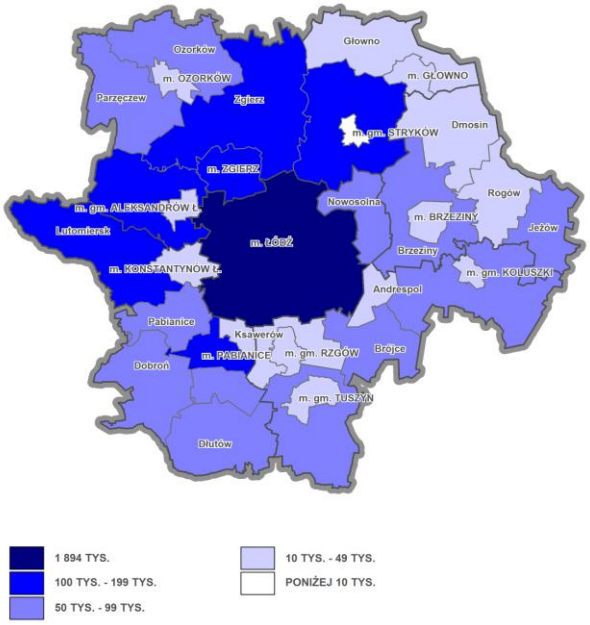

Rys. 302. Zaplecze mieszkaniowe Łodzi *(Źródło: GUS)*

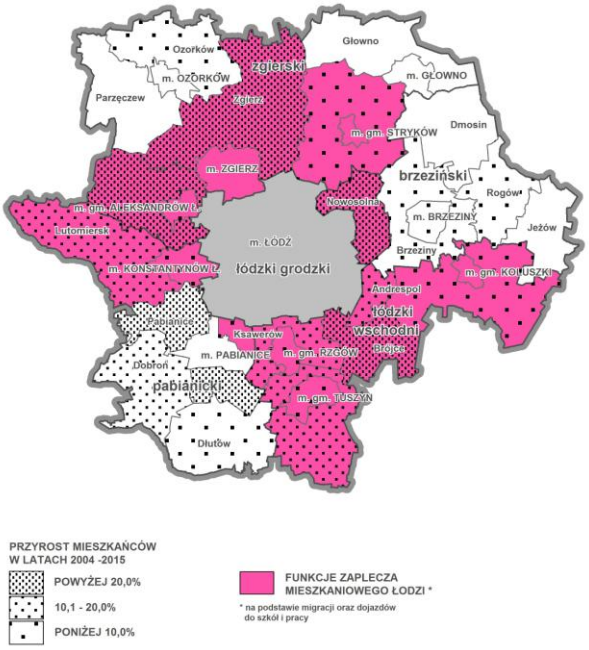

Rys. 303. Waloryzacja struktur funkcjonalno - przestrzennych *(Źródło: BPPWŁ)*

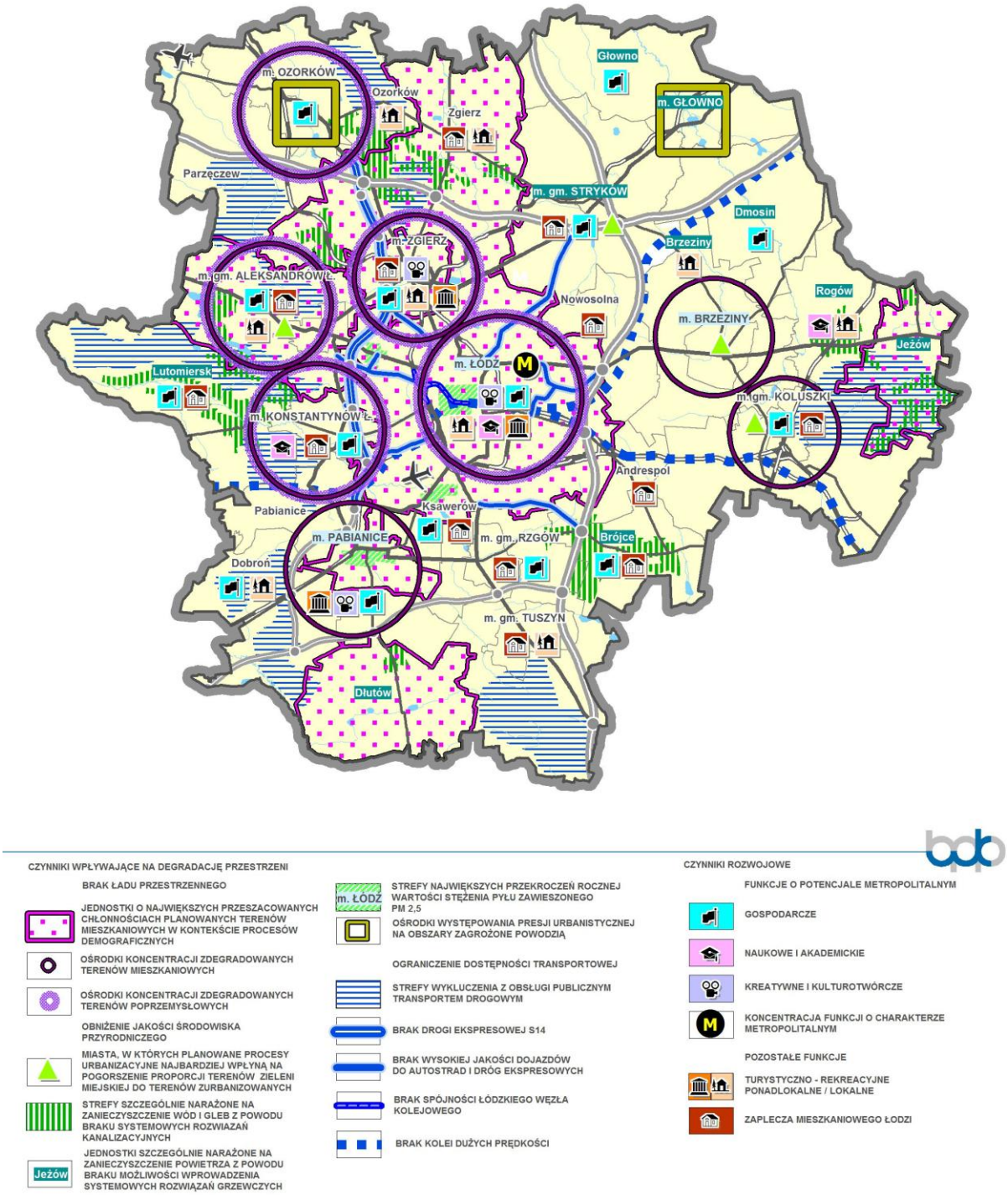

III.B. CELE, KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZASADY ZAGOSPODAROWANIA I KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI MOF ŁODZI

Rozwój dużych miast – metropolii, wzmacnianie zasięgu ich oddziaływania oraz kształtowanie obszarów silnych powiązań funkcjonalnych jest kluczowe dla podnoszenia konkurencyjności regionów w skali krajowej i europejskiej. Łódź, ze swym centralnym położeniem w kraju, potencjałem akademickim, naukowo-badawczym, kulturalnym i gospodarczym, obecnie pełni funkcje metropolitalne, chociaż w porównaniu z innymi dużymi miastami w Polsce są one rozwinięte w niewystarczającym stopniu i wymagają wzmocnienia w przyszłości. W dobie głębokich przemian społecznych i gospodarczych, Łódź ma ogromne szanse powiększenia swego zasięgu oddziaływania oraz kształtowania obszaru funkcjonalnego w oparciu o atuty lokalizacyjne, więzi historyczne i aspiracje. Szczególnie istotne jest budowanie atrakcyjności osadniczej oraz inwestycyjnej Łodzi i jej obszaru funkcjonalnego, zwłaszcza w kontekście obecnych i prognozowanych zmian demograficznych, w tym zmniejszania się liczby ludności. Poziom i kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego oraz jakość przestrzeni życia i zamieszkania mają silny wpływ na ruchy migracyjne ludności a tym samym na jej liczbę i strukturę wieku. Zależności te są wzajemne - cechy demograficzne MOF Łodzi odgrywają i będą odgrywać znaczącą rolę dla rozwoju społeczno-gospodarczego oraz sposobów zagospodarowania przestrzennego i rozwoju struktur przestrzennych.

Aktualne uwarunkowania i czynniki oddziaływujące na przestrzeń w postaci m.in. integracji systemów społeczno-gospodarczych i tendencji globalizacji sprawiają, że kluczowym wyzwaniem staje się stwarzanie warunków i podejmowanie działań dla podnoszenia konkurencyjności przestrzeni. Odbywa się to na wielu płaszczyznach i obejmuje zagadnienia związane z rozwojem mieszkalnictwa i procesami suburbanizacji, rozwojem infrastruktury i poprawą dostępności, ochroną i kształtowaniem środowiska przyrodniczego, kreowaniem tożsamości metropolitalnej w oparciu o unikatowe zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwojem funkcji metropolitalnych. Przyjmuje się, że w celu pogodzenia tylu, sprzecznych czasami, funkcji konieczne jest przede wszystkim **dążenie do harmonijnego kształtowania przestrzeni z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju oraz wdrażanie nowoczesnych proekologicznych rozwiązań wpływających na wzrost jakości życia**.

Zakłada się, że **efektem prowadzonej polityki przestrzennej dla MOF Łodzi będą głębokie przemiany jakościowe w zagospodarowaniu i funkcjonowaniu obszaru, poprawa warunków i jakości życia, zarówno w aspekcie ekonomicznym, jak i cywilizacyjnym oraz warunków środowiskowych, co znacznie zwiększy konkurencyjność przestrzeni oraz przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności osadniczej i inwestycyjnej obszaru.** Wykorzystanie zainwestowania, potencjału i walorów przestrzeni przyczyni się do racjonalizacji struktur przestrzennych i równoważenia procesów rozwojowych, a ukształtowana nowoczesna struktura funkcjonalna będzie stwarzała optymalne warunki dla lokalizacji i rozwoju wyspecjalizowanych funkcji metropolitalnych: nauki, sztuki i innowacji. Podejmowane działania będą prowadziły m.in. do zahamowania niekontrolowanego rozwoju terenów zurbanizowanych, racjonalnego kształtowania zwartych struktur funkcjonalno-przestrzennych zgodnie z wymogami ładu przestrzennego i wykorzystania rezerw terenowych istniejących w strukturach miejskich, a także wzrostu atrakcyjności miejskich przestrzeni publicznych. Działania rewitalizacyjne i rewaloryzacyjne, wdrażanie nowoczesnych proekologicznych rozwiązań m.in. w budownictwie i transporcie oraz likwidacja braków infrastrukturalnych przyczynią się m.in. do wzrostu standardów mieszkaniowych, podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru i wzmocnienia jego bazy ekonomicznej. Poprzez polepszenie powiązań

zewnętrznych i usprawnienie połączeń wewnętrznych nastąpi zwiększenie dostępności komunikacyjnej. Działania w zakresie ochrony i kształtowania przestrzeni tworzących zieloną infrastrukturę oraz wprowadzanie proekologicznych rozwiązań wpłyną na poprawę jakości środowiska a tym samym wzrost jakości życia. Jednocześnie przyjmuje się, że działania w sferze przestrzennej będą podejmowane równolegle z działaniami prorozwojowymi w sferze społecznej i gospodarczej przyjętymi w „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020".

Ze względu na specyfikę obszaru oraz bardzo zróżnicowany charakter i natężenie zachodzących procesów urbanizacyjnych, przyjmuje się, że zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym w MOF Łodzi będą zachodziły w 4 podstawowych strefach:

1. **zurbanizowanej o charakterze wielkomiejskim**, określającej tożsamość obszaru i będącej jednocześnie miejscem koncentracji problemów, zasobów i przemian rozwojowych; strefa ta zajmuje ponad 2,0% powierzchni MOF Łodzi, z czego tereny zurbanizowane stanowią prawie 60,0% powierzchni strefy, natomiast planowane do zabudowy prawie 20,0%; w strefie tej szczególne znaczenie będą miały procesy rewitalizacji i głębokie przekształcenia strukturalne Łodzi; skala wzrostu głównych komponentów zagospodarowania przestrzennego i zmian w centrum miasta będą stanowiły ogromne wyzwanie inwestycyjne, szczególnie w kontekście rozwoju infrastruktury transportowej i technicznej, społecznej oraz konsekwencji dla środowiska; budowa Nowego Centrum Łodzi wpływającego na rozwój funkcji usługowych, w tym metropolitalnych, i mieszkaniowych oraz rewitalizacja obszarowa i wykorzystanie możliwości inwestycyjnych tej części miasta, przyczynią się do podniesienia jakości tkanki śródmiejskiej Łodzi, a tym samym wzrostu atrakcyjności osadniczej; konsekwencją planowanych przekształceń struktur śródmiejskich będzie także zachowanie i odpowiednie wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego oraz istotna poprawa warunków środowiska przyrodniczego, w tym związanych z jakością powietrza; zakłada się, że efektem zmian strukturalnych będą również istotne ograniczenia dla komunikacji indywidualnej i preferencje dla nowoczesnego transportu zbiorowego; działania podejmowane w strefie wielkomiejskiej przyczynią się do podniesienia rangi i atrakcyjności Łodzi oraz jej obszaru funkcjonalnego zarówno w kraju, jak i zagranicą;
2. **zurbanizowanej o charakterze miejskim**, obejmującej ok. 5,0% powierzchni MOF Łodzi, o ukierunkowanym sposobie zagospodarowania, którą tworzą zainwestowane struktury - mieszkaniowe, przemysłowe, usługowe i wielofunkcyjne, w tym obszary śródmiejskie Zgierza i Pabianic; struktury zainwestowane zajmują ponad 46,0% powierzchni strefy, a nowa zabudowa planowana jest na obszarze obejmującym ok. 31,0% powierzchni; w strefie tej występują znaczne rezerwy przestrzenne wskazujące na możliwości inwestycyjne; zakłada się modernizację istniejących zasobów oraz kontynuowanie dotychczasowych form zagospodarowania prowadzące do zagęszczania zabudowy; w tym kontekście szczególnie istotne będą działania prowadzące do zapewnienia obsługi transportowej i infrastrukturalnej, zachowania równowagi ekologicznej, w tym kształtowania systemu korytarzy przewietrzających, które przyczynią się do poprawy jakości życia, a tym samym zahamowania procesów wyludniania się miast;
3. **urbanizującej się o charakterze podmiejskim**, zajmującej ok. 17,0% powierzchni MOF Łodzi, gdzie następuje największy wzrost terenów zurbanizowanych prowadzący do zakłócenia równowagi ekologicznej i efektywnego rozwoju przestrzennego oraz niewydolności zagospodarowania; obecne zainwestowanie stanowi ponad 20,0% powierzchni strefy, natomiast planowane tereny zabudowy to dodatkowo ponad 51,0% powierzchni; zakłada się, że w strefie tej kluczowym działaniem będzie ograniczenie procesów suburbanizacji i dbałość o ład przestrzenny; szczególnego znaczenia nabierze dążenie do zgodności poziomu intensywności zagospodarowania z naturalną chłonnością środowiska i jego odpornością na degradację a także dostosowanie charakteru i struktury zagospodarowania przestrzennego do walorów środowiskowych; zakłada się kształtowanie zwartych struktur funkcjonalno-przestrzennych,

unikanie pasmowego rozwoju zabudowy wzdłuż tranzytowych ciągów komunikacyjnych i zachowanie czytelnych granic między obszarami zabudowy a terenami otwartymi; przyjmuje się, że działania ukierunkowane na prowadzenie stabilnej i efektywnej polityki przestrzennej skorelowanej z prognozami demograficznymi, zorientowanej na rozwój zrównoważony i mającej umocowanie w wieloletnich planach finansowych samorządów lokalnych, pozwolą zarówno na minimalizację kosztów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych, jak również wpłyną na wzmocnienie atutów lokalizacyjnych terenów rozwojowych;

4. **ekstensywnej**, stanowiącej naturalne „zielone zaplecze" obszaru obejmującej ponad 75,0% powierzchni MOF Łodzi, gdzie występują przede wszystkim ograniczenia wynikające z ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych; w strefie tej udział terenów zurbanizowanych wynosi ok. 4,0%, natomiast tereny przeznaczone pod zabudowę stanowią prawie 14,0% powierzchni strefy; szczególne znaczenie będzie miało zachowanie i ochrona obszarów kształtujących zieloną infrastrukturę MOF Łodzi, prowadzenie działań w kierunku budowania spójnego systemu obszarów chronionych oraz ograniczanie procesów urbanizacji; zakłada się kształtowanie struktur przestrzennych hamujące degradację środowiska przyrodniczego i tworzące warunki funkcjonalno-przestrzenne dla czynnej ochrony jego wartości.

Kształtowanie przestrzeni atrakcyjnych osadniczo oraz warunków zapewniających wysoką jakość życia, w tym szczególnie w miastach, staje się jednym z podstawowych czynników rozwojowych mogącym przyczynić się do zmniejszenia procesów depopulacji. Zakłada się, że w wyniku zwiększenia atrakcyjności MOF Łodzi, a szczególnie ośrodków miejskich, tendencja zmniejszania się zaludnienia obszaru ulegnie ograniczeniu i prognozowany obecnie ubytek ludności ogółem o ponad 75 tys. osób do 2030 r.[66] zostanie powstrzymany.

Według „Prognozy ludności gmin na lata 2017 – 2030" GUS liczba ludności obszaru w 2030 r. szacowana jest na 1 007 622 osoby, co stanowi 93,1% ludności z 2016 r. (1 082 716 osób). Największy spadek liczby mieszkańców przewidywany jest w Łodzi i wynosi prawie 76 tys. osób (do poziomu 620 704 osób, co stanowi 89,1% liczby ludności z 2016 r.). Zmniejszenie liczby ludności prognozowane jest także w powiatach: brzezińskim i pabianickim (odpowiednio o ponad 0,5 tys. i 3,3 tys. osób, do poziomu 98,3% oraz 97,2% z 2016 r.)[67], co jest spowodowane przede wszystkim ubytkiem ludności w miastach powiatowych: Brzezinach i Pabianicach (odpowiednio o ponad 0,4 tys. i ponad 6,8 tys. osób, do poziomu 96,6% i 89,6% z 2016 r.). Natomiast w powiatach: łódzkim wschodnim i zgierskim, stanowiących obecnie silne zaplecze mieszkaniowe Łodzi, prognozuje się zwiększenie liczby mieszkańców: do poziomu prawie 75 tys. mieszkańców (105,8% z 2016 r.) w powiecie łódzkim wschodnim oraz prawie 165,7 tys. (100,3% z 2016 r.) w powiecie zgierskim. Analiza rozkładu prognozowanych zmian ludnościowych w MOF Łodzi w układzie gminnym w podziale na miasta, gminy miejsko-wiejskie i obszary wiejskie wskazuje na znaczny przewidywany spadek liczby mieszkańców wszystkich miast obszaru do poziomu 89,9% z 2016 r. (o ponad 89,3 tys. ogółem, w tym prawie 76,0 tys. w Łodzi) oraz wzrost (o ponad 5,5 tys. ogółem) liczby mieszkańców w prawie wszystkich gminach miejsko-wiejskich (poza m.gm. Koluszki, gdzie przewiduje się spadek o ponad 0,7 tys.). W 11 z 16 gmin wiejskich prognozowane jest zwiększenie liczby mieszkańców (o ponad 10,4 tys. ogółem), natomiast pozostałe obszary wiejskie będą charakteryzowały się ubytkiem ludności wynoszącym ogółem ponad 0,9 tys. osób.

[66] W analogicznym okresie ostatnich 13 lat w MOF Łodzi ubyło 65 654 osób.
[67] Prognoza ludności gmin na lata 2017 – 2030, GUS, Warszawa 2017

Największy wpływ na odwrócenie niekorzystnych procesów demograficznych będzie miało stworzenie atrakcyjnych przestrzeni do życia w **Łodzi - ośrodku metropolitalnym**, będącym rdzeniem obszaru. Zakłada się, że rozwój miasta nowoczesnego, proekologicznego, oferującego przestrzenie przyjazne dla zamieszkania i nauki oraz atrakcyjne miejsca pracy, zwiększy jego siłę przyciągania i będzie skutkował napływem mieszkańców, co pozwoli w 2030 r. na osiągnięcie liczby ludności na poziomie zbliżonym do 2016 r. Przyjmuje się, że kompleksowe zintegrowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne i rewaloryzacyjne przyczynią się do powstania struktur mieszkaniowych i usługowych wysokiej jakości. Kształtowanie silnych, wyspecjalizowanych funkcji metropolitalnych i rozwój gospodarki kreatywnej, bazujących na unikatowym potencjale naukowym, akademickim i kulturowym, w tym przemysłu filmowego i muzycznego, mediów, wzornictwa i projektowania, wpłynie na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i poszerzy przestrzenny zasięg łódzkiego rynku usług. Rozwój instytucji kultury wyższej i wydarzeń kulturalnych o randze krajowej i międzynarodowej oraz funkcji symbolicznych skutkować będzie znacznym wzrostem znaczenia Łodzi. Przyjmuje się, że Łódź nadal będzie obszarem największej koncentracji aktywności gospodarczej i rozwoju wyspecjalizowanych sektorów gospodarki opartych na potencjale endogenicznym, bazujących na tradycjach przemysłowych i wykorzystujących impulsy rozwojowe związane z transferem nowoczesnych technologii, w tym m.in. sektora medyczno-farmaceutyczno-kosmetycznego, informatyczno-telekomunikacyjnego, chemicznego, tworzyw sztucznych i materiałów budowlanych, mechatroniki, a także nowoczesnych usług biznesowych i logistycznych. Na wzrost atrakcyjności lokalizacyjnej Łodzi i obszaru funkcjonalnego wpłynie także zwiększenie dostępności i powiązań komunikacyjnych, zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych, w tym stworzenie zintegrowanego węzła transportowego o znaczeniu międzynarodowym oraz zintegrowanego systemu transportu publicznego. Przyczyni się to do włączenia miasta w komplementarną sieć krajowych ośrodków metropolitalnych oraz wzmocnienia i kształtowania powiązań funkcjonalnych w układzie bipolarnym Łódź – Warszawa, a także wpłynie na integrację wewnętrzną MOF Łodzi i regionu łódzkiego. Zakłada się, że wzrost konkurencyjności Łodzi będzie stanowił korzystny impuls rozwojowy dla całego obszaru funkcjonalnego i wpłynie na podniesienie atrakcyjności osadniczej i inwestycyjnej pozostałych ośrodków miejskich przyczyniając się do zahamowania prognozowanej niekorzystnej tendencji wyludniania się miast.

Dla **Pabianic i Zgierza - wiodących biegunów wzrostu** MOF Łodzi, w których, oprócz Łodzi, prognozuje się największe bezwzględne spadki liczby ludności[68] zakłada się, że ważnymi czynnikami rozwojowymi będą zarówno jakościowe zmiany struktur funkcjonalno-przestrzennych i wysoka koncentracja rozwojowych procesów gospodarczych, jak również lokalizacja i rozwój komplementarnych do Łodzi funkcji metropolitalnych, szczególnie związanych z tożsamością historyczno-kulturową obszaru. Przyjmuje się, że podejmowane działania ukierunkowane na wzmacnianie wewnętrznego potencjału gospodarczego Zgierza i Pabianic, w tym innowacyjnego przemysłu m.in. medyczno-farmaceutyczno-kosmetycznego, chemicznego, tworzyw sztucznych i materiałów budowlanych, mechatroniki, oraz kreowanie atrakcyjnych przestrzeni mieszkaniowych i inwestycyjnych, przyczynią się do zwiększenia konkurencyjności ośrodków w systemie osadniczym, rozwoju atrakcyjnego rynku pracy i usług o znaczeniu metropolitalnym, a tym samym zahamowania ubytku liczby mieszkańców. Szczególne znaczenie dla kształtowania struktur miejskich wysokiej jakości życia będą miały działania rewitalizacyjne w obszarach śródmiejskich.

Aleksandrów Łódzki, **Rzgów** i **Stryków** to miejsko-gminne ośrodki rozwoju funkcji przemysłowej i przemysłowo-logistycznej pełniące rolę **uzupełniających biegunów wzrostu gospodarczego** MOF Łodzi, gdzie prognozuje się przyrost liczby ludności odpowiednio o ponad 4 tys., 0,7 tys. i 0,3 tys. osób,

[68] Prognoza ludności gmin na lata 2017 – 2030, GUS, Warszawa 2017

do poziomu 113,2%, 107,6% oraz 102,8% z 2016 r.[69] Są to ośrodki charakteryzujące się intensywnymi procesami urbanizacyjnymi, szczególnie na obszarach wiejskich. Zakłada się, że podejmowane działania rozwojowe będą wynikały z racjonalnej polityki przestrzennej ukierunkowanej na ograniczenie zjawiska suburbanizacji i kształtowanie zwartych struktur funkcjonalno-przestrzennych, a tym samym ograniczanie ekonomicznych, społecznych i środowiskowych kosztów urbanizacji. Przyjmuje się, że efektem działań na poziomie lokalnym będzie zrównoważony rozwój przestrzenny i wykorzystanie atutów lokalizacyjnych wynikających z walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Ponadto, kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych wyposażonych w infrastrukturę techniczną przyczyni się do dynamicznego rozwoju ośrodków.

Pozostałe ośrodki miejskie i miejsko-gminne, czyli **Koluszki, Ozorków, Tuszyn, Konstantynów Łódzki, Głowno i Brzeziny** wskazuje się jako **ośrodki wielofunkcyjne** MOF Łodzi, obsługujące podmiejskie obszary mieszkaniowo-rekreacyjne i stanowiące zaplecze przemysłowo-usługowe dla obszarów wiejskich. W grupie tej jedynie Tuszyn, mający status miejsko-gminny, jest ośrodkiem o prognozowanym wzroście liczby mieszkańców (o ponad 0,3 tys., do 102,7% poziomu z 2016 r.). W pozostałych ośrodkach szacuje się zmniejszenie liczby ludności w 2030 r. od niecałych 0,2 tys. osób w Konstantynowie Łódzkim do ponad 1,5 tys. w Ozorkowie[70]. Ze względu na przewidywane procesy depopulacji zakłada się kształtowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i kształtowania ładu przestrzennego oraz ochronę atutów lokalizacyjnych wynikających z walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych. Jednocześnie przyjmuje się, że planowane przemiany spowodują dynamizację procesów rozwojowych i wpłyną na odwrócenie niekorzystnych trendów demograficznych.

W kontekście zachodzących i prognozowanych procesów demograficznych duże znaczenie dla kształtowania przestrzeni wysokiej jakości oraz prawidłowego i trwałego rozwoju MOF Łodzi ma **zjawisko suburbanizacji obszarów wiejskich**. Szczególnie dotyczy to gmin: Dmosin, Parzęczew, Głowno i Jeżów, gdzie zakłada się weryfikację planowanych terenów inwestycyjnych na poziomie lokalnym i prowadzenie polityki przestrzennej skorelowanej z prognozą demograficzną przewidującą zmniejszenie liczby mieszkańców (od ponad 480 osób w gm. Parzęczew do prawie 150 osób w gm. Jeżów). Przyjmuje się, że dostosowanie planowanego rozwoju struktur funkcjonalno-przestrzennych na poziomie lokalnym do wyników prognozy demograficznej nastąpi także w gminach: Brzeziny, Dłutów, Dobroń i Lutomiersk, w których przewiduje się wzrost liczby mieszkańców, jednak szacunkowa krotność chłonności demograficznej docelowych terenów mieszkaniowych wyznaczonych w dokumentach planistycznych gmin w stosunku do liczby ludności w 2015 r. wynosi 16,6 w Dłutowie, 12,5 w Lutomiersku, 10,3 w Brzezinach oraz 7,9 w Dobroniu.

[69] j.w.
[70] j.w.

Rys. 304. Hierarchia ośrodków osadniczych *(Źródło: BPPWŁ)*

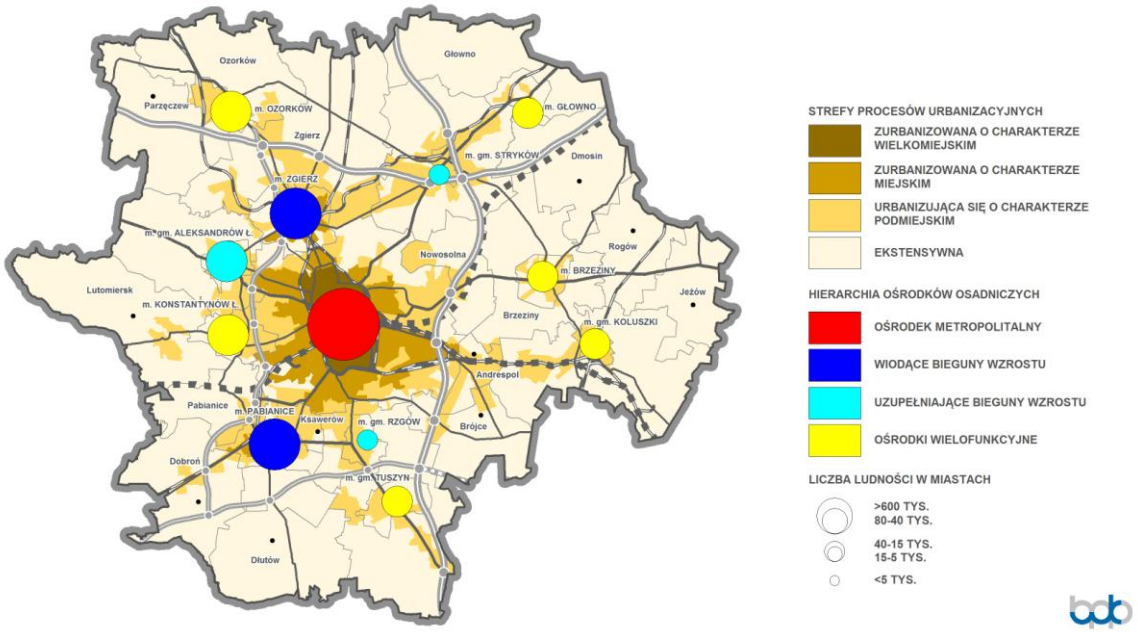

Zgodnie ze „Strategią rozwoju województwa łódzkiego 2020” **celem strategicznym dla MOF Łodzi jest powstanie:**

SPÓJNEGO, DYNAMICZNEGO I KONKURENCYJNEGO OBSZARU ROZWOJU FUNKCJI METROPOLITALNYCH, WSPÓŁTWORZĄCEGO KRAJOWY SYSTEM METROPOLII ORAZ WPISUJĄCEGO SIĘ W PROCES ROZWOJU BIPOLARNEGO UKŁADU METROPOLITALNEGO ŁÓDŹ – WARSZAWA.

Rys. 305. Układ bipolarny Łódź – Warszawa *(Źródło: BPPWŁ)*

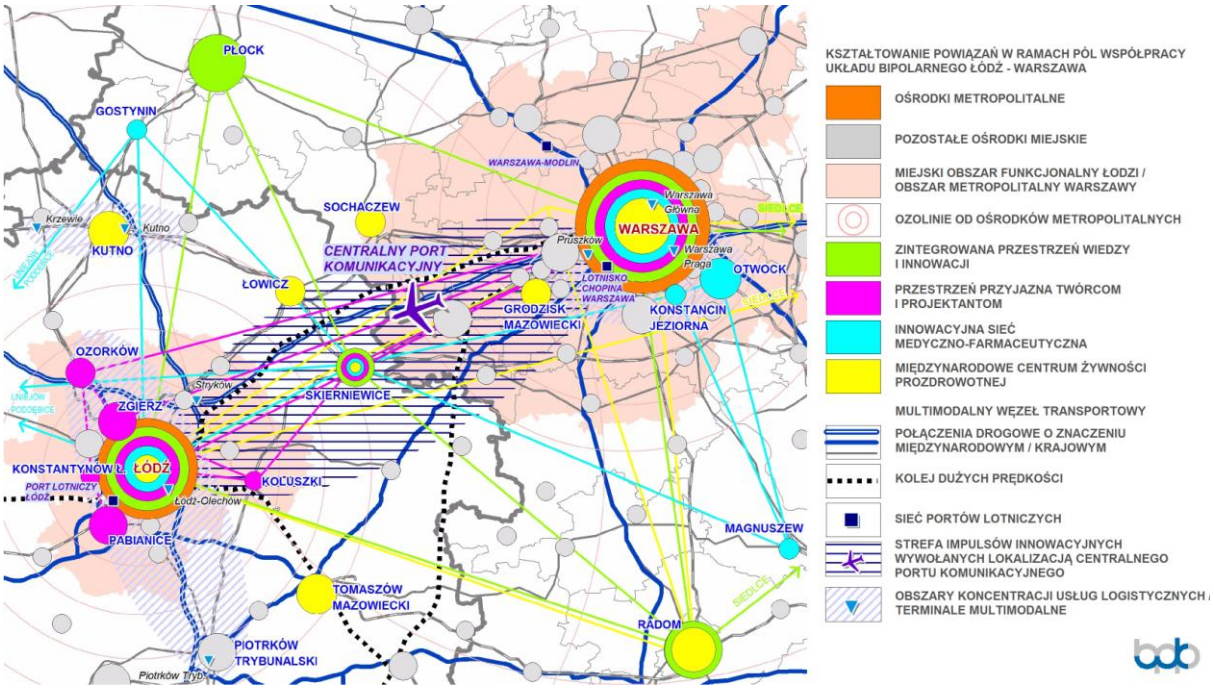

1. CELE SZCZEGÓŁOWE

W „Planie zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi" przyjęto 4 cele szczegółowe, wpływające na wzrost atrakcyjności osadniczej, których osiągnięcie jest kluczowe dla kształtowania spójnego, dynamicznego i konkurencyjnego obszaru rozwoju funkcji metropolitalnych. Są to:

I. **Miejski Obszar Funkcjonalny o zwartych strukturach funkcjonalno-przestrzennych, ukształtowanych zgodnie z wymogami ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.**

II. **Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie o efektywnych powiązaniach infrastrukturalnych gwarantujących wysoką dostępność zewnętrzną i wewnętrzną.**

III. **Miejski Obszar Funkcjonalny o wysokiej jakości przestrzeni życia, ukształtowanej z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zieloną infrastrukturę.**

IV. **Miejski Obszar Funkcjonalny awangardy, wiedzy i innowacji, o przestrzeni atrakcyjnej dla rozwoju funkcji metropolitalnych.**

Rys. 306. Idea kształtowania rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi *(Źródło: BPPWŁ)*

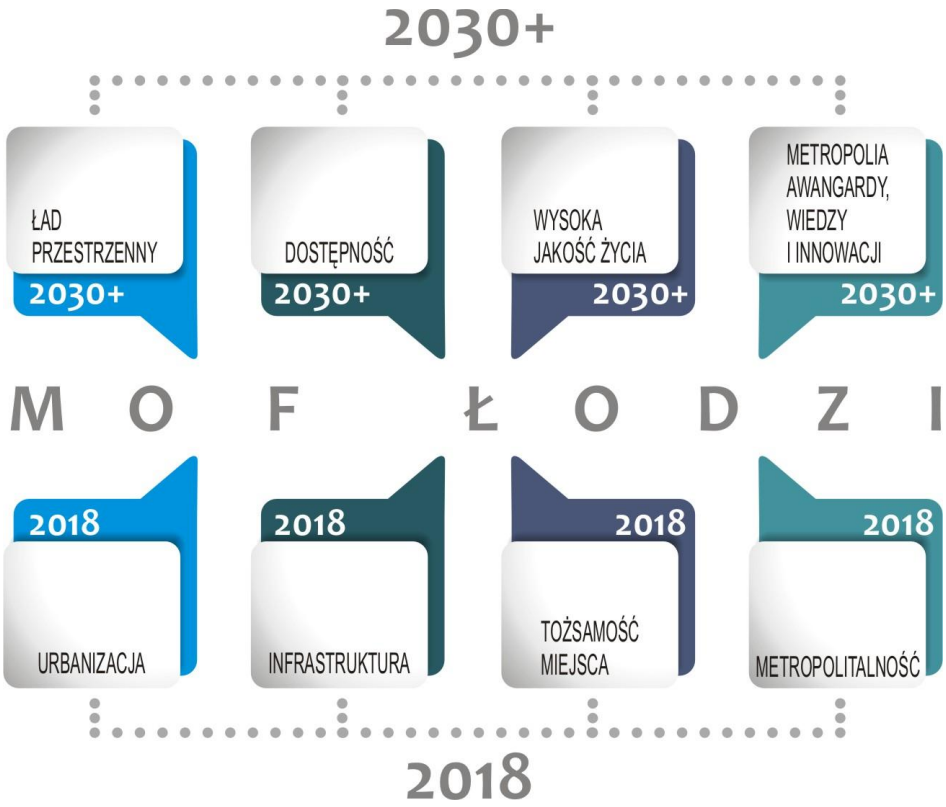

Ł A D P R Z E S T R Z E N N Y

CEL SZCZEGÓŁOWY **I.**

MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY O ZWARTYCH STRUKTURACH FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNYCH, UKSZTAŁTOWANYCH ZGODNIE Z WYMOGAMI ŁADU PRZESTRZENNEGO I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Harmonijnie ukształtowana przestrzeń, jako jeden z warunków wysokiej jakości życia, jest dobrem coraz częściej dostrzeganym, akcentowanym i pożądanym. Potrzeba ładu przestrzennego cechuje szczególnie złożone i wielofunkcyjne struktury w MOF Łodzi, gdzie gospodarowanie przestrzenią często prowadzone jest bez uwzględnienia procesów i prognoz demograficznych, wiąże się z wysokimi kosztami urbanizacji przy jednoczesnym obniżeniu jakości warunków życia oraz w konsekwencji prowadzi do chaosu przestrzennego i utraty walorów lokalizacyjnych. W „Planie…" zakłada się racjonalne gospodarowanie przestrzenią, którego podstawą ma być prowadzenie stabilnej i racjonalnej polityki przestrzennej na wszystkich poziomach zarządzania, z uwzględnieniem prognoz demograficznych oraz kosztów i korzyści ekonomicznych, społecznych i środowiskowych.

Zakłada się dążenie do zwartych struktur funkcjonalno-przestrzennych jako najbardziej efektywnych. Przyjmuje się, że w zurbanizowanych strefach o charakterze wielkomiejskim i miejskim, charakteryzujących się wykształconymi formami zagospodarowania, kluczowym kierunkiem działań będzie utrzymanie istniejących form zagospodarowania oraz stwarzanie atrakcyjnych warunków dla ich uzupełniania i modernizacji. Zakłada się kontynuację dotychczasowego zagospodarowania i wykorzystanie rezerw terenowych w istniejących strukturach dla realizacji potrzeb inwestycyjnych, w tym poprzez rewitalizację i rewaloryzację zdegradowanych terenów mieszkaniowych i poprzemysłowych. Przyjmuje się tworzenie atrakcyjnych warunków zamieszkania w istniejących strukturach m.in. poprzez poprawę jakości zasobów mieszkaniowych, uzupełnianie i kształtowanie struktur mieszkaniowych z zapleczem podstawowych usług publicznych oraz tworzenie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, w tym utrzymanie i lokalizację terenów zieleni urządzonej jako integralnej części struktur funkcjonalnych w miastach. Zakłada się, że przestrzenie wysokiej jakości odznaczać się będą m.in. funkcjonalnością, estetyką, obecnością elementów symbolicznych oraz dostępnością dla wszystkich grup społecznych, a przez to sprzyjać integracji społecznej i budowaniu tożsamości metropolitalnej. Przyjmuje się, że wskazane działania będą podejmowane ze szczególnym uwzględnieniem walorów dziedzictwa kulturowego oraz poszanowaniem autentyzmu i integralności struktur obszarów zabytkowych.

Kształtowanie zrównoważonych i atrakcyjnych warunków życia w istniejących strukturach pozwoli skutecznie przeciwdziałać procesom suburbanizacji zachodzącym w strefie urbanizującej się o charakterze podmiejskim. Podstawowym działaniem w tym zakresie będzie ograniczanie urbanizacji nowych terenów otwartych, zwłaszcza tych o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych oraz nie mających możliwości do objęcia zbiorczymi systemami infrastruktury technicznej. Przyjmuje się również ograniczanie nowego zainwestowania na terenach, które nie znajdują się w zasięgu obsługi publicznym transportem zbiorowym. W celu minimalizacji kosztów wynikających z procesów suburbanizacji zakłada się rozwój rozdzielczych i dystrybucyjnych systemów infrastrukturalnych (gazowniczych, ciepłowniczych, wodociągowych i kanalizacyjnych) jedynie w zasięgu strefy racjonalnego rozwoju sieci. Przyjmuje się, że rozwój nowych struktur przestrzennych będzie następował z zachowaniem czytelnych granic między terenami zabudowy a terenami otwartymi oraz poszanowaniem atutów lokalizacyjnych wynikających z ukształtowania terenu i walorów krajobrazowych. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią ograniczy negatywną ingerencję w tereny cenne przyrodniczo, obszary pełniące funkcje korytarzy przewietrzających oraz tereny występowania naturalnych i antropogenicznych zagrożeń środowiska tj. m.in. ryzyko powodzi czy wystąpienia awarii.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

I.1. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią i przeciwdziałanie suburbanizacji m.in. poprzez:

I.1.1. **zapobieganie rozpraszaniu zabudowy i minimalizację kosztów suburbanizacji**, w tym m.in.: kształtowanie struktur przestrzennych przy wykorzystaniu istniejących zasobów - uzupełnianie i kontynuację zagospodarowania obszarów o wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, rewaloryzację obszarów zdegradowanych oraz kształtowanie nowych zwartych struktur zabudowy;

I.1.2. **prowadzenie stabilnej polityki przestrzennej skorelowanej z wieloletnimi planami finansowymi i prognozami demograficznymi**, w tym m.in.: planowanie rozwoju infrastruktury technicznej i transportowej zgodnie z możliwościami finansowymi samorządów lokalnych, racjonalne wyznaczanie nowych terenów do zainwestowania z uwzględnieniem prognoz demograficznych oraz kosztów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych.

I.2. Rozwój wysokiej jakości obszarów zamieszkania i ich otoczenia m.in. poprzez:

I.2.1. **podnoszenie standardów mieszkaniowych**, w tym m.in.: zapewnienie wyposażenia w podstawowe elementy infrastruktury technicznej, m.in. modernizację zasobów mieszkaniowych pod kątem dostosowania do zmian klimatu, estetyzację zasobów mieszkaniowych, eliminację barier architektonicznych;

I.2.2. **kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznych**, w tym m.in.: kształtowanie przestrzeni przyjaznych dla ekologicznych form przemieszczania się, tworzenie miejsc przyjaznych różnym grupom wiekowym oraz sprzyjających integracji społecznej, rozwój i kształtowanie terenów dla rekreacji i sportu, stosowanie elementów identyfikujących miejsce i tworzenie przestrzeni symbolicznych.

Rys. 307. Ład przestrzenny *(Źródło: BPPWŁ)*

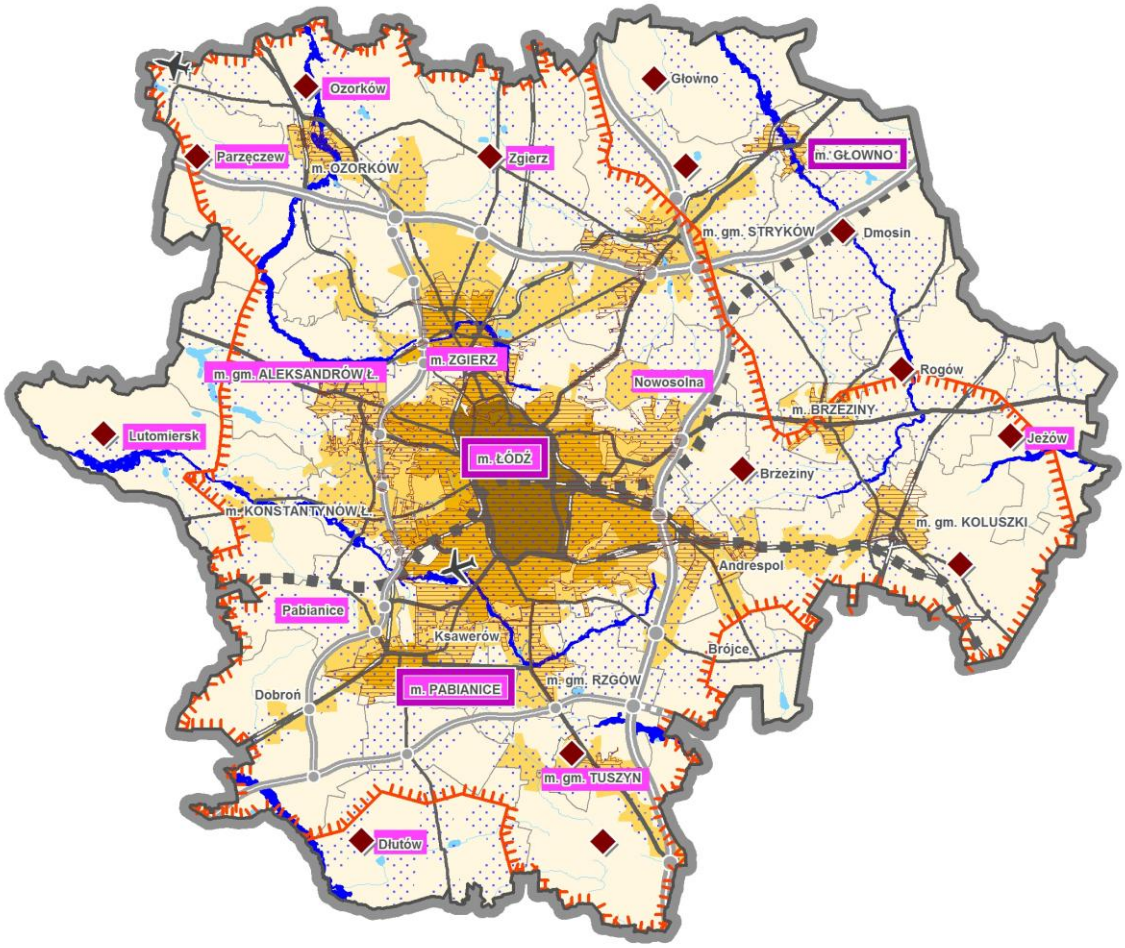

ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI
- DROGA EKSPRESOWA (WG ROZP. PE I RADY UE)
- DROGI KRAJOWE / WOJEWÓDZKIE / INNE
- LINIE I ŁĄCZNICE KOLEJOWE / KOLEJ DUŻYCH PRĘDKOŚCI
- LOTNISKO CYWILNE / LOTNISKO WOJSKOWE

STREFY PROCESÓW URBANIZACYJNYCH

- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE WIELKOMIEJSKIM
- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE MIEJSKIM
- URBANIZUJĄCA SIĘ STREFA O CHARAKTERZE PODMIEJSKIM
- STREFA EKSTENSYWNA

RACJONALNE GOSPODAROWANIE PRZESTRZENIĄ I PRZECIWDZIAŁANIE SUBURBANIZACJI

ZAPOBIEGANIE ROZPRASZANIU ZABUDOWY I MINIMALIZACJA KOSZTÓW SUBURBANIZACJI

- UZUPEŁNIENIE I KONTYNUACJA ZAGOSPODAROWANIA ISTNIEJĄCYCH STRUKTUR FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNYCH
- REWALORYZACJA OBSZARÓW ZDEGRADOWANYCH
- KSZTAŁTOWANIE NOWYCH ZWARTYCH STRUKTUR ZABUDOWY

PROWADZENIE STABILNEJ POLITYKI PRZESTRZENNEJ SKORELOWANEJ Z WIELOLETNIMI PLANAMI FINANSOWYMI I PROGNOZAMI DEMOGRAFICZNYMI

- RACJONALNE MOŻLIWOŚCI OBSŁUGI ISTNIEJĄCĄ SIECIĄ PUBLICZNEGO TRANSPORTU ZBIOROWEGO
- RACJONALNE MOŻLIWOŚCI ROZWOJU SIECI KANALIZACYJNEJ
- RACJONALNE MOŻLIWOŚCI ROZWOJU SIECI GAZOWEJ
- OBSZARY OGRANICZENIA URBANIZACJI ZE WZGLĘDU NA ZAGROŻENIE POWODZIOWE
- JEŻÓW — OŚRODKI WYMAGAJĄCE NAJWIĘKSZEJ WERYFIKACJI TERENÓW PLANOWANYCH DO URBANIZACJI
- m.Łódź — GMINY O NAJWIĘKSZEJ KONCENTRACJI PROBLEMÓW DEMOGRAFICZNYCH

ROZWÓJ WYSOKIEJ JAKOŚCI OBSZARÓW ZAMIESZKANIA I ICH OTOCZENIA

PODNOSZENIE STANDARDÓW MIESZKANIOWYCH

- OBSZARY MIEJSKIE I WIEJSKIE GMIN WYMAGAJĄCE INTENSYWNYCH DZIAŁAŃ W ZAKRESIE POPRAWY STANDARDU I STANU TECHNICZNEGO ZASOBÓW MIESZKANIOWYCH
- OBSZARY WYMAGAJĄCE MODERNIZACJI ZASOBÓW MIESZKANIOWYCH POD KĄTEM DOSTOSOWANIA DO ZMIAN KLIMATU
- OBSZARY WYMAGAJĄCE ESTETYZACJI ZASOBÓW MIESZKANIOWYCH I ELIMINACJI BARIER ARCHITEKTONICZNYCH

KSZTAŁTOWANIE WYSOKIEJ JAKOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

- TWORZENIE PRZESTRZENI SYMBOLICZNYCH
- KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI PRZYJAZNYCH DLA EKOLOGICZNYCH FORM PRZEMIESZCZANIA SIĘ
- TWORZENIE MIEJSC PRZYJAZNYCH RÓŻNYM GRUPOM WIEKOWYM ORAZ SPRZYJAJĄCYCH INTEGRACJI SPOŁECZNEJ
- ROZWÓJ I KSZTAŁTOWANIE TERENÓW DLA REKREACJI I SPORTU

D O S T Ę P N O Ś Ć

CEL SZCZEGÓŁOWY **II.**

MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY SPÓJNY WEWNĘTRZNIE, O EFEKTYWNYCH POWIĄZANIACH INFRASTRUKTURALNYCH, GWARANTUJĄCYCH WYSOKĄ DOSTĘPNOŚĆ ZEWNĘTRZNĄ I WEWNĘTRZNĄ

Istotnym elementem rozwoju MOF Łodzi jest wysokiej jakości infrastruktura transportowa i techniczna, odgrywające kluczową rolę w budowaniu jego spójności i dostępności w wymiarze zewnętrznym i wewnętrznym. Zakłada się, że ukształtowanie spójnego systemu powiązań wszystkich gałęzi transportu, pozwoli na pełniejsze zintegrowane ich z regionalnym, krajowym i międzynarodowym systemem transportowym, a inwestycje w rozbudowę infrastruktury technicznej poprawią warunki życia mieszkańców oraz jakość środowiska.

Przyjmuje się, że realizacja strategicznych inwestycji drogowych i kolejowych oraz przedsięwzięcia podnoszące konkurencyjność Portu Lotniczego w Łodzi, przyczynią się do wzrostu atrakcyjności obszaru w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Budowa brakującego elementu dopełniającego drogowy układ obwodnicowy Łodzi, w postaci drogi ekspresowej S14 oraz realizacja sprawnych powiązań miejskich układów drogowych z ważnymi punktami węzłowymi, zwiększą dostępność MOF Łodzi, wpłyną na skrócenie czasu dojazdu do najważniejszych ośrodków w kraju oraz poprawią bezpieczeństwo ruchu i komfort podróżowania. Wzmocnienie systemu zewnętrznych powiązań drogowych wpłynie także na rozwój obszarów działalności gospodarczej, w tym centrów logistycznych i specjalnych stref ekonomicznych. Inwestycje w nowe linie kolejowe tj. Kolej Dużych Prędkości oraz tunel średnicowy pod centrum Łodzi, będące dopełnieniem strategicznego układu kolejowego w ramach transeuropejskiej sieci transportowej, włączą Łódź w krajową sieć pasażerskich połączeń kolejowych oraz przyczynią się do zwiększenia roli transportu kolejowego w codziennych podróżach mieszkańców obszaru. Istotnym elementem wpływającym na poprawę dostępności MOF Łodzi będzie także połączenie z Centralną Magistralą Kolejową (Opoczno). Poprawa zewnętrznej dostępności transportowej nastąpi również poprzez rozwój Portu Lotniczego w Łodzi, ukierunkowany na przyciągnięcie nowych przewoźników i rozwijanie przewozów lotniczych cargo, dzięki czemu nastąpi wzrost atrakcyjności inwestycyjnej MOF Łodzi. Zakłada się, że działania zmierzające do powstania efektywnych powiązań transportowych zapewniających zewnętrzną dostępność obszaru będą realizowane w sposób ograniczający negatywne oddziaływanie elementów infrastrukturalnych na struktury funkcjonalno-przestrzenne oraz negatywną ingerencję w tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo. Dla kształtowania przestrzeni wysokiej jakości istotne jest również wykluczenie lokalizacji przestrzennych elementów dysharmonijnych z krajobrazem wzdłuż tranzytowych ciągów komunikacyjnych.

W ramach dostępności wewnętrznej MOF Łodzi zakłada się realizację wielu inwestycji ograniczających ruch tranzytowy w miastach oraz zwiększających znaczenie linii kolejowych, a także podejmowanie działań sprzyjających rozwojowi proekologicznej mobilności miejskiej. Usprawnienie ruchu w miastach oraz poprawę życia mieszkańców zapewnią realizacja obwodnic miast oraz bezkolizyjne przejścia przez linie kolejowe. Do wzmocnienia obsługi obszaru koleją przyczynią się inwestycje podnoszące prędkości i przepustowość linii kolejowych oraz budowa nowych łącznic, stacji i przystanków kolejowych. Wzrost wielkości i jakości podróży publicznym transportem zbiorowym osiągnięty zostanie poprzez realizację zintegrowanych węzłów przesiadkowych, uzupełnianych systemami Park & Ride i Bike & Ride, koncentrującymi ruch indywidualny, komunikację kolejową, lokalną i ponadlokalną komunikację autobusową oraz systemy komunikacji miejskiej, co wpłynie bezpośrednio na ograniczenie ruchu samochodowego w miastach, w szczególności w obszarach centralnych Łodzi, a przez co również zmniejszenie emisji spalin. System zintegrowanych węzłów

przesiadkowych gwarantujący sprawne przemieszczanie się oraz multimodalność podróży, oparty zostanie przede wszystkim o linie kolejowe, dzięki czemu mieszkańcy obszaru będą mieli możliwość szybkiego i bezkolizyjnego podróżowania nowoczesnymi pojazdami rozwijającej się kolei aglomeracyjnej. W punktach węzłowych należy dążyć do pełnej integracji zarówno infrastrukturalnej (przy uwzględnieniu potrzeb wszystkich potencjalnych użytkowników), jak i organizacyjnej (modelowanie siatki połączeń). Dopełnienie wysokiej jakości systemu publicznego transportu zbiorowego zapewniać będą inwestycje w infrastrukturę tramwajową i przystankową, w tym przede wszystkim realizacja Łódzkiego Tramwaju Metropolitalnego. Zakłada się, że nadanie priorytetu środkom transportu zbiorowego w ruchu ulicznym, podniesie jego atrakcyjność względem pojazdów indywidualnych. Zakłada się również, że dzięki nowym inwestycjom w drogi rowerowe tworzące spójną sieć łączącą miasta MOF Łodzi, nastąpi wzrost znaczenia transportu rowerowego. Przyjmuje się, że elementy infrastruktury transportowej będą realizowane w sposób ograniczający ich negatywne oddziaływanie na struktury funkcjonalno-przestrzenne oraz negatywną ingerencję w tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo.

Zadaniem infrastruktury technicznej jest zapewnienie mieszkańcom wysokiego standardu życia poprzez objęcie ich obsługą m.in. sieci ciepłowniczych, gazowniczych i kanalizacyjnych, przy równoczesnym zachowaniu wymagań ochrony środowiska. Zakłada się, że rozwój systemów grzewczych w MOF Łodzi ukierunkowany będzie na zwiększenie dostępności obszaru do sieci ciepłowniczych i gazowniczych. Nastąpi rozbudowa sieci przesyłowych i dystrybucyjnych oraz poprawa stanu technicznego punktowych i liniowych elementów tych sieci, co wpłynie na ograniczenie niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza, zwłaszcza w miastach. Rozwój systemów kanalizacyjnych polegać będzie na rozbudowie sieci kanalizacyjnej proporcjonalnie do funkcjonującej na obszarze sieci wodociągowej w celu równoważenia dysproporcji sieci. Zakłada się także modernizację oczyszczalni, gdzie doprowadzane siecią ścieki są utylizowane, tak by wyeliminować zagrożenia związane z zanieczyszczeniami odprowadzanymi wraz ze ściekami do wód i ziemi. Jednocześnie przyjmuje się, że rozwój rozdzielczych i dystrybucyjnych systemów infrastrukturalnych będzie następował w zasięgu strefy racjonalnego rozwoju sieci. Priorytetem jest także lokalizowanie elementów infrastrukturalnych we wspólnych korytarzach i ograniczanie ich negatywnego oddziaływania na struktury funkcjonalno-przestrzenne.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

II.1. Rozwój zewnętrznej dostępności transportowej obszaru m.in. poprzez:

II.1.1. **wzmacnianie systemu powiązań drogowych**, w tym m.in.: dopełnienie strategicznego układu drogowego w ramach krajowej i transeuropejskiej sieci transportowej - dokończenie układu obwodnicowego Łodzi - realizacja S14, realizację postulowanego węzła „Stryków Płn." na autostradzie A1, realizację (budowę lub przebudowę) sprawnych połączeń drogowych o wysokich parametrach technicznych stanowiących powiązanie miejskich układów drogowych z ważnymi punktami węzłowymi - autostradami, drogami ekspresowymi, w tym siecią TEN-T, terminalami multimodalnymi, Portem Lotniczym Łódź im. W. Reymonta, oraz z obszarami działalności gospodarczej - centrami logistycznymi, specjalnymi strefami ekonomicznymi;

II.1.2. **wzmacnianie systemu powiązań kolejowych**, w tym m.in.: dopełnienie strategicznego układu kolejowego w ramach transeuropejskiej sieci transportowej - nowe linie o wysokich parametrach - KDP, tunel średnicowy pod centrum Łodzi;

II.1.3. **podnoszenie konkurencyjności Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta**, w tym m.in.: realizację planu inwestycyjnego dla zapewnienia najwyższej jakości obsługi oraz bezpieczeństwa ruchu pasażerskiego i towarowego, rozbudowę i poprawę jakości lotniskowej infrastruktury cargo, zwiększanie dostępności kolejowej.

II.2. Rozwój wewnętrznej dostępności transportowej obszaru m.in. poprzez:

II.2.1. **eliminację uciążliwego ruchu tranzytowego z miast i zwiększenie przepustowości układów drogowych, szczególnie miejskich**, w tym m.in.: realizację obwodnic miast najbardziej obciążonych ruchem, poprawę parametrów technicznych dróg, realizację nowych i przebudowę istniejących przekroczeń drogowych przez linie kolejowe;

II.2.2. **zwiększanie przepustowości Łódzkiego Węzła Kolejowego**, w tym m.in.: budowę i przebudowę linii kolejowych i realizację łącznic domykających kolejowy układ obwodowy Łodzi;

II.2.3. **tworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju mobilności miejskiej i poprawę jakości funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego**, w tym m.in.: rozwój i budowę zintegrowanych węzłów przesiadkowych, uzupełnionych systemami Park&Ride i Bike&Ride, budowę i przebudowę infrastruktury tramwajowej (ŁTM), wydzielanie bus pasów, budowę systemu dróg rowerowych i systemów rowerów miejskich.

II.3. Rozwój powiązań infrastrukturalnych obszaru m.in. poprzez:

II.3.1. **zwiększanie stopnia obsługi siecią kanalizacyjną miast i obszarów wiejskich**, w tym m.in.: budowę i rozbudowę zbiorczych systemów kanalizacji i oczyszczalni ścieków;

II.3.2. **zwiększanie dostępności do systemów grzewczych**, w tym m.in.: przebudowę i rozbudowę przesyłowej i dystrybucyjnej sieci gazowej, budowę i rozbudowę sieci ciepłowniczych oraz ciepłowni w miastach;

II.3.3. **utrzymanie wysokiej jakości systemu elektroenergetycznego**, w tym m.in.: budowę, przebudowę i modernizację linii elektroenergetycznych.

Rys. 308. Dostępność – Transport *(Źródło: BPPWŁ)*

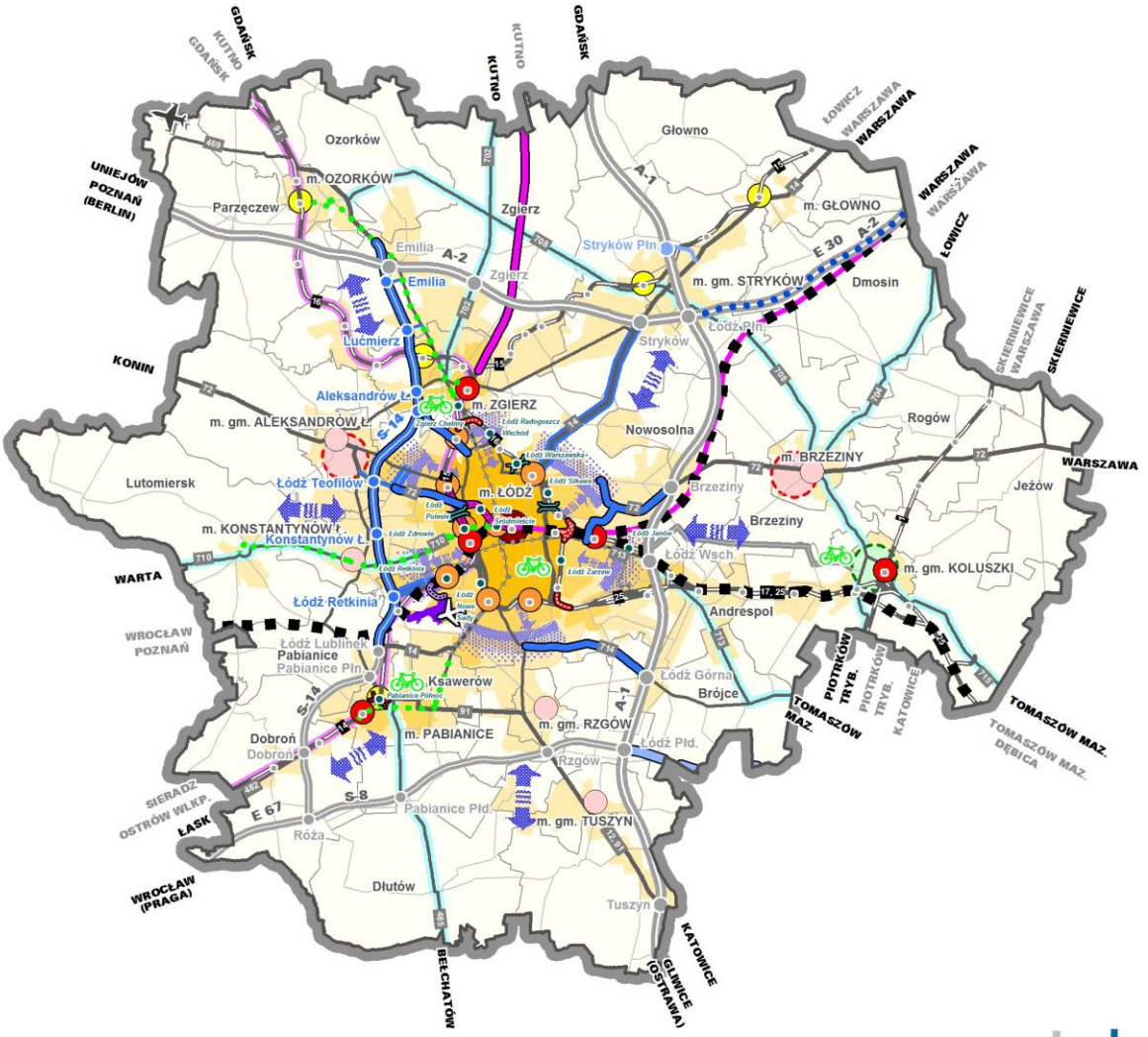

ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI
- DROGI KRAJOWE / WOJEWÓDZKIE
- WYBRANE DROGI LOKALNE WAŻNE W POWIĄZANIACH REGIONALNYCH / CIĄGI WYBRANYCH DRÓG POWIATOWYCH WAŻNE W POWIĄZANIACH REGIONALNYCH
- LINIE I ŁĄCZNICE KOLEJOWE WRAZ ZE STACJAMI I PRZYSTANKAMI
- ŁÓDZKI TRAMWAJ REGIONALNY I TRASA WZ W ŁODZI
- LOTNISKO WOJSKOWE

STREFY PROCESÓW URBANIZACYJNYCH

- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE WIELKOMIEJSKIM
- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE MIEJSKIM
- URBANIZUJĄCA SIĘ STREFA O CHARAKTERZE PODMIEJSKIM
- STREFA EKSTENSYWNA
- STREFY I KIERUNKI GENEROWANIA RUCHU - WEWNĄTRZMIEJSKIE
- KIERUNKI GENEROWANIA RUCHU - AGLOMERACYJNE

ROZWOJ ZEWNĘTRZNEJ DOSTĘPNOSCI TRANSPORTOWEJ OBSZARU

WZMACNIANIE SYSTEMU POWIĄZAŃ DROGOWYCH

- PRZEBUDOWA AUTOSTRADY A2 (dobudowa trzeciego pasa ruchu)*

* Na podstawie Koncepcji przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej (uchwała nr 173/2017 RM z dn. 7 listopada 2017 r.)

- BUDOWA DROGI EKSPRESOWEJ S14 Z WĘZŁAMI I PODŁĄCZENIAMI
- BUDOWA DROGI EKSPRESOWEJ (WG. ROZPORZĄDZENIA PE I R UE - SIEĆ TENT-T)
- REALIZACJA POSTULOWANEGO WĘZŁA „STRYKÓW PLN" NA AUTOSTRADZIE A1 WRAZ Z PODŁĄCZENIEM
- PRZEBUDOWA / BUDOWA POWIĄZAŃ ŁODZI Z WĘZŁAMI NA AUTOSTRADACH I DROGACH EKSPRESOWYCH

WZMACNIANIE SYSTEMU POWIĄZAŃ KOLEJOWYCH

- BUDOWA KOLEI DUŻYCH PRĘDKOŚCI WARSZAWA - ŁÓDŹ - WROCŁAW / POZNAŃ
- KONCEPCJA TRASOWANIA INFRASTRUKTURY KOLEI PRÓŻNIOWEJ NA ODC. ŁÓDŹ - CPK - WARSZAWA*

* Na podstawie Koncepcji przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej (uchwała nr 173/2017 RM z dn. 7 listopada 2017 r.)

- BUDOWA TUNELU ŚREDNICOWEGO W ŁODZI

PODNOSZENIE KONKURENCYJNOŚCI PORTU LOTNICZEGO ŁÓDŹ IM. W. REYMONTA

- ROZWÓJ INFRASTRUKTURY LOTNISKOWEJ / CARGO
- BUDOWA ŁĄCZNICY KOLEJOWEJ DO PORTU LOTNICZEGO*

*do realizacji po 2030 r.

ROZWOJ WEWNĘTRZNEJ DOSTĘPNOSCI TRANSPORTOWEJ OBSZARU

ELIMINACJA UCIĄŻLIWEGO RUCHU TRANZYTOWEGO Z MIAST I ZWIĘKSZENIE PRZEPUSTOWOŚCI UKŁADÓW DROGOWYCH, SZCZEGÓLNIE MIEJSKICH

- BUDOWA PREFEROWANYCH OBWODNIC W CIĄGU DRÓG KRAJOWYCH / DRÓG WOJEWÓDZKICH*

*obwodnica Koluszek uwarunkowana pomiarem ruchu w 2020 r.

- POPRAWA PARAMETRÓW TECHNICZNYCH DRÓG / W TYM W RAMACH WIELOLETNIEJ PROGNOZY FINANSOWEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO (uchwała nr XLVI/590/17 z dn. 19 grudnia 2017 r.)
- BUDOWA BEZKOLIZYJNEGO PRZEJAZDU PRZEZ LINIE KOLEJOWĄ
- POSTULOWANA PRZEBUDOWA WIADUKTÓW KOLEJOWYCH NAD DROGAMI

ZWIEKSZENIE PRZEPUSTOWŚCI ŁÓDZKIEGO WĘZŁA KOLEJOWEGO

- MODERNIZACJA, REHABILITACJA / BUDOWA LINII KOLEJOWYCH
- BUDOWA ŁĄCZNIC KOLEJOWYCH DOMYKAJĄCYCH KOLEJ OBWODOWĄ W ŁODZI

TWORZENIE WARUNKÓW PRZESTRZENNYCH DO ROZWOJU MOBILNOŚCI MIEJSKIEJ I POPRAWA JAKOŚCI FUNKCJONOWANIA PUBLICZNEGO TRANSPORTU ZBIOROWEGO

- ROZWÓJ CENTRALNEGO ZINTEGROWANEGO WĘZŁA PRZESIADKOWEGO[1]
- ROZWÓJ I BUDOWA ZINTEGROWANYCH WĘZŁÓW PRZESIADKOWYCH OPARTYCH NA KOLEI GŁÓWNYCH[2]/ PODSTAWOWYCH[3]/ UZUPEŁNIAJĄCYCH[4]
- ROZWÓJ I BUDOWA POZOSTAŁYCH UZUPEŁNIAJĄCYCH ZINTEGROWANYCH WĘZŁÓW PRZESIADKOWYCH[5]
- Zgierz Chełmy — BUDOWA STACJI I PRZYSTANKÓW KOLEJOWYCH
- REALIZACJA ŁÓDZKIEGO TRAMWAJU METROPOLITALNEGO
- OŚRODKI ROZWOJU SYSTEMU PUBLICZNEGO ROWERU MIEJSKIEJ I SYSTEMU DRÓG ROWEROWYCH

Kryteria wyznaczania węzłów przesiadkowych:
1 - Stanowiący węzeł obsługujący połączenia międzynarodowe
2 - Stanowiące węzły obsługujące kolejowe połączenia ponadregionalne
3 - Stanowiące węzły bramowe do centrum miasta metropolitalnego
4 - Stanowiące węzły obsługujące pozostałe miasta MOF z dostępnością kolejową
5 - Stanowiące węzły obsługujące pozostałe miasta MOF bez dostępności kolejowej

Rys. 309. Dostępność – Transport *(Źródło: BPPWŁ)*

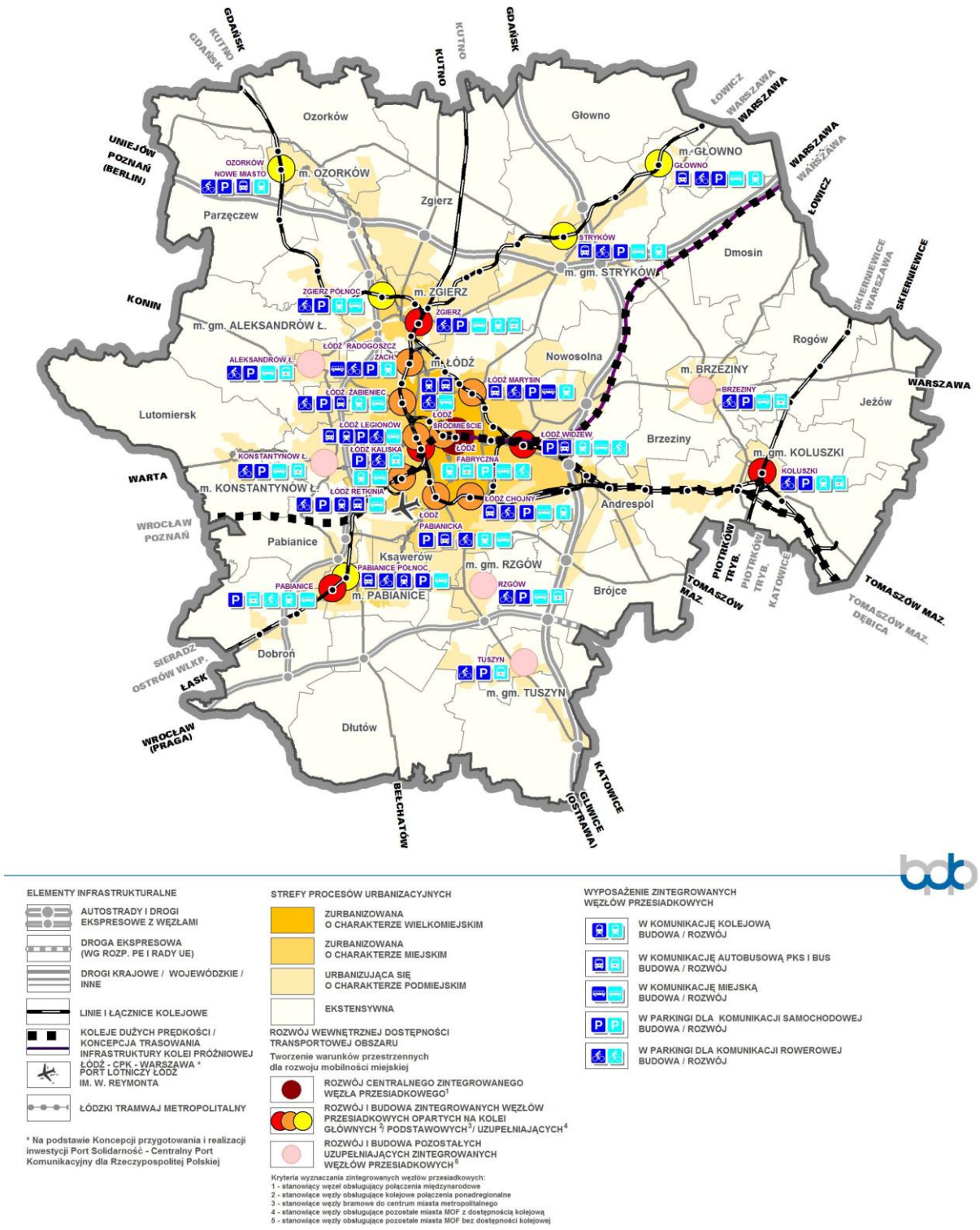

Rys. 310. Dostępność – Infrastruktura techniczna *(Źródło: BPPWŁ)*

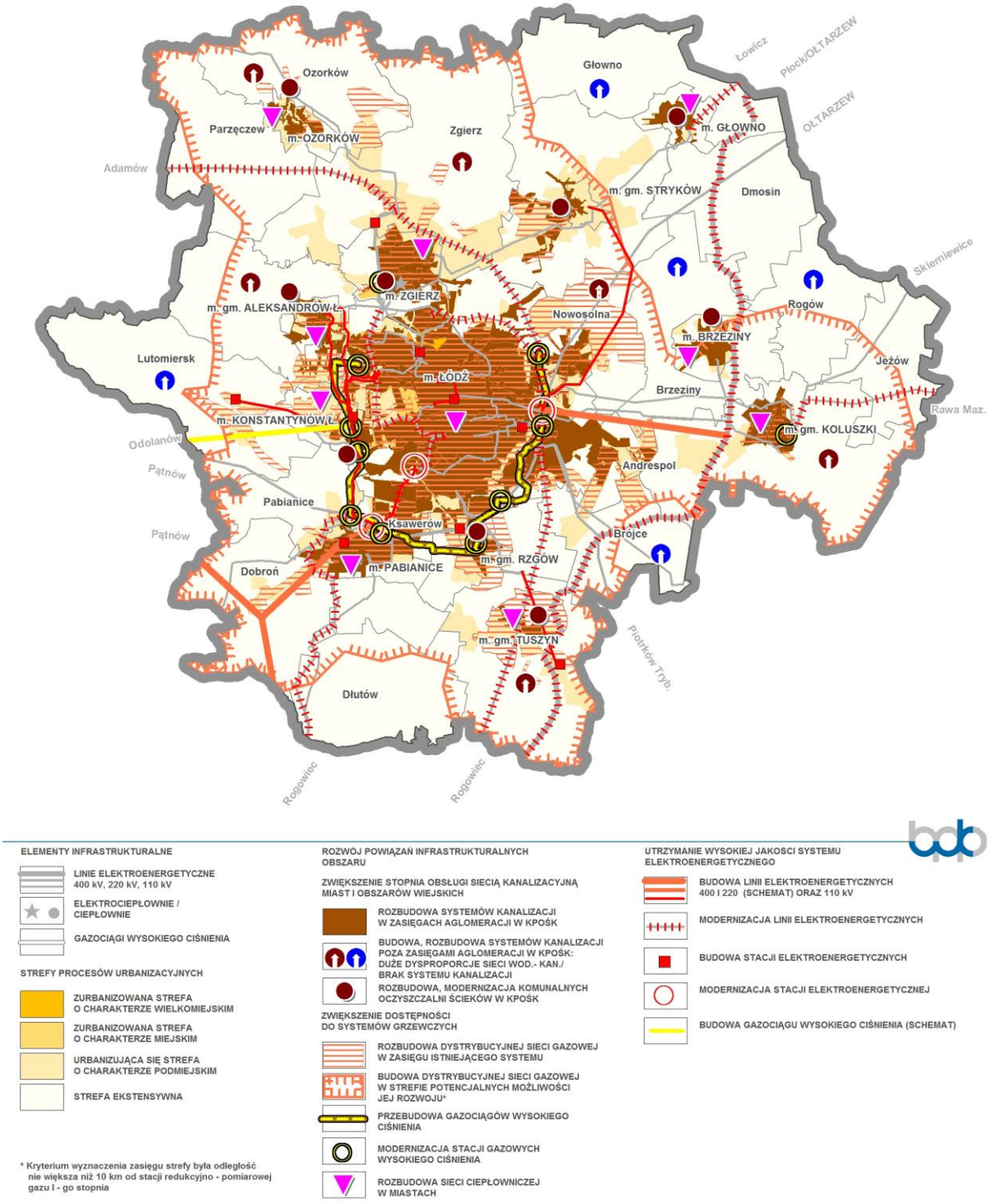

MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY SPÓJNY WEWNĘTRZNIE, O WYSOKIEJ JAKOŚCI PRZESTRZENI ŻYCIA, UKSZTAŁTOWANEJ Z POSZANOWANIEM HISTORYCZNYCH STRUKTUR INDUSTRIALNYCH I DBAŁOŚCIĄ O ZIELONĄ INFRASTRUKTURĘ

Kształtowanie tożsamości MOF Łodzi w wymiarze kulturowym opiera się na eksponowaniu wielokulturowości wywodzącej się z XIX-wiecznej tradycji przemysłowej. Podejmowane w ostatnich latach zintegrowane działania naprawcze zdegradowanych struktur poprzemysłowych skutkują tym, że Łódź staje się największym w skali kraju i znaczącym w Europie poligonem działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych. Działania te, skoncentrowane przede wszystkim w wielofunkcyjnych strukturach przestrzennych strefy wielkomiejskiej, przyczyniają się do wzrostu jakości i konkurencyjności przestrzeni śródmiejskich, a także do poprawy wizerunku miasta. Pozytywny obraz MOF Łodzi, odwołujący się do tradycji włókienniczej potęgi regionu, wzmacniają również inicjatywy polegające na ustanawianiu pomnika historii (Łódź - wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego) i parków kulturowych (Miasto Tkaczy w Zgierzu, Ulicy Piotrkowskiej w Łodzi). Zakłada się, że ze względu na ogromną skalę potrzeb w zakresie poprawy jakości życia i racjonalnego kształtowania struktur zabytkowych, podejmowane działania będą skoncentrowane na wielopłaszczyznowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów w miastach oraz układach przestrzennych tzw. miast-ogrodów. W tym zakresie działaniem o szczególnym znaczeniu będzie budowa Nowego Centrum Łodzi. Przyjmuje się stosowanie zasady krajobrazowego podejścia do ochrony i zarządzania dziedzictwem uwzględniającego m.in. ochronę i kształtowanie osi widokowych, dominant przestrzennych, sylwet i panoram wraz z przedpolami ekspozycji oraz wykluczenie lokalizacji i eliminację elementów przestrzennych dysharmonijnych z krajobrazem i obcych kulturowo. Zakłada się, że kształtowanie struktur obszarów zabytkowych będzie prowadzone z poszanowaniem ich autentyzmu i integralności. Przyjmuje się również podnoszenie rangi ochrony dziedzictwa o najwyższych walorach poprzez procedowanie o uznanie kolejnych obiektów za pomniki historii oraz wpisanie na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, a także wzmacnianie ochrony obszarowej. Realizacja tych działań przyczyni się zarówno do poprawy estetyki, ładu przestrzennego oraz wizerunku MOF Łodzi, jak również będzie skutkować wzrostem atrakcyjności osadniczej i inwestycyjnej oraz turystycznej obszaru.

Rozwój miast i obszarów podmiejskich oraz postępujące zawłaszczanie na cele urbanizacyjne przestrzeni otwartych, w tym terenów zielonych, oraz zabudowywanie korytarzy ekologicznych i napowietrzających, przyczynia się do obniżania spójności przyrodniczej obszaru i degradacji walorów krajobrazowych. Odpowiedzią na negatywne zjawiska, skutkujące zmniejszeniem różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów oraz degradacją krajobrazu, są działania ukierunkowane m.in. na ograniczanie rozwoju zabudowy w korytarzach ekologicznych (lokalnych, wojewódzkich, krajowych i międzynarodowych) mające na celu zatrzymanie procesu ubożenia zasobów przyrodniczo-krajobrazowych stanowiących kapitał naturalny, od którego zależy jakość przestrzeni i rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru. Ponadto, na terenie rezerwatów przyrody nie powinno dopuszczać się jakiejkolwiek działalności planistycznej i inwestycyjnej niezgodnej z ustawą o ochronie przyrody i z ustanowionymi planami ochrony, a rozwiązania wynikające z aktów prawa miejscowego, dotyczące parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu i obszarów Natura 2000 muszą być uwzględniane w postępowaniach administracyjnych dotyczących inwestycji wymienionych w „Planie…". Ze względu na zmianę uwarunkowań środowiskowych skutkującą pogorszeniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych pewnych fragmentów istniejących obszarów chronionego krajobrazu wszystkie z nich wymagają weryfikacji bądź

uporządkowania statusu prawnego, szczególnie w miejscach dublowania się z inną wielkopowierzchniową formą ochrony przyrody (OCHK Mrogi i Mrożycy z Parkiem Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich) bądź zniesienia formy ochrony dla OCHK Dolina Miazgi pod Andrespolem, a następnie w jego miejscu ustanowienia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego. Dla poprawy warunków życia mieszkańców, jak również ochrony najcenniejszych walorów przyrodniczych i krajobrazowych, zakłada się rozwój spójnego systemu zielonej infrastruktury obejmujący m.in. kształtowanie wysokiej jakości terenów zieleni miejskiej, stanowiących integralną część struktur funkcjonalno-przestrzennych, oraz ochronę obszarów najcenniejszych pod względem przyrodniczo-krajobrazowym, wraz z zapewnieniem powiązania ich z systemem w skali regionalnej i krajowej. Jednym z podstawowych działań jest także ochrona obszarów pełniących funkcję korytarzy ekologicznych i przewietrzających, renaturyzacja cieków wodnych oraz zwiększanie zasobów wodnych, w tym wprowadzanie systemowych rozwiązań w zakresie retencji opadowej na terenach silnie zurbanizowanych. Realizacja przyjętych działań przyczyni się do zachowania cennych struktur przyrodniczych i rozwoju zielonej infrastruktury MOF Łodzi, zapewni ciągłość systemu obszarów chronionych, a także wpłynie na poprawę stabilności ekosystemów przyrodniczych i ich odporności na czynniki antropogeniczne. Nastąpi również zwiększenie retencyjnej funkcji zieleni istotnej dla zrównoważonego rozwoju miast oraz obszarów wiejskich.

Zarówno zasoby dziedzictwa kulturowego, jak i walory przyrodniczo-krajobrazowe MOF Łodzi stanowią podstawę kreowania atrakcyjności turystycznej. Największą atrakcją turystyczną obszaru jest Łódź, gdzie dziedzictwo poprzemysłowe XIX i XX w. imponuje skalą obiektów i uznawane jest za ewenement w skali Europy. Odrestaurowane i zaadaptowane, m.in. na cele usługowe, kulturalne i turystyczne, przestrzenie pofabryczne są wizytówką miasta. Również w innych ośrodkach miejskich MOF Łodzi, m.in. Zgierzu i Pabianicach, postindustrialne dziedzictwo wykorzystywane jest do tworzenia interesujących atrakcji turystycznych. Łódź wyróżnia się również jako „miasto filmu", które odegrało istotną rolę zarówno w polskiej, jak i światowej kinematografii. Ponadto, centralne położenie i dostępność komunikacyjna MOF Łodzi w istotny sposób sprzyjają rozwojowi turystyki, zwłaszcza poznawczej, biznesowej i wystawienniczo-targowej. Zakłada się, że w celu wykorzystania atutów MOF Łodzi dla kształtowania łódzkiego ośrodka recepcji turystycznej należy podjąć działania na rzecz rozbudowy nowoczesnej infrastruktury turystycznej – bazy noclegowej, rekreacyjno-sportowej i kultury. Istotne jest także jednolite oznakowanie atrakcji turystycznych oraz szlaków turystycznych wraz z wyposażaniem ich w brakującą infrastrukturę (m.in. parkingi, miejsca odpoczynku). Przyjmuje się, że trasy turystyczne, w tym szlaki miejskie oraz Europejski Szlak Dziedzictwa Przemysłowego (ERIH), będą podkreślać specyfikę MOF Łodzi i prezentować walory obszaru związane z okresem uprzemysłowienia oraz tradycjami filmowymi. Podnoszeniu jakości infrastruktury będą także towarzyszyć działania na rzecz poprawy dostępu do usług kultury, turystyki i rekreacji oraz sportu, związanych z rozwojem tzw. „przemysłu czasu wolnego", przyczyniające się do promowania zdrowego stylu życia.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

III.1. Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym krajobrazu kulturowego obszaru m.in. poprzez:

III.1.1. **rewitalizację obszarów zdegradowanych, szczególnie związanych z dziedzictwem poprzemysłowym**, w tym m.in.: zintegrowane działania rewitalizacyjne ze szczególnym uwzględnieniem terenów mieszkaniowych i przemysłowych w strefie wielkomiejskiej Łodzi oraz w pozostałych jednostkach osadniczych obszaru odpowiednio do rangi w sieci ośrodków historycznych[71] i miastach-ogrodach;

III.1.2. **ochronę obszarów i obiektów zabytkowych**, w tym m.in.: utrzymanie istniejących form ochrony, w tym pomnika historii i parków kulturowych, poprawę stanu zachowania kompleksów i obiektów zabytkowych oraz adaptację dla nowych funkcji i utrzymanie w jak najlepszym stanie, wzmocnienie rangi ochrony najcenniejszych zabytków poprzez ustanowienie pomnika historii oraz umieszczenie na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO, objęcie ochroną prawną kolejnych obiektów i kompleksów zabytkowych, objęcie ochroną prawną obiektów uznanych za dobra kultury współczesnej o znaczeniu ponadlokalnym, wzmocnienie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form krajobrazu kulturowego.

III.2. Rozwój spójnego systemu zielonej infrastruktury m.in. poprzez:

III.2.1. **ochronę i zwiększanie udziału terenów zieleni w miastach**, w tym m.in.: utrzymanie i wzrost jakości istniejących terenów zieleni w miastach, kształtowanie nowych terenów zieleni, zachowanie i kształtowanie korytarzy ekologicznych oraz przewietrzających;

III.2.2. **ochronę prawną najcenniejszych walorów przyrodniczych i krajobrazowych**, w tym m.in.: utrzymanie ochrony prawnej rezerwatów przyrody, parku krajobrazowego, Obszarów Natura 2000, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, użytków ekologicznych, stanowiska dokumentacyjnego i pomników przyrody, weryfikację granic istniejących obszarów chronionego krajobrazu, w tym zniesienie formy ochrony dla OCHK Dolina Miazgi pod Andrespolem, a następnie ustanowienie w jego miejscu zespołu przyrodniczo-krajobrazowego, objęcie ochroną prawną nowych obszarów cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym stanowiących uspójnienie istniejącego systemu;

III.2.3. **ochronę i zwiększanie zasobów wodnych**, w tym m.in.: rewaloryzację i renaturyzację istniejących cieków i zbiorników wód powierzchniowych, wzmocnienie systemu retencjonowania wód.

III.3. Rozwój turystyki i rekreacji m.in. poprzez:

III.3.1. **wzmacnianie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej**, w tym m.in.: rozbudowę i poprawę jakości bazy hotelarskiej, rekreacyjno-sportowej, infrastruktury targowo – wystawienniczej oraz oznakowanie atrakcji turystycznych;

III.3.2. **kształtowanie systemu szlaków turystycznych**, w tym m.in.: uporządkowanie, weryfikację, oznakowanie oraz rozwój infrastruktury sieci szlaków turystycznych, wyznaczenie nowych i wzmacnianie funkcji istniejących szlaków kulturowych promujących dziedzictwo poprzemysłowe i filmowe oraz szlaków miejskich.

[71] Wskazanie wynika z ustaleń „WPOnZ 2016-2019", dotyczących działań dedykowanych ośrodkom w ramach rewitalizacji zdefiniowanej indywidualnie na potrzeby dokumentu, w którym za podstawowy aspekt rewitalizacji historycznych układów przestrzennych uznano renowacje, modernizacje i adaptacje obiektów zabytkowych na cele wynikające z potrzeb rozwojowych. Rewitalizacja w rozumieniu „WPOnZ 2016-2019", ma stanowić jedynie część kompleksowego procesu przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych (w zdegradowanych częściach miast), skoncentrowanego na ich historycznych strukturach zabytkowych, a działania „rewitalizacyjne" obejmą remonty, modernizacje, rewaloryzacje i rehabilitacje obiektów zabytkowych.

Tab. 1. Zabytki reprezentatywne wymagające działań naprawczych *(Źródło: WPOnZ w województwie łódzkim na lata 2016-2019, WUOZ w Łodzi)*

RODZAJ OBIEKTU	LP.	MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	OBIEKT	FORMA OCHRONY	LOKALIZACJA W OBSZARZE REWITALIZACJI
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Układy przestrzenne (6)	1.	Nowosolna – m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	układ ruralistyczny	w ewidencji	–
	2.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół urbanistyczny Księżego Młyna	w rejestrze, pomnik historii, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	3.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół ul. Piotrkowskiej	w rejestrze, pomnik historii, cenny układ przestrzenny, przykład urbanistyki z lat 20. XIX wieku	+
	4.	Ozorków (Sierpów)	m. gm. Ozorków	zgierski	układ przestrzenny wąskotorowej Krośniewickiej Kolei Dojazdowej - część	w rejestrze	+
	5.	m. Zgierz	m. Zgierz	zgierski	układ urbanistyczny - zespół ul. Długiej	w rejestrze, park kulturowy „Miasto Tkaczy" d. Nowe Miasto, unikatowe rozplanowanie miasta z lat 20. XIX w.	+
	6.	Rogów	Rogów	brzeziński	układ przestrzenny kolei wąskotorowej Rogów – Rawa – Biała Rawska - część	w rejestrze	+
Założenia architektoniczne świeckie (9)	7.	Bratoszewice	Stryków	zgierski	zespół pałacowo-parkowy Rzewuskich pl. Staszica 14	w rejestrze	–
	8.	Ksawerów	Ksawerów	pabianicki	zespół pałacowy O. Kindlera ul. Zamkowa 26	w rejestrze	–
	9.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy J. Richtera ul. ks. Skorupki 10/12	w rejestrze, wyjątkowej klasy eklektyczne wnętrza, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	10.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół pałacowy I. K. Poznańskiego ul. Ogrodowa 15	w rejestrze, pomnik historii, wyjątkowej klasy eklektyczne wnętrza, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	11.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy R. Richtera ul. ks. Skorupki 6/8	w rejestrze, wyjątkowej klasy eklektyczne wnętrza, położony w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	12.	Dłutów	Dłutów	pabianicki	zespół dworsko-parkowy ul. Główna 4/6	w rejestrze	–
	13.	Nakielnica	Aleksandrów Łódzki	zgierski	zespół dworsko-parkowy Nakielnica 37	w rejestrze	–
	14.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół pałacu K. Poznańskiego ul. Gdańska 32	w rejestrze, wyjątkowej klasy eklektyczne wnętrza	+
	15.	Zgniłe Błoto	Aleksandrów Łódzki	zgierski	zespół dworsko-parkowy	w rejestrze	–
Założenia architektoniczne sakralne (5)	16.	m. Brzeziny	m. Brzeziny	brzeziński	zespół klasztorny ss. Bernardynek z kościołem pw. św. Ducha ul. Kościuszki 1	w rejestrze	+
	17.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół cerkwi pw. św. Aleksandra Newskiego, ul. Kilińskiego 56	w rejestrze, wyjątkowe walory architektoniczne	+
	18.	m. Ozorków	m. Ozorków	zgierski	zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego pw. Dwunastu Apostołów Jezusa Chrystusa, ul. Zgierska 2	w rejestrze	+
	19.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół cmentarzy: rzymskokatolicki, ewangelicko-augsburski, prawosławny, ul. Ogrodowa 39/43	w rejestrze, pomnik historii	–
	20.	Lutomiersk	Lutomiersk	pabianicki	klasztor oo. Reformatów, ob. oo. Salezjanów z kościołem pw. Niepokalanego Poczęcia NMP ul. Kopernika 3	w rejestrze	–
Obszary i obiekty świeckie (2)	21.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	ratusz, pl. Wolności 1	w rejestrze, pomnik historii	+
	22.	Ldzań – Talar	Dobroń	pabianicki	zespół młyna wodno- elektrycznego	w rejestrze	–
Obszary i obiekty sakralne (11)	23.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół pw. śś. Doroty i św. Jana Chrzciciela, ul. Pomorska 445	w rejestrze, drewniany (spalony w 2015 r.)	–
	24.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	cmentarz żydowski ul. Bracka 40	w rejestrze, pomnik historii, obiekt o najwyższej klasie europejskiej	–
	25.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół pw. Zesłania Ducha Swiętego ul. Piotrkowska 2	w rejestrze, pomnik historii	+
	26.	Brzeziny	m. Brzeziny	brzeziński	kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, ul. Kościuszki 48	w rejestrze	+
	27.	Leźnica Wielka	Parzęczew	zgierski	kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła	w rejestrze	–
	28.	Mąkolice	Głowno	zgierski	kościół parafialny pw. św. Wojciecha, Stanisława, Klemensa i Katarzyny	w rejestrze	–
	29.	Modlna	Ozorków	zgierski	kościół parafialny pw. Bożego Ciała Modlna 26	w rejestrze	–
	30.	Parzęczew	Parzęczew	zgierski	kościół cmentarny pw. św. Rocha	w rejestrze	+
	31.	Niesułków	Stryków	zgierski	kościół parafialny pw. św. Wojciecha	w rejestrze	–
	32.	m. Pabianice	m. Pabianice	pabianicki	kościół parafialny pw. św. Mateusza i Anny ul. Ks. Piotra Skargi 1	w rejestrze	+
	33.	Rzgów	Rzgów	łódzki wschodni	kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa, pl. 500-Lecia	w rejestrze	–

Tab. 2. Zabytki reprezentatywne wymagające prac bieżących *(Źródło: WPOnZ w województwie łódzkim na lata 2016-2019, WUOZ w Łodzi)*

RODZAJ OBIEKTU	LP.	MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	OBIEKT	FORMA OCHRONY	LOKALIZACJA W OBSZARZE REWITALIZACJI
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Układy przestrzenne (2)	1.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół budownictwa przemysłowego d. zakładów I.K. Poznańskiego ul. Ogrodowa	w rejestrze, częściowo pomnik historii (przędzalnia, brama, kantor fabryczny)	+
	2.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół fabryczny d. przędzalni K.W. Scheiblera, ul. Tymienieckiego	w rejestrze, pomnik historii	+
Założenia architektoniczne świeckie (11)	3.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół pałacu M. Poznańskiego ul. Więckowskiego 36	w rejestrze, wyjątkowej klasy eklektyczne wnętrza	+
	4.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół d. szpitala dziecięcego. im. Anny Marii, ob. im. J. Korczaka, al. J. Piłsudskiego 71	w rejestrze, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	5.	m. Pabianice	m. Pabianice	pabianicki	zespół pałacowy Kruschego i Endera ul. Zamkowa 5 / Piłsudskiego 2	w rejestrze	+
	6.	m. Pabianice	m. Pabianice	pabianicki	założenie d. dworu Kapituły Krakowskiej Stary Rynek 1/2	w rejestrze, renesansowy	+
	7.	Byszewy	Nowosolna	łódzki wschodni	zespół pałacowo- parkowy	w rejestrze, symbol Gminy Nowosolna i Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich	–
	8.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół pałacowy Karola W. Scheiblera pl. Zwycięstwa 1	w rejestrze, pomnik historii, wyjątkowej klasy eklektyczne wnętrza, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	9.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy Herbstów ul. Przędzalniana 72	w rejestrze, pomnik historii, wyjątkowej klasy eklektyczne wnętrza, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	10.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy L. Kindermanna ul. Wólczańska 31/33	w rejestrze, secesyjna architektura oraz wnętrza	+
	11.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół pałacowy R.T. Schweikerta ul. Piotrkowska 262/264	w rejestrze, pomnik historii, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	12.	m. Ozorków	m. Ozorków	zgierski	zespół pałacowy H.W. Schlösserów ul. Łęczycka 7	w rejestrze	+
	13.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół L. Geyera "Biała Fabryka" ul. Piotrkowska 282	w rejestrze, pomnik historii, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
Założenia architektoniczne sakralne (3)	14.	m. Brzeziny	m. Brzeziny	brzeziński	zespół klasztorny oo. Reformatów z kościołem pw. św. Franciszka ul. Reformacka 1	w rejestrze	+
	15.	Jeżów	Jeżów	brzeziński	zespół kościołów pw. św. Andrzeja i pw. św. Józefa	w rejestrze, wielofazowy z reliktami romańskimi	–
	16.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	zespół klasztorny oo. Franciszkanów z kościołem pw. św. Antoniego Padewskiego ul. Okólna 185 (Łagiewniki)	w rejestrze	–
Obszary i obiekty Świeckie (4)	17.	Solca Wielka	Ozorków	zgierski	wiatrak koźlak, Solca Wielka 59	w rejestrze	–
	18.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	park „źródliska", między ulicami Przędzalnianą, Fabryczną, Targową i al. Piłsudskiego	w rejestrze, pomnik historii, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
	19.	Aleksandrów Łódzki	Aleksandrów Łódzki	zgierski	ratusz i jatki miejskie, pl. Kościuszki 1	w rejestrze	+
	20.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	Budynek Towarzystwa Kredytowego Miejskiego, ul. Pomorska 21	w rejestrze, eklektyczny, o szczególnie wartościowych wnętrzach, w obrębie strefy śródmiejskiej	+
Obszary i obiekty sakralne (12)	21.	Biała	Zgierz	zgierski	kościół parafialny, pw. śś. Piotra i Pawła	w rejestrze	–
	22.	Bratoszewice	Stryków	zgierski	kościół parafialny, pw. św. Augustyna	w rejestrze	–
	23.	m. Brzeziny	m. Brzeziny	brzeziński	kościół filialny pw. św. Anny ul. św. Anny 43	w rejestrze	+
	24.	Gieczno	Zgierz	zgierski	kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych	w rejestrze	–
	25.	Kołacinek	Dmosin	brzeziński	kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych Kołacinek 20	w rejestrze	–
	26.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół parafialny pw. św. Józefa Oblubieńca ul. Ogrodowa 22	w rejestrze (przeniesiony z Placu Kościelnego)	+
	27.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół ewangelicko-augsburski pw. św. Mateusza, ul. Piotrkowska 283	w rejestrze, pomnik historii, wyjątkowe walory architektoniczne	+
	28.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół pw. Najświętszego Imienia Jezus (d. ewangelicki), ul. Sienkiewicza 60	w rejestrze	+
	29.	m. Pabianice	m. Pabianice	pabianicki	kościół ewangelicko-augsburski pw. śś. Piotra i Pawła, ul.Zamkowa8/Kilińskiego	w rejestrze	+
	30.	Koźle	Stryków	zgierski	kościół parafialny pw. św. Szczepana	w rejestrze	–
	31.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kościół katedralny pw. św. Stanisława Kostki ul. Piotrkowska 265	w rejestrze, pomnik historii, neogotyk o szczególnych wartościach architektonicznych	+
	32.	m. Łódź	m. Łódź	łódzki grodzki	kaplice: pw. św. Antoniego Padewskiego i pw. śś. Rocha i Sebastiana w Łagiewnikach, ul. Wycieczkowa 75	w rejestrze, zespół unikatowych drewnianych kaplic o szczególnych walorach krajobrazowych	–

Tab. 3. Reprezentatywne zabytki archeologiczne *(Źródło: WPOnZ w województwie łódzkim na lata 2016-2019, WUOZ w Łodzi)*

RODZAJ OBIEKTU	LP.	MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	OBIEKT	FORMA OCHRONY	LOKALIZACJA W OBSZARZE REWITALIZACJI
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Archeologia (3)	1.	Czerchów	Ozorków	zgierski	Grodzisko wczesnośredniowieczne IX-X w.	w rejestrze	-
	2.	Szydłów	Lutomiersk	pabianicki	Grodzisko IX-X w.	w rejestrze	-
	3.	Stare Skoszewy	Nowosolna	łódzki wschodni	Grodzisko VIII – X w.	w rejestrze	-

Rys. 311. Wysoka jakość życia – Dziedzictwo kulturowe *(Źródło: BPPWŁ)*

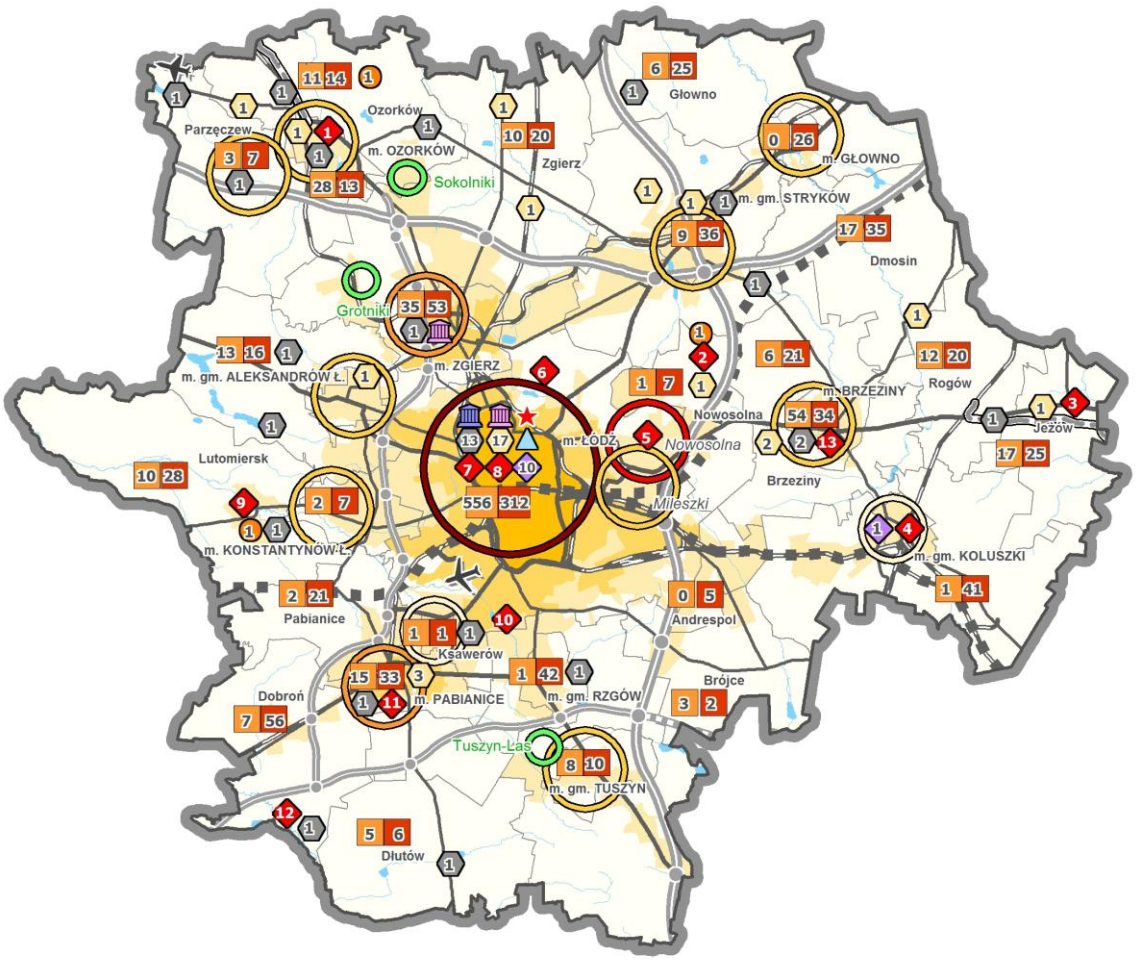

ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI
- DROGA EKSPRESOWA (WG ROZP. PE I RADY UE)
- DROGI KRAJOWE / WOJEWÓDZKIE / INNE
- LINIE I ŁĄCZNICE KOLEJOWE / KOLEJ DUŻYCH PRĘDKOŚCI
- LOTNISKO CYWILNE / LOTNISKO WOJSKOWE

STREFY PROCESÓW URBANIZACYJNYCH

- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE WIELKOMIEJSKIM
- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE MIEJSKIM
- URBANIZUJĄCA SIĘ STREFA O CHARAKTERZE PODMIEJSKIM
- STREFA EKSTENSYWNA

ZACHOWANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO OBSZARU

REWITALIZACJA OBSZARÓW ZDEGRADOWANYCH, SZCZEGÓLNIE ZWIĄZANYCH Z DZIEDZICTWEM POPRZEMYSŁOWYM

- ZINTEGROWANE DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE W OŚRODKU HISTORYCZNYM O RANDZE EUROPEJSKIEJ
- ZINTEGROWANE DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE W OŚRODKACH HISTORYCZNYCH O RANDZE KRAJOWEJ
- ZINTEGROWANE DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE W OŚRODKACH HISTORYCZNYCH O RANDZE REGIONALNEJ
- ZINTEGROWANE DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE W OŚRODKACH HISTORYCZNYCH O RANDZE LOKALNEJ
- ZINTEGROWANE DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE W POZOSTAŁYCH JEDNOSTKACH OSADNICZYCH
- REWITALIZACJA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH W MIASTACH-OGRODACH

OCHRONA OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

- UTRZYMANIE RANGI OCHRONY ISTNIEJĄCEGO POMNIKA HISTORII (ŁÓDŹ - WIELOKULTUROWY KRAJOBRAZ MIASTA PRZEMYSŁOWEGO)
- UTRZYMANIE OCHRONY ISTNIEJĄCEGO PARKU KULTUROWEGO (PK ULICY PIOTRKOWSKIEJ W ŁODZI, MIASTO TKACZY W ZGIERZU)
- UTRZYMANIE FORMY OCHRONY ZABYTKÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW
- ZABYTKI REPREZENTATYWNE WYMAGAJĄCE DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH (TAB. 1)
- ZABYTKI REPREZENTATYWNE WYMAGAJĄCE PRAC BIEŻĄCYCH (TAB. 2)
- ZAPEWNIENIE OCHRONY REPREZENTATYWNYM ZABYTKOM ARCHEOLOGICZNYM (TAB. 3)
- WZMOCNIENIE RANGI OCHRONY NAJCENNIEJSZYCH ZABYTKÓW W FORMIE WPISU NA LISTĘ UNESCO (NOWY CMENTARZ ŻYDOWSKI W ŁODZI)
- WZMOCNIENIE RANGI OCHRONY NAJCENNIEJSZYCH ZABYTKÓW W FORMIE UZNANIA ZA POMNIK HISTORII (CERKIEW ŚW. ALEKSANDRA NEWSKIEGO W ŁODZI)
- WPISANIE DO REJESTRU ZABYTKÓW OBIEKTÓW Z WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW
- WZMOCNIENIE OCHRONY OBSZAROWEJ CENNYCH FORM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO
  1. OZORKÓW KLASYCYSTYCZNY, 2. DOLINA MOSZCZENICY (BYSZEWY-STARE SKOSZEWY), 3. UKŁAD URBANISTYCZNY JEŻOWA, 4. OSIEDLE PRACOWNIKÓW KOLEI W KOLUSZKACH, 5. NOWOSOLNA - UKŁAD PRZESTRZENNY, 6. LAS ŁAGIEWNICKI, 7. POSIADŁA WODNO-FABRYCZNE W DOLINIE RZ. JASIEŃ, 8. ULICA PIOTRKOWSKA - CZĘŚĆ PŁD., 9. ARCHEOLOGICZNY "WIOSKA LUTOMIERSK", 10. RUDA-POPIOŁY - ZESPÓŁ WILLI LETNISKOWYCH, 11. UKŁAD PRZESTRZENNY PABIANIC, 12. MŁYNY NAD GRABIĄ, 13. OSADA ARCHEOLOGICZNA KRAKÓWEK
- OBJĘCIE OCHRONĄ PRAWNĄ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ O ZNACZENIU PONADLOKALNYM
  ŁÓDŹ (10): AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH, ZESPÓŁ URBANISTYCZNY OSIEDLA RADOGOSZCZ - WSCHÓD, ZAŁOŻENIE PRZESTRZENNE CENTRUM ZDROWIA MATKI POLKI, OGRÓD BOTANICZNY, POMNIK OFIAR FASZYZMU, POMNIK MARTYROLOGII DZIECI, MUZEUM STACJA I POMNIK RADEGAST, POMNIK ŁODZIAN PRZEŁOMU TYSIĄCLECI, ŁAWECZKA TUWIMA, POMNIK CZYNU REWOLUCYJNEGO;
  KOLUSZKI (1): POMNIK ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

Rys. 312. Wysoka jakość życia – Środowisko przyrodnicze *(Źródło: BPPWŁ)*

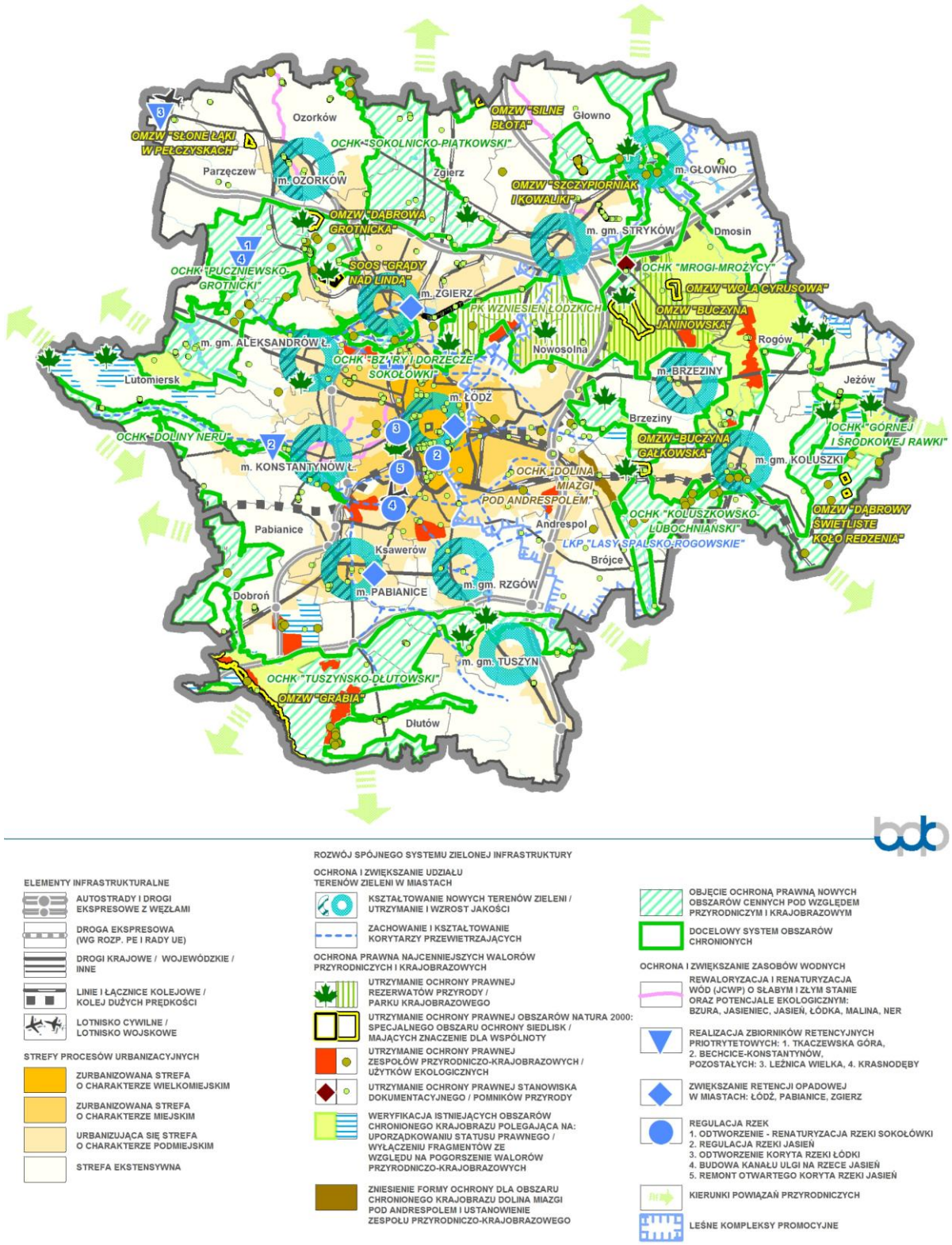

Rys. 313. Wysoka jakość życia – Turystyka i rekreacja *(Źródło: BPPWŁ)*

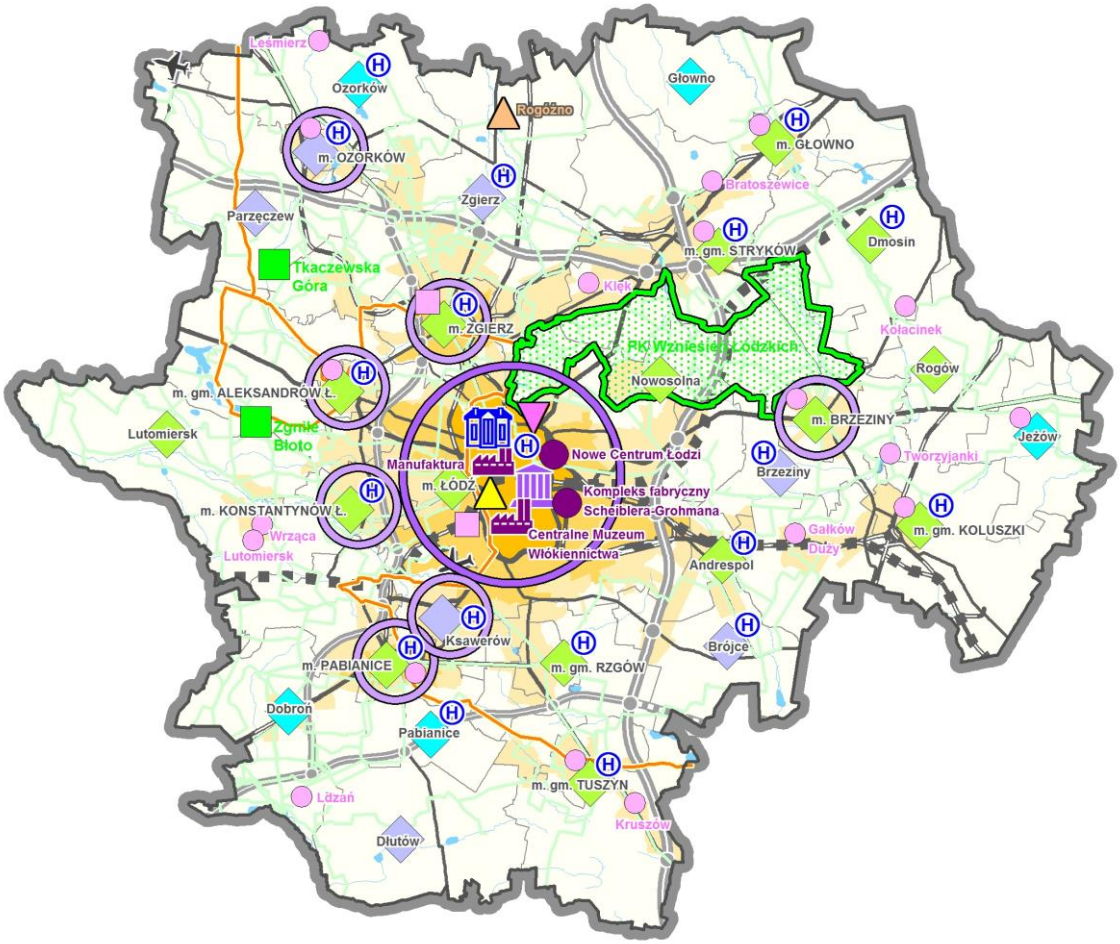

ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI
- DROGA EKSPRESOWA (WG ROZP. PE I RADY UE)
- DROGI KRAJOWE / WOJEWÓDZKIE / INNE
- LINIE I ŁĄCZNICE KOLEJOWE / KOLEJ DUŻYCH PRĘDKOŚCI
- LOTNISKO CYWILNE / LOTNISKO WOJSKOWE

STREFY PROCESÓW URBANIZACYJNYCH

- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE WIELKOMIEJSKIM
- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE MIEJSKIM
- URBANIZUJĄCA SIĘ STREFA O CHARAKTERZE PODMIEJSKIM
- STREFA EKSTENSYWNA

WZMACNIANIE INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ I REKREACYJNEJ

- ROZBUDOWA WYSOKOSTANDARDOWEJ BAZY HOTELARSKIEJ
- ROZBUDOWA I POPRAWA JAKOŚCI BAZY NOCLEGOWEJ W GMINACH
- ROZBUDOWA I POPRAWA JAKOŚCI OBIEKTÓW TARGOWO-WYSTAWIENNICZYCH
- BUDOWA INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ DLA BALNEOTERAPII / POTENCJALNE OBSZARY ROZWOJU FUNKCJI BALNEOLOGICZNYCH
- BUDOWA INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ NA OBSZARACH ROZWOJU REKREACJI
- POPRAWA JAKOŚCI BAZY SPORTOWO-REKREACYJNEJ W GMINACH [1)]
- ROZBUDOWA I POPRAWA JAKOŚCI BAZY SPORTOWO-REKREACYJNEJ W GMINACH [2)]
- BUDOWA BAZY SPORTOWO-REKREACYJNEJ W GMINACH [3)]

1) Gminy posiadające wielofunkcyjne boiska sportowe "Orliki" oraz inne obiekty sportowo-rekreacyjne
2) Gminy posiadające od jednego do kilku obiektów sportowo-rekreacyjnych (bez "Orlików")
3) Gminy nieposiadające bazy sportowo-rekreacyjnej

KSZTAŁTOWANIE SYSTEMU SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH

- WZMACNIANIE FUNKCJI EUROPEJSKIEGO SZLAKU DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ERIH) POPRZEZ PROMOCJĘ I OZNAKOWANIE ISTNIEJĄCYCH OBIEKTÓW
- WŁĄCZENIE NOWYCH OBIEKTÓW O ZNACZENIU PONADREGIONALNYM DO EUROPEJSKIEGO SZLAKU PRZEMYSŁOWEGO ERIH
- OŚRODKI KSZTAŁTUJĄCE POSTULOWANY REGIONALNY SZLAK DZIEDZICTWA POPRZEMYSŁOWEGO: WIODĄCY / POZOSTAŁE
- POPRAWA INFRASTRUKTURY SIECI SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH ORAZ OZNAKOWANIE SZLAKÓW
- REALIZACJA SZLAKU ROWEROWWGO EUROVELO
- WZMACNIANIE FUNKCJI SZLAKU "FILMOWE ŁÓDZKIE" POPRZEZ PROMOCJĘ OŚRODKÓW NA SZLAKU / WŁĄCZANIE NOWYCH OŚRODKÓW
- WZMACNIANIE FUNKCJI MIEJSKICH SZLAKÓW TEMATYCZNYCH PROMUJĄCYCH DZIEDZICTWO PRZEMYSŁOWE I FILMOWE

M E T R O P O L I A A W A N G A R D Y , W I E D Z Y I I N N O W A C J I

CEL SZCZEGÓŁOWY **IV.**

MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY AWANGARDY, WIEDZY I INNOWACJI, O PRZESTRZENI ATRAKCYJNEJ DLA ROZWOJU FUNKCJI METROPOLITALNYCH

Miastem odgrywającym kluczową rolę w procesie kształtowania metropolitalności obszaru i najbardziej predysponowanym do rozwoju funkcji metropolitalnych jest Łódź. Jako siedziba władz szczebla wojewódzkiego, stolica regionu i rdzeń miejskiego obszaru funkcjonalnego, Łódź dysponuje znacznym potencjałem stwarzającym podstawy dla rozwoju funkcji o znaczeniu metropolitalnym i wzmocnienia rangi miasta na arenie krajowej i międzynarodowej. Biorąc pod uwagę unikatową spuściznę kulturową, potencjał społeczno-gospodarczy Łodzi oraz aktualne trendy rozwojowe, jako kluczowe w kształtowaniu metropolitalności obszaru wskazuje się sektory:

- kreatywny, mediów, kultury i sztuki, na bazie którego kształtowana będzie metropolia awangardy,
- nauki i wiedzy, będący podstawą kształtowania metropolii wiedzy,
- specjalizacji gospodarczych, budujących metropolię innowacji.

Zakłada się, że funkcje metropolitalne Łodzi i jej obszaru funkcjonalnego będą miały charakter wysoce wyspecjalizowany, co prowadzić będzie do wzrostu konkurencyjności i pozwoli na budowanie unikatowej i rozpoznawalnej „marki" miasta. Za najważniejsze w procesie budowania rozpoznawalnego wizerunku MOF Łodzi uznaje się kształtowanie tożsamości Łodzi jako miasta poprzemysłowego oraz kolebki myśli awangardowej. Pozytywny wizerunek obszaru przełoży się na wzrost jego atrakcyjności jako miejsca, w którym warto bywać, inwestować i mieszkać. Z kolei za podstawę rozwoju gospodarczego obszaru przyjęto branże, które już obecnie tworzą specjalizacje MOF Łodzi: medyczno-farmaceutyczno-kosmetyczną, BPO, SSC, IT, mechatroniczną, chemiczną i tworzyw sztucznych, logistyczną, rolno-spożywczą oraz odzieżowo-włókienniczo-tekstylną. Ich nowoczesność i zaawansowanie technologiczne oraz tworzenie innowacyjnych rozwiązań, a także silna i efektywna współpraca sektora B+R z przedsiębiorcami staną się podstawą kształtowania i rozwoju gospodarki metropolii na miarę XXI wieku. Zakłada się także dążenie do umiędzynarodowienia gospodarki. Łódź, jako ośrodek rangi krajowej będzie wzmacniać swoją pozycję i znaczenie na arenie krajowej i międzynarodowej również w zakresie funkcji zarządczych i prestiżowych.

Warunkiem koniecznym dla osiągnięcia konkurencyjności metropolitalnej obszaru jest m.in. właściwe ukierunkowanie działań na rzecz kształtowania przestrzeni atrakcyjnej dla rozwoju funkcji metropolitalnych. Rozwój branż kreatywnych takich jak m.in.: film i media, design, czy branż opartych na nauce i wiedzy, a także wzmacnianie potencjału specjalizacji gospodarczych wymaga zapewnienia wysokospecjalistycznych przestrzeni i nowoczesnej bazy dla wymiany myśli, idei i współpracy. Zakłada się m.in. rozwój i kształtowanie przestrzeni biurowych, coworkingowych, targowo-wystawienniczych o najwyższym standardzie wraz z zabezpieczeniem bazy noclegowej i przestrzeni dla spędzania czasu wolnego. Przestrzenie przyjazne dla zamieszkania, inwestowania i pracy oraz odpoczynku to takie, które cechuje ład przestrzenny. Przyjmuje się, że kształtowanie funkcji metropolitalnych będzie następowało zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, zachowaniem walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych oraz dbałością o estetyczny wymiar przestrzeni publicznych. Zakłada się, że podejmowane działania wpłyną na wzrost atrakcyjności biznesowej i inwestycyjnej obszaru oraz przyczynią się do wzmocnienia znaczenia Łodzi w globalnej sieci powiązań metropolitalnych.

KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

IV.1. Rozwój funkcji metropolitalnych obszaru m.in. poprzez:

IV.1.1. **wzmacnianie potencjału sektora kreatywnego, mediów, kultury i sztuki**, w tym m.in.: rozbudowę bazy i tworzenie warunków dla intensyfikacji działalności środowisk oraz instytucji kulturotwórczych, zwłaszcza przemysłu filmowego, mediów, wzornictwa i projektowania, transfer i komercjalizację wiedzy tworzącej potencjał kreatywny, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni dla działań artystycznych, kulturalnych i przemysłów kreatywnych;

IV.1.2. **wzmacnianie potencjału sektora nauki i wiedzy w powiązaniu ze specjalizacjami gospodarczymi**, w tym m.in.: profilowanie oferty szkolnictwa wyższego pod kątem rozwoju specjalizacji gospodarczych i sektora kreatywnego oraz tworzenie kierunków międzywydziałowych i międzyuczelnianych, tworzenie warunków dla intensyfikacji współpracy sfery B+R z przedsiębiorcami, integrację przestrzenną i rozbudowę bazy uczelni wyższych;

IV.1.3. **wzmacnianie potencjału sektora specjalizacji gospodarczych**, w tym m.in.: tworzenie innowacji dedykowanych branżom strategicznym dla gospodarki obszaru (m.in. medyczno-farmaceutyczno-kosmetycznej, BPO, SSC, IT, elektromechanicznej, mechatronicznej, chemicznej, tworzyw sztucznych i materiałów budowlanych, logistycznej rolno-spożywczej oraz odzieżowo-włókienniczo-tekstylnej), zapewnienie warunków przestrzennych dla podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru, w tym m.in. dla funkcjonowania parków naukowo-technologicznych i instytutów badawczych, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni biznesowej, coworkingowej, targowo-wystawienniczej oraz komplementarnej.

IV.2. Budowanie rozpoznawalnej marki i kreowanie wizerunku obszaru m.in. poprzez:

IV.2.1. **wzmacnianie tożsamości obszaru opartej na dziedzictwie kulturowym**, w tym m.in.: kreowanie obszaru jako głównego ośrodka filmu, sztuki awangardowej i „kultury offowej", poszerzanie oferty kulturalnej związanej szczególnie z tradycją filmową i awangardową obszaru, promocja Łodzi jako miasta wielokulturowego z XIX-wiecznym dziedzictwem poprzemysłowym wysokiej rangi oraz innych ośrodków związanych z XIX-wiecznym przemysłem;

IV.2.2. **wzmacnianie roli Łodzi i jej obszaru funkcjonalnego w globalnej sieci powiązań metropolitalnych**, w tym m.in.: lokalizowanie funkcji administracyjnych, zarządczych i prestiżowych, umiędzynarodowienie gospodarki, podniesienie rangi uczelni wyższych na arenie międzynarodowej, promowanie wydarzeń artystycznych o zasięgu międzynarodowym, szczególnie związanych z tożsamością awangardową obszaru, promowanie oraz kreowanie wizerunkowych produktów turystycznych i form turystyki głównie kulturowo-przemysłowej, filmowej, związanej z modą i designem oraz branż medycznych;

Rys. 314. Metropolia awangardy, wiedzy i innowacji – Funkcje metropolitalne *(Źródło: BPPWŁ)*

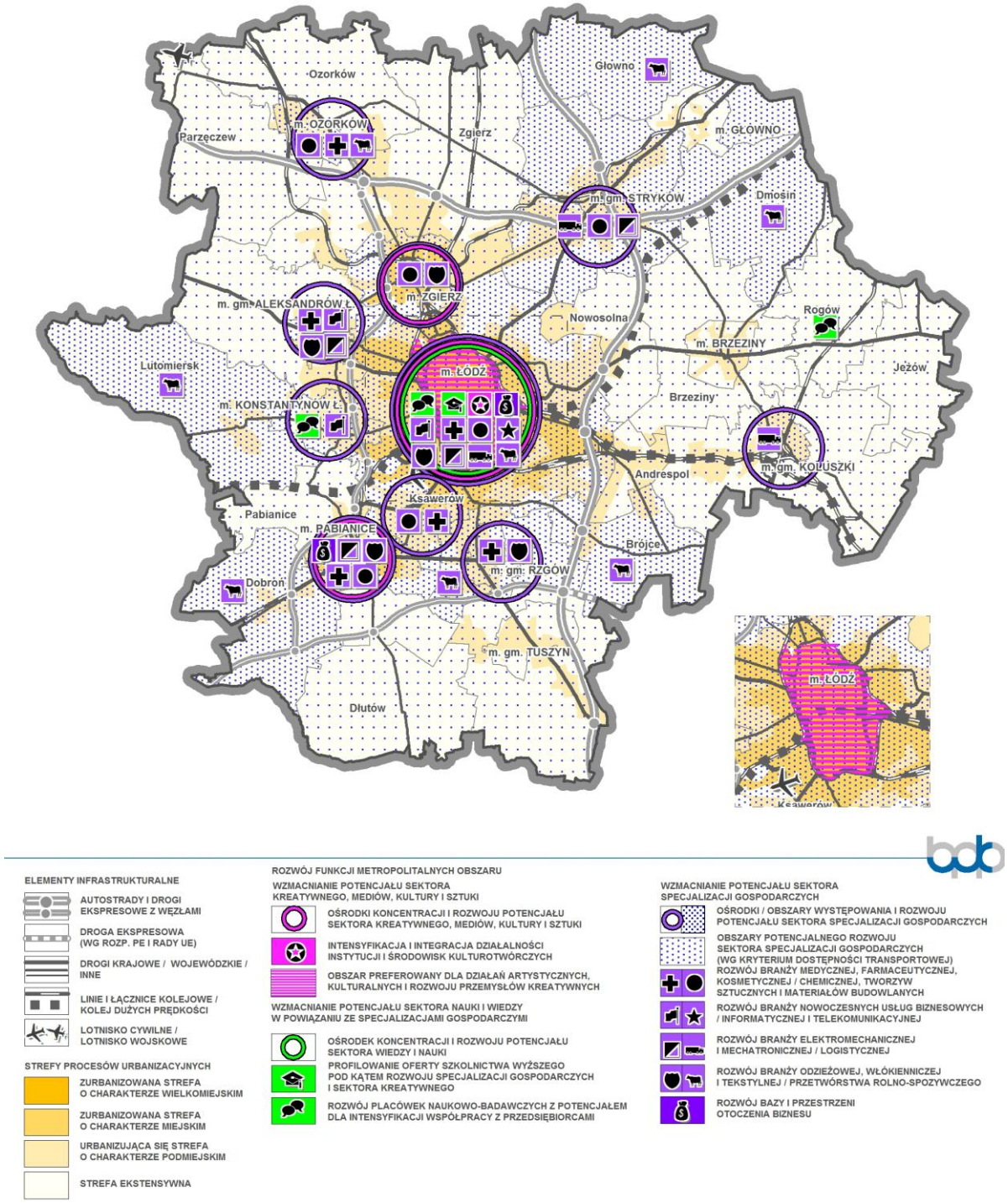

Rys. 315. Metropolia awangardy, wiedzy i innowacji – Marka i wizerunek obszaru *(Źródło: BPPWŁ)*

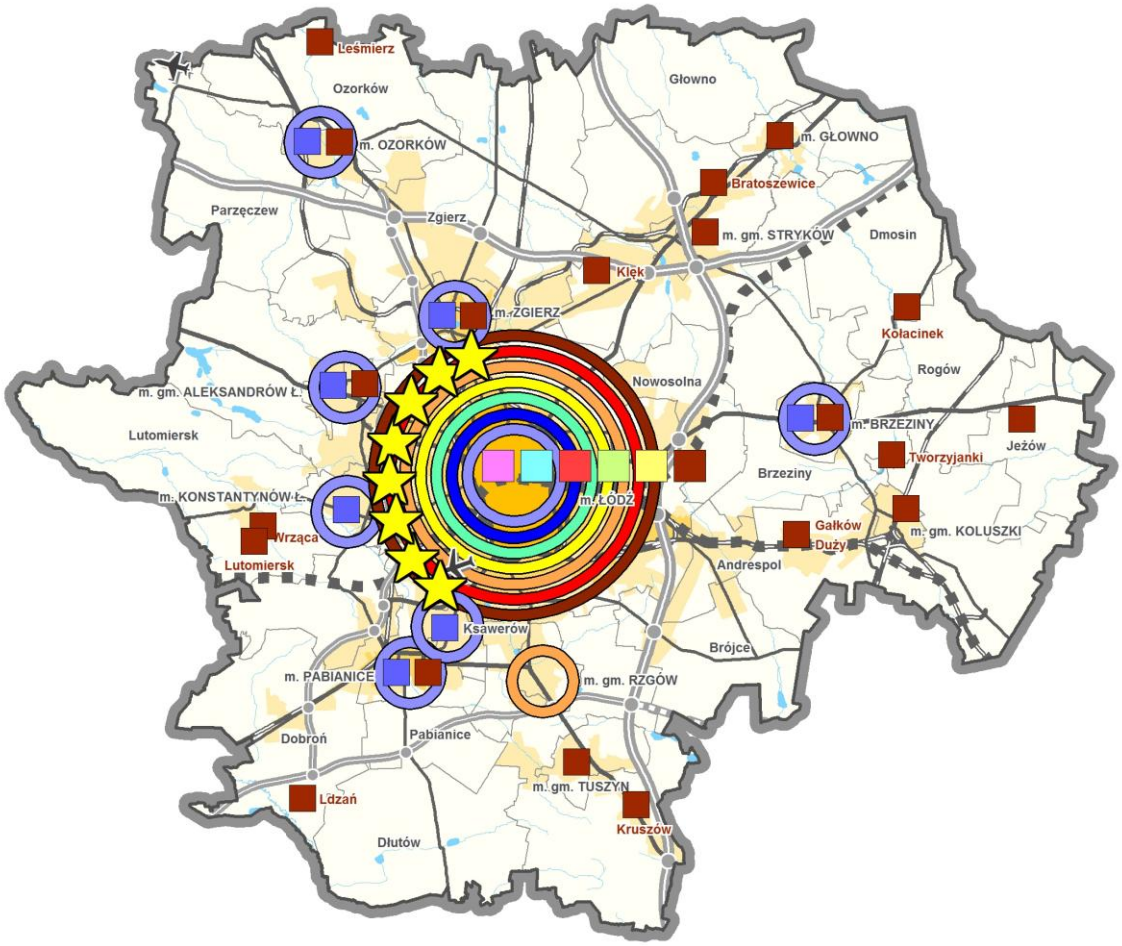

BUDOWANIE ROZPOZNAWALNEJ MARKI I KREOWANIE WIZERUNKU OBSZARU

ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE

- AUTOSTRADY I DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI
- DROGA EKSPRESOWA (WG ROZP. PE I RADY UE)
- DROGI KRAJOWE / WOJEWÓDZKIE / INNE
- LINIE I ŁĄCZNICE KOLEJOWE / KOLEJ DUŻYCH PRĘDKOŚCI
- LOTNISKO CYWILNE / LOTNISKO WOJSKOWE

STREFY PROCESÓW URBANIZACYJNYCH

- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE WIELKOMIEJSKIM
- ZURBANIZOWANA STREFA O CHARAKTERZE MIEJSKIM
- URBANIZUJĄCA SIĘ STREFA O CHARAKTERZE PODMIEJSKIM
- STREFA EKSTENSYWNA

WZMACNIANIE TOŻSAMOŚCI OBSZARU OPARTEJ NA DZIEDZICTWIE KULTUROWYM

- PROMOCJA MIEJSCOWOŚCI ZWIĄZANYCH Z PRZEMYSŁEM XIX WIECZNYM
- PROMOCJA ŁODZI JAKO MIASTA WIELOKULTUROWEGO Z XIX W. DZIEDZICTWEM POPRZEMYSŁOWYM
- ROZWÓJ SZTUKI, FILMOWEJ, AWANGARDOWEJ I KULTURY OFFOWEJ
- PROMOCJA MIEJSCOWOŚCI ZWIĄZANYCH Z PLENERAMI FILMOWYMI

WZMACNIANIE ROLI ŁODZI I JEJ OBSZARU FUNKCJONALNEGO W GLOBALNEJ SIECI POWIĄZAŃ METROPOLITALNYCH

- OBSZAR PREFEROWANY DLA WZMACNIANIA I ROZWOJU FUNKCJI ADMINISTRACYJNYCH, ZARZĄDCZYCH I PRESTIŻOWYCH
- WZROST RANGI UCZELNI WYŻSZYCH
- WZMACNIANIE ROLI ŁODZI JAKO MIASTA FILMU W SIECI MIAST KREATYWNYCH UNESCO
- PROMOWANIE I KREOWANIE WIZERUNKOWYCH PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH

1.MANUFAKTURA ŁÓDZKA; 2.PLANETARIUM EC1; 3.FESTIWAL ŁÓDŹ 4 KULTUR; 4.EXPLORERS FESTIVAL; 5.ULICA PIOTRKOWSKA - LETNI SALON ŁODZI; 6. FESTIWAL KINETYCZNEJ SZTUKI ŚWIATŁA. LIGHT. MOVE. FESTIWAL. ŁÓDŹ; 7.SE-MA-FOR MUZEUM ANIMACJI, 8.WĘDROWNY FESTIWAL „KOLORY POLSKI"

PROMOWANIE I KREOWANIE WIZERUNKOWYCH FORM TURYSTYKI:

PODSTAWOWYCH

- KULTUROWO - POPRZEMYSŁOWEJ
- FILMOWEJ
- ZWIĄZANEJ Z MODĄ I DESIGNEM
- MEDYCZNEJ

UZUPEŁNIAJĄCYCH

- WYSTAWIENNICZO - TARGOWEJ
- FESTIWALOWEJ
- KONGRESOWEJ

2. WYMIAR TERYTORIALNY I PRIORYTETYZACJA DZIAŁAŃ

2.1. TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ

Ze względu na znaczne zróżnicowanie natężenia zachodzących procesów rozwojowych w obszarze, wskazane w „Planie…" działania przedstawiono w 4 wyznaczonych strefach:

1. zurbanizowanej o charakterze wielkomiejskim,
2. zurbanizowanej o charakterze miejskim,
3. urbanizującej się o charakterze podmiejskim,
4. ekstensywnej.

Tab. 4. Terytorializacja działań *(Źródło: BPPWŁ)*

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	STREFA / DZIAŁANIA	zurbanizowana o charakterze wielkomiejskim	zurbanizowana o charakterze miejskim	urbanizująca się o charakterze podmiejskim	ekstensywna
			STREFA I	STREFA II	STREFA III	STREFA IV
CEL SZCZEGÓŁOWY I Miejski Obszar Funkcjonalny o zwartych strukturach funkcjonalno-przestrzennych, ukształtowanych zgodnie z wymogami ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju	I.1. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią i przeciwdziałanie suburbanizacji	**I.1.1. zapobieganie rozpraszaniu zabudowy i minimalizacja kosztów suburbanizacji, w tym m.in.:**				
		• kształtowanie struktur przestrzennych przy wykorzystaniu istniejących zasobów - uzupełnianie i kontynuację zagospodarowania obszarów o wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej	✓	✓	✓	
		• rewaloryzacja obszarów zdegradowanych	✓	✓	✓	
		• kształtowanie nowych zwartych struktur zabudowy			✓	
		I.1.2. prowadzenie stabilnej polityki przestrzennej skorelowanej z wieloletnimi planami finansowymi i prognozami demograficznymi, w tym m.in.:				
		• planowanie rozwoju infrastruktury technicznej i transportowej zgodnie z możliwościami finansowymi samorządów lokalnych	✓	✓	✓	✓
		• racjonalne wyznaczanie nowych terenów do zainwestowania z uwzględnieniem prognoz demograficznych oraz kosztów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych	✓	✓	✓	✓
	I.2. Rozwój wysokiej jakości obszarów zamieszkania i ich otoczenia	**I.2.1. podnoszenie standardów mieszkaniowych, w tym m.in.:**				
		• zapewnienie wyposażenia w podstawowe elementy infrastruktury technicznej, m.in. modernizację zasobów mieszkaniowych pod kątem dostosowania do zmian klimatu	✓	✓	✓	✓
		• estetyzacja zasobów mieszkaniowych	✓	✓	✓	✓
		• eliminacja barier architektonicznych	✓	✓	✓	✓
		I.2.2. kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, w tym m.in.:				
		• kształtowanie przestrzeni przyjaznych dla ekologicznych form przemieszczania się	✓	✓	✓	✓
		• tworzenie miejsc przyjaznych różnym grupom wiekowym oraz sprzyjających integracji społecznej	✓	✓	✓	✓
		• rozwijanie i kształtowanie terenów dla rekreacji i sportu	✓	✓	✓	✓
		• stosowanie elementów identyfikujących miejsce i tworzenie przestrzeni symbolicznych	✓	✓		
CEL SZCZEGÓŁOWY II Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o efektywnych powiązaniach infrastrukturalnych, gwarantujących wysoką dostępność zewnętrzną i wewnętrzną	II.1. Rozwój zewnętrznej dostępności transportowej obszaru	**II.1.1. wzmacnianie systemu powiązań drogowych, w tym m.in.:**				
		• dopełnienie strategicznego układu drogowego w ramach krajowej i transeuropejskiej sieci transportowej m.in. dokończenie układu obwodnicowego Łodzi - realizacja S14,		✓	✓	
		• realizacja postulowanego węzła „Stryków Płn." na autostradzie A1			✓	
		• realizacja (budowa lub przebudowa) sprawnych połączeń drogowych o wysokich parametrach technicznych stanowiących powiązanie miejskich układów drogowych z ważnymi punktami węzłowymi i obszarami działalności gospodarczej	✓	✓	✓	
		II.1.2. wzmacnianie systemu powiązań kolejowych, w tym m.in.:				
		• dopełnienie strategicznego układu kolejowego w ramach transeuropejskiej sieci transportowej - nowe linie o wysokich parametrach - KDP, tunel średnicowy pod centrum Łodzi	✓			
		II.1.3. podnoszenie konkurencyjności Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta, w tym m.in.:				
		• realizacja planu inwestycyjnego dla zapewnienia najwyższej jakości obsługi oraz bezpieczeństwa ruchu pasażerskiego i towarowego		✓		
		• rozbudowa i poprawa jakości lotniskowej infrastruktury cargo		✓		
		• zwiększanie dostępności kolejowej		✓		
	II.2. Rozwój wewnętrznej dostępności transportowej obszaru	**II.2.1. eliminacja uciążliwego ruchu tranzytowego z miast i zwiększenie przepustowości układów drogowych, szczególnie miejskich, w tym m.in.:**				
		• realizacja obwodnic miast najbardziej obciążonych ruchem		✓	✓	
		• poprawa parametrów technicznych dróg	✓	✓	✓	✓
		• realizacja nowych i przebudowa istniejących przekroczeń drogowych przez linie kolejowe	✓	✓		
		II.2.2. zwiększanie przepustowości Łódzkiego Węzła Kolejowego, w tym m.in.:				
		• budowa i przebudowa linii kolejowych i realizacja łącznic domykających kolejowy układ obwodowy Łodzi	✓	✓	✓	
		II.2.3. tworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju mobilności miejskiej i poprawa jakości funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego, w tym m.in.:				
		• rozwój i budowa zintegrowanych węzłów przesiadkowych	✓	✓	✓	

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	STREFA / DZIAŁANIA	zurbanizowana o charakterze wielkomiejskim	zurbanizowana o charakterze miejskim	urbanizująca się o charakterze podmiejskim	ekstensywna
			STREFA I	STREFA II	STREFA III	STREFA IV
		• budowa i przebudowa infrastruktury tramwajowej (ŁTM)	✓	✓		
		• wydzielanie bus pasów	✓	✓		
		• budowa systemu dróg rowerowych i systemów rowerów miejskich	✓	✓	✓	✓
	II.3. Rozwój powiązań infrastrukturalnych obszaru	**II.3.1. zwiększanie stopnia obsługi siecią kanalizacyjną miast i obszarów wiejskich, w tym m.in.:**				
		• budowa i rozbudowa zbiorczych systemów kanalizacji i oczyszczalni ścieków	✓	✓	✓	✓
		II.3.2. zwiększanie dostępności do systemów grzewczych, w tym m.in.:				
		• budowa i rozbudowa dystrybucyjnej sieci gazowej	✓	✓	✓	
		• budowa i rozbudowa sieci ciepłowniczych i ciepłowni w miastach	✓	✓	✓	
		II.3.3. utrzymanie wysokiej jakości systemu elektroenergetycznego, w tym m.in.:				
		• budowa, przebudowa i modernizacja linii elektroenergetycznych	✓	✓	✓	✓
CEL SZCZEGÓŁOWY III Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o wysokiej jakości przestrzeni życia, ukształtowanej z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zieloną infrastrukturę	III.1. Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym krajobrazu kulturowego obszaru	**III.1.1. rewitalizacja obszarów zdegradowanych, szczególnie związanych z dziedzictwem poprzemysłowym, w tym m.in.:**				
		• zintegrowane działania rewitalizacyjne ze szczególnym uwzględnieniem terenów mieszkaniowych i przemysłowych w strefie wielkomiejskiej Łodzi	✓			
		• zintegrowane działania rewitalizacyjne w pozostałych jednostkach osadniczych obszaru odpowiednio do rangi w sieci ośrodków historycznych		✓	✓	✓
		III.1.2. ochrona obszarów i obiektów zabytkowych, w tym m.in.:				
		• utrzymanie istniejących form ochrony, w tym pomnika historii i parków kulturowych	✓	✓	✓	✓
		• poprawa stanu zachowania kompleksów i obiektów zabytkowych oraz adaptacja dla nowych funkcji i utrzymanie w jak najlepszym stanie	✓	✓	✓	✓
		• wzmocnienie rangi ochrony najcenniejszych zabytków poprzez ustanowienie pomnika historii oraz umieszczenie na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO	✓			
		• objęcie ochroną prawną nowych obiektów i kompleksów zabytkowych	✓	✓	✓	✓
		• objęcie ochroną prawną obiektów uznanych za dobra kultury współczesnej o znaczeniu ponadlokalnym	✓	✓	✓	
		• wzmocnienie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form krajobrazu kulturowego	✓	✓	✓	✓
	III.2. Rozwój spójnego systemu zielonej infrastruktury	**III.2.1. ochrona i zwiększanie udziału terenów zieleni w miastach, w tym m.in.:**				
		• utrzymanie i wzrost jakości istniejących terenów zieleni w miastach	✓	✓	✓	
		• kształtowanie nowych terenów zieleni	✓	✓	✓	
		• zachowanie i kształtowanie korytarzy ekologicznych oraz przewietrzających	✓	✓	✓	✓
		III.2.2. ochrona prawna najcenniejszych walorów przyrodniczych i krajobrazowych, w tym m.in.:				
		• utrzymanie ochrony prawnej rezerwatów przyrody, parku krajobrazowego, Obszarów Natura 2000, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, użytków ekologicznych, stanowiska dokumentacyjnego i pomników przyrody	✓	✓	✓	✓
		• weryfikacja granic istniejących obszarów chronionego krajobrazu			✓	✓
		• objęcie ochroną prawną nowych obszarów cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym stanowiących uspójnienie istniejącego systemu			✓	✓
		III.2.3. ochronę i zwiększanie zasobów wodnych, w tym m.in.:				
		• rewaloryzacja i renaturyzacja istniejących cieków i zbiorników wód powierzchniowych		✓	✓	✓
		• wzmocnienie systemu retencjonowania wód	✓	✓	✓	✓
	III.3. Rozwój turystyki i rekreacji	**III.3.1. wzmacnianie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w tym m.in.:**				
		• rozbudowa i poprawa jakości bazy hotelarskiej	✓	✓	✓	✓
		• rozbudowa i poprawa jakości bazy rekreacyjno-sportowej	✓	✓	✓	✓
		• rozbudowa i poprawa jakości infrastruktury targowo – wystawienniczej	✓	✓		
		• oznakowanie atrakcji turystycznych	✓	✓	✓	✓
		III.3.2. kształtowanie systemu szlaków turystycznych, w tym m.in.:				
		• uporządkowanie, weryfikacja, oznakowanie oraz rozwój infrastruktury sieci szlaków turystycznych	✓	✓	✓	✓
		• wyznaczenie nowych i wzmacnianie funkcji istniejących szlaków kulturowych promujących dziedzictwo poprzemysłowe (ERIH) i filmowe oraz szlaków miejskich	✓	✓	✓	
CEL SZCZEGÓŁOWY IV Miejski Obszar Funkcjonalny awangardy, wiedzy i innowacji, o przestrzeni atrakcyjnej dla rozwoju funkcji metropolitalnych	IV.1. Rozwój funkcji metropolitalnych obszaru	**IV.1.1. wzmacnianie potencjału sektora kreatywnego, mediów, kultury i sztuki, w tym m.in.:**				
		• rozbudowa bazy i tworzenie warunków dla intensyfikacji działalności środowisk oraz instytucji kulturotwórczych, zwłaszcza przemysłu filmowego, mediów, wzornictwa i projektowania	✓	✓		
		• transfer i komercjalizacja wiedzy tworzącej potencjał kreatywny	✓	✓		
		• zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni dla działań artystycznych, kulturalnych i przemysłów kreatywnych	✓	✓		
		IV.1.2. wzmacnianie potencjału sektora nauki i wiedzy w powiązaniu ze specjalizacjami gospodarczymi, w tym m.in.:				
		• profilowanie oferty szkolnictwa wyższego pod kątem rozwoju specjalizacji gospodarczych i sektora kreatywnego oraz tworzenie kierunków międzywydziałowych i międzyuczelnianych,	✓	✓	✓	
		• tworzenie warunków dla intensyfikacji współpracy sfery B+R z przedsiębiorcami,	✓	✓	✓	✓
		• integracja przestrzenna i rozbudowa bazy uczelni wyższych	✓	✓		
		IV.I.3. wzmacnianie potencjału sektora specjalizacji gospodarczych, w tym m.in.:				
		• tworzenie innowacji dedykowanych branżom strategicznym dla gospodarki obszaru (m.in. medyczno-farmaceutyczno-kosmetycznej, BPO, SSC, IT, elektromechanicznej, mechatronicznej, chemicznej, tworzyw sztucznych i materiałów budowlanych, logistycznej)	✓	✓	✓	✓

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	STREFA / DZIAŁANIA	zurbanizowana o charakterze wielkomiejskim	zurbanizowana o charakterze miejskim	urbanizująca się o charakterze podmiejskim	ekstensywna
			STREFA I	STREFA II	STREFA III	STREFA IV
		• zapewnienie warunków przestrzennych dla podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru, w tym m.in. dla funkcjonowania parków naukowo-technologicznych i instytutów badawczych	✓	✓	✓	
		• zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni biznesowej, coworkingowej, targowo-wystawienniczej oraz komplementarnej	✓	✓	✓	✓
	IV.2. Budowanie rozpoznawalnej marki i kreowanie wizerunku obszaru	**IV.2.1. wzmacnianie tożsamości obszaru opartej na dziedzictwie kulturowym, w tym m.in.:**				
		• kreowanie obszaru jako głównego ośrodka filmu, sztuki awangardowej i „kultury offowej"	✓	✓	✓	✓
		• poszerzanie oferty kulturalnej związanej szczególnie z tradycją filmową i awangardową obszaru	✓	✓	✓	✓
		• promocja Łodzi jako miasta wielokulturowego z XIX-wiecznym dziedzictwem poprzemysłowym wysokiej rangi	✓	✓		
		• promocja innych ośrodków związanych z XIX-wiecznym przemysłem		✓	✓	
		IV.2.2. wzmacnianie roli Łodzi i jej obszaru funkcjonalnego w globalnej sieci powiązań metropolitalnych, w tym m.in.:				
		• lokalizowanie funkcji administracyjnych, zarządczych i prestiżowych,	✓			
		• umiędzynarodowienie gospodarki,	✓	✓	✓	✓
		• podniesienie rangi uczelni wyższych na arenie międzynarodowej,	✓	✓		
		• promowanie wydarzeń artystycznych o zasięgu międzynarodowym, szczególnie związanych z tożsamością awangardową obszaru,	✓	✓		
		• promowanie i kreowanie wizerunkowych produktów turystycznych	✓	✓	✓	✓
		• promowanie i kreowanie wizerunkowych form turystyki głównie kulturowo-przemysłowej, filmowej, związanej z modą i designem oraz branż medycznych	✓	✓	✓	

✓ - oznacza, że działanie będzie realizowane w zaznaczonej strefie

Rys. 316. Strefy procesów urbanizacyjnych *(Źródło: BPPWŁ)*

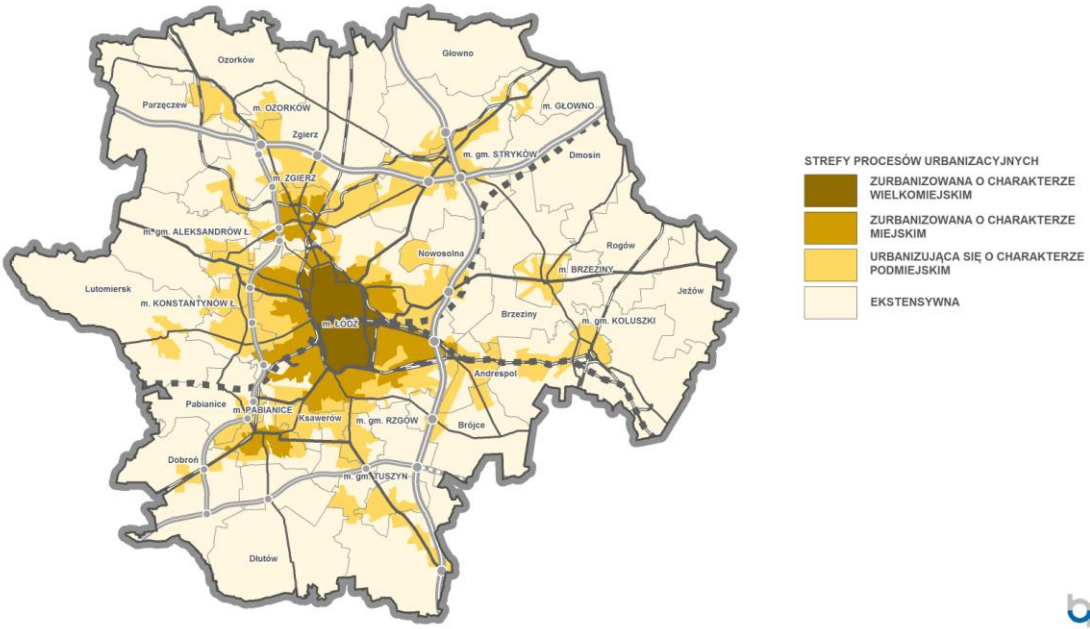

2.2. ETAPOWANIE DZIAŁAŃ

Dla osiągnięcia celów szczegółowych, a tym samym dynamicznych przekształceń obszaru i wzrostu atrakcyjności osadniczej, niezbędne jest uzyskanie i wykorzystanie **efektu synergii** wzajemnie wspierających się czynników rozwojowych występujących w określonym miejscu i czasie. Przyjmuje się, że osiąganie celów szczegółowych, a tym samym celu strategicznego, będzie następowało **etapami – rozumianymi jako scenariusz działań,** będącymi konsekwencją skutecznego sprzężenia uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych. Zakłada się trzy etapy rozwoju:

- etap I, w którym podjęte **działania priorytetowe** przyczynią się do znacznego zdynamizowania przekształceń obszaru w kierunku wzrostu konkurencyjności osadniczej i znacznej poprawy jakości życia, stając się czynnikiem kształtowania obszaru jako miejsca atrakcyjnego do życia;
- etap II, w którym realizowane **działania podstawowe**, dopełniające działania priorytetowe, wpłyną na dalsze podniesienie atrakcyjności obszaru i pozwolą na wyhamowanie procesu depopulacji;
- etap III, w którym podjęte **działania uzupełniające** pozwolą na osiągnięcie spójnego, dynamicznego i konkurencyjnego obszaru metropolitalnego, charakteryzującego się wysoką atrakcyjnością osadniczą i unikalnym wizerunkiem ukształtowanym w oparciu o endogeniczne zasoby i potencjał rozwojowy, a tym samym powstrzymanie procesu depopulacji.

Przyjmuje się, że w wyniku koncentracji czynników rozwojowych następować będzie polaryzacja rozwoju, która w efekcie zdynamizuje rozwój całego obszaru. **Zagrożeniem dla dalszego rozwoju może być natomiast rozpraszanie działań rozwojowych oraz opóźnienia w ich realizacji.**

Tab. 5. Etapowanie działań *(Źródło: BPPWŁ)*

<table>
<tr><th>CEL SZCZEGÓŁOWY</th><th>KIERUNEK DZIAŁAŃ</th><th colspan="3">DZIAŁANIA</th></tr>
<tr><th></th><th></th><th>I ETAP</th><th>II ETAP</th><th>III ETAP</th></tr>
<tr><td rowspan="26">CEL SZCZEGÓŁOWY I
Miejski Obszar Funkcjonalny
o zwartych strukturach funkcjonalno-przestrzennych, ukształtowanych zgodnie z wymogami ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju</td><td rowspan="13">I.1.
Racjonalne gospodarowanie przestrzenią i przeciwdziałanie suburbanizacji</td><td colspan="3">I.1.1. zapobieganie rozpraszaniu zabudowy i minimalizacja kosztów suburbanizacji, w tym m.in.:</td></tr>
<tr><td colspan="3">• kształtowanie struktur przestrzennych przy wykorzystaniu istniejących zasobów - uzupełnianie i kontynuacja zagospodarowania obszarów o wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej</td></tr>
<tr><td colspan="3">Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi</td></tr>
<tr><td colspan="3">• rewaloryzacja obszarów zdegradowanych</td></tr>
<tr><td>wiodące bieguny wzrostu z koncentracją zdegradowanych terenów mieszkaniowych: Pabianice oraz zdegradowanych terenów mieszkaniowych i poprzemysłowych: Zgierz, Łódź</td><td>-</td><td rowspan="2">gminy wiejskie i miejsko-wiejskie ze zdegradowanymi obszarami mieszkaniowymi i przemysłowymi: Ksawerów, Parzęczew, gm. Koluszki</td></tr>
<tr><td>pozostałe ośrodki miejskie z koncentracją zdegradowanych terenów mieszkaniowych: Brzeziny, Koluszki oraz zdegradowanych terenów mieszkaniowych i poprzemysłowych: Ozorków, Aleksandrów Ł., Konstantynów Ł.</td></tr>
<tr><td colspan="3">• kształtowanie nowych zwartych struktur zabudowy</td></tr>
<tr><td>-</td><td colspan="2">Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi</td></tr>
<tr><td colspan="3">I.1.2. prowadzenie stabilnej polityki przestrzennej skorelowanej z wieloletnimi planami finansowymi i prognozami demograficznymi, w tym m.in.:</td></tr>
<tr><td colspan="3">• planowanie rozwoju infrastruktury technicznej i transportowej zgodnie z możliwościami finansowymi samorządów lokalnych</td></tr>
<tr><td colspan="3">Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi</td></tr>
<tr><td colspan="3">• racjonalne wyznaczanie nowych terenów do zainwestowania z uwzględnieniem prognoz demograficznych oraz kosztów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych</td></tr>
<tr><td colspan="3">Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi</td></tr>
<tr><td rowspan="13">I.2.
Rozwój wysokiej jakości obszarów zamieszkania i ich otoczenia</td><td colspan="3">I.2.1. podnoszenie standardów mieszkaniowych, w tym m.in.:</td></tr>
<tr><td colspan="3">• zapewnienie wyposażenia w podstawowe elementy infrastruktury technicznej, m.in. modernizację zasobów mieszkaniowych pod kątem dostosowania do zmian klimatu</td></tr>
<tr><td>gminy wymagające intensywnych działań w zakresie poprawy standardu i stanu technicznego zasobów mieszkaniowych: gm. Zgierz, gm. Ozorków, Parzęczew, gm. Głowno, m. gm. Stryków, Dmosin, Rogów, Jeżów, gm. Brzeziny, m. gm. Koluszki, m. gm. Tuszyn, Dłutów, Lutomiersk</td><td colspan="2">pozostałe gminy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi</td></tr>
<tr><td colspan="3">• estetyzacja zasobów mieszkaniowych</td></tr>
<tr><td colspan="3">Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi</td></tr>
<tr><td colspan="3">• eliminacja barier architektonicznych</td></tr>
<tr><td>Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi</td><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="3">I.2.2. kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, w tym m.in.:</td></tr>
<tr><td colspan="3">• kształtowanie przestrzeni przyjaznych dla ekologicznych form przemieszczania się</td></tr>
<tr><td colspan="3">Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi</td></tr>
</table>

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA		
		I ETAP	II ETAP	III ETAP
		• tworzenie miejsc przyjaznych różnym grupom wiekowym oraz sprzyjających integracji społecznej		
		Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi		
		• rozwijanie i kształtowanie terenów dla rekreacji i sportu		
		Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi		
		• stosowanie elementów identyfikujących miejsce i tworzenie przestrzeni symbolicznych		
		rewaloryzacja istniejących przestrzeni publicznych i wzmacnianie ich znaczenia symbolicznego: zurbanizowana strefa o charakterze wielkomiejskim ośrodka metropolitalnego Łodzi	tworzenie nowych przestrzeni symbolicznych: zurbanizowana strefa o charakterze miejskim ośrodków stanowiących wiodące bieguny wzrostu i pełniących funkcje turystyczno-rekreacyjne o ponadlokalnym znaczeniu: Łódź, Pabianice, Zgierz	-
CEL SZCZEGÓŁOWY II Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o efektywnych powiązaniach infrastrukturalnych, gwarantujących wysoką dostępność zewnętrzną i wewnętrzną	II.1. Rozwój zewnętrznej dostępności transportowej obszaru	**II.1.1. wzmacnianie systemu powiązań drogowych, w tym m.in.:**		
		• dopełnienie strategicznego układu drogowego w ramach krajowej i transeuropejskiej sieci transportowej m.in.: dokończenie układu obwodnicowego Łodzi – realizacja S14		
		budowa drogi ekspresowej S14 z węzłami i podłączeniami	-	budowa drogi ekspresowej (wg. Rozporządzenia PE i Rady UE – Sieć TEN-T) przebudowa autostrady A2 (dobudowa 3 pasa ruchu)
		• realizacja postulowanego węzła „Stryków Płn." na autostradzie A1		
		-	-	autostrada A1, gm. Stryków
		• realizacja (budowa lub przebudowa) sprawnych połączeń drogowych o wysokich parametrach technicznych stanowiących powiązanie miejskich układów drogowych z ważnymi punktami węzłowymi oraz obszarami działalności gospodarczej		
		budowa dojazdu do węzła „Brzeziny" na autostradzie A1	-	-
		przedłużenie Al. Włókniarzy od DK91, na północny zachód do węzła „Aleksandrów Ł." na S14		
		przebudowa i rozbudowa ul. Szczecińskiej na odc. od ul. Aleksandrowskiej na południe do granic miasta – dojazd do węzła „Teofilów" na S14		
		budowa dojazdu do węzła „Stryków" na autostradzie A2 – przebudowa ul. Strykowskiej od ul. Wycieczkowej do granic miasta, przebudowa drogi krajowej DK14 odc. od granic Łodzi do Strykowa,		
		budowa dojazdu do węzła „Łódź Górna" na autostradzie A1 – budowa III etapu Trasy Górna, budowa drogi wojewódzkiej DW 714 w śladzie drogi powiatowej 1164E		
		przebudowa ul. Maratońskiej na odc. od Al. W. Jankego do węzła „Łódź Retkinia" na S14		
		budowa dojazdu do węzła „Łódź Teofilów" na S14 poprzez budowę ul. Wojska Polskiego na odc. od ul. Szczecińskiej do Al. Włókniarzy		
		II.1.2. wzmacnianie systemu powiązań kolejowych, w tym m.in.:		
		• dopełnienie strategicznego układu kolejowego w ramach transeuropejskiej sieci transportowej – m.in.: nowe linie o wysokich parametrach – KDP, tunel średnicowy pod centrum Łodzi		
		udrożnienie Łódzkiego Węzła Kolejowego (TEN-T), etap II, odcinek Łódź Fabryczna – Łódź Kaliska/Łódź Żabieniec	-	budowa infrastruktury kolei próżniowej na odcinku Warszawa – CPK – Łódź
		budowa Kolei Dużych Prędkości Warszawa – Łódź – Wrocław/Poznań wraz z podłączeniem do Centralnej Magistrali Kolejowej		
		II.1.3. podnoszenie konkurencyjności Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta, w tym m.in.:		
		• realizacja planu inwestycyjnego dla zapewnienia najwyższej jakości obsługi oraz bezpieczeństwa ruchu pasażerskiego i towarowego		
		PL Łódź im. W. Reymonta	-	-
		• rozbudowa i poprawa jakości lotniskowej infrastruktury cargo		
		PL Łódź im. W. Reymonta	-	-
		• zwiększanie dostępności kolejowej		
		-	budowa łącznika kolejowego od linii kolejowej Nr 14 do Portu Lotniczego Łódź im. W Reymonta	-
	II.2. Rozwój wewnętrznej dostępności transportowej obszaru	**II.2.1. eliminacja uciążliwego ruchu tranzytowego z miast i zwiększenie przepustowości układów drogowych, szczególnie miejskich, w tym m.in.:**		
		• realizacja obwodnic miast najbardziej obciążonych ruchem		
		-	budowa obwodnicy Aleksandrowa Łódzkiego w ciągu drogi krajowej Nr 72	-
		-	budowa obwodnicy Brzezin w ciągu drogi krajowej Nr 72	-
		-	budowa obwodnicy Koluszek w ciągu dróg wojewódzkich Nr 715 i 716	-
		• poprawa parametrów technicznych dróg		
		Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi		
		• realizacja nowych i przebudowa istniejących przekroczeń drogowych przez linie kolejowe		

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA		
		I ETAP	II ETAP	III ETAP
CEL SZCZEGÓŁOWY II Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o efektywnych powiązaniach infrastrukturalnych, gwarantujących wysoką dostępność zewnętrzną i wewnętrzną		przebudowa skrzyżowania DK71 z linią kolejową nr 14 w Pabianicach na bezkolizyjne	-	przebudowa wiaduktu kolejowego nad ul. Drewnowską przebudowa wiaduktu kolejowego nad ul. Warszawską przebudowa wiaduktu kolejowego nad ul. Telefoniczną
		II.2.2. zwiększanie przepustowości Łódzkiego Węzła Kolejowego, w tym m.in.:		
		• budowa i przebudowa linii kolejowych i realizacja łącznic domykających kolejowy układ obwodowy Łodzi		
		prace na liniach kolejowych nr 14, 811 na odcinku Łódź Kaliska – Zduńska Wola – Ostrów Wlkp. etap I: Łódź Kaliska – Zduńska Wola prace na liniach kolejowych nr 15, 16 na odcinku Łódź Kaliska – Zgierz – Kutno dokończenie budowy wiaduktu wschodniego na stacji Łódź Kaliska rewitalizacja linii kolejowej nr 16 Łódź Widzew – Kutno na odcinku Zgierz – Ozorków	budowa linii kolejowej Zgierz – Piątek – Kutno	-
		rozbudowa łącznic kolejowych w węźle kolejowym Widzew	budowa łącznicy kolejowej „Helenówek pomiędzy liniami kolejowymi Nr 16 i Nr 15 budowa łącznicy kolejowej „Dąbrowa" pomiędzy liniami kolejowymi Nr 25 i Nr 540	
		II.2.3. tworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju mobilności miejskiej i poprawa jakości funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego, w tym m.in.:		
		• rozwój i budowa zintegrowanych węzłów przesiadkowych		
		budowa zintegrowanych węzłów multimodalnych wraz z budową i przebudową przystanków kolejowych na terenie województwa łódzkiego - z mijanką w rejonie przystanku Łódź Marysin (przystanek Łódź Radogoszcz Wschód, przystanek Łódź Warszawska, przystanek Łódź Retkinia, przystanek Pabianice Północ)	budowa zintegrowanych węzłów multimodalnych wraz z budową i przebudową przystanków kolejowych na terenie województwa łódzkiego (węzeł Głowno, węzeł Stryków, węzeł Pabianice Północ)	budowa stacji i przystanków kolejowych - Zgierz Chełmy, Łódź Zdrowie, Łódź Sikawa, Łódź Zarzew, Łódź Janów, Łódź Nowe Sady
		rozwój i budowa zintegrowanych węzłów przesiadkowych na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi – Łódź Fabryczna, Łódź Widzew, Łódź Kaliska, Zgierz, Pabianice, Koluszki, Łódź Marysin, Łódź Śródmieście, Łódź Radogoszcz Zachód, Łódź Żabieniec, Łódź Retkinia, Łódź Pabianicka, Łódź Chojny, Łódź Legionów (węzeł centralny, węzły główne i podstawowe)	rozwój i budowa zintegrowanych węzłów przesiadkowych na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi – Ozorków Nowe Miasto, Zgierz Północ, Stryków, Głowno, Pabianice Północ, Rzgów, Tuszyn, Brzeziny, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki	
		• budowa i przebudowa infrastruktury tramwajowej (ŁTM)		
		realizacja Łódzkiego Tramwaju Metropolitalnego	-	-
		• wydzielanie bus pasów		
		ośrodki miejskie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi		
		• budowa systemu dróg rowerowych i systemów rowerów miejskich		
		Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi		
	II.3. Rozwój powiązań infrastrukturalnych obszaru	**II.3.1. zwiększanie stopnia obsługi siecią kanalizacyjną miast i obszarów wiejskich, w tym m.in.:**		
		• budowa i rozbudowa zbiorczych systemów kanalizacji i oczyszczalni ścieków		
		rozbudowa zbiorczych systemów kanalizacji w zasięgu aglomeracji w KPOŚK: Aglomeracja Łódź, Aglomeracja Zgierz, Aglomeracja Ozorków, Aglomeracja Aleksandrów Łódzki, Aglomeracja Brzeziny, Aglomeracja Andrespol, Aglomeracja Miasto Głowno, Aglomeracja Koluszki, Aglomeracja Miasto Tuszyn, Aglomeracja Stryków, Aglomeracja Rzgów	budowa zbiorczych systemów kanalizacji poza aglomeracjami: gmina Ozorków, gmina Głowno, gmina Rogów, gmina Brzeziny, obszary wiejskie: m.gm. Koluszki, m.gm. Tuszyn	-
		rozbudowa i modernizacja komunalnych oczyszczalni ścieków w aglomeracjach w KPOŚK: GOŚ ŁAM w Aglomeracji Łódź, w Zgierzu w Aglomeracji Zgierz, w Cedrowicach w Aglomeracji Ozorków, w Rudzie Bugaj w Aglomeracji Aleksandrów Łódzki, w Brzezinach w Aglomeracji Brzeziny, w Głownie w Aglomeracji Głowno, w Tuszynie w Aglomeracji Tuszyn, w Strykowie w Aglomeracji Stryków, w Rzgowie w Aglomeracji Rzgów		
		budowa zbiorczych systemów kanalizacji poza aglomeracjami: gmina Zgierz, gmina Nowosolna, gmina Lutomiersk, gmina Brójce, obszar wiejski m.gm. Aleksandrów Łódzki		

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA		
		I ETAP	II ETAP	III ETAP
CEL SZCZEGÓŁOWY II Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o efektywnych powiązaniach infrastrukturalnych, gwarantujących wysoką dostępność zewnętrzną i wewnętrzną		**II.3.2. zwiększanie dostępności do systemów grzewczych, w tym m.in.:**		
		• budowa i rozbudowa dystrybucyjnej sieci gazowej		
		budowę gazociągów: Łódź - Odolanów częściowa przebudowę gazociągu tzw. obwodnicy Łodzi,	rozbudowa dystrybucyjnych systemów gazowych w zasięgu istniejącego systemu - m.gm. Aleksandrów Łódzki, m. Konstantynów Łódzki, gm. Zgierz, m.gm. Stryków, gm. Nowosolna, gm. Lutomiersk, gm. Dobroń, gm. Pabianice, m.gm. Rzgów, gm. Tuszyn, gm. Andrespol, gm. Brójce, m.gm. Koluszki, m. Ozorków, gm. Ozorków, gm. Brzeziny	budowa dystrybucyjnych systemów gazowych w strefie potencjalnych możliwości ich rozwoju
		modernizację stacji gazowych wysokiego ciśnienia na tzw. obwodnicy Łodzi (Zgierz, Szczecińska, Konstantynów Łódzki, Smulsko, Szynkielew, Pabianice, Rzgów, Konstantyna, Olechów, Brzezińska)		
		rozbudowa dystrybucyjnych systemów gazowych w zasięgu istniejącego systemu – m. Łódź, m. Zgierz, m. Pabianice		
		• budowa i rozbudowa sieci ciepłowniczych i ciepłowni w miastach		
		rozbudowa dystrybucyjnych systemów ciepłowniczych w miastach: Łódź, Zgierz, Pabianice	rozbudowa dystrybucyjnych systemów ciepłowniczych w miastach: Głowno, Brzeziny, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki, Koluszki, Ozorków	rozbudowa dystrybucyjnych systemów ciepłowniczych w mieście: Tuszyn
		II.3.3. utrzymanie wysokiej jakości systemu elektroenergetycznego, w tym m.in.:		
		• budowa, przebudowa i modernizacja linii elektroenergetycznych		
		budowa linii 400 kV : Rogowiec – Pabianice Bis – Pątnów, Janów do istniejącej linii Rogowiec – Płock (budowa powiązania sieci 400kV i 220kV w aglomeracji łódzkiej)	budowa linii napowietrznych 110 kV Lutomiersk – Konstilana (Konstantynów Łódzki), Kruszów (Tuszyn) – Kalinko (Rzgów)	
		budowa stacji 400/220 kV Pabianice Bis	budowa linii kablowych 110 kV : Śródmieście-Łąkowa – Drewnowska, Janów-Stryków (Łódź, Nowosolna, Stryków)	
		budowa linii 220 kV Pabianice Bis – Pabianice	budowa stacji 110/15 kV: Srebrna (Konstantynów Łódzki), Nowa (Łódź), Lućmierz (Zgierz), Kruszów (Tuszyn), Kazimierz (Lutomiersk), Rzgów, EC3 i EC4 (Łódź)	
		modernizacja linii 400kV Rogowiec – Płock/Ołtarzew modernizacja linii 220kV Rogowiec – Pabianice, Janów – Rogowiec, Rogowiec – Piotrków, Janów – Zgierz – Adamów	modernizacja linii 110 kV: Janów-Radogoszcz, Antoniew (Zgierz) - Retkinia (Łódź), Rypułtowice (Pabianice) – Ruda (Łódź)- Polesie (Łódź), Głowno - Łowicz 2, Odlewnia (Koluszki)- Rawa Maz.	
		modernizacja stacji Pabianice i Janów	modernizacja stacji 110/15 kV: Ruda (Łódź)	
		budowa linii kablowych 110 kV: Lublinek – Srebrna – Koziny - Aleksandrów Łódzki, (tzw. zachodnia obwodnica Łodzi)	-	
CEL SZCZEGÓŁOWY III Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o wysokiej jakości przestrzeni życia, ukształtowanej z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zieloną infrastrukturę	**III.1. Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym krajobrazu kulturowego obszaru**	**III.1.1. rewitalizacja obszarów zdegradowanych, szczególnie związanych z dziedzictwem poprzemysłowym, w tym m.in.:**		
		• zintegrowane działania rewitalizacyjne ze szczególnym uwzględnieniem terenów mieszkaniowych i przemysłowych w strefie wielkomiejskiej Łodzi		
		rewitalizacja obszarowa centrum Łodzi - projekty 1-8	kontynuacja rewitalizacji w pozostałych podobszarach: dawne Łódzkie Zakłady Przemysłu Spirytusowego "Polmos" – obecnie kompleks „Monopolis", obszar dawnych zakładów „Uniontex", kompleks pofabryczny Widzewskich Zakładów Przemysłu Bawełnianego WI-MA oraz w silnie zurbanizowanych terenach Starego Polesia (tzw. Dzielnica Wiązowa)	kontynuacja rewitalizacji na terenie strefy wielkomiejskiej Łodzi (Stare Bałuty, dzielnica Górna), oraz na obszarach znajdujących się poza strefą wielkomiejską i poza obszarem rewitalizacji wyznaczonym w GPR Łodzi 2026+ (np. Widzewska Fabryka Nici z osiedlem mieszkaniowym Grembach oraz osiedle „domków kunitzerowskich" przy ul. Szpitalnej)
		kontynuacja rewitalizacji: Nowe Centrum Łodzi, zespół fabryczno-rezydencjonalno-mieszkalny Scheiblera i Grohmana (w tym szczególnie osiedla Księży Młyn) i osiedla domów robotniczych Poznańskiego	weryfikacja i ewentualna aktualizacja przebiegu granic obszaru rewitalizacji w Łodzi	
		• zintegrowane działania rewitalizacyjne w pozostałych jednostkach osadniczych obszaru odpowiednio do rangi w sieci ośrodków historycznych		
		zadania zawarte w programach rewitalizacji, poddanych ocenie i zatwierdzonych przez IZ RPO WŁ dla obszarów w ośrodkach w sieci ośrodków historycznych Pabianic, Zgierza, Brzezin, Ozorkowa, Parzęczewa	opracowanie i realizacja zintegrowanych programów rewitalizacji dla terenów mieszkaniowych i przemysłowych w ośrodkach rangi lokalnej - Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki	opracowanie programów rewitalizacji dla obszarów cennych kulturowo i przyrodniczo -miasta-ogrody: Tuszyn-Las, Sokolniki, Grotniki
		zadania zawarte w programach rewitalizacji, poddanych ocenie i zatwierdzonych przez IZ RPO WŁ dla obszarów w ośrodkach poza siecią ośrodków historycznych – Ksawerów, Koluszki	opracowanie programów rewitalizacji dla ośrodków rangi lokalnej - Głowno, Mileszki, Stryków, Tuszyn	realizacja programów rewitalizacji w ośrodkach rangi lokalnej - Głowno, Mileszki, Stryków, Tuszyn
		opracowanie i realizacja zintegrowanego programu rewitalizacji dla układu przestrzennego ośrodka historycznego rangi krajowej - Nowosolna	-	-
		III.1.2. ochrona obszarów i obiektów zabytkowych, w tym m.in.:		
		• utrzymanie istniejących form ochrony, w tym pomnika historii i parków kulturowych		
		przeciwdziałanie niszczeniu zabytków, powodującemu utratę wartości, skutkującą zniesieniem obowiązujących form ochrony		

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA		
		I ETAP	II ETAP	III ETAP
CEL SZCZEGÓŁOWY III Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o wysokiej jakości przestrzeni życia, ukształtowanej z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zielona infrastrukture		• poprawa stanu zachowania kompleksów i obiektów zabytkowych oraz adaptacja dla nowych funkcji i utrzymanie w jak najlepszym stanie		
		zabytkowe obszary i obiekty reprezentatywne, w tym specyficzne dla tożsamości MOF Łodzi, w szczególności Łódź: zespół ul. Piotrkowskiej, zespoły rezydencjalno – fabryczno-mieszkaniowe (Poznańskiego, Scheiblera, Grohmana, Geyera etc.), Zgierz: zespół ul. Długiej, Pabianice: zespół rezydencjalny Endera i Kruschego; z zabytkami sakralnymi dokumentującymi wielokulturowość oraz muzeami o profilu wzmacniającym tożsamość (zlokalizowanymi w zabytkach reprezentatywnych)	zabytkowe obszary i obiekty reprezentatywne w tym specyficzne dla tożsamości MOF Łodzi - Łódź-Mileszki, Pabianice: założenie przestrzenne: Aleksandrów Łódzki – założenie przestrzenne z ratuszem i jatkami, Ozorków: założenie przestrzenne i zespół rezydencjalny Schlosserów, Ksawerów: zespół rezydencjalny Kindlera z zabytkami sakralnymi dokumentującymi wielokulturowość, a także założenie Rogowskiej Kolejki Wąskotorowej oraz Nowosolna – układ przestrzenny (uchwalenie mpzp) zagospodarowanie niewłaściwie użytkowanych reprezentatywnych obszarów i obiektów zabytkowych z preferencją dla funkcji kulturotwórczych –w szczególności: zespoły pałacowo- i dworsko – parkowe w Bratoszewicach, Dłutowie, Nakielnicy, Zgniłym Błocie oraz założenie Krośniewickiej Kolejki Wąskotorowej	zabytkowe obszary i obiekty reprezentatywne w Brzezinach, Jeżowie, Lutomiersku oraz pozostałe, zlokalizowane w gminach: Dmosin, Dobroń, Głowno, Nowosolna, Ozorków, Parzęczew, Stryków, Rzgów, Zgierz
		• wzmocnienie rangi ochrony najcenniejszych zabytków poprzez ustanowienie pomnika historii oraz umieszczenie na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO		
		promocja istniejącego pomnika historii (Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego) i innych unikatowych elementów dziedzictwa (cmentarz żydowski, cerkiew A. Newskiego)	-	-
		powołanie nowych form: Cmentarz żydowski (UNESCO), cerkiew A. Newskiego (PH)		
		• objęcie ochroną prawną nowych obiektów i kompleksów zabytkowych		
		wpisywanie do rejestru obiektów znajdujących się w ewidencji – w szczególności dokumentujących tradycje przemysłowe i wielokulturowe		
		• objęcie ochroną prawną obiektów uznanych za dobra kultury współczesnej o znaczeniu ponadlokalnym		
		zapewnienie ochrony poprzez ustalenia w mpzp, w szczególności DKW o znaczeniu ponadlokalnym w procedowanych aktualnie 2 mpzp (Łódź: Pomnik Czynu Rewolucyjnego, Pomnik Łodzian, Ławeczka Tuwima)	zapewnienie ochrony poprzez ustalenia w mpzp, w szczególności DKW o znaczeniu ponadlokalnym, dla których brak mpzp lub obowiązujący mpzp nie zawiera ustaleń (Łódź: CZMP, ASP, Radogoszcz-Wsch., Muzeum i Pomnik Stacja Radegast, Pomnik Martyrologii Dzieci, Koluszki: Pomnik Odzyskania Niepodległości)	-
		• wzmocnienie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form krajobrazu kulturowego		
		powołanie parków kulturowych zgodnie z postulatami zawartymi w SUiKZP m. Łodzi - część płd. ul. Piotrkowskiej (kontynuacja istniejącego parku kulturowego), Posiadła Wodno-Fabryczne, Las Łagiewnicki, Ruda-Popioły (Ruda willowa)	ochrona obszarów szczególnie cennych poprzez ustalenia w mpzp lub powołanie parków kulturowych: Pabianice – układ przestrzenny, Ozorków klasycystyczny, osiedle kolejowe w Koluszkach	ochrona obszarów szczególnie cennych poprzez ustalenia w mpzp lub powołanie parków kulturowych: Osada Kraków w Brzezinach, układy przestrzenne: Jeżowa, Nowosolnej, Lutomiersk archeologiczny, dolina Moszczenicy (J. Iwaszkiewicz), młyny nad Grabią
	III.2. Rozwój spójnego systemu zielonej infrastruktury	**III.2.1. ochrona i zwiększanie udziału terenów zieleni w miastach, w tym m.in.:**		
		• utrzymanie i wzrost jakości istniejących terenów zieleni w miastach		
		zachowanie istniejącego areału terenów zieleni, przeprowadzenie bieżących prac utrzymaniowych lub rewaloryzacyjnych na terenach zieleni w miastach MOF: Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Głowno, Koluszki, Konstantynów Łódzki, Łódź, Ozorków, Pabianice, Rzgów, Stryków, Tuszyn, Zgierz		
		• kształtowanie nowych terenów zieleni		
		rozbudowa istniejącego systemu zielonej infrastruktury o nowe tereny zieleni w przestrzeniach publicznych centrów miast oraz w strefach peryferyjnych w Strykowie i Koluszkach	rozbudowa istniejącego systemu zielonej infrastruktury o nowe tereny zieleni w przestrzeniach publicznych centrów miast oraz w strefach peryferyjnych w Aleksandrowie Łódzkim, Brzezinach, Łodzi, Pabianicach i Ozorkowie	rozbudowa istniejącego systemu zielonej infrastruktury o nowe tereny zieleni w przestrzeniach publicznych centrów miast oraz w strefach peryferyjnych w Konstantynowie Łódzkim, Rzgowie i Zgierzu
		• zachowanie i kształtowanie korytarzy ekologicznych oraz przewietrzających		
		ochrona przed zabudową korytarzy przewietrzających oraz kształtowanie pasm łączących z systemem zieleni miejskiej (gminy: Aleksandrów Łódzki, Aleksandrów Łódzki – miasto, Andrespol, Brójce, Dłutów, Konstantynów Łódzki, Lutomiersk, Łódź, Nowosolna, Pabianice, Pabianice – miasto, Rzgów, Rzgów – miasto, Tuszyn, Tuszyn – miasto, Zgierz)		
		III.2.2. ochrona prawna najcenniejszych walorów przyrodniczych i krajobrazowych, w tym m.in.:		
		• utrzymanie ochrony prawnej rezerwatów przyrody, parku krajobrazowego, Obszarów Natura 2000, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, użytków ekologicznych, stanowiska dokumentacyjnego i pomników przyrody		
		utrzymanie ochrony prawnej rezerwatów przyrody (Ciosny, Dąbrowa Grotnicka, Doliska, Gałków, Grądy nad Lindą, Grądy nad Moszczenicą, Jodły Oleśnickie, Las Łagiewnicki, Mianów, Molenda, Parowy Janinowskie, Polesie Konstantynowskie, Popień, Rawka, Struga Dobieszkowska, Torfowisko Rąbień, Wiączyń, Wolbórka, Zabrzeźnia, Zimna Woda), Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych (Dąbrowa I, Dąbrowa II, Dolina Mrogi, Ruda Willowa, Dolina Sokołówki, Rochna, Mogilno, Dobroń, Borkowice, Górna Mrożyca Dolina Grabi, Źródła Neru, Sucha Dolina w Moskulach, Międzyrzęcza Neru i Dobrzynki) i obszarów Natura 2000 (Buczyna Gałkowska, Buczyna Janinowska, Dąbrowa Grotnicka, Dąbrowy Świetliste koło Redzenia, Grabia, Grądy nad Lindą, Silne Błota, Słone Łąki w Pełczyskach, Szczypiorniak i Kowaliki, Wola Cyrusowa) w oparciu o obowiązujące akty prawne		
		utrzymanie ochrony prawnej użytków ekologicznych, stanowiska dokumentacyjnego „Odsłonięcie geologiczne w Niesułkowie Kolonii" i pomników przyrody w oparciu o obowiązujące akty prawne		

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA		
		I ETAP	II ETAP	III ETAP
CEL SZCZEGÓŁOWY III Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o wysokiej jakości przestrzeni życia, ukształtowanej z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zielona infrastrukturę	III.2. Rozwój spójnego systemu zielonej infrastruktury	opracowanie brakującego planu ochrony dla rezerwatu przyrodyRawka oraz planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 (Buczyna Gałkowska, Buczyna Janinowska, Dąbrowa Grotnicka, Dąbrowy Świetliste koło Redzenia, Grądy nad Lindą, Silne Błota, Słone Łąki w Pełczyskach, Szczypiorniak i Kowaliki, Wola Cyrusowa)	-	-
		aktualizacja planu ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich		
		• weryfikacja granic istniejących obszarów chronionego krajobrazu		
		opracowanie ekspertyz przyrodniczo-krajobrazowych dla istniejących obszarów chronionego krajobrazu: „Mrogi i Mrożycy" (w nowych granicach OChK „Mrogi-Mrożycy"), „Górnej Rawki" (w nowych granicach OChK „Górnej i Środkowej Rawki" oraz OChK „Koluszkowsko-Lubochniański"), „Środkowej Grabi" (w nowych granicach OChK „Tuszyńsko-Dłutowski"), „Puczniewski" (w nowych granicach OChK „Puczniewsko-Grotnicki" oraz OChK „Doliny Neru")	weryfikacja granic i nazw istniejących obszarów chronionego krajobrazu (podjęcie uchwał Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie): OChK „Górnej i Środkowej Rawki" (zamiast „Górnej Rawki"), OChK „Koluszkowsko-Lubochniańskiego" (zamiast „Górnej Rawki")	weryfikacja granic i nazw istniejących obszarów chronionego krajobrazu (podjęcie uchwał Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie): OChK „Tuszyńsko-Dłutowskiego" (zamiast „Środkowej Grabi"), OChK „Puczniewsko-Grotnickiego" (zamiast „Puczniewskiego"), OChK „Doliny Neru" (zamiast „Puczniewskiego")
		weryfikacja granic i nazwy istniejącego obszaru chronionego krajobrazu OChK „Mrogi i Mrożycy", uporządkowanie jego statusu prawnego poprzez zniesienie dublowania się powierzchni z Parkiem Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich (podjęcie uchwały Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie OChK „Mrogi-Mrożycy")		
		zniesienie formy ochrony dla OChK „Dolina Miazgi pod Andrespolem", a następnie ustanowienie w jego miejscu zespołu przyrodniczo-krajobrazowego		
		stworzenie monitoringu środowiskowego dla systemu obszarów chronionych		
		• objęcie ochroną prawną nowych obszarów cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym stanowiących uspójnienie systemu		
		opracowanie ekspertyz przyrodniczo-krajobrazowych dla nowych obszarów chronionego krajobrazu cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym (OChK „Bzury i dorzecze Sokołówki", OChK „Sokolnicko-Piątkowski")	obejmowanie ochroną prawną kolejnych nowych obszarów chronionego krajobrazu cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym stanowiących uspójnienie systemu obszarów chronionych województwa: OChK „Bzury i dorzecze Sokołówki" (podjęcie uchwał Sejmiku Województwa Łódzkiego)	obejmowanie ochroną prawną kolejnych nowych obszarów chronionego krajobrazu cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym stanowiących uspójnienie systemu obszarów chronionych województwa: OChK „Sokolnicko-Piątkowski" (podjęcie uchwał Sejmiku Województwa Łódzkiego)
			stworzenie monitoringu środowiskowego dla systemu obszarów chronionych	
		III.2.3. ochronę i zwiększanie zasobów wodnych, w tym m.in.:		
		• rewaloryzacja i renaturyzacja istniejących cieków i zbiorników wód powierzchniowych		
		rewaloryzacja i renaturyzacja rzek o niskim stanie lub potencjale ekologicznym: Ner od Dobrzynki do Zalewki (Łódź, Konstantynów Łódzki, gmina Lutomiersk); Jasień (Łódź); Łódka (Łódź, Konstantynów Łódzki)	rewaloryzacja i renaturyzacja rzek o niskim stanie lub potencjale ekologicznym: Bzura od Starówki do Kanału Tumskiego (miasto Ozorków, gmina Ozorków, gmina Góra Świętej Małgorzaty, gmina Łęczyca, miasto Łęczyca)	rewaloryzacja i renaturyzacja rzek o niskim stanie lub potencjale ekologicznym: Malina (Głowno oraz gminy - Bedlno, Bielawy, Piątek, Stryków); Jasieniec (Łódź, Konstantynów Łódzki)
		odtworzenie – renaturyzacja rz. Sokołówki pomiędzy zbiornikami Zgierska i Teresy	-	-
		odtworzenie koryta rz. Łódki	-	-
		regulacja, budowa kanału ulgi i remont otwartego koryta rz. Jasień	-	-
		• wzmocnienie systemu retencjonowania wód		
		budowa zbiornika Tkaczewska Góra (Parzęczew, Aleksandrów Łódzki)	budowa zbiornika retencyjnego Krasnodęby (gmina Parzęczew, gmina Aleksandrów Łódzki, gmina Zgierz)	rozbudowa systemów retencji opadowej poprzez wykonanie małych zbiorników retencyjnych, przepuszczalnych powierzchni, zwiększenia terenów zielonych, w miastach Łódź, Zgierz
		budowa zbiornika Bechcice Konstantynów (miasto Konstantynów Łódzki)	budowa zbiornika Leźnica Wielka (gmina Parzęczew)	
		rozbudowa systemów retencji opadowej poprzez wykonanie małych zbiorników retencyjnych, przepuszczalnych powierzchni, zwiększenia terenów zielonych, w miastach Łódź, Zgierz, Pabianice		
	III.3. Rozwój turystyki i rekreacji	**III.3.1. wzmacnianie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w tym m.in.:**		
		• rozbudowa i poprawa jakości bazy hotelarskiej		
		rozbudowa wysokostandardowej bazy hotelarskiej – budowa hoteli cztero- i pięciogwiazdkowych w Łodzi	rozbudowa i poprawa jakości bazy noclegowej w pozostałych miastach: Głowno, Konstantynów Łódzki, Ozorków	rozbudowa i poprawa jakości bazy noclegowej w obszarach miejsko-wiejskich (Aleksandrów Łódzki, Koluszki, Rzgów, Stryków, Tuszyn) oraz w gminach (Andrespol, Brójce, Brzeziny, Dmosin, Ksawerów, Ozorków, Pabianice, Zgierz)
		rozbudowa i poprawa jakości bazy noclegowej w Łodzi, Pabianicach, Zgierzu		
		• rozbudowa i poprawa jakości bazy rekreacyjno-sportowej		
		budowa obiektów sportowo-rekreacyjnych w gminach, które nie posiadają boisk wielofunkcyjnych (orlików) jak również innych obiektów infrastruktury sportowej	rozbudowa i poprawa jakości bazy rekreacyjno-sportowej w m. Ozorków oraz gminach: Brójce, Brzeziny, Dłutów, Ksawerów, Parzęczew, Zgierz	poprawa jakości bazy rekreacyjno-sportowej w miastach (Łódź, Brzeziny, Pabianice, Głowno, Konstantynów Łódzki, Zgierz), obszarach miejsko-wiejskich

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA		
		I ETAP	II ETAP	III ETAP
CEL SZCZEGÓŁOWY III Miejski Obszar Funkcjonalny spójny wewnętrznie, o wysokiej jakości przestrzeni życia, ukształtowanej z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zielona	III.3. Rozwój turystyki i rekreacji	i rekreacyjnej (gminy: Dobroń, Głowno, Jeżów, Ozorków, Pabianice)	budowa infrastruktury turystycznej na obszarach rozwoju rekreacji (Zgniłe Błoto)	(Aleksandrów Łódzki, Koluszki, Rzgów, Stryków, Tuszyn) oraz gminach (Andrespol, Dmosin, Lutomiersk, Nowosolna, Rogów)
		budowa infrastruktury turystycznej na obszarach rozwoju rekreacji (Tkaczewska Góra, Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich)	budowa infrastruktury turystycznej dla balneoterapii w Łodzi	Rozwój funkcji balneologicznych w Rogóźnie
		• rozbudowa i poprawa jakości infrastruktury targowo – wystawienniczej		
		rozbudowa i poprawa jakości infrastruktury targowo – wystawienniczej w Łodzi wraz z budową nowych parkingów	-	-
		• oznakowanie atrakcji turystycznych		
		oznakowanie atrakcji turystycznych (z zachowaniem jednolitego Systemu Identyfikacji Wizualnej) w miejscowościach związanych z dziedzictwem poprzemysłowym (Łódź, Zgierz, Pabianice) i filmem (z plenerami filmowymi w Łodzi, Zgierzu, Pabianicach, Aleksandrowie Łódzkim, Brzezinach, Głownie, Koluszkach, Ozorkowie, Strykowie, Tuszynie)	oznakowanie atrakcji turystycznych (z zachowaniem jednolitego Systemu Identyfikacji Wizualnej) w miejscowościach związanych z dziedzictwem poprzemysłowym (Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Konstantynów Łódzki, Ozorków) i filmem (z plenerami filmowymi –, Bratoszewicach, Gałkowie Dużym, Głownie, Klęku, Kołacinku, Kruszowie, Ldzaniu, Leśmierzu, Lutomiersku, Tworzyjankach, Wrzącej)	oznakowanie pozostałych atrakcji turystycznych (z zachowaniem jednolitego Systemu Identyfikacji Wizualnej)
		III.3.2. kształtowanie systemu szlaków turystycznych, w tym m.in.:		
		• uporządkowanie, weryfikacja, oznakowanie oraz rozwój infrastruktury sieci szlaków turystycznych		
		przeprowadzenie badań z zakresu wykorzystania i stanu szlaków turystycznych MOF w celu weryfikacji sieci szlaków turystycznych	przygotowanie kampanii promocyjnej aktywnego wypoczynku oraz walorów przyrodniczo-kulturowych na istniejących szlakach turystycznych dla mieszkańców MOF	oznakowanie szlaku kajakowego rzeki Mrogi
		wyposażenie szlaków w niezbędną infrastrukturę turystyczną (tablice informacyjne, infokioski, miejsca odpoczynku, parkingi, urządzenia sanitariatarne)		
		realizacja szlaku rowerowego EuroVelo		
		przygotowanie kompleksowej informacji o szlakach turystycznych MOF z wykorzystaniem tradycyjnych form przekazu (mapy, wydawnictwa) oraz aplikacji mobilnych		
		prace bieżące z zakresu renowacji infrastruktury turystycznej		
		• wyznaczenie nowych i wzmacnianie funkcji istniejących szlaków kulturowych promujących dziedzictwo poprzemysłowe (ERIH) i filmowe oraz szlaków miejskich		
		oznakowanie i promocja obiektów położonych na Europejskim Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego (ERIH) – Manufaktura, Centralne Muzeum Włókiennictwa	wyznaczenie regionalnego szlaku dziedzictwa poprzemysłowego (w Łodzi, Aleksandrowie Łódzkim, Ozorkowie, Zgierzu, Pabianicach, Ksawerowie, Brzezinach i Konstantynowie Łódzkim)	-
		włączanie i oznakowanie nowych obiektów poprzemysłowych o znaczeniu ponadregionalnym do Europejskiego Szlaku Przemysłowego ERIH (Nowe Centrum Łodzi EC1 oraz kompleks fabryczny Scheiblera-Grohmana)		
		włączanie kolejnych miejscowości związanych z plenerami filmowymi do Szlaku Filmowe Łódzkie poprzez wprowadzenie oznakowania spójnego z systemem identyfikacji wizualnej szlaku oraz ich promocja (Pabianice, Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Głowno, Koluszki, Ozorków, Stryków, Tuszyn)	włączanie kolejnych miejscowości związanych z plenerami filmowymi do Szlaku Filmowe Łódzkie poprzez wprowadzenie oznakowania spójnego z systemem identyfikacji wizualnej (w Bratoszewicach, Gałkowie Dużym, Klęku, Kruszowie, Ldzaniu, Leśmierzu, Lutomiersku Tworzyjankach, Wrzącej)	
		przeprowadzenie szkoleń dla touroperatorów i liderów zajmujących się promocją miast i regionu w zakresie możliwości wykorzystania szlaków kulturowych w tworzeniu konkurencyjnej oferty turystycznej		
		-	promocja pozostałych miejscowości położonych na Szlaku Filmowe Łódzkie (Aleksandrów Łódzki, Bratoszewice, Brzeziny, Gałków Duży, Głowno, Klęk, Koluszki, Kruszów, Ldzań, Leśmierz, Lutomiersk, Ozorków, Pabianice, Stryków, Tuszyn, Tworzyjanki, Wrząca)	
		promocja miejscowości położonych na Szlaku Filmowe Łódzkie (Łódź, Zgierz)		
		promocja, wyznaczanie i wzmacnianie funkcji miejskich szlaków tematycznych		
		prace bieżące z zakresu renowacji infrastruktury turystycznej		

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA		
		I ETAP	II ETAP	III ETAP
CEL SZCZEGÓŁOWY IV Miejski Obszar Funkcjonalny awangardy, wiedzy i innowacji, o przestrzeni atrakcyjnej dla rozwoju funkcji metropolitalnych	IV.1. Rozwój funkcji metropolitalnych obszaru	**IV.1.1. wzmacnienie potencjału sektora kreatywnego, mediów, kultury i sztuki, w tym m.in.:**		
		• rozbudowa bazy i tworzenie warunków dla intensyfikacji działalności środowisk oraz instytucji kulturotwórczych, zwłaszcza przemysłu filmowego, mediów, wzornictwa i projektowania		
		intensyfikacja i integracja działalności instytucji i środowisk kulturotwórczych - ośrodek metropolitalny Łódź	intensyfikacja i integracja działalności instytucji i środowisk kulturotwórczych - wiodące bieguny wzrostu, będące jednocześnie ośrodkami koncentracji i rozwoju sektora: kreatywnego: Pabianice, Zgierz	-
		• transfer i komercjalizacja wiedzy tworzącej potencjał kreatywny		
		Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi		
		• zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni dla działań artystycznych, kulturalnych i przemysłów kreatywnych		
		obszar preferowany do działań artystycznych, kulturalnych i rozwoju przemysłów kreatywnych – w strefie współczesnego rozwoju strefy wielkomiejskiej Łodzi	wiodące bieguny wzrostu, będące jednocześnie ośrodkami koncentracji i rozwoju sektora: kreatywnego: Łódź, Pabianice, Zgierz	-
		IV.1.2. wzmacnianie potencjału sektora nauki i wiedzy w powiązaniu ze specjalizacjami gospodarczymi, w tym m.in.:		
		• profilowanie oferty szkolnictwa wyższego pod kątem rozwoju specjalizacji gospodarczych i sektora kreatywnego oraz tworzenie kierunków międzywydziałowych i międzyuczelnianych,		
		ośrodek metropolitalny: Łódź		
		• tworzenie warunków dla intensyfikacji współpracy sfery B+R z przedsiębiorcami		
		rozwój placówek naukowo – badawczych - ośrodek metropolitalny Łódź oraz ośrodki występowania placówek naukowo – badawczych – Konstantynów Łódzki, Rogów	-	-
		• integracja przestrzenna i rozbudowa bazy uczelni wyższych		
		-	ośrodek metropolitalny: Łódź	-
		IV.I.3. wzmacnianie potencjału sektora specjalizacji gospodarczych, w tym m.in.:		
		• tworzenie innowacji dedykowanych branżom strategicznym dla gospodarki obszaru (m.in. medyczno-farmaceutyczno-kosmetycznej, BPO, SSC, IT, elektromechanicznej, mechatronicznej, chemicznej, tworzyw sztucznych i materiałów budowlanych, logistycznej)		
		ośrodek metropolitalny: Łódź wiodące bieguny wzrostu: Pabianice, Zgierz	uzupełniające bieguny wzrostu: Aleksandrów Łódzki, Stryków, Rzgów	pozostałe ośrodki występowania i rozwoju sektora specjalizacji gospodarczych: Ozorków, Konstantynów Łódzki, Ksawerów, Koluszki
		• zapewnienie warunków przestrzennych dla podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru, w tym m.in. dla funkcjonowania parków naukowo-technologicznych i instytutów badawczych		
		Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi	-	-
		• zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni biznesowej, coworkingowej, targowo-wystawienniczej oraz komplementarnej		
		rozwój bazy i przestrzeni otoczenia biznesu - ośrodek metropolitalny: Łódź	rozwój bazy i przestrzeni otoczenia biznesu - wiodący biegun wzrostu z bazą do rozwoju przestrzeni otoczenia biznesu: Pabianice	-
	IV.2. Budowanie rozpoznawalnej marki i kreowanie wizerunku obszaru	**IV.2.1. wzmacnianie tożsamości obszaru opartej na dziedzictwie kulturowym, w tym m.in.:**		
		• kreowanie obszaru jako głównego ośrodka filmu, sztuki awangardowej i „kultury offowej"		
		promocja Łodzi jako Miasta Filmu w Sieci Miast Kreatywnych UNESCO		
		stworzenie wieloletniego programu edukacji filmowej w szkołach powołanie międzynarodowego klastra animacji	-	-
		• poszerzanie oferty kulturalnej związanej szczególnie z tradycją filmową i awangardową obszaru		
		wdrożenie projektu budowy „Narodowego Centrum Kultury Filmowej" powstanie „Żywej ulicy filmowej", pełniącej rolę produktu turystycznego i gotowego planu filmowego	przygotowanie wydarzeń kulturalnych promujących plenery filmowe w ośrodkach MOF (np. kina plenerowe)	-
		• promocja Łodzi jako miasta wielokulturowego z XIX-wiecznym dziedzictwem poprzemysłowym wysokiej rangi		
		promocja obszarów, obiektów i wydarzeń stanowiących o wielokulturowości regionu oraz związanych z dziedzictwem poprzemysłowym, w tym: pomnika historii w Łodzi, parków kulturowych w Łodzi i Zgierzu, Centralnego Muzeum Włókiennictwa wraz ze skansenem stanowiącym o tożsamości regionu, Manufaktury, Nowego Centrum Łodzi, Festiwalu „Łódź 4 Kultur"		
		wykorzystanie marki Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego w promocji MOF		
		• promocja innych ośrodków związanych z XIX-wiecznym przemysłem		
		-	promocja miejscowości związanych z XIX-wiecznym przemysłem włókienniczym: Aleksandrowa Łódzkiego, Brzezin, Konstantynowa Łódzkiego, Ozorkowa, Pabianic, Zgierza	
		IV.2.2. wzmacnianie roli Łodzi i jej obszaru funkcjonalnego w globalnej sieci powiązań metropolitalnych, w tym m.in.:		
		• lokalizowanie funkcji administracyjnych, zarządczych i prestiżowych,		
		ośrodek metropolitalny: Łódź	-	-
		• umiędzynarodowienie gospodarki		
		Miejski Obszar Funkcjonalny Łodzi		
		• podniesienie rangi uczelni wyższych na arenie międzynarodowej		
		ośrodek metropolitalny: Łódź		

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA		
		I ETAP	II ETAP	III ETAP
CEL SZCZEGÓŁOWY IV Miejski Obszar Funkcjonalny awangardy, wiedzy i innowacji, o przestrzeni atrakcyjnej dla rozwoju funkcji metropolitalnych		• promowanie wydarzeń artystycznych o zasięgu międzynarodowym, szczególnie związanych z tożsamością awangardową obszaru		
		promocja wydarzeń artystycznych o zasięgu międzynarodowym w Łodzi: Triennale Tkaniny (specjalistyczna wystawa a zarazem konkurs ekspozycji poświęconej sztuce włókna), Łódź Design Festival, Łódź Young Fashion, Łódź Biennale, Fotofestiwal, Międzynarodowy Międzynarodowy Konkurs i Festiwal Indywidualności Muzycznych im. Aleksandra Tansmana, Łódzkie Spotkania Baletowe, Festiwal Komiksu i Gier		
		promocja wydarzeń artystycznych o zasięgu krajowym: Festiwal Nauki, Kultury I Sztuki, Ogólnopolski Festiwal Sztuk Przyjemnych, Ogólnopolski Festiwal Szkół teatralnych, Festiwal Muzyki Filmowej		
		-	promocja wydarzeń artystycznych, inicjatyw lokalnych mających związek z wydarzeniami międzynarodowymi	
		• promowanie oraz kreowanie wizerunkowych produktów turystycznych		
		utrwalanie, wzmacnianie, rozwój oraz dbałość o wysoki standard istniejących produktów turystycznych związanych ze sztuką, w szczególności filmową, modą, designem, dziedzictwem poprzemysłowym i wielokulturowością obszaru (Manufaktura Łódzka, Planetarium EC1, Se-ma-for Muzeum Animacji, Festiwal "Łódź 4 Kultur", Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła. Light. Move. Festiwal. Łódź.) oraz pozostałych(Explorers Festival - Światowe Indywidualności, Ulica Piotrkowska – Letni Salon Łodzi, Wędrowny Festiwal „Kolory Polski”)	-	-
		wykreowanie nowych wizerunkowych produktów turystycznych (EC1 Łódź - Miasto Kultury, Centrum Nauki i Techniki EC1, Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, Loft Aparts - Apartamenty Hotelowe w Fabryce Scheiblera & Cafe Loft w Łodzi, Miasto Tkaczy w Zgierzu)		
		promocja wizerunkowych produktów turystycznych obszaru (Manufaktura Łódzka, Planetarium EC1, Se-ma-for Muzeum Animacji, Festiwal "Łódź 4 Kultur", Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła. Light. Move. Festiwal. Łódź.) oraz pozostałych(Explorers Festival - Światowe Indywidualności, Ulica Piotrkowska – Letni Salon Łodzi, EC1 Łódź - Miasto Kultury, Centrum Nauki i Techniki EC1, Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi)		
		• promowanie oraz kreowanie form turystyki głównie kulturowo-przemysłowej, filmowej, związanej z modą i designem oraz branż medycznych		
		wsparcie działalności kreatywnej w zakresie filmu, mody i designu	rozwój branży medycznej w Łodzi	-
		promowanie i kreowanie wizerunkowych form turystyki (kulturowej – poprzemysłowej, filmowej, związanej z modą i designem, medycznej)		
		promowanie i kreowanie uzupełniających form turystyki (wystawienniczo-targowej, festiwalowej, kongresowej)		

2.3. ZASADY REALIZACJI DZIAŁAŃ

Ze względu na tendencje demograficzne oraz zachodzące procesy urbanizacyjne, w „Planie zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi" przyjmuje się następujące **zasady zagospodarowania i kształtowania przestrzeni** będące wiążącymi ustaleniami „Planu…", mające kluczowy wpływ na ład przestrzenny, a tym samym wzmacnianie atrakcyjności lokalizacyjnej obszaru.

Są to:

1. zachowanie czytelnych granic między obszarami zabudowy a terenami otwartymi,
2. unikanie pasmowego rozwoju zabudowy wzdłuż tranzytowych ciągów komunikacyjnych,
3. ograniczanie urbanizacji na terenach, które nie znajdują się w zasięgu obsługi publicznym transportem zbiorowym,
4. ograniczanie urbanizacji na terenach, które nie mają możliwości do objęcia zbiorczymi systemami infrastruktury technicznej,
5. ograniczanie urbanizacji na terenach pełniących funkcje korytarzy przewietrzających,
6. ograniczanie urbanizacji na terenach o ryzyku wystąpienia naturalnych i antropogenicznych zagrożeń środowiska m.in. szczególnego zagrożenia powodzią w miastach, wystąpienia poważnych awarii oraz ryzyka związanego z ustanowionymi obszarami ograniczonego użytkowania itd., oraz zakaz urbanizacji na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią poza obszarami miejskimi,
7. ograniczanie negatywnej ingerencji w tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo,
8. kształtowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych z poszanowaniem atutów lokalizacyjnych wynikających z ukształtowania terenu i walorów krajobrazowych,
9. ochrona i kształtowanie osi widokowych, dominant przestrzennych, sylwet, panoram wraz z przedpolami ekspozycji,
10. ograniczanie lokalizacji i eliminacja przestrzennych elementów dysharmonijnych z krajobrazem (m.in. reklam, obiektów obcych kulturowo),
11. kształtowanie struktur obszarów zabytkowych z poszanowaniem autentyzmu i integralności,
12. kształtowanie struktur mieszkaniowych wraz z zapleczem podstawowych usług publicznych,
13. lokalizacja terenów zieleni urządzonej jako integralnej części struktur funkcjonalno-przestrzennych,
14. powiązanie systemów zieleni miejskiej z ponadlokalnym systemem przyrodniczym,
15. lokalizacja elementów retencjonujących wodę jako integralnych części struktur funkcjonalno-przestrzennych,
16. ograniczanie negatywnego oddziaływania elementów infrastrukturalnych na struktury funkcjonalno-przestrzenne,
17. sytuowanie elementów infrastrukturalnych we wspólnych korytarzach,
18. rozwój rozdzielczych i dystrybucyjnych sieci infrastrukturalnych: gazowych, ciepłowniczych, wodociągowych i kanalizacyjnych w zasięgu strefy racjonalnego rozwoju sieci.

Przyjmuje się, że realizacja określonych kierunków działań zgodnie z zasadami zagospodarowania i kształtowania przestrzeni pozwoli na osiągnięcie celów rozwoju przestrzennego do roku 2030, wpłynie na podniesienie roli Łodzi do rangi metropolii oraz wzrost znaczenia MOF Łodzi na arenie krajowej i w globalnej sieci powiązań metropolitalnych.

Tab. 6. Zasady realizacji działań *(Źródło: BPPWŁ)*

CEL SZCZEGÓŁOWY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZASADA ZAGOSPODAROWANIA I KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI / DZIAŁANIE	1. zachowanie czytelnych granic między obszarami zabudowy a terenami otwartymi	2. unikanie pasmowego rozwoju zabudowy wzdłuż tranzytowych ciągów komunikacyjnych	3. ograniczanie urbanizacji na terenach, które nie znajdują się w zasięgu obsługi publicznym transportem zbiorowym	4. ograniczanie urbanizacji na terenach, które nie mają możliwości do objęcia zbiorczymi systemami infrastruktury technicznej	5. ograniczanie urbanizacji na terenach pełniących funkcje korytarzy przewietrzających	6. ograniczanie urbanizacji na terenach o ryzyku wystąpienia naturalnych i antropogenicznych zagrożeń środowiska m.in. szczególnego zagrożenia powodzią w miastach, wystąpienia poważnych awarii oraz ryzyka związanego z ustanowionymi obszarami ograniczonego użytkowania itd., oraz zakaz urbanizacji na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią poza obszarami miejskimi	7. ograniczanie negatywnej ingerencji w tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo	8. kształtowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych z poszanowaniem atutów lokalizacyjnych wynikających z ukształtowania terenu i walorów krajobrazowych	9. ochrona i kształtowanie osi widokowych, dominant przestrzennych, sylwet, panoram wraz z przedpolami ekspozycji	10. ograniczenie lokalizacji i eliminacja przestrzennych elementów dysharmonijnych z krajobrazem (m.in. reklam, obiektów obcych kulturowo)	11. kształtowanie struktur obszarów zabytkowych z poszanowaniem autentyzmu i integralności	12. kształtowanie struktur mieszkaniowych wraz z zapleczem podstawowych usług publicznych	13. lokalizacja terenów zieleni urządzonej jako integralnej części struktur funkcjonalno-przestrzennych	14. powiązanie systemów zieleni miejskiej z ponadlokalnym systemem przyrodniczym	15. lokalizacja elementów retencjonujących wodę jako integralnych części struktur funkcjonalno-przestrzennych	16. ograniczanie negatywnego oddziaływania elementów infrastrukturalnych na strukturę funkcjonalno-przestrzenne	17. sytuowanie elementów infrastrukturalnych we wspólnych korytarzach	18. rozwój rozdzielczych i dystrybucyjnych sieci infrastrukturalnych: gazowych, ciepłowniczych, wodociągowych i kanalizacyjnych w zasięgu strefy racjonalnego rozwoju sieci
CEL SZCZEGÓŁOWY I: Obszar metropolitalny o zwartych strukturach funkcjonalno - przestrzennych, ukształtowanych zgodnie z wymogami ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju	I.1. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią i przeciwdziałanie suburbanizacji	I.1.1. zapobieganie rozpraszaniu zabudowy i minimalizacja kosztów suburbanizacji	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓
		I.1.2. prowadzenie stabilnej polityki przestrzennej skorelowanej z wieloletnimi planami finansowymi i prognozami demograficznymi		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		✓	✓
	I.2. Rozwój wysokiej jakości obszarów zamieszkania i ich otoczenia	I.2.1. podnoszenie standardów mieszkaniowych				✓								✓				✓		✓
		I.2.2. kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznych			✓						✓	✓			✓	✓	✓			
CEL SZCZEGÓŁOWY II: Obszar metropolitalny spójny wewnętrznie, o efektywnych powiązaniach infrastrukturalnych, gwarantujących wysoką dostępność wewnętrzną i zewnętrzną	II.1. Rozwój zewnętrznej dostępności transportowej obszaru	II.1.1. wzmacnianie systemu powiązań drogowych							✓		✓	✓						✓	✓	
		II.1.2. wzmacnianie systemu powiązań kolejowych							✓									✓	✓	
		II.1.3. wzrost konkurencyjności Portu Lotniczego Łódź im. W. Reymonta																✓		
	II.2. Rozwój wewnętrznej dostępności transportowej obszaru	II.2.1. eliminacja uciążliwego ruchu tranzytowego z miast i zwiększenie przepustowości układów drogowych, szczególnie miejskich							✓		✓	✓						✓	✓	
		II.2.2. zwiększanie przepustowości Łódzkiego Węzła Kolejowego							✓									✓	✓	
		II.2.3. tworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju mobilności miejskiej i poprawa jakości funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego				✓	✓	✓	✓									✓	✓	
	II.3. Rozwój powiązań infrastrukturalnych obszaru	II.3.1. zwiększanie stopnia obsługi siecią kanalizacyjną miast i obszarów wiejskich																✓	✓	✓
		II.3.2. zwiększanie dostępności do systemów grzewczych																✓	✓	✓
		II.3.3. utrzymanie wysokiej jakości systemu elektroenergetycznego																✓	✓	
CEL SZCZEGÓŁOWY III: Obszar metropolitalny o wysokiej jakości przestrzeni życia, ukształtowanej z poszanowaniem historycznych struktur industrialnych i dbałością o zieloną infrastrukturę	III.1. Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym krajobrazu kulturowego obszaru	III.1.1. rewitalizacja obszarów zdegradowanych, szczególnie związanych z dziedzictwem poprzemysłowym								✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
		III.1.2. ochrona obszarów i obiektów zabytkowych									✓	✓	✓		✓			✓		
	III.2. Rozwój spójnego systemu zielonej infrastruktury	III.2.1. ochrona i zwiększanie udziału terenów zieleni w miastach					✓								✓	✓	✓			
		III.2.2. ochrona prawna najcenniejszych walorów przyrodniczych i krajobrazowych								✓	✓	✓				✓				
		III.2.3. ochrona i zwiększanie zasobów wodnych					✓								✓		✓			
	III.3. Rozwój turystyki i rekreacji	III.3.1. wzmocnienie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓		
		III.3.2. kształtowanie systemu szlaków turystycznych										✓								
CEL SZCZEGÓŁOWY IV: Obszar metropolitalny o przestrzeni atrakcyjnej dla awangardy, wiedzy i innowacji	IV.1. Rozwój funkcji metropolitalnych obszaru	IV.1.1. wzmacnianie potencjału sektora kreatywnego, mediów, kultury i sztuki	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓			
		IV.1.2. wzmacnianie potencjału sektora nauki i wiedzy w powiązaniu ze specjalizacjami gospodarczymi	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓			
		IV.1.3. wzmacnianie potencjału sektora specjalizacji gospodarczych	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓			
	IV.2. Budowanie rozpoznawalnej marki i kreowanie wizerunku obszaru	IV.2.1. wzmacnianie tożsamości obszaru opartej na dziedzictwie kulturowym																		
		IV.2.1. wzmacnianie roli Łodzi i jej obszaru funkcjonalnego w globalnej sieci powiązań metropolitalnych									✓	✓								

✓ - oznacza, że działanie będzie realizowane zgodnie z zaznaczonymi zasadami

Biuro Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego w Łodzi
ul. Sienkiewicza 3, 90-113 Łódź
tel./fax 042 630 57 69 do 72
http://bppwl.lodzkie.pl

promuje łódzkie